

GLĂSU BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIV, Nr. 9 — 10 - SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE 1975

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIV Nr. 9 — 10
SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE
1975

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. DAVID POPESCU, <i>Panegiric la Nașterea Maicii Domnului</i>	885
Pr. Lector CONSTANTIN CORNIȚESCU, <i>La Duminica înaintea Înălțării Sfintei Cruci</i>	888
Arhim. GRIGORE BĂBUȘ, <i>La Cuvioasa Parascheva</i>	890
Pr. Dr. CONSTANTIN N. GALERIU, <i>La Duminica a XIX-a după Rusalii</i>	893
Arhim. JUSTINIAN DALEA, <i>La Învierea Iiului văduvei din Nain</i>	897
Diac. P. I. DAVID, <i>La Duminica a XXII-a după Rusalii</i>	900
Prof. TEODOR M. POPESCU, <i>Despre rugăciune</i>	904
Arhim. PAULIN LECCA, <i>Sullețul și lepădarea de sine</i>	909
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Grija pentru repararea și înfrumusețarea bisericilor și a cimitirelor</i>	911

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (septembrie-octombrie)</i>	915
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI și Diac. GH. BOGDAPROSTE, <i>Știri ecumenice</i>	920

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. Prof. I. CONSTANTINESCU, <i>Sfânta Scriptură și magisteriul Bisericii</i>	927
Pr. Dr. IOAN MIRCEA, <i>Epistola a doua a Sfântului Apostol Petru (introducere și comentariu)</i>	945

DOCUMENTARE

Prof. CORNEL RĂDULESCU, <i>Primele traduceri românești ale cărților de ritual, secolele XVI—XVIII (studiu istoric-liturgic și lingvistic)</i>	1028
---	------

COMEMORĂRI

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Comemorări bisericesti</i>	1038
---	------

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

REDACȚIA, <i>A 61-a serie de preoți la Cursurile de îndrumare misionară și pastorală</i>	1041
REDACȚIA, <i>Cea de a III-a Conferință de orientare din anul 1975</i>	1044
Diac. GH. BOGDAPROSTE, <i>Deschiderea cursurilor universitare la Institutul teologic din București (1975—1976)</i>	1048
ASISTENT, <i>Deschiderea cursurilor la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din București</i>	1054
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Costești-Vale, jud. Dimbovița</i>	1055
ASISTENT, <i>Redeschiderea bisericii din parohia Nucetu, jud. Ialomița</i>	1056
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Brazi, jud. Prahova</i>	1057
ASISTENT, <i>Științirea bisericii din parohia Grecii II, jud. Dimbovița</i>	1060
TOADER PETRE, <i>Biserica «Sfânta Maria» din comuna Buda, jud. Ilfov</i>	1061
TOADER PETRE, <i>Biserica «Sf. Vasile» — Cotroceni din Capitală</i>	1063
ASISTENT, <i>Instalare de Protoieru la Protoieria Slobozia, jud. Ialomița</i>	1065
ASISTENT, † <i>Preotul Constantin Sirbu</i>	1067
ASISTENT, † <i>Protosinghelul Serghie Grecu</i>	1070

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. NIC. BIVOLARU, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	1071
--	------

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

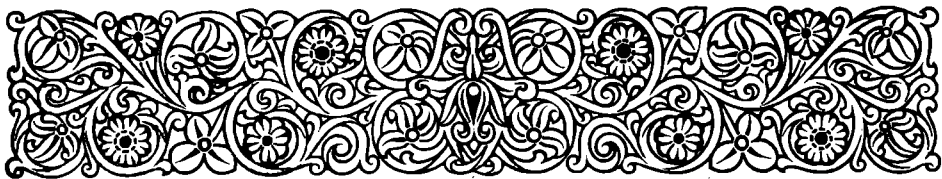
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Știri și lapte din cuprinsul Eparhiei</i>	1085
--	------

RECENZII

Sergius Poloshensky, <i>Primatul papal</i> (În «Orthodoxie Heute» nr. 51—52 1975), de Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI	1095
Constantin Daniel, <i>Gîndirea egipteană antică în texte</i> . Traducere din limba egipteană veche, studiu introductiv, notițe introductive și note, București, 1974, Editura Științifică, XLVI+300 p., de ION V. GEORGESCU	1096
Dr. G. Popescu-Vilcea, <i>Slujbenicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1648—1668)</i> , 111 p., Editura Meridiane, București, 1974, Colecția «Manuscris» — de Prof. DAN SIMONESCU	1102
Eduard Caudella, <i>Cronici din trecut</i> , Editura muzicală, București, 1975, ediție îngrijită și prefătată de Ianca Staicovici, de IOAN F. STÂNCULESCU	1104

ANEXA

Diac. Asist. NICU MOLDOVEANU și Prof. MARIN VELEA, <i>Cîntări religioase I—V</i>	
--	--

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PANEGIRIC LA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI

«Iată vei zămisli și vei naște pe fiica cea binecuvîntată prin care se va da mîntuire lumii. Și se va numi «MARIA».

Sintem la început de an nou bisericesc. Spic de toamnă. Frunzele au început să se îngălbenească. Cîmpurile și-au dăruit recolte bogate. Griul de aur din care se va face «Pîinea noastră cea de toate zilele» și Sfînta Euharistie s-a așezat la adăposturi. Strugurii, în pîrgă își așteaptă culegătorii. Boabele lor vor picura în potirele nădejdelor licoarea sfîntă din care se va face «Sîngele Domnului». Mare este această ambi-anță sfîntă în care natura exterioară se înfrățește cu sufletele și cînd inimile noastre tresaltă de bucurie ar vrea să se ridice și să străpungă cerul ca să ingenucheze în fața Marelui Ziditor, dar în același timp ar vrea să străbată într-o clipă veacurile și să cunoască toate frămîntările, suferințele și dorurile sfinților înaintași ce prooroceau mîntuirea.

Fericiți sînt aceia care se ridică prin credința lor deasupra tuturor lucrurilor, să străbată vălurile veșniciei și să soarbă puternicie de la izvorul cel pururea curgător.

De aceea și noi, zăbovind în această sfîntă zi, să aducem rugăciune de laudă și de adorare lui Dumnezeu Celui care ne-a dăruit toate și să depunem florile recunoștinței și mulțumirii noastre la picioarele Maicii Domnului a cărei naștere Biserica noastră o prăznuiește astăzi. Ea este «cea mai cinstită, decît heruvimii și mai preamărită decît serafimii. Ea este pururea Fecioara din care s-a născut și s-a făcut om, pogorîndu-se din cer Fiul lui Dumnezeu, pentru ca să ne suie pe noi la ceruri. Ea este sfînta venerată de sfinți, lăudată de îngeri» cea binecuvîntată între femei. Se spune că numai lui Dumnezeu îi aparține calitatea de a lăuda pe sfinți și aceasta pentru că numai El singur cunoaște și face pe sfinți. Nu aparține decît Lui să laude pe Fecioara, a căreia măreție și smerenie numai El o cunoaște.

Pentru aceasta și noi să aducem cuvînt de laudă Fecioarei — Maicii cerului și a pămîntului, să alergăm cu gîndul nostru, în grădina darurilor Sfîntului Nicodim Aghioritul și, culegînd din cele mai alese flori, crinii Bunei Vestiri să cîntăm la Praznicul Nașterii sale : «Nașterea ta, de Dumnezeu Născătoare bucurie a adus la toată lumea. Căci din tine s-a născut Hristos, Fiul lui Dumnezeu...». Ce cuvînt de laudă mai înalt decît acesta poate fi ? Cui i se mai poate spune așa, că Iisus Hristos s-a născut dintr-însa ? Iar, ca un răspuns peste ani, va răsuna un cuvînt din mulțime ce va grăi : «Fericit este pîntecele care Te-a purtat și pieptul ce ai supt». Este cel mai mare cuvînt de laudă adus Maicii Sfinte.

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune cu privire la aceasta : «Nimeni nu este în viața aceasta ca Fecioara Maria. Cercetează omului cu cugetul toată zidirea și vezi dacă este ceva asemenea sau mai mult decît sfințenia Fecioarei de Dumnezeu Născătoarei. Străbate pămîntul, privește marea împrejur, cutreieră văzduhul, pătrunde cu mințea cerurile. Amintește-ți toate puterile nevăzute și vezi dacă există o altă minune la fel cu aceasta în toată firea» (Cuvînt despre Fecioara Maria). Astfel Maica Domnului apare în viață din binecuvîntare și rugăciune. Coboară dintre acele familii strălucite asupra cărora s-a revărsat toată noblețea firii și a harului după un lung șir de regi ai Vechiului Testament și de patriarhi, prin care a curs, ca prin niște riuri, fericirea și slava și care s-a adunat în ființa ei. Coboară din acei luptători care și-au dat singele pentru țara lor de atîtea ori și care au domnit peste poporul lui Israel și cărora Dumnezeu le-a pus pe cap coroane prin mîinile proorocilor. Era fiica lui David, cel mai blînd dintre oameni și a lui Solomon, cel mai înțelept, precum și a lui Iosia, cel mai religios dintre regii Testamentului vechi. Toată bogăția harului pe care Dumnezeu o dăruiește sfinților cu cîntărire și măsură, s-a revărsat într-însa singură pentru ca să formeze într-însa înclinațiile cele mai curate și virtuțile ei cele mai desăvîșite, căci familia sa este sfîntă, nașterea sa minunată, viața sa fără de prihană și moartea sa scumpă tuturor.

În tradiția noastră sfîntă găsim cuvinte minunate în legătură cu dumnezeieștii săi părinți — Sfinții Ioachim și Ana. Și, dînd cuvînt cronicii sfinte auzim «că în Nazaret era un om cu numele de Ioachim și pe soția sa o chema Ana. El se trăgea din neamul regelui psalmist David, iar ea, din seminția arhiereului Aaron. Trăiau în pace binecuvîntați de Dumnezeu pentru milosteniile și faptele bune ce făceau, aveau, însă, o mare tristețe. Cu toate că trecuseră treizeci de ani de la căsătorie și ajunseseră bătrîni, nu aveau copii. Era obiceiul în vremea aceea că cei care nu aveau copii erau socotiți nevrednici în fața lui Dumnezeu. La templu stăteau mai jos decît toți ceilalți. Mîncare din mîna lor nimeni nu primea, iar jertfele aduse erau primite în urma tuturor. Suferința lor sufletească era tot așa de mare ca și rușinea ce aveau. Și totuși, nu cîrteau. Se rugau amîndoi la Dumnezeu să le dăruiască un copil. Cu ocazia unui mare praznic au mers la Ierusalim la templu să se roage, precum și să aducă jertfă pentru dorința lor. Rivna i-a îndemnat să aducă jertfă mai înaintea altora. Preotul cel

mare — Isahar, — care slujea în acea zi, s-a mîniat și i-a înfruntat cu cuvinte aspre, spunîndu-le: «Nu se cade a primi daruri din mîinile tale că binecuvîntarea lui Dumnezeu nu s-a coborît asupra ta din pricina a cine știe ce păcate pe care le-ai tănuit». Întristat a plecat bătrînul Ioachim, dar nu s-a întors acasă. S-a dus în munte și acolo, în post și rugăciune, priveghea și se ruga lui Dumnezeu să le dăruiască un copil. Sfînta Ana s-a întors și ea acasă și a vărsat multe lacrimi în grădină. Tradiția sfîntă așează în rugăciunea acestor bătrîni cuvinte de o deosebită emoție. Astfel Sfînta Ana spunea: «Doamne, cel ce ai făcut cerul și pămîntul și toate cele cîte se văd, cel ce ai zis făpturilor să crească și să se înmulțească, cel ce ai binecuvîntat pe Sara femeia lui Avraam și la bătrînețe a născut pe Isac și ai dăruit pe Ana care a fost stearpă și a născut pe Samuil proorocul; dă-mi și mie Doamne roadă pîntecului să nu mai fiu de ocară și de urgie oamenilor. Ce voi naște — ori fecior ori fiică — voi închina Ție, cu toată inima mea și-l voi da să slujească la templul cel sfînt al Tău». Tot așa se ruga și Ioachim. Iar Arhanghelul Gavriil, al Bunelor Vestiri de bucurie, a spus lui Ioachim: «Bucură-te Ioachime și te veselește, că eu sînt îngerul lui Dumnezeu. Am venit să-ți spun că vei face o fecioară, care va naște întru feciorie pe împăratul lumii, pe Fiul lui Dumnezeu», iar Anei același înger i-a spus: «Rugăciunile tale, Ano, au străbătut cerul și lacrimile tale au ajuns la Dumnezeu, iar mila Sa s-a coborît asupra ta: iată vei zămisli și vei naște pe fiica cea binecuvîntată prin care se va da mîntuire lumii. Și se va numi Maria». Amîndoi, cu inimile pline de bucurie, au mulțumit lui Dumnezeu și după împlinirea vremii Ana a născut pe Pururea Fecioara.

Așa ne învață sfînta tradiție despre nașterea Maicii Domnului, care a fost bucurie la toată lumea. Prin nașterea ei peretele cel din urmă al vrajbei a început să se cutremure. Proorocii s-au bucurat văzîndu-și împlinite profețiile lor. Umbrele s-au risipit; nădejțile s-au întărit căci în leagănul mării din Nazaret și în brațele bătrîne ale Anei fericite se afla Maica lui Dumnezeu. Cu fiecare zi, cu fiecare clipă venea momentul cînd fiica lor trebuia să fie adusă la templu unde o va primi în brațe Arhiereul Zaharia și unde o va păzi harul lui Dumnezeu, ca viitor locaș al Fiului Său.

Și acum, reflectîndu-ne gîndurile în rugăciuni sfînte către Maica lui Dumnezeu, să ne înălțăm sufletele creștinește și să-i cerem ajutorul sfînților și de grabă sprijinitor. Să așezăm în fața icoanei sale în viersuri de imn «cele care toată viața sa a fost singură și numai pe Dumnezeu văzînd; singură și numai de Dumnezeu era văzută, singură și numai pe Dumnezeu mărînd și singură și numai de Dumnezeu era mărîtită; singură și numai pe Dumnezeu iubînd și singură și numai de Dumnezeu fiind iubită», să așezăm floarea recunoștinței și să zicem «Bucură-te cea plină de dar, Domnul este cu tine». Amin.

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA ÎNAINTEA ÎNĂLȚĂRII SFINTEI CRUCI

«Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încît pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

Nici o podoabă nu îmbracă mai strălucit și nu înalță mai mult inimile, decît virtutea iubirii. Nici o faptă nu aduce mai multă bucurie și mulțumire sufletului, decît fapta iubirii. Iubirea stă la baza a tot ceea ce este frumos și bun, este temeliea fericirii noastre pe pămînt și cauza mîntuirii noastre în cer.

De aceea, Sfînta Biserică a rînduit ca în această primă duminică a anului bisericesc, în acest moment de bilanț duhovnicesc și de planuri pentru anul care începe —, să se citească din Sfînta Evanghelie a lui Ioan, Apostolul Iubirii și să ne invite să medităm încă un moment asupra iubirii, a iubirii nemărginite a lui Dumnezeu față de noi care am fost răscumpărați prin moartea pe cruce a Fiului Său.

Iubirea este natura lui Dumnezeu (I Ioan IV, 8 și 17) și motivul a tot ceea ce a făcut și face. Din iubire, Dumnezeu a făcut lumea, a îmbrăcat-o cu frumuseți, i-a dat legi și îi poartă de grijă. Din iubire a creat pe Adam, i-a pus în suflet ca semn de noblețe chipul Său și l-a așezat în paradis, ca într-un palat împărațesc, dîndu-i menirea să fie pe pămînt ceea ce El este în cer (zicea Sfîntul Ioan Gură de Aur către Stelehion 2, 5, P.G., 47, 419). Din iubire, atunci cînd omul a căzut din cinstea în care a fost așezat, cînd s-a răzvrătit împotriva Binefăcătorului său, Dumnezeu nu l-a lăsat pradă pieirii. A trimis pe însuși Fiul Său să moară ca Răscumpărător și să readucă pe om în starea cea dintîi. Fiul lui Dumnezeu s-a făcut fiu al omului pentru ca omul să fie ridicat la demnitatea de fiu al lui Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu, luînd ca pe un prinos firea noastră, a ridicat-o la Stăpînul tuturor și prin acel prinos a «făcut să fie binecuvîntat întreg neamul nostru» (Omilie la Înălțare, 1, 3, P.G., 54, 189).

Din iubire, Dumnezeu poartă de grijă tuturor și fiecăruia în parte, din iubire primește pe păcătosul care se pocăiește și tot din iubire îl face părtaș al Jertfei Fiului Său și al Împărăției Sale.

Este firesc ca acestei iubiri să i se răspundă cu iubire. Nu pentru că Dumnezeu ar avea nevoie de iubirea noastră, pentru că iubirea desăvîrșită nu are nevoie de iubirea făpturilor mărginite. Este însă firesc ca cel credincios să răspundă cu iubire Tatălui ceresc, lui «Dumnezeu, cel care ne-a iubit întîi» (I Ioan IV, 10, 19) așa cum este firesc să arate iubire fiul părintelui său după trup.

Cum poate să-și manifeste cineva iubirea față de Dumnezeu? — Păzindu-i poruncile — «Cine are poruncile Mele și le păzește, zice Mîntuitorul, acela Mă iubește» (Ioan XIV, 21); «dragostea de Dumnezeu stă în păzirea poruncilor Lui» (Ioan V, 3).

A păzi poruncile lui Dumnezeu înseamnă a-L iubi pe El și opera iubirii Sale, pe semenul nostru (Matei XXII, 36—40). «Căci dacă cineva zice: «eu iubesc pe Dumnezeu», dar urăște pe semenul său, mincinos este; căci cine nu iubește pe fratele său, pe care îl vede, cum poate

să iubească pe Dumnezeu, pe care nu-l vede? Aceasta este porunca pe care o avem de la El. Cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe frațele său» (I Ioan IV, 20—21).

Sfera «poruncii celei noi» (Ioan XIII, 34) este foarte largă și nu impune condiții. «Cel născut din Dumnezeu» (I Ioan IV, 7) nu-și mărginește iubirea la cei apropiați lui, la rude și prieteni, pentru că același lucru făceau vameșii și păgînii (Matei V, 46—47). El îi înconjoară cu aceeași iubire pe cei apropiați ca și pe cei depărtați, pe drepti ca și pe păcătoși, pe prieteni ca și pe dușmani, după cuvîntul Mîntuitorului: «Iubiți pe vrășmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc..., ca să fiți fiii ai Tatălui vostru, care este în ceruri; căci el face să vă răsară soarele său pe cei răi și peste cei buni, și dă ploaie peste cei drepti și peste cei nedrepți» (Matei V, 44—45).

Iubirea creștină este îndelungătoare, plină de bunătate și trece cu vederea răutățile celor din jur; nu pizmuiește propășirea aproapelui și nu dorește răul nimănui; nu se bucură de nedreptate și se bucură doar de adevăr (I Cor. XIII, 4—6).

Pe bună dreptate, Apostolul Pavel, dedicîndu-i pagini de o inegalabilă frumusețe, o consideră superioară celorlalte virtuți. Astfel, este considerată superioară credinței, care poate muta munții, nădejzii; în virtutea căreia creștinul pregustă fericirea viitoare, este considerată superioară harismelor de tot felul. Căldura iubirii dă sens faptelor bune și chiar suferinții morții pentru Hristos; fără iubire, toate acestea nu folosesc la nimic (I Cor. XIII, 1—3).

Iubirea este mîrgăritarul de mare preț, cu care putem cîștiga împărăția cerurilor.

Iubirea este chemarea noastră, iubirea, nu ca stare de contemplație pasivă, ci iubirea concretizată în fapte de bine față de aproapele. În iubirea de aproapele se reflectă iubirea de Dumnezeu. Nu rareori, Mîntuitorul se identifică cu cei mai mici și neînsemnați, față de care vrea să îndrepte afecțiunea noastră. «Adevărat vă spun», va zice judecătorul suprem în zilele de pe urmă aleșilor Săi, «întrucît ați făcut aceste lucruri (adică fapte de milostenie trupească și sufletească) unuia dintre acești foarte neînsemnați frați ai Mei, Mie Mi le-ați făcut...». «Adevărat vă spun, va zice celor care au săvîrșit fapte rele», «Că ori de cîte ori n-ați făcut aceste lucruri unuia dintre acești foarte neînsemnați frați ai Mei, Mie nu Mi le-ați făcut» (Matei XXV, 40 și 45).

Să punem la inimă fraților, cu toată sfințenia cuvintele Domnului și să facem din ele călăuză la tot pasul în gîndurile, vorbele și faptele noastre. Să încălzim cu căldura iubirii faptele noastre și să facem din viața noastră o tindă a împărăției cerurilor.

Fie ca Domnul iubirii să ne ocrotească viața și să ne îndrume gîndul și fapta, pentru a putea spune cu psalmistul: «Te iubesc din inimă Doamne, tăria mea! Doamne tu ești izbăvitorul meu și întărirea mea» (Ps. XVIII, 1—2). Mîngiere află sufletul meu în îndeplinirea poruncilor Tale, acum și pururea, și în vecii vecilor. Amin.

Pr. Lector C. CORNIȚESCU

LA CUVIOASA PARASCHEVA

Sfinta Biserică înalță astăzi imne de laudă și cîntări duhovnicești în cinstea sfintei și prea cuvioasei maicii noastre Parascheva.

În glasul clopotelor, dreptcredincioșii creștini se adună cu bucurie și evlavie creștinească să aducă prinosul lor de mulțumire și recunoștință pentru mîngîierile și binefacerile primite de la dînsa.

Se bucură astăzi Sfinta Biserică, se bucură Epivata, pămîntul binecuvîntat care a odrăslit această mlădiță cerească; se bucură ortodoxia românească cea primitoare și păstrătoare a trupului ei nesticăcios; ne bucurăm noi toți cei adunați aici, care prăznuim astăzi pe ocrotitoarea noastră, pe prea cuvioasa maica noastră Parascheva.

Cum vom putea prăznuî, după cuviință, pe cea care fire slabă fiind, prin ostenele fără număr, a biruit zburdările trupului și ispitele vrăjmașului și s-a făcut cu harul lui Dumnezeu, vas ales al Prea Sfîntului Duh.

Obîrșia prea aleasă a Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, trebuie căutată cu mai bine de nouă sute de ani în urmă, adică în preajma anului 1000, în Epivata, un modest sat în Tracia, așezat pe malul Mării Negre. În jurul acestui an, dintr-o familie de oameni cu bună-cuviință și stare materială, dar împodobiți și îmbogățiți mai ales cu cinstirea lui Dumnezeu și cu numele de creștini, s-a născut o copilă aleasă. După rînduiala Bisericii, ea a fost curînd botezată, primînd numele de Parascheva.

Darul și binecuvîntarea lui Dumnezeu au strălucit însă în chip deosebit asupra copilei.

Fiind hrănită mai virtos cu darul lui Dumnezeu decît cu lapte, sfînta Parascheva s-a arătat chip al desăvirșirii încă din copilărie. Iubind pe Hristos cu dragoste netrecătoare și văzîndu-l suferind și pătîmind în săracii și necăjiții din vremea ei, nu o dată a schimbat hainele sale strălucitoare cu zdrențele aceloră. Ne spun Viețile sfinților că avea pe atunci numai 10 ani. Dar cuvintele Domnului: «Cel ce voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să urmeze Mie» (Marcu VII, 34) pe care le auzise în Biserică Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu, se făcuseră într-însa izvor de apă vie și cerească, plămadă de fapte bune care aveau să o așeze în rîndurile bineplăcuților lui Dumnezeu.

Dar faptele sfinților se acoperă greu cu înțelegerea oamenilor prinși în legăturile vieții pămîntești. De aceea, ele le apar lor totdeauna ciudate și neînțelese. Cu atît mai virtos era greu de priceput adevărata pornire a faptelor Sfintei Parascheva, cu cît ele erau săvîrșite la o vîrstă prea fragedă.

Iată de ce, însuși părinții ei, creștini cu bună-cuviință, le socoteau porniri copilărești, aducătoare de ocară pentru ei și pentru rudele lor. Se spunea că totdeauna, după asemenea fapte, copila era muștrată cu asprime și chiar pedepsită cu bătaie.

Pentru a împlini porunca slujirii lui Hristos cu mai multă putere, părăsește casa și părinții cu tot traiul îndestulat din casa părintească

și pleacă la Ierusalim, ca să se închine la sfintele locuri, unde Domnul Hristos și-a dat viața pentru lume. În drum, vizitează bisericile din Constantinopol și din alte localități, și se roagă la moaștele sfinților adăpostite în ele.

Zăbovește vreme de cinci ani în Heracleea, oraș din Asia-Mică, petrecând în aspră nevoiță duhovnicească. Ajungând la Ierusalim întră într-o minăstire de călugărițe din pustiul Iordanului, supunându-se și dăruindu-se total rînduieilor și viețuirii aspre minăstirești pînă la 25-lea an al vieții sale pămîntești.

Prin rîvna-i nestinsă și asprele-i nevoițe, Sfînta Parascheva se înalță pe culmile sfințeniei. În cer îi erau pregătite cununa nestrîcioasă și intrarea în cămările mirelui ceresc. Dar Dumnezeu, ale cărui taine rămîn pururea neînțelese, voia ca acest răsad ceresc să dobîndească odihnă, în același pămînt din care a răsărit. Așa se face că fiind înștiințată în timpul rugăciunii, Sfînta Parascheva, cu greu depărtîndu-se de pustia roditoare de sfințenie, se întoarce în Epivata satul său natal.

Și precum toată viața sa a purtat în sine chipul desăvîrșit al smereniei, tot astfel și acum, nearătîndu-și nici neamul ales și nici strălucirea virtuților, s-a atașat, neștiută de nimeni de Biserica sfinții Apostoli din acel sat.

Ne spun viețile sfinților că a mai viețuit după aceea, doi ani, iar cu toții pe pămînt, 27. Apoi s-a mutat întru odihna cerească, primind, după cuvîntul Apostolului pentru toate ale sale, dar mai ales pentru iubirea ei jertfelnică de Dumnezeu și de aproapele «Cele ce ochiul n-a văzut, urechea n-a auzit nici la inima omului nu s-au suit» (I Cor. II, 9).

Nu după multă vreme, trupul sfîntei a fost descoperit în chip minunat și fiind dezgropat, a fost aflat întreg și neputrezit, răspîndind în jur plăcută mireasmă.

Credincioșii din Epivata au depus cu evlavie și cinste trupul ei în biserica Sfinților Apostoli; iar după cîțiva ani l-au așezat într-o biserică nouă căreia i-au dat ca hram numele Sfîntei Parascheva.

Semnele, minunile și binefacerile săvîrșite de Cuvioasa Parascheva în acele locuri au fost nenumărate iar credincioșii alergau la sfintele ei moaște cu credință și dragoste, primind mîngîierea și alinarea suferințelor lor.

În satul său de naștere, moaștele sfîntei au stat timp de 200 de ani, apoi a urmat o lungă perioadă de peregrinări. Se pare chiar că în secolul XIV au fost în Țara Românească, fiind dăruite lui Mircea cel Bătrîn.

Puțină vreme au stat și la Belgrad de unde au fost luate iar de turci și duse la Constantinopol și apoi vîndute Patriarhiei ecumenice pe o mare sumă de bani.

În sfîrșit, în 1641 dreptcredinciosul domn al Moldovei, Vasile Lupu, le duce la Iași și le așează în Biserica Sfinților Trei Ierarhi unde au stat o perioadă de timp după care au fost mutate în Catedrala Sfîntei Mitropolii.

De mai bine de 300 de ani de când Sfânta Parascheva se află pe pământ românesc, ea este un nesecat izvor de binefaceri și ocrotire a celor din nevoi.

Vom aminti numai câteva din minunile consemnate de sinaxarul vieții sale.

Astfel la 6 februarie 1811 a salvat de la înec o corabie aproape de insula Chios, arătându-se aieva corăbierilor înfricoșați, în timpul unei furtuni pe mare, pe care sfânta a potolit-o.

În 1888 în timpul unor lucrări de restaurare la biserica Sfinții Trei Ierarhi racla cu sfintele moaște a fost mutată în sala numită «gotică» a fostei M-ri Sfinții Trei Ierarhi. În noaptea de 26—27 decembrie capela a luat foc de la o luminare uitată aprinsă. A ars tot în jurul sfintei, pînă și racla de metal s-a topit de dogoarea flăcărilor, dar sfintele moaște au rămas neatînse de foc.

De trei sute de ani și mai bine, la ziua sfintei se adună în jurul raclei cu sfintele ei moaște, credincioși veniți din toate părțile Moldovei și Bucovinei, pentru a i se închina și pentru a săruta cu evlavie Sfintele sale moaște cerîndu-i sprijin, ajutor, cinstindu-o cu dragoste și încredințându-i rugăciunile lor.

Proslăvită de Dumnezeu în ceruri, prin rînduirea ei în ceata sfințelor cuvioase fecioare, Maica noastră Parascheva a fost proslăvită și pe pământ, prin nestrucarea trupului său stricăcios, prin izvorîrea mirului celui cu bun miros și prin darul facerii de minuni.

Această întreită cunună dumnezeiască a ei o laudă cîntarea care zice :

«Dar duhovnicesc de la Dumnezeu luînd Cuvioasă Parascheva, strălucesc și după moarte minunile Tale, și ostenelele Tale cele pustnicești și nevoițele, s-au prefăcut în mir cu bună mireasmă și tuturor dai din destul tămăduiri boalelor, celor ce aleargă cu credință la tine».

Iată, iubiți credincioși, în puține cuvinte minunata viață a Maicii noastre Parascheva. Roadele minunate ale nevoițelor ei se înfățișează în aceste clipe înaintea minții noastre ca un șirag de perle. Virtuțile alese ale cuvioasei Parascheva au crescut din nevoițele și durerile ei greu de țilcuit în cuvinte, care au dus la omorîrea trupului, dar prin aceasta la învierea sufletului ei.

Toate aceste perle ale virtuților au alcătuit șiragul strălucitor al sfințeniei, cu care prin trecerea la odihna cerească Cuvioasa Maică s-a înfățișat înaintea Marelui Hristos.

De aceea cu toată căldura sufletului și dragostea ce-i datorăm să-i înălțăm și noi imn de laudă și de cinstire zicînd :

Bucură-te, odraslă binecuvîntată,
 Bucură-te, crin răsădit în grădina cea de sus,
 Bucură-te, a fecioriei cinstitoare,
 Bucură-te, a săracilor miluitoare,
 Bucură-te, a hainelor scumpe neprimitoare,
 Bucură-te, a hainei smereniei cinstitoare,
 Bucură-te, îngeresc suflet în trup fecioresc,
 Bucură-te, slava monahilor,

Bucură-te, rușinarea și căderea dracilor,
 Bucură-te toiagul biruinței,
 Bucură-te, trandafir neatins de miasmele trufiei,
 Bucură-te, a bolilor tămăduitoare,
 Bucură-te, a celor ce te cheamă grabnică ajutătoare,
 Bucură-te, Maică Paraschevo mult folositoare. Amin.

Arhim. GRIGORE ȚĂBUȘ

LA DUMINICA A XIX-A DUPĂ RUSALII

Zis-a Domnul : «Precum voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea» (Luca VI, 31). — Auzind pe Mîntuitorul vorbind astfel, cugetul nostru creștin își zice : cît de limpezi, ziditoare și netrecătoare sînt aceste cuvinte ; cu egală valoare și ieri și azi și miine, pentru creștinii de oriunde. Ce echilibru stabil oferă vieții noastre : Ce-mi doresc mie fac eu, după darul și puterea mea altora ; binele celui alt este scopul meu și binele meu este cuprins în binele tuturor. Se poate crea atunci pe acest principiu o adîncă, temeinică unitate și ordine a familiei noastre. Cu drept cuvînt a fost numită această poruncă legea de aur a existenței și i se potrivesc cuvintele psalmistului : «La tot lucrul desăvîrșit am văzut sfîrșit, dar porunca Ta este fără de sfîrșit» (Psalm CXVIII, 96).

Confruntată însă cu viul vieții, această poruncă a Domnului, deși clară de la întîia vedere, n-a fost pe deplin înțeleasă totdeauna. De pildă, în experiența zilnică, o tîlmăcim și o rostim uneori așa : «Ce ție nu-ți place altuia nu face». E parte din bine și în aceasta. Într-adevăr, cine-și dorește răul ? Cine ar vrea bucuros să fie batjocorit, necinstit, învinuit pe nedrept, mințit, furat, lovit ? Nimeni ! Dimpotrivă, «fîresc», se iubește fiecare pe sine, vrea să evite durerea morală și fizică, vrea să trăiască în sinea lui liniștit, lăsat în pace. Și întrucît adesea uităm, nu vrem să înțelegem că nu numai eu, ci și celălalt, semenul de lîngă mine, oricare : soția mea, fiul, vecinul, cel ce trudește cu mine la aceeași muncă, trecătorul cu care mă întîlnesc pe stradă, și oriunde în această lume a oamenilor, dorește de asemenea să nu fie nici el lezat, rănit în viața, în drepturile lui și de aceea s-a zis : să nu faci altuia ceea ce n-ai dori să ți se facă ție !

Mîntuitorul însă n-a vrut să spună doar atît. Ceea ce exprimăm noi prin acest cuvînt obișnuit e numai partea negativă ; e numai un mare *nu* spus răului. Aceasta ține mai ales de Vechiul Testament. Citind cele Zece Porunci, observăm că în afară de prima, fundamentală : «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău...» și a cincea, cinstirea părinților, celelalte porunci sînt negative ; o opoziție și o luptă cu păcatul : să nu-ți faci chip cioplit, să nu iei numele Domnului în deșert, să păzești ziua odihnei, să nu ucizi, să nu fii desfrînat, să nu minți, să nu poftesti nimic din ce e al aproapelui tău : casa, femeia...» (Ieș. XX ; Deut. V).

Iisus n-a venit însă numai să spună un nu păcatului, răului. El este *da*. Este Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu este *da*. E afirmație, e creație și orice creație e afirmație. În Iisus «toate făgăduințele lui Dumnezeu sînt da» (II Cor. I, 20). Iar Sfîntul Ioan Evanghelistul îl numește : «Cel ce este Amin» (Apoc. III, 14). Amin, adică așa să fie. El spune da vieții, existenței. El nu numai restaurează făptura, ci o și zidește. El nu spune doar ceea ce să nu faci. Aceasta nu e deajuns ; ba ne-ar închide în noi înșine ca în niște «parcele izolate» și nu ar vindeca din rădăcină rana, boala existenței noastre : egocentrismul.

În Evanghelia de astăzi, porunca lui Iisus e fundamental afirmativă : să faceți ! — «Ce voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți-le voi...» ; Faceți voi altora ceea ce doriți să vi se facă. Aceasta e adevărata ieșire din egoism. Ieșire reală, în fapt. Nu doar o simplă vibrație sentimentală, ci faptă. Iubirea e total afirmativă. În egoism e totdeauna și ceva negativ : semenul meu se pierde, dispăre din orizontul vederii mele.

Și întreaga învățătură a lui Iisus, a Evangheliei, e afirmație, inițiativă, restaurarea și zidirea, construirea binelui comun. Fericirea în Evanghelia stă în «sărăcia duhului», dar care vrea să se îmbogățească în bine și adevăr ; în lacrimi, cînd am căzut, și pentru că nu sînt mai bun, cum ar trebui să fiu ; în blîndețea care cucerește ; în foamea și setea de dreptate ; în milă, în curăția inimii ; în lucrarea păcii care te înalță pînă la vrednicia de «fiu al lui Dumnezeu» etc...

Mai mult sesizăm în porunca Domnului rostită astăzi în Sf. Evanghelia, cum s-a observat deja, ceea ce am numi : inițiativa. — «Ce voiți din partea celorlalți să vi se facă, faceți-le voi». Nu spune simplu : ce vă fac vouă oamenii, să le faceți și voi. Ci la alt nivel, mai profund. «Ce ați voi să vă faceți...», cu alte cuvinte : începeți voi ! Binele trebuie să-l încep eu ; nu aștept să vină mai întii de la altul. Dealtfel, nici nu știu dacă va veni și nici nu sînt stăpîn pe el ca să-l determin. Lucrez la zidirea binelui cu ceea ce am disponibil : persoana mea, puterile mele. Nu mă pot aștepta și nu trebuie să aștept începutul de la altul ; eu să fac primul pas în direcția binelui.

Primul pas de acest gen și înseamnă deja o învingere a egoismului în «cineva», în oricare din acei care au făcut acest pas. E un început și desigur nu ușor. Binele nu e ușor, nici n-ar vrea atunci prea mare valoare dacă ar fi așa ușor. Cere o răstignire, răstignirea însăși a dorinței de a aștepta ca binele să-mi vină de la altul ; răstignirea iubirii de sine, a dorinței de a fi eu servit mai întii. Iar acest lucru poate că și costă, ustură, doare, pentru că cere o schimbare, o schimbare a unui mod de a gândi și de a fi. Dar poartă în ea și sămînța fericirii : «Mai fericit este a da decît a primi» (Fapte XX, 35). Adînc, aici e ascunsă fericirea însăși, adevărata, divină fericire.

*

Desăvîrșirea nesfîrșită a iubirii lucrătoare, pe care o predică Iisus, nu se oprește însă aici. Domnul spune mai departe : «Dacă iubiți pe cei ce vă iubesc..., dacă faceți bine celor care vă fac vouă binele, ce mulțumire puteți avea ? Și păcătoșii același lucru fac». Într-adevăr, analizat

mai profund, nu e un așa de mare merit în acest prim pas de iubire, de bine, chiar început de noi, când se îndreaptă către acei de la care așteptăm să primim, poate și mai mult decât am dat; nu e o jertfă și nu e un «plus» în sporirea, în creșterea mea duhovnicească. Creează un bun echilibru, o balanță, dar nu rezolvă în adâncime problemele vieții în sensul de care ne ocupăm aici.

Această rezolvare se cuprinde în ceea ce poruncește acum Iisus: «Iubiți pe vrăjmașii voștri, le faceți bine... și veți fi fiii ai Celui Prea Înalt...; El este bun și cu cei nemulțumitori și cu cei răi...» — Creștinismul, «măsura vârstei deplinătății lui Hristos» (Efes. IV, 13), sau după spusa Domnului, să fii «fiu al Celui Prea Înalt» deci frate cu Acela care s-a răstignit pentru alții, încă prin alte cuvinte: sacrificiul personal, fără rezerve, în interesul colectivității, aceasta înseamnă. Și o asemenea iubire jertfelnică duce la desființarea radicală a egoismului.

Cuvîntul e mare, precis, grav. Dar în fața conștiinței se ivește iarăși întrebarea: în această iubire a «vrăjmașului», cum o cere Iisus, e oare numai dăruire, adesea cu suferință; jertfă și încă fără rod imediat? De la cineva căruia i-am făcut un bine, primesc o replică dureroasă, poate un rău. Și suferința e grea, crește mereu. Unde să găsești și suport moral, forță, să rămii același neclintit în dragoste, netulburat în pace? Cugetul curat desigur veghează și-ți zice: nu mai plăti tribut răului, nu-l înmulți. «Nu te lăsa biruit de rău, ci biruie răul cu binele» (Rom. XII, 21). Înțelegi însă atunci, că însăși statornicia în bine e un semn că undeva, aici și acum, binele biruie, se afirmă neclătinat. Și rămînînd neclintit mereu, porți în această experiență și nădejdea că în cele din urmă această iubire, cu siguranță va mișca odată din loc și «muntele» încremenit al ne iubirii, al egoismului semenului meu, cum a mișcat Iisus și a trezit la credință pe unul din tilharii de pe cruce.

Să ne situăm acum o clipă și de cealaltă parte a existenței noastre. — Dacă dimpotrivă, la ne iubire răspunzi la fel cu ne iubire, atunci eu, dornic de adevăr, de mintuire, de spor neincetat, port în mine o neînchipuit mai mare primejdie și suferință, anume aceea pe care Sfîntul Ioan Evanghelistul o definește: «Cel ce urăște zace în întuneric» (Ioan II, 11). În ne iubire stă întunericul. Și ce suferință poate fi mai mare ca întunericul? Și ce fel de suferință e întunericul ne iubirii? Cînd eu nu iubesc, cînd sint indiferent față de semenul meu, ba și mai mult, îl urăsc, se petrece ceva nespuse de grav: nu mai văd în el decît ce e rău; nu mai văd nici un bine. Fiecare dintre noi putem face această experiență. De aceea zicea Iisus despre farisei: «Ochi au și nu văd». Nu iubeau și nu vedeau pe «Domnul Slavei». Iubirea vede, descoperă și dă viață. — Dar a nu vedea decît răul, înseamnă a mă hrăni eu însumi numai cu răul. Observăm în aceasta un semn de dureroasă pervertire, care pe încetul mă duce la o sleire, o diminuare în ființă, nu numai morală, ci mai adînc, scad în ființă, rămîn tot mai puțin. Sfîntul Macarie cel Mare spunea despre sărmanii păcătoși osîndiți la iad, potrivit unei descoperiri, că stau cu spatele lipite unul de altul; nu-și văd fața unii altora. Doar cînd se roagă Biserica pentru acești osîndiți, cînd adie deci aerul cel sfînt al iubirii, își văd fața ca dintr-o parte. Să nu vezi

fața cuiva în care strălucește un dar divin, o căldură, o sursă de inspirație, de putere, de viață? Ce suferință, ce lipsă, ce sărăcie, ce chin? De aceia plîngea Milton cînd orbise, că nu mai putea privi pe oameni, nu se mai putea îmbogăți din contemplarea fețelor omenești. Cineva mărturisește că odată în tinerețe, abătut, cuprins de gînduri negre, gata să se prăbușească, a întîlnit o fetiță ca de cinci-șase ani, care l-a privit îndelung, stăruitor; în ochii ei curați, adinci, a redescoperit un sens luminos al vieții; s-a regăsit pe sine și și-a revenit. Ziceau și Părinții: «Ai văzut pe fratele tău, ai văzut pe Domnul Dumnezeuul tău». În iubire e angajat așadar destinul meu uman însuși mîntuirea ca și creșterea mea, avuția cea nefurată. De aceia un patriarh, Calist al Constantinopolului, spunea: «Iubesc, deci sînt om».

Iubirea poate descoperi în oricine, chiar și într-unul «păcătos», darul, dumnezeiescul din el și prin aceasta o piine a sufletului. În acest înțeles Sfîntul Isaac Sirul deosebește și zice: «Iubește pe păcătos; urăște păcatele lui». Și sînt încredințat iarăși, că radiația, curentul iubirii din care se naște însăși viața, îndreptat statornic către semenul meu, va trezi pînă în cele din urmă, viața cea adevărată din el. Iar în aceasta stă neînlocuita mea răsplată. Căci precum s-a zis: «Va fi salvat cel ce salvează pe alții».

Duhovnicește privind, așa stau lucrurile și pentru o conștiință creștină e minunat. Dar practic? Nu e chiar ușor să iubești nici pe cineva care și el îți răspunde la dragoste, dar pe unul care te face să suferi? Și totuși creștinul nu poate face altfel; poartă doar numele lui Hristos, al acelei iubiri care s-a jertfit fără a cere ceva în schimb. Cum și-ar recunoaște atunci vocația botezul, sensul crucii, identitatea lui spirituală? Dacă eu, purtîndu-I numele, îl iubesc pe Hristos, atunci nu voi iubi și eu pe acei pe care îi iubește Hristos, adică pe toți? Cînd creștinul privește crucea și pe Cel răstignit pe ea, cum poate da alt răspuns decît al Mîntuitorului? Cînd Sfîntul Ștefan lovit cu pietre și cum spune Sfîntul Evanghelist Luca, în Faptele Apostolilor, căutînd la cer, a văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus stînd la dreapta lui Dumnezeu, atunci el îngenunchind a strigat cu glas tare: «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta» (VII, 59). Cît de mult semănau cuvintele lui cu cele ale Domnului de pe cruce: «Tată iartă-le lor că nu știu ce fac». Oare Fiul lui Dumnezeu nu venise în lume tocmai pentru a întemeia o asemenea iubire față de om? — Noi nu știm dacă Sfîntul Luca, cel ce istorisește faptul, era atunci de față, dacă a fost martor ocular al acestui eveniment. Dar știm că era de față altcineva: era Saul, care va deveni Pavel. El păzea atunci veșmintele celor care aruncau cu pietre în Ștefan, iar Sfîntul Luca a fost ucenicul marelui Apostol. Pavel va întîlni și el pe Hristos pe drumul Damascului și va ajunge să-L iubească și el ca Hristos încît va scrie: «Aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos, pentru frații mei cei de un neam cu mine, după trup» (Rom. XI, 3), decît să se piardă ei. Și Moisi, același lucru îl simte și-l mărturisește, cînd se roagă pentru izraeliți: «Doamne iartă-i, iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris» (Ieș. XXXII, 32). Tot cel ce se împărtășește din dragostea dumnezeiească va face așa, împlinînd astfel

porunca prin care Iisus concludă în Sfânta Evanghelie de astăzi : «Fiți milostivi, precum Tatăl vostru este milostiv».

Acest cuvânt din urmă al Sfintei Evanghelii înalță iubirea în izvorul ei ultim, acolo unde, «măsura ei este de a fi fără măsură, iar nouă ne dă temeiul ei divin absolut : «Tatăl e milostiv». Sfântul Ioan Evanghelistul învață că : «Dumnezeu ne-a iubit cel dintîi» (Ioan IV, 19). Iar un teolog ortodox din veacul XIV, Nicolae Cabasila, spune : «Esențialul, nu e că eu Îl iubesc pe Hristos, ci să știu că Hristos mă iubește pe mine». Aici este Sfînta Sfintelor iubirii ? Cînd eu am conștiința și sînt încredințat că El mă iubește pe mine și totodată văd și cuget că nu sînt chiar așa vrednic de dragostea Lui, atunci nu simt eu o sfială, o jenă, că nu iubesc pe alții, care poate sînt mai puțin vinovați față de mine decît eu față de El ? Cînd știu că Hristos în dragostea Lui coboară și se identifică cu semenul meu zicînd : «Întrucît ați făcut unora dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 40), cum pot răspunde altfel la dragostea Lui ? — Cînd în semenul meu Îl văd pe Hristos, iubirea mea își va descoperi rădăcina, sursa în El, se reazemă atunci pe El, pe absolut.

*

După Înviere știm că Iisus a chemat pe Petru și de trei ori l-a întrebă : «Simone al lui Iona, Mă iubești tu pe Mine ?». Iar la răspunsul lui Petru : «Da, Doamne, Tu știi că Te iubesc», Iisus tot de atîtea ori i-a zis : «Paște oile Mele». Grea, dureroasă, ca o bucurie tristă a fost această întîlnire și întreită întrebare pentru Petru. Împreună cu răspunsul lui, avea să se vindece o întreită cunoscută lepădare a ucenicului (Matei XXVI, 70—75).

Pe lîngă acest înțeles, trebuie avut în vedere și altceva. Domnul întreabă : «Mă iubești tu ?». Ucenicul răspunde : «Da, Doamne !». Și atunci Domnul îi zice : «Paște oile Mele». — Deci numai iubind, poți păstori, povățui, călăuzi și salva pe alții. Amin.

Pr. CONSTANTIN N. GALERIU

LA ÎNVIEREA FIULUI VĂDUVEI DIN NAIN

Mare este taina creștinătății : ea este taina vieții descoperită oamenilor de către însuși izvorul vieții care odată s-a coborît în lume și a luat trup omenesc pentru totdeauna și a doua oară și neconținut se coboară în gîndurile noastre pentru ca din cele trupești și văzute să ne înalțe pe noi la cele netrupești și nevăzute, la realitatea vieții celei veșnice.

Precum în vremea cînd dumnezeieștile picioare ale Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, sfințeau pămîntul cu pașii misiunii Sale mîntuitoare, așa și astăzi, și așa, pînă la sfîrșitul veacului, în orice împrejurări ale vieții noastre, cuvîntul Mîntuitorului ne dă o mîngîiere neașteptată în cele mai grele momente pe care le trăim.

Întimplarea minunată a învierii fiului văduvei din Nain, ce s-a citit în Sfînta Evanghelie de astăzi este una din razele acestei revărsări de lumină și căldură, de înțelepciune și dragoste pe care dumnezeiescul nostru Mîntuitor a revărsat-o bogat în omenire.

La porțile cetății Nain în drumul ce vine din Capernaum, viața s-a întîlnit cu moartea. Abia sfîrșise predica nemuritoare de pe muntele fericirilor și Mîntuitorul a plecat cu ucenicii în cetățile dimprejur să propovăduiască dumnezeiescul Său Cuvînt al vieții și iată că în cale îi iese cruda realitate a condițiilor vieții omenești : moartea care curmă firul vieții, al gîndurilor, al simțămintelor, al planurilor și al bucuriei de a trăi și de a te bucura din plin de viață.

Plîsete și tînguiuri de jale însoțeau convoiul mortului ce-l duceau la groapă și durerea de mamă a văduvei care-și ducea singurul ei fiu la groapă ca pe o comoară furată de nemiloasele mîini ale morții, umpleau văzduhul. Speranțe, visuri și idealuri curmate deodată de vitregia morții zăceau acum strînse într-un coșciug de putreziciune care trebuia îngropată. Mulțimile care auziseră cuvinte de nădejde ale vieții veșnice și mulțimile care însoțeau coșciugul cu mortul scump al întristatei văduve s-au întîlnit la porțile Nainului. În fața Mîntuitorului și a ucenicilor cu poporul care-l urmau, stătea convoiul de înmormintare ca întregul convoi de întrebări pe care cei credincioși le pun învățăturii de viață fericită și veșnică pe care Scriptura dumnezeiască o oferă creștinilor.

Tu zici că ești Mîntuitorul sufletelor, Tu ești izvorul vieții, Împărăția Ta nu este din lumea noastră, Cuvintele Tale sînt cuvinte ale vieții veșnice. Tu ești lumina lumii — dar noi sîntem flămînzi, setoși și goi, noi sîntem bolnavi, noi avem timp, noi purtăm rane și dureri, noi asudăm și chinuim, pe noi ne doare rana din trup, sîntem un spital de suferință, noi pînă la urmă murim și ne doare inima după cei scumpi ai noștri care ne părăsesc și nu putem să-i readucem la viață decît prin amintirea noastră plină de jale și de nemîngîiere. Pe noi ne doare suferința și murim. Dezleagă nouă taina suferinței, taina durerii, vindecă-ne și înviază-ne trupul ca să credem în existența sufletului și a existenței lui veșnice.

Așa sufla vîntul deznădejdiei în praful drumului pe care-l călca Mîntuitorul cu pașii Săi dumnezeiești.

Numai, că în fața sicriului fiului mort al văduvei din Nain și al deznădejdiei care cuprinde adesea sufletele noastre în fața morții, stă acuma *Iristos*, izvorul și Stăpînul vieții atotputernice ; s-a aplecat cu milă și cu grijă părintească asupra neputinței și a suferinței omenești. Este icoana raportului dintre Creatorul plin de milă, iertare și iubire și dintre făptura omenească cea căzută care urmează legea restituirii vremelnice răspicată odată pentru totdeauna : «pămînt ești și în pămînt te vei întoarce».

În fața durerii iubirea lui Dumnezeu biruiește judecata prin milă și aceasta a descoperit-o Mîntuitorul prin întruparea Sa pe pămîntul durerilor.

De aceea ațit aici la Nain, cît și la Petarie lui Lazăr și în Capernaum la fiica lui Iair mai înainte de Patima Sa încredințînd învierea cea de

obște a întregii omeniri, Mintuitorul anticipează din izvorul milei și al iubirii dumnezeiești, arvuna iertării, a mîngîierii și a mîntuirii ce se cuprinde ca într-un fruct al vieții veșnice, rodul învierii mortului și după El a tuturor morților.

Faptul izolat întimplat în învierile pe care Mintuitorul Hristos le-a făcut în Palestina și pe care Sfinții Apostoli le-au făcut ici și colo în timpul propovăduirii lor, reprezintă razele de nădejde și de mîngîiere, pentru omenirea supusă legii morții, dar izbăvită și înviată prin învierea lui Hristos și a învierii noastre și a vieții noastre cu Hristos în împărăția Lui cea fără de moarte.

De aceea, «nu mai plînge», cuvintele ce le-a spus Mintuitorul văduvei din Nain, sînt cuvintele lui Dumnezeu pe care le răspică prin Cuvîntul Său întregii omeniri. Nu mai plînge, trebuie să șteargă toate lacrimile de pe toată fața.

Dar, de ce să nu plîngă văduva cînd copilul ei mort, a fost singurul ei sprijin, singura bucurie a ochilor și așa destul de plînsi ai unei văduve. De ce să nu plîngem cînd părinților le mor copiii, copiilor le mor părinții, frații își pierd pe scumpii lor frați și surori, prietenii și cunoșcuiți pe cei cu cari și-au mîngîiat viața ?

Pentru că, «fiica n-a murit, ci doarme» a răspuns Mintuitorul cînd a înviat pe fiica lui Iair, iar cînd Marta spunea că Lazăr miroase greu căci e mort de patru zile, Mintuitorul i-a răspuns : «Nu ți-am spus că dacă crezi vei vedea puterea lui Dumnezeu ?». Moartea trupului este somn și odihnă ce cuprind trupul omului atunci cînd sufletul merge la cîntarul vieții și al faptelor. Și somnul acesta cuprinde în sine posibilitatea deșteptării, a reactivării, siguranța învierii.

Sfirșitul păcatului este moartea, a somnului este trezirea și întrebarea. De aceea la căpătîiul morții trupului, lacrimile sînt boabe de mîrgăritar ce aprind lumini de nădejde ale deșteptării din somnul morții prin înviere.

În legea veche, cînd firea era departe de realizarea istorică a mîntuirii din blestemul morții, plînsul era justificat, căci mărturisirea că moartea e necesară din cauza blestemului, dar de cînd a venit Viața Hristos, și a triumfat asupra morții prin împăcarea și răscumpărarea din blestem, lacrimile trebuie să se prefacă în lacrimi de bucurie, cel mult în lacrimi ocazionate de o despărțire temporală dintre cei morți și cei rămași în viață.

Nu mai plînge, fiindcă nu voiesc să nu știți voi fraților pentru cei ce au adormit ca să nu vă întristați ca și ceilalți ce nu au nădejde.

Ceilalți sînt «omul cel vechi» care nu s-a ridicat la credința lui Hristos, și a celor care cred în Hristos numai pentru viața aceasta.

«Nu plînge», pentru că trupul trebuie să urmeze legea firii cît timp se află în acest anotimp al semănăturii. El se seamănă în stricăciune pentru a se scula în nestricăciune, și se seamănă întru nemărire pentru a se scula întru mărire, se seamănă întru neputință pentru a se scula întru putere.

«Nu mai plînge» pentru că un semn al puterii dumnezeiești ar ajunge să deștepte trupul celui mort, căci sufletul lui este viu și priveghează, însă nu a venit ceasul acelei deșteptări, căci se așteaptă ca

lumea văduvită de moartea atîtor copii ai ei să se întîlnească cu Hristos, izvorul vieții la porțile mîntuirii, cînd toți cei din morminte vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și vor ieși cei ce au făcut cele bune întru învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele întru învierea judecării.

Nu mai plînge este cuvîntul plin de mîngiere al învățaturii lui Hristos din Sfînta Lui Scriptură pe care o prăvăduiește Biserica, arătînd că moartea este doar un mijloc pentru a feri pe oameni de a mai cădea în mîndria luciferică și pentru a binemerita și a ști să prețuiască realitățile vieții în justa lor valoare.

Intristarea și plînsul sînt necesități firești și chiar datorii morale în împrejurările grele ale vieții.

De aceea lacrimile creștinului la cei adormiți în Dumnezeu, spală tîna de pe ochii minții și dezvăluie realitățile vieții de fericire, spre care e chemată omenirea. Despărțirea vremelnică este pentru creștini ocazie de meditație pentru îndreptarea vieții, pentru înobilarea sufletului, pentru grija de cei adormiți, pentru sufletele celor răposați, cău-tînd a mijloci prin rugăciuni și fapte bune făcute în numele lor de către cei rămași, pentru a obține iertarea și odihna lor în împărăția veșnică, prin rugăciuni și mai ales Sfînta Liturghie mijlocul cel mai adecvat al unirii dintre sufletele tuturor creștinilor vii și morți.

În fața anticipării învierii morților, prin minunata înviere a fiului văduvei din Nain, noi să privim cu încredere viața pe care o trăim, căci deși fructul ei cuprinde simburile morții, moartea nu este decît o primăvăratecă necesitate a semănării trupurilor în brazda mormîntului, pentru ca firava noastră viață de acum să poată răsări în spice și snopi de spice ale viețuirii veșnice.

Dacă suspinăm în coliba aceasta, este pentru că dorim să ne îmbrăcăm în lăcașul nostru cel ceresc și veșnic, căci avem locuința în ceruri, de la Dumnezeu casă nefăcută de mîină și veșnică, numai de am fi atunci îmbrăcați și nu goi de fapte bune.

Pentru aceasta să ne îndreptăm mereu gîndul și inima noastră spre Hristos, Izvorul vieții și al fericirii ca precum atunci cînd a văzut pe văduva care plîngea și s-a milostivit și a înviat pe fiul ei pe care-l duceau să-l îngroape, să se milostivească și de noi și să ne învieze sufletul cel omorît cu păcatele care mereu strigă către Dînsul: Iisuse Fiul lui Dumnezeu miluiește-mă. Amin!

Arhim. JUSTINIAN DALEA

LA DUMINICA A XXII-A DUPĂ RUSALII

«Dacă nu ascultă pe Moise și pe prooroci, nu vor crede nici chiar dacă ar învia cineva dintre morți» (Luca XVI, 31).

În pericopele evanghelice ale duminicilor trecute, Mîntuitorul Hristos apare în mijlocul maiștrilor, vindecînd, tămăduind, sîauind și chiar mustrînd pe unii dintre ascultători rău-intenționați; accentul pre-

dicii Sale căzînd pe conștiința omului, singura în stare să delibereze, să cerceteze ființa omului. La ea se referă Domnul Iisus în pildele cu drahma pierdută, oaia rătăcită și mai ales parabola fiului risipitor.

Lumea veche era într-o nedumerire permanentă, dar Mesia venise «la ai Săi» (Ioan I, 11), care aveau Legea și proorocii, deci la cei ce cunoșteau continuitatea firească a timpurilor mesianice. Adevărații credincioși știau că Mîntuitorul Hristos era mare prooroc (Matei XXII, 39), dar mulți nu înțelegeau Împărăția despre care le vorbește. Unii credeau că Mesia este un conducător politic, alții, un înțelept obișnuit. Indiferent ce spuneau, toți doreau să știe unde este Împărăția lui Dumnezeu, la care Mîntuitorul răspunde: «Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru» (Luca XVII, 21).

Ca să nu fie înțeles greșit, Mîntuitorul a spus pilda bogatului nemilos și a săracului Lazăr, pentru a putea vorbi despre *rai și iad*.

Desigur, pe pămînt cunoaștem lucrurile sensibile, asemenea chipului nostru pe care îl privim într-o oglindă. Mulți înțelepți au cugetat despre suflet și nemurirea lui, dar totul a rămas ipotetic, fără concretizare, deoarece erau oameni obișnuți, pe cînd Hristos a fost și om și Dumnezeu.

Domnul Iisus ne-a arătat că dincolo de această lume, sufletul răposaților este activ în toate funcțiunile sale. El cugetă, dorește și simte. Dovadă pilda evanghelică de astăzi (Luca XVI, 19—31). Bogatul nemilos cunoaște cauzele nenorocirii sale: viața fără sens. Deci el judecă, are logică, simte durerea în starea în care se află. Bogatul și patriarhul Avraam se văd și se aud aieva. Bogatul în chinuri groaznice își aduce aminte de frați și dorește să-i salveze, dar nu realizează aceasta, întrucît după moarte nimeni nu mai poate lucra pentru mîntuirea sa (Ioan IX, 4).

Viața de dincolo de mormînt este o continuare firească a vieții pămîntești. Cei ce trăiesc în nelegiuri, deși par fericiți, merg dincolo pentru plata nelegiuirilor, iar dreptii primesc plata faptelor lor. Dacă între rău-făcători și drepti nu există conviețuire aici pe pămînt, cu atît mai mult, dincolo.

Răsplata sau pedeapsa pe care o primesc răposații, îndată după judecata particulară, nu este aceeași pentru toți: «În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt» (Ioan XIV, 2), iar iadul are multe guri de foc, pentru fiecare după gravitatea faptelor săvîrșite.

Raiul, în gîndirea veche și în cărțile lui Moise apare ca o grădină frumoasă, oferind strămoșilor starea de fericire (Facere II—III). Luînd ca bază pilda evanghelică de astăzi, această stare este urmarea firească a harului lui Dumnezeu, o situație de fapt, în care își continuă viața, nu o fantezie sau iluzie creată de imaginația omului, care ar dispărea odată cu el.

Raiul se numește în Sfînta Scriptură: Împărăția cerurilor (Matei V, 3, 10), Împărăția lui Dumnezeu (Luca XIII, 29; I Cor. XV, 50), Locuința Tatălui ceresc (Ioan XIV, 2), Comuniunea veșnică cu Mîntuitorul Hristos (Ioan XIV, 4), Cer (II Cor. V, 1), Fericirea de sus (Matei XXV, 21) iar Biserica a concretizat-o ca loc luminat, loc de verdeață, loc de odihnă... (Isaia XXXV, 10).

Mîntuitorul arată că exemplul și propovăduitorii noștri sînt sfinții și trăitorii credinței, care deși nu au înțeles-o în total, au realizat-o în firea lor prin fapte bune, de aceea chiar dacă morții ar învia, cei ce nu doresc mîntuirea, nu vor crede (v. 3). Așadar, scara duhovnicească a trecerii în veșnicie are locuri de popas și meditație: credința prin fapte, nădejdea prin cunoaștere, iubirea prin trăire; numai așa înțelegem de ce creștinismul nu este un sistem de gîndire, ci o regulă de viață superioară, bazată pe dreptate, cinste, dăruire de sine, al cărui scop ultim este sfințirea, care se încununează cu mîntuirea sau fericirea veșnică, deci cîștigarea raiului. Ca atare atît raiul cît și iadul nu rămîn niște promisiuni sau amenințări, ci sînt realități spirituale bazate pe faptele bune sau rele din această viață.

Făcînd numai bine, înlăturînd pe cele rele din mintea și preocuparea noastră, ajungem chiar din această viață la o satisfacție spirituală pe care numai credincioșii cu adevărat duhovnicești o înțeleg, asemenea lui Lazăr, din pilda evanghelică.

Așa cum Sfîntul Apostol Pavel, în trup fiind, a gustat fericirea paradisiacă (II Cor. XV, 4) datorită dragostei lui pentru Hristos, tot așa și noi să ne învrednicim, prin viața noastră, să cîștigăm împărăția cerurilor, raiul etern cu bunătățile lui pe care «ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inimă n-au pătruns; pe acelea Dumnezeu le-a pregătit pentru cei ce-L iubesc» (I Cor. II, 9). Amin.

Diac. P. I. DAVID

DESPRE RUGĂCIUNE

Rugăciunea are în viața noastră de creștini — în gîndirea noastră, în simțirea noastră, în trăirea noastră, în datoria și în bucuria noastră de a fi credincioși ai Lui Iisus Hristos și a ne mîntui în numele Lui — are zic un rost, o însemnătate și un folos pe care se pare că nu toți creștinii le cunosc și le prețuiesc atît cît se cuvine, pentru a ne numi *creștini*.

Căci nu putem fi în adevăr creștini, dacă nu sîntem credincioși; și nu sîntem credincioși dacă nu ne rugăm. Rugăciunea ține de credință cum ține căldura de foc și lumina de soare, cum ține planta de rădăcină și floarea de ramură.

Nu există credință religioasă, care să nu se roage; nu există trăire de om credincios fără rugăciune.

Rugăciunea este roada și aroma credinței, este un har, o trebuință, un folos și o bucurie a credinciosului.

Rugăciunea face parte din credința noastră și este o manifestare a ei. Rugăciunea este graiul credinței. Așa cum omul își arată prin vorbire gîndurile, simțirile, bucuriile, durerile, nevoile, dorințele, așa grăiește și credința prin rugăciune. Omul credincios se roagă — din îndemnul credinței și spre satisfacerea credinței lui. Cum nu rodește pomul care nu înflorește, nu este credincios omul care nu se roagă.

Dar sînt în adevăr credincioși care nu se roagă? Întrebînd mai potrivit: Sînt credincioși care nu se roagă?

Cu părere de rău trebuie să credem că sînt credincioși care nu se roagă. Dacă mulți sau puțini — aceasta o știe numai Dumnezeu, pentru că Lui se roagă sau nu se roagă credincioșii. Dar sînt împrejurări și cazuri cînd se poate ști dacă un anumit creștin sau altul se roagă sau nu se roagă, știe sau nu știe să se roage, simte sau nu simte nevoia să se roage, cunoaște sau nu cunoaște plăcerea de a se ruga, crede sau nu crede că trebuie să se roage.

Cît privește rugăciunea zisă publică, adică rugăciunea obștească, făcută laolaltă în biserici, ca lăcașuri de închinare, și deci de rugăciune, nu este greu a ști și a spune că sînt mulți creștini care nu se roagă, pentru că sînt mulți creștini care nu merg la biserică.

Pentru unii, motivul poate fi că nu au timp să meargă la biserică. Ocupații, oboseală, lipsă de timp sau caz de boală, de vreo indispoziție, vreo piedică — pot explica uneori aceasta.

Nu este însă acesta cazul altor mulți care nu merg la biserică și se roagă.

Dacă acești credincioși s-ar ruga măcar acasă sau oriunde au puțința, plăcerea sau prilejul să se roage, încă este o explicație primită. De regulă însă, cel care nu merge niciodată la biserică, nu simte nevoia sau bucuria de a se ruga, și de fapt nu se roagă, nici în particular.

Din lipsă poate de pregătire religioasă, din motive de anumite păreri personale, din anumite idei poate sau atitudini particulare despre cult, unii creștini nu obișnuiesc să se roage nici acasă, nici oriunde. Și nu este de mirare dacă nepracticînd dintr-un motiv sau altul rugăciunea, sînt creștini care nu știu să se roage, cum sînt și unii care, rugîndu-se, nu se roagă cum se cade.

Mai de mirat este întîi că sînt «creștini» care nu știu să se roage și care găsindu-se în situația de a dori sau a trebui să se roage, nu știu cum se face o rugăciune. O rugăciune este și ușor și simplu, dar și greu de făcut; depinde de cel care se roagă, de felul și de scopul rugăciunii, de împrejurarea și chipul cum vrea să se roage, de starea sufletească a celui care se roagă. Și totuși nevoia de a se ruga în unele împrejurări grele găsește cuvintele unei rugăciuni chiar la oameni care nu s-au rugat sau care nu voiau să se roage.

Rugăciunea corespunde și se potrivește unei stări sufletești, unei împrejurări, unei dorințe, unei nevoi, unui loc, unui moment. Ea corespunde și se potrivește în primul rînd credinței și evlaviei celui care se roagă. Rugăciunea trebuie să fie ceva firesc, ce vine dinăuntru, din inimă, din ceva gîndit, simțit, voit și făcut în legătură cu viața omului care se roagă. Fie citită sau învățată, fie făcută după caz și moment, rugăciunea trebuie să exprime sincer și curat gîndul și sentimentul celui care se roagă. Dacă sînt creștini care nu obișnuiesc, nu vor sau nu știu să se roage, însemnează că sînt creștini care nu cred sau care nu gîndesc nici la Dumnezeu, nici la sufletul lor.

Rugăciunea este vorbirea omului credincios cu Dumnezeu, este destăinuirea sufletului către Dumnezeu. Cel care nu se roagă, acela nu cunoaște pe Dumnezeu, nu se gîndește la el, nu simte nevoia de a intra în legătură cu Dumnezeu, sau mai degrabă nu are nici un interes de om credincios. Adevărul este de regulă acesta: Omul care nu se roagă nu crede cu convingere, așa cum trebuie, nu-și pune pro-

blema sufletului, nu-și îngrijește sufletul, pentru că religia și rugăciunea sînt o înșușire, o stare și o necesitate a sufletului.

Credința se cunoaște prin evlavie și prin rugăciune, care este o faptă de credință și de evlavie. Credința este cunoștința și încredințarea noastră despre existența, puterea, bunătatea, atotștiința și înțelepciunea lui Dumnezeu; evlavia este plecarea sufletului credincios spre datoriiile lui religioase față de Dumnezeu și de Biserică.

Aici nu ne interesează omul necredincios, care declară aceasta și nu-și impune obligația de a se ruga, ci creștinul sau omul socotit credincios, care se socotește sau vrea să fie socotit credincios.

Întrebăm deci pe cel care în sine a se socotește credincios sau vrea să fie credincios, dar nu se roagă: De ce nu se roagă? Nu poate, nu vrea, nu știe sau nu are de ce să se roage? Nu are pentru ce să se roage? Este rugăciunea un lucru atât de greu, încît nu-l poate face? Îi este rugăciunea o neplăcere sau o povară? Este rugăciunea ceva de prisos, fără folos și fără vreun rost în viața noastră? Este rugăciunea ceva ce turbură, neliniștește sau doare? Este ceva ce se uită? Nu-i vine niciodată gîndul, sau nevoia de a se ruga? N-a auzit sau n-a înțeles nici o rugăciune? Îl supără rugăciunea altora? Nu-l interesează rugăciunea cu nimic? Este sau simte rugăciunea ca pe o silă, o neplăcere sau un neajuns? Îl împiedică rugăciunea de la vreo ocupație, de la vreo plăcere, de la vreun interes omenesc oarecare? Este rugăciunea grea, supărătoare, nesuferită, nefolositoare, păgubitoare? Este rugăciunea ceva ce se poate neglija, fără a se cunoaște aceasta în viața omului? Sînt oameni care nu se mai roagă, pentru că nu li s-a împlinit o rugăciune și se supără pentru aceasta pe Dumnezeu.

Asemenea creștini nemulțumiți și cîrtitori împotriva lui Dumnezeu că nu le ascultă rugăciunile, dacă pot spune aceasta, dovedesc că nu cunosc pe Dumnezeu cum se cuvine și se poate credinciosului, că nu socotesc bunătatea, dreptatea, înțelepciunea, răbdarea și dreptul lui Dumnezeu de a ști și a binevoi ce să dea credincioșilor care se roagă sau care nu se roagă. Asemenea creștini socotesc rugăciunea ca o momeală cu care cumperi de la Dumnezeu ceea ce îți trebuie la nevoie — atît, pentru atît — pentru o nevoie, un interes sau o plăcere omenescă. Rugăciunea este pentru ei ca o afacere oarecare, ca o tirguală: Eu, Doamne Te rog, Tu dă-mi ceea ce cer! Eu cer, Tu fă bine și mă ascultă! Este ca și cum ar zice omul: Dă-mi, pentru că îmi trebuie, doresc sau vreau eu! Dacă nu, Te cert, Te judec, cîrtesc împotriva Ta și Te părăsesc! Puțin îmi pasă de Tine! Acesta este un blestem, este revolta celui puțin credincios împotriva lui Dumnezeu.

Este de necrezut că se poate întimpla așa și totuși sînt oameni care arată a gîndi și a se purta așa: Învinovățesc și nedreptățesc adică pe Dumnezeu, pentru că nu le-ar fi împlinit dorințele și apoi declară că din această cauză pierd credința; o slabă, neputincioasă credință pentru că este puțină și nestatornică, interesată doar la folosul nostru omenesc, nu la preamărirea, cinstirea și preaslăvirea lui Dumnezeu.

Iubiți credincioși, nu credem în Dumnezeu și nu ne rugăm lui Dumnezeu doar pentru a împlini nevoile și dorințele noastre, pentru a avea adică doar folos material din credința și din rugăciunile noastre, ci credem și ne rugăm lui Dumnezeu pentru că sîntem datori lui Dumnezeu să credem și să ne rugăm.

Nu Dumnezeu ne este dator nouă ci noi sîntem datori lui Dumnezeu. Ceea ce Dumnezeu ne dă, o face din bunătatea și din milostenia Sa dumnezeiască nemăsu-

rată, nu pentru că are El nevoie sau interesul să ne rugăm. Lui I se cuvine de drept dumnezeiesc și din datorie omenească și credința și rugăciunile noastre.

Noi îi sintem datori lui Dumnezeu și una și alta, nu doar pentru că ne aduc un anumit folos dorit de noi, ci pentru că se cuvine, fiind dreptul lui Dumnezeu și datorია noastră omenească și creștină și să credem și să ne rugăm Lui.

Credința unui creștin care zice că a pierdut-o, pentru că Dumnezeu nu i-a ascultat rugăciunile, este lipsă de credință, este un simplu interes care ține cît nevoia sau folosul ce crede că poate să aibă din ea; iar rugăciunea făcută anume cu condiția de a fi împlinită, nu este o rugăciune cuviincioasă, dreaptă și curată, ci o socoteală omenească impusă lui Dumnezeu ca fiind dreptul nostru și datorია Lui. Mare greșeală și mare păcat este acesta — și greșala vine de acolo că nu știm bine ce este rugăciunea și nu știm mai ales ce este păcatul.

Sînt credincioși care nu merg la biserică și nu se roagă, nu se spovedesc și nu se împărtășesc, pentru că zic că nu au păcate, deși, mai întii, această părere cu totul greșită este și ea un mare păcat, căci le acoperă pe toate celelalte. Nu am păcate — zic ei — pentru că nu am săvîrșit crime sau alte fapte grele.

Dar ce sînt atunci atîtea încălcări ale poruncilor lui Dumnezeu și Legilor omenești, dacă păcatele sînt numai crimele și faptele asemănătoare? Ce sînt ura, răutatea, răzbunarea, intriga, minciuna, înșelătoria, furtul, lăcomia, avariția, egoismul, invidia, poftele și plăcerile neîngăduite, desfrîul, defăimarea, injurăturile, orice vorbă necuviincioasă, jurămintul strîmb, necunoștința, nedreptatea, asuprirea, beția, viciile și cîte alte multe călcări de porunci bisericești și de legi firești ca nespovedania, împărtășirea și chiar refuzul de a se ruga?

Nu este creștin, nu este credincios care să nu păcătuiască în vreun fel, care să nu poarte pe cugetul său, sau fără să știe, vina unor greșeli și păcate, da *păcate*, mai ales cînd credem că nu avem păcate și deci nu le recunoaștem și mărturisim măcar, dacă nu în fața oamenilor, apoi neapărat față de Dumnezeu.

Și atunci, înainte de orice pretenție față de Dumnezeu, înainte de orice cerere, de orice nevoie, de orice grijă, de orice păs și de orice durere pentru care vrem să rugăm pe Dumnezeu, stau pe sufletul nostru păcatele noastre, mici și mari, știute sau neștiute înnumărate sau neînnumărate, cîntărite sau necîntărite, mărturisite sau nemărturisite, săvîrșite cu gîndul, cu cuvîntul, cu simțurile sau cu fapta — și prima și ultima rugăciune ce trebuie să înălțăm lui Dumnezeu este: *Doamne, iartă-mă!*

De nu ar avea vreun creștin nevoie de nimic pe lume, de ar avea cu prisosință tot ce-i trebuiește, de ar socoti că nu are a cere lui Dumnezeu nimic, o nevoie are totuși, o nevoie ce ține de firea noastră omenească a tuturor: Nevoia de a cere iertare pentru păcatele sale.

Și atunci mai pot fi credincioși care să spună că nu au pentru ce se ruga, deoarece n-au săvîrșit crime sau păcate grele? Orice păcat regretat, chiar mic, nerecunoscut, nemărturisit duhovnicului și lui Dumnezeu, devine un păcat mare, devine obișnuință, deprindere, stare permanentă, păcat continuu.

Și cîtă altă nevoie avem de Dumnezeu, pe lingă iertarea păcatelor noastre? Care este bmul fără griji, fără necazuri, fără slăbiciuni, fără neputințe, fără suferințe, fără întristare, fără un spin în trupul sau sufletul său, fără nevoie de ajutor, de întărire, de mîngiere, de luminare, de mulțumire, de pace în sufletul său?

Și admitînd chiar că sînt și fericiți care nu au nici o nevoie de nimic pentru ei, că trăiesc în deplină mulțumire și fericire, nu sînt atîți nefericiți în jurul nostru sau pe lumea asta pentru care sîntem datori să ne rugăm lui Dumnezeu?

Iubiți credincioși, nu putem crede și iubi creștinește fără a ne ruga, nu putem trăi fără a avea nevoie și bucurie de credință și de rugăciune. Chiar dacă nu am avea păcate, și aceasta nu se poate, chiar dacă ni s-ar părea că nu avem nici o trebuință de ajutorul lui Dumnezeu și aceasta nu se poate, chiar dacă ne-ar prisosi toate cele necesare vieții și am avea asigurată mintuirea noastră — și aceasta nu se știe, avem încă pentru ce ridică gândul și inima la Dumnezeu și a ne ruga Lui, celui preabun și atotputernic, zicînd: *Ție, Doamne, laudă, mulțumire și slavă pentru toate!*

Laudă, mulțumire și slavă se cuvin în adevăr lui Dumnezeu totdeauna și pentru toate: Pentru tot ce a făcut și face, pentru tot ce ne-a dat și ne dă, pentru tot ce nădăjduim de la El, pentru tot ce, fără să știm chiar, primim nerugîndu-L, pentru viața ce ne-a dat, pentru bunurile de care ne bucurăm, pentru frumusețea și binefacerile ce avem din cer și pe pămînt, pentru sufletul cel după chipul Său cu care ne-a înzestrat pentru toată iconomia și purtarea Lui de grijă pentru neamul omnesc, pentru ceea ce ne dăruiește peste vrednicia noastră și pentru că ne scapă de multe ori de primejdii pe care nu le știm!

Laudă, mulțumire și slavă se cuvin lui Dumnezeu pentru rugăciunile, grijile, nevoile și nădejdele ce-I aducem spre ajutorare și ușurare în rugăciunile noastre!

Și încă, noi creștinii între toți oamenii, avem datoria și bucuria de a mulțumi, lauda și preamări pe Dumnezeu pentru binefacerea Sa cea mare, care este trimiterea Fiului Său în lume, a Domnului nostru Iisus Hristos, intrupat în chipul nostru, pentru mintuirea noastră, pentru Sfînta Lui Evanghelie cea plină de cuvîntul Lui dumnezeiesc și mintuitor; pentru Sfînta Lui Biserică cea plină de harul Său; pentru Sfintele Taine și preoția ce ne-a dăruit; pentru rugăciunile cele neîncetate ce ridică Biserica pentru noi, păcătoșii și nevrednicii slujitori și credincioși ai Lui.

Ca orice lucru de mare preț și folos, rugăciunea place, interesează, folosește, bucură, mîngie și înalță rugîndu-ne tot mai mult și tot mai bine; rugîndu-ne bunului Dumnezeu cu credința sporită, cu evlavie smerită, cu nădejdea stăruitoare ce I se cuvine de la noi, slujitorii și credincioșii Săi. Învățăm să ne rugăm, rugîndu-ne, să ne bucurăm de rugăciune, rugîndu-ne, să ne învrednicim de rugăciune, rugîndu-ne. Rugăciunea este o datorie din care trebuie să ne facem o trebuință sufletească; o trebuință din care trebuie să ne facem o bucurie; o bucurie care trebuie să fie mulțumirea și mîngierea noastră cea mai mare: cea de la Dumnezeu! Sfîntă datorie, Sfîntă trebuință, Sfîntă bucurie, Sfîntă mîngiere și mulțumire a rugăciunii!

Învrednicește-ne, Doamne, să ne rugăm! Învrednicește-ne, mult milostive, să Te cunoaștem și să credem întru Tine, învrednicește-ne să cunoaștem mila Ta, bună-tatea Ta, puterea Ta, ajutorul Tău!

Învrednicește-ne, prea îndurate Doamne, să te ascultăm, să facem voia Ta precum în Cer și pe pămînt, să ne smerim, înțelepțim și plecăm înaintea Ta!

Ne-ai învățat, Doamne, să ne rugăm (Luca XI, 1), ajută-ne și să ne rugăm! Primește, Doamne, rugăciunile noastre ca un prinos adus puterii, milei și bunătații Tale! Fă-le bucurie Ție și bucurie nouă! Fă-le mulțumire către Tine și mulțumire nouă! Fă-le, Doamne, pîinea noastră cea de toate zilele, fă-le hrană, fă-le cele de trebuință sufletească și trupească, fă-le mărturisire și iertare de păcatele noastre, fă-le izbăvire de tot răul, fă-le primirea Sfintelor Taine! Fă-le, Doamne, mintuirea noastră și slava Ta, a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh. Amin.

Prof. TEODOR M. POPESCU

SUFLETUL ȘI LEPĂDAREA DE SINE

Biserica noastră învață că sufletele primilor oameni, Adam și Eva, erau luminoase și frumoase ca îngerii din cer. Dar păcatul neascultării a rostogolit sufletele lor și ale urmașilor din înălțimea cerului, aruncându-le departe în marea păcatelor. Aici, în marea vieții, care este bintuită de viforul ispitelor, așa cum auzim cîntîndu-se în biserică, bintuită de valurile păcatelor, încercărilor și suferințelor de tot felul, sufletul omului a ajuns de nerecunoscut.

Fiul lui Dumnezeu, care s-a intrpat pe pămînt, ne-a răspuns, întrebîndu-ne: «Ce-i folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă-și pierde sufletul? Ce ar putea să dea omul, în schimb, pentru sufletul său?» (Marcu VIII, 36—37).

Și într-adevăr, dacă vom citi cu luare aminte cele patru evanghelii, toate epistolele Sfinților Apostoli, toate scrierile Sfinților Părinți și «Viețile Sfinților», vom constata că peste tot se vorbește în primul rînd de mîntuirea sufletelor. Insuși Domnul nostru Iisus Hristos a primit numele de Mîntuitorul tocmai pentru că a venit să mîntuiască sufletele noastre.

Comentînd cuvintele Domnului Iisus: «fiți înțelepți ca șerpii» (Matei X, 16), Sfinții Părinți învață că prin aceste graiuri Mîntuitorul ne îndeamnă să avem grijă, în primul rînd, de sufletul nostru. Căci șarpele, zic ei, cînd vede că se apropie primejdia, își ascunde întii de toate capul, iar noi trebuie să ne păzim mai întii sufletul.

Sfîntul Macarie Egipteanul aseamănă sufletul cu o haină albă și curată cu care sîntem nevoiți să trecem prin locuri pline de noroi. Și după cum, în asemenea cazuri, omul calcă încet și cu grijă ca să nu-și murdărească haina, tot astfel cel ce vrea să-și mîntuiască sufletul trebuie să se ferească de păcate și de ispite ca să nu-și stropească haina sufletului cu noroiul păcatelor.

Știînd toate acestea, sfinții preferau să moară decît să-și pingărească sufletele cu păcatele care te lipesc de pămînt și te trag la fundul mării. Căci, de bună seamă, «cei folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă își pierde sufletul său? Și ce ar putea da omul, în schimb, pentru sufletul său?».

Dar, totuși, cum am putea ieși din noroiul păcatelor unde ne-am înămolit? Care sînt mijloacele de salvare? Cum ne putem mîntui sufletele noastre?

În Evanghelia de la Marcu, Mîntuitorul ne spune: «Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze. Că cine va voi să-și salveze sufletul său îl va pierde, iar cine va pierde sufletul, pentru Mine și pentru Evanghelie, acela îl va mîntui» (VIII, 34—35).

Domnul Iisus merge zi și noapte înaintea noastră, luminîndu-ne calea cu făclia Evangheliei și zicîndu-ne: «vino după Mine!».

Deci, după cuvîntul Evangheliei, cel ce voiește să-L urmeze pe Iisus trebuie să se lepede de sine și de toate ale sale. Cînd pornim pe calea mîntuirii, ni se cere o totală lepădare de sine, de egoismul nostru, concretizat în avuțiile trecătoare. Și tocmai aceasta este crucea pe care Mîntuitorul Hristos a purtat-o și pe care trebuie s-o purtăm și noi dacă vrem să ieșim la mal și să ne mîntuim.

Grăuntele de grîu, despre care vorbește Mîntuitorul, își ia crucea cînd cade sub brazda umedă, cînd se umflă și crapă, cînd putrezește și moare, dar tocmai prin

această cruce răsare mai târziu colțul verde și spicul cu boabe însutite, spre propria lui împlinire și spre hrana altora. Acest grăunte de grâu își pierde sufletul ca să și-l mîntuiască.

Și dimpotrivă, grăuntele de grâu care fuge de cruce și rămîne la adăpost, unde nici nu-l plouă, nici nu-l ninge, unde nici nu putrezește, nici nu moare, acest grăunte nu aduce nicio roadă, nici nu se împlinește pe sine și nici nu aduce vreun bine altora. Acest grăunte, vrînd să-și salveze sufletul, îl pierde fiind mîncat de gîrgărițe.

Potrivit cuvintelor Sfîntului Apostol Pavel, Crucea pentru iudei este sminteală, iar pentru păgîni nebunie (I Cor. I, 23).

Iudeii așteptau, pe baza proorociilor din Vechiul Testament, să se intruzeze Împăratul cerului pe pămînt, se așteptau ca acest Împărat să apară mai strălucitor decît Solomon și decît David, însă mare le-a fost decepția cînd L-au văzut născîndu-se într-o peșteră, în ieslea cu paie reci ale vitelor. Pentru iudei acest fapt era curată sminteală.

Păgînii, la rîndul lor, se așteptau să-L vadă pe Dumnezeuul creștinilor tunînd și fulgerînd ca Jupiter, dar cînd i-au auzit pe Apostoli spunînd că Fiul lui Dumnezeu a fost scuipat, bătut și la urmă răstîgnit între doi tilhari, dezamăgirea lor a fost altă de mare încît au spus că asta-i curată nebunie.

Dar, zice Apostolul Pavel: «nebunia lui Dumnezeu este mai înțeleaptă decît înțelepciunea oamenilor și slăbiciunea lui Dumnezeu mai puternică decît tăria lor» (I Cor. I, 25). Căci istoria patimilor și a învierii lui Hristos, desfășurată pe plan spiritual, a confirmat istoria grăuntelui de grâu ce se desfășoară pe plan vegetal. «Și Dumnezeu și-a ales pe cele bune ale lumii, ca să rușineze pe cei înțelepți; Dumnezeu și-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să dea de rușine pe cele tari» (I Cor. I, 27). În concluzie același Apostol zice: «Noi sîntem nebuni pentru Hristos... Noi sîntem slabi...» (I Cor. IV, 10), știind prea bine că nebunia și slăbiciunea semînelor căzute sub brazdă constituie adevărata înțelepciune și tărie pe care n-au avut-o nici Solomon, nici Jupiter.

Continuîndu-și ideea de mai sus, Mintuitorul adaugă: «Cine se va rușina de Mine și de cuvintele Mele, în neamul acesta desfrînat și păcătos, și Fiul Omului se va rușina de el, cînd va veni întru mărirea Tatălui Său, cu sfinții îngeri» (Marcu VIII, 38).

Aceste cuvinte constituie un indemn pentru noi toți. Căci, într-adevăr, dacă sîntem conștienți, dacă știm că pentru a ne mîntui sufletele trebuie să-L urmăm pe Hristos, atunci nu trebuie să ne rușinăm nici de Hristos, nici de cuvintele Lui, ci să mergem pe urmele lui Iisus. Să înfruntăm piedicile din calea mîntuirii așa cum înfruntă călătorul furtuna, ploile și viscolul, știind prea bine că odată și odată tot va ajunge acasă. Să primim suferințele trupești și sufletești așa cum bolnavul primește pe masa de operație toate tăieturile singeroase ale chirurgului, știind bine că după ce i se scoate infecția mai are multe zile de trăit. Să primim, în sfîrșit, moartea cu inimă bună, știind bine că din mormînt răsare viața și învierea, așa cum de sub brazdă răsare colțul verde și spicul însutit. Iar cunoscînd toate acestea, bucuria noastră va fi mare și nesfîrșită. Și numai așa nu ne vom rușina nici de Hristos, nici de cuvintele Lui, nici nu-i vom urî pe vrăjmașii noștri care ne fac rău. Ci dimpotrivă, îi vom iubi ca pe binefăcătorii noștri, căci ei ne spală de păcate, așa cum ploaia ne spală de murdărie.

Dacă nu ne vom rușina de Hristos și dacă vom purta crucea suferințelor noastre, atunci Mîntuitorul ne va scoate sufletele noastre din marea acestei vieți și ne va duce în împărăția cerurilor, zicîndu-ne: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi» (Matei XI, 28). Căci în răbdarea voastră ați dobîndit sufletele voastre» (Luca XXI, 19).

Arhim. PAULIN LECCA

GRIJA PENTRU REPARAREA BISERICILOR ȘI A CIMITIRELOR

«Sfințește, Doamne, pe cei ce iubesc po-doaba casei Tale» (Liturgia Sf. Ioan Gură de Aur).

Biserica, sau sfîntul locaș, în care ne închinăm în duminici și sărbători ține un loc însemnat în viața noastră duhovnicească. Ea provine din cortul sfînt al lui Moisi proorocul și din mărețul templu al lui Solomon din Ierusalim pe care însuși Dumnezeu a poruncit să fie zidite. Căci a zis lui Moisi: «Să-mi faci Mie locaș sfînt și voi locui în mijlocul vostru» (Exod XXV, 8). Dumnezeu i-a arătat apoi modelul cum să construiască cortul sfînt cu dimensiunile lui, împărțirea, obiectele necesare, veșmintele preoților, rînduiala jertfelor și tot ce era necesar pentru săvîrșirea cultului.

Templul lui Solomon era o transpunere a cortului sfînt, însă de proporții mai mari, făcut cu deosebită artă și bogăție. Cînd el a făcut sfințirea templului, Dumnezeu a zis: «Am ales acum și am sfințit casa aceasta pentru ca să fie numele Meu acolo în veci; și ochii Mei și inima Mea să fie acolo în toate zilele» (II Paralip. VII, 16).

Biserica din Ierusalim este mama Bisericilor creștine. Mîntuitorul Iisus Hristos a cercetat adeseori templul din Ierusalim și în ea și-a desfășurat o parte din activitatea sa mesianică. Sfinții Apostoli și cei dintii creștini, se adunau la început, pentru săvîrșirea sfintei euharistii, în casa unuia dintre ei. Mai tirziu se adunau în Biserici anume zidite. De mare cinste s-au bucurat în primele timpuri locurile unde erau înmormîntați martirii, iar bisericile erau construite uneori chiar pe mormîntul lor, așa cum s-a procedat și la Niculițel, județul Tulcea, unde, peste cripta care adăporea moaștele sfinților mucenici Zotikos, Attalos, Kamasis și Filippos, s-a construit o biserică impunătoare care a fost descoperită în vara anului 1971.

Din timpul Sfîntului Constantin cel Mare, cînd s-a dat libertate creștinilor, pre-tutindenea a început să se înalțe biserici, unele modeste, altele însă mărețe.

În țara noastră, mai ales în Dobrogea, în secolul IV existau deja biserici mărețe de piatră, în care se slujea în limba strămoșilor noștri. Temeliile lor pot fi văzute astăzi la Constanța, la Istria, la Adamclisi, la Garvăn lingă Galați și în alte orașe din vremea aceea. Aceste vestigii arheologice sînt mărturii grăitoare despre credința ortodoxă a strămoșilor noștri, despre cultura și puterea economică a cre-dincioșilor care au putut ridica lăcașuri așa de impunătoare și a continuității lor neîntrerupte pe teritoriul sfînt al Patriei.

Bisericile românești propriu-zise sînt cele care au fost zidite după formarea și închegarea poporului nostru în cele trei principate: Țara Românească, Moldova și Transilvania. Voievozi, înalți demnitari, vlădici, preoți, monahi și credincioși, s-au străduit să zidească biserici și mînăstiri pe toate plaiurile strămoșești, la munte, pe dealuri, în văi, în cîmpie, pe malul apelor, astfel ca toate satele și orașele să aibă lăcașuri de închinare pentru întreaga obște. — La zidirea acestora ei au pus credință puternică, evlavie, cuget curat, meșteșug și dărnicie. De aceea, unele dintre aceste vechi biserici și mînăstiri sînt considerate ca valori de seamă ale Patrimoniului cultural-spiritual al poporului nostru, iar Statul le acordă cea mai mare atenție prin grija pentru restaurarea, păstrarea și buna lor întreținere.

Evlavia strămoșilor și dragostea lor de sfintele locașuri s-au transmis ca o zestre spirituală generațiilor care au urmat pe firul vremii pînă la noi înșine, care la rîndul nostru ne străduim să avem bisericile noastre și să le păstrăm în bună stare, pentru a ne folosi de ele și de a le lăsa apoi ca zestre duhovnicească urmașilor noștri. Această legătură sufletească, față de sfintele lăcașuri, vine de la înalta lor însemnătate pe care o au în viața duhovnicească a credincioșilor. Oricum ar fi, mare sau mică, prin sfințirea episcopului, prin stropirea cu sfînta agheazmă și prin ungerea cu sfîntul și marele mir, biserica devine casa lui Dumnezeu pe pămînt, locul unde coboară în mijlocul nostru harul Sfîntului Duh și darurile lui Dumnezeu. Aici, ca fii ai Lui, noi putem să îi aducem închinăciune, preamărire, mulțumiri și cereri ca unui Tată Ceresc. Cea mai bineplăcută jertfă de mulțumire pe care putem s-o aducem lui Dumnezeu este sfînta liturghie care preînchipuie și redă duhovnicește și real opera mîntuirii săvîrșită de Domnul nostru Iisus Hristos. Ea culminează cu răstignirea, îngroparea și învierea Sa. Harul Sfîntului Duh este totdeauna prezent în biserică prin sfintele taine și ierurgii, pe care preotul le săvîrșește la altar, pentru sfințirea vieții noastre și a întregii obști creștinești.

Biserica este și școala sufletului. De cite ori venim în duminici și sărbători aici, noi avem prilejul să ascultăm cuvintele Mîntuitorului, ale apostolilor, ale prorocilor, ale sfinților părinți și ale altor învățători, care sînt de mare folos pentru mîntuire și pentru buna desfășurare a vieții noastre. Căci aici ni se propovăduiește despre virtuți, adică despre treptele desăvîșirii noastre, despre sfințenie, despre iubirea față de Dumnezeu și față de semenii noștri, despre adevăr, despre blîndeținea datoriilor față de noi înșine, față de familie, față de societate, despre îndeplinirea datoriilor față de noi înșine, față de familie, față de societate, despre pace și despre tot ce apropie pe oameni și contribuie la fericirea noastră aici pe pămînt și la mîntuire în viața cea viitoare.

Toate momentele mai însemnate din viața noastră duhovnicească se săvîrșesc la biserică. Aici este adus pruncul pentru primirea sfîntului botez, cînd el devine membru al casei lui Dumnezeu. Aici vin tinerii pentru a primi binecuvîntarea cununiei, ca să întemeieze un cămin și o familie nouă, după porunca cea dintru început a Ziditorului, pentru înmulțirea neamului omenesc.

Ultimul drum al nostru pe acest pămînt, după trecerea din viață, se termină tot aici cînd, după slujba și binecuvîntarea preotului, cel răposat este dus la cimitir, locul unde el așteaptă întru nădejde învierea cea de obște, pentru a se uni din nou cu sufletul său și a se prezenta la judecata cea de apoi.

Față de sfințenia acestei case a lui Dumnezeu, prin care ni se împărtășește ca dintr-o visterie cerească darurile Sfântului Duh, se cuvine să avem totdeauna o deosebită dragoste. Să o iubim ca pe un așezământ lăsat de Dumnezeu pentru sfințirea noastră și să ne folosim de harul sfânt pe care ea ni-l împărtășește prin sfințele taine și ierurgii, care sînt legate de sporul nostru duhovnicesc și de binele vieții. Glasul clopotelor ne cheamă în zilele de sărbătoare la rugăciune și la cîntarea obștească, pentru ca toată suflarea să laude pe Domnul. Cînd auzim glasul lor să ne închinăm cu evlavie și să răspundem chemării, pentru că prin ele vorbește însuși Mîntuitorul.

Cînd venim la biserică însă, după cum spune Sfînta Scriptură: «Să nu te arăți în fața Domnului cu mîinile goale, că toate jertfele sînt din porunca legii» (Înț. Is. Sirah XXXV, 5). O luminare și un pomelnic pentru cei vii ai casei și alta pentru cei morți, o prescură pentru sfința împărtășanie și anaforă, puțin vin și untdelemn sînt daruri smerite, dar cuviincioase, care se folosesc la sfința slujbă, din care cu toții ne împărtășim și pe care le poate aduce cu ușurință fiecare din noi.

Dar datoriile noastre nu se opresc aici. Biserica are și ea trebuințele ei proprii. Este casa lui Dumnezeu, dar e făcută de oameni și supusă legilor firii. De aceea, trebuie mereu întreținută și reparată pentru ca să dureze, așa cum durează vechile noastre biserici și mînăstiri de sute de ani. Aceste străvechi lăcașuri au supraviețuit pentru că au fost rectitorite și înfrumusețate de fiecare generație la vremea ei și astfel au putut înfrunta secolele. Generației noastre de credincioși de astăzi îi revine la rînd sarcina ca fiecare comunitate, adică parohie, să poarte grijă de buna întreținere a bisericii sale, a clopotniței și a altor bunuri, luînd din vreme măsuri ca micile stricăciuni să fie reparate la vreme, pentru a nu se pricinui mai tîrziu altele mai mari. Aceste cheltuieli se susțin de întreaga obște a enoriașilor, iar consiliul și comitetul parohial printre alte sarcini o au și pe aceasta și în primul rînd de a se ocupa de îngrijirea sfîntului locaș. Starea cum se prezintă biserica unui sat, adică dacă este îngrijită sau neîngrijită, arată de la început cît de gospodari sînt preotul, consiliul, comitetul parohial, precum și felul de a fi al credincioșilor, care au datoria sufletească să sprijine și să se intereseze de lucrarea de întreținere și înfrumusețare a bisericii lor.

Între locurile sfînte care țin de fiecare biserică, se numără și cimitirul parohial, locul de odihnă în care sînt înmormîntați cei dragi ai noștri, adormiți întru nădejdea învierii și a părăsirii cu Mîntuitorul Iisus Hristos în viața cea veșnică. Cimitirul este sfînt pentru că trupurile celor răposați, ca locașuri ale sufletului, s-au sfințit prin rugăciune și fapte de mîntuire, devenind temple ale Duhului Sfînt, precum spune Apostolul Pavel: «Nu știți, oare, că voi sînteți temple ale lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?» (I Cor. III, 16). De aceea, cei trecuți către Domnul, părinții și frații noștri rămîn mai departe în grija Bisericii și a familiei lor, iar prin sfințele rugăciuni și milosteniile pe care le facem pentru ei, amintirea lor se păstrează și atît ei cît și noi ne învrednicim de mila lui Dumnezeu cea nemăsurată.

Răposații noștri sînt însă și o pildă vie de totdeauna în mintea noastră, pentru că, precum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, vederea mormintelor îmboldește pe fiecare din noi să cugete chiar fără voia lui, asupra sfîrșitului nostru propriu.

Învățătura de credință creștină ortodoxă arată că noi sîntem datori să cinstim pe cei răposați, nu numai prin rugăciuni și milostenii pe care le facem pentru ei, ci

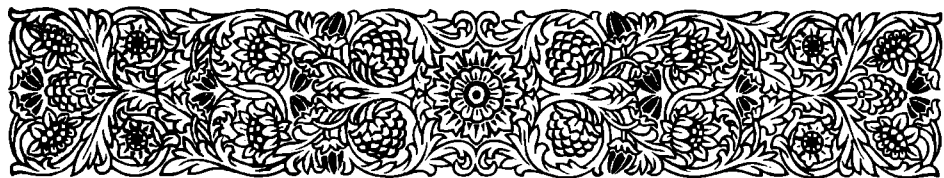
și prin purtarea de grijă pentru buna întreținere a mormintelor lor și a cimitirului. Se cuvine să avem în primul rând o îngrijire bună a locului de cimitir, ca acesta să se păstreze în deplină curățenie și siguranță, pentru a nu intra animale și a fi ferit de orice vătămare. Multe biserici în anii aceștia au înconjurat cimitirul cu gard de prefabricate sau de plasă de sirmă, cu stâlpi de beton, l-au parcelat și l-au împărțit pe alei și au pus pe margine flori și arbuști ornamentali, care creează o atmosferă de reculegere și de viață în același timp în cinstea celor adormiți, cimitirul devenind astfel «loc luminat, loc cu verdeață, loc de odihnă». Familiile celor răposați se îngrijesc fiecare de mormintele lor, având grijă să nu lipsească niciodată crucea de la căpătiul celor adormiți. Iar în zilele de sărbătoare și de pomenirea morților, ei vin și aprind la mormint candelă, luminări și tămâie și fac rugăciuni pentru cei trecuți către Domnul.

Acest obicei creștinesc atât de frumos este lăsat de sfinții părinți și de strămoși și sintem datori să-l păstrăm, pentru ca și cei care vor veni după noi, să facă la fel din neam în neam.

Inițiativa luată de Sfânta Episcopie pentru îngrijirea și împodobirea bisericilor și a cimitirelor, a dat bune rezultate în multe locuri. Consiliile parohiale, comitetele și credincioșii au contribuit la această acțiune, ceea ce este frumos și folositor și poate servi drept pildă tuturor bisericilor. Este necesar deci ca această acțiune să se continue fără de încetare de către toți credincioșii, pentru ca să primim binecuvântarea lui Dumnezeu și sfințenia pentru care se roagă Biserica când zice: «Sfințește, Doamne, pe cei ce iubesc podoaba casei Tale».

Arhim. IERONIM MOTOC

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(Septembrie—Octombrie)

Contribuții noi la adâncirea prieteniei și colaborării pașnice cu celelalte popoare

La invitația primului ministru al guvernului R. S. România, Manea Mănescu, în perioada de 1—4 septembrie a.c. ne-a vizitat țara Dl. Lubomir Strougal, președintele guvernului R. S. Cehoslovace. În relațiile tradiționale de prietenie între cele două țări s-au înscris, ca momente de cea mai înaltă semnificație întâlnirile și convorbirile avute pînă acum de Dl. Gustav Husak și Dl. Nicolae Ceaușescu desfășurate într-o ambianță de prietenie și stimă reciprocă.

Vizita premierului cehoslovac la București a vădit din plin caracterul constructiv și rodnic al convorbirilor purtate cu Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele R. S. România cit și cu Dl. Manea Mănescu, primul ministru al guvernului. Cu această ocazie a avut loc o informare reciprocă asupra construcției socialiste în România și Cehoslovacia și s-a analizat stadiul realizării hotărîrilor adoptate de cele două țări pe linia dezvoltării continue a relațiilor politice, economice, tehnico-științifice și culturale. Așa cum se subliniază în comunicatul comun elaborat la sfîrșitul convorbirilor, șefii guvernelor român și cehoslovac au convenit asupra unor importante măsuri menite să asigure lărgirea cooperării pe multiple planuri, în concordanță cu «Programul complex al adîncirii și perfecționării în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre C.A.E.R.».

Pe lângă acestea colaborarea româno-cehoslovacă își găsește o semnificativă expresie și în domeniul relațiilor internaționale, cele două țări afirmîndu-și voința de a conlucra împreună cu celelalte țări socialiste, cu toate statele și forțele iubitoare de pace, pentru realizarea unui climat de securitate, înțelegere și colaborare pe continentul european și în întreaga lume. Ca țări care au contribuit activ, împreună cu celelalte state, la convocarea, pregătirea și succesul Conferinței europene pentru securitate și cooperare, România și Cehoslovacia consideră că semnarea la nivelul cel mai înalt, a documentelor cu privire la securitatea și cooperarea în Europa corespunde pe deplin intereselor celor două popoare prietene precum și celorlalte state participante, constituind în același timp izvorul păcii, securității și păcii în Europa

și întreaga lume. Ambele state consideră că trebuie să se găsească cele mai eficiente posibilități în vederea dezarmării generale și totale și mai ales a dezarmării nucleare. Ele s-au pronunțat pentru convocarea Conferinței mondiale de dezarmare, Conferință la care să participe toate statele lumii, în vederea soluționării tuturor problemelor internaționale cu care este confruntată omenirea.

Se poate aprecia, în mod just că, prin întreaga ei desfășurare, vizita președintelui guvernului R. S. Cehoslovace a marcat un moment cu importante semnificații în dezvoltarea relațiilor dintre România și Cehoslovacia, în fața cărora se deschid perspective bogate. Se confirmă astfel din nou că întâlnirile și dialogul între factorii de răspundere ai țărilor socialiste se prezintă o cale constructivă pentru întărirea relațiilor reciproce în spiritul stimei, prieteniei, al încrederii reciproce pentru pacea, progresul și bunăstarea popoarelor.

*

În același climat de stimă, respect și prețuire reciprocă s-au desfășurat și convorbirile româno-turce, prilejuite de vizita la București a premierului turc Suleyman Demirel. Și aceasta pentru că România și Turcia au demonstrat, în anii din urmă, o exemplară dezvoltare a relațiilor de prietenie, pace și colaborare.

Pentru România, preocuparea perseverentă către extinderea pe multiple planuri a colaborării dintre țările balcanice constituie una din liniile directoare ale politicii sale externe. Este suficient să amintim aici inițiativele și contactele întreprinse de țara noastră cu ocazia vizitei D-lui Nicolae Ceaușescu, președintele țării noastre, în Turcia în 1969, precum și a vizitei președintelui Turciei în România, în 1970, pentru a concluziona că noul dialog româno-turc beneficiază de elemente stimulatorii pentru destinderea și atmosfera de colaborare balcanică și intereuropeană definite de actul final de la Helsinki.

Conștiente de interesul comun al celor două țări în dezvoltarea relațiilor bilaterale, în conjugarea eforturilor pe scena internațională pentru pace, și progres, cu această ocazie, reprezentanții celor două țări au semnat «Declarația solemnă comună» care se înscrie ca un act diplomatic de deosebită importanță, de certă valoare europeană și mondială.

«Declarația solemnă» afirmă, fără echivoc, cadrul principal și căile pe care și le însușesc cele două țări «în vederea instaurării unei mai bune ordini economice și politice internaționale, prin întărirea climatului de pace și colaborare în Balcani. Așa cum se sublinia și în «Comunicatul comun» cele două părți s-au declarat de acord să acționeze în modul cel mai ferm posibil pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, colaborării și bunei vecinătăți».

Recunoscând că pacea și securitatea în Balcani și în Europa sînt nemijlocit legate de soluționarea politică a conflictului din Cipru, fiind bine cunoscută poziția României de respectare a independenței, suveranității și integrității teritoriale a Republicii Cipru, «Comunicatul comun» a scos în evidență importanța creării «condițiilor propice conviețuirii și conlucrării pașnice, democratice între cele două comunități».

Vizita la București a premierului Suleyman Demirel, rezultatele pozitive înregistrate în această nouă etapă a dialogului româno-turc reprezintă, după cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, «un nou moment de seamă în dezvoltarea relațiilor de colaborare și prietenie dintre România și Turcia».

Relațiile culturale dintre state mijloace de apropiere și colaborare internațională

În prima săptămână din luna septembrie, președintele Comisiei Consultative a Statelor Unite pentru problemele internaționale de învățămînt și cultură, Leonard Marks, a făcut o vizită în țara noastră, în cursul căreia a avut întrevederi cu personalități de seamă ale vieții științifice și culturale de la noi.

Într-o declarație făcută înainte de a părăsi România, cunoscutul om de știință american remarca: «În cursul convorbirilor pe care le-am avut am fost impresionat de atmosfera sinceră, caracterizată de dorința de a aborda deschis problemele de interes reciproc. Primirea făcută în România ilustrează deosebit de grăitor, la scurtă vreme, ceea ce a fost denumit spiritul de la Helsinki și constituie o garanție a dezvoltării legăturilor noastre în viitor. Ne-am convins, în cursul vizitei, de amploarea cercetării științifice din țara dumneavoastră, de faptul că, în această privință, România constituie un bun partener pentru Statele Unite. De asemenea, s-au conturat mai precis perspectivele extinderii de pe tărîmul culturii și sînt convins că în curînd literatura română va fi mai bine reprezentată, în lucrări de seamă, în Statele Unite, așa cum literatura țării mele își va găsi un drum mai direct spre cititorul român. De asemenea, cred că încă în cursul anului viitor publicul american va putea admira o parte din muzeele bucureștene, care m-au impresionat în mod deosebit. În același timp, proiectăm organizarea în România a unei expoziții cu lucrări reprezentative ale artiștilor plastici americani. Am făcut o vizită instructivă care mi-a întărit convingerea că există posibilități și mai largi de colaborare între S.U.A. și România, în folosul ambelor țări».

*

Cuvinte de sincere aprecieri, la adresa României și a perspectivelor ei, au fost aduse și de rectorul Universității din Yucatan (Mexic), prof. dr. Alberto Rosada Canton, care așa cum afirma în cele două săptămîni cît a fost oaspetele nostru, și-a putut da seama de progresul imens înregistrat de centrele științifice și universitare din România, progresul datorat aplicării ideii generoase a președintelui Nicolae Ceaușescu privind integrarea activității de cercetare și învățămînt cu cea de producție. «Am avut deosebita plăcere — zicea domnia sa — să cunosc personal pe președintele României, Nicolae Ceaușescu, și pe doamna Elena Ceaușescu, în luna iunie, la Mexico, cînd mi-a revenit cinstea de a le înmîna titlul de doctor honoris causa al Universității din Yucatan. Acest titlu a fost conferit, în unanimitate, de o sesiune specială a Consiliului nostru universitar, ca o apreciere a prestigioasei personalități a președintelui Ceaușescu, care se detașează prin activitatea sa constantă pusă în slujba progresului poporului și păcii în lume... Urmînd ideile președintelui Nicolae Ceaușescu, poporul român, are asigurat succesul eforturilor sale îndreptate spre bunăstare și progres».

Ca un rezultat al prestigiului de care se bucură știința și cultura românească pe arena internațională, cu ocazia celui de al XIV-lea Congres internațional de științe istorice întrunit la San Francisco, România a fost reprezentată de o delegație formată din 14 membri. Delegația română a susținut trei rapoarte, a asigurat experți în trei teme și a avut 39 de intervenții în cadrul lucrărilor Congresului.

«Adunarea generală a Comitetului internațional de științe istorice a hotărît ca viitorul Congres Internațional din 1980 să-și desfășoare lucrările în România. Prof.

Mihai Berza a fost ales în Biroul Comitetului internațional de științe istorice, iar alți patru membri au fost aleși în conducerea diferitelor comisii afiliate Comitetului Internațional. În unanimitate a fost adoptată o moțiune prin care s-a cerut tuturor țării lor să acorde întreaga atenție ponderii istoriei în învățământul de toate gradele».

*

Între 9 și 12 septembrie a.c. la București a avut loc cea de-a 3-a Conferință generală a Societății Europene de Fizică.

Cu acest prilej Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele României, a adresat un mesaj participanților, în care-și exprima bucuria în numele Guvernului român, că România este țara gazdă pentru această Conferință. «Poporul nostru — a spus printre altele, domnia sa — este bucuros să găzduiască această însemnată reuniune științifică internațională ce are loc la puțin timp de la încheierea cu succes, la Helsinki, a Conferinței general europene care a constituit o puternică manifestare a voinței popoarelor și statelor de pe continent de a acționa pentru o largă colaborare, pe principiile egalității în drepturi și respectării independenței naționale, în vederea securității și păcii în Europa, de a conlucra tot mai activ în toate domeniile de activitate, inclusiv pe tărîmul atât de important al cunoașterii științifice. În acest context doresc să-mi exprim convingerea că reuniunea dumneavoastră va contribui la intensificarea contactelor și colaborării dintre savanți și cercetători... în dezvoltarea creației materiale și spirituale a omenirii, fiind un aport concret la transpunerea în viață a angajamentelor adoptate la Helsinki, la cauza generală a înțelegerii și colaborării dintre națiuni».

*

Între 23 și 25 septembrie a.c. a avut loc tot la București, Consfătuirea miniștrilor culturii din țările socialiste. Cu acest prilej, în cadrul dezbaterilor, delegațiile au evidențiat «superioritatea artei și culturii socialiste, care promovează activ ideile nobile ale demnității, libertății și fericirii omului, ale dreptului la dezvoltarea liberă, independentă, ale prieteniei și colaborării pașnice între toate națiunile lumii, ale luptei pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră».

Lucrările consfătuirii s-au desfășurat într-un spirit constructiv și într-o atmosferă de colaborare prietenească. Participanții la consfătuire și-au exprimat dorința unanimă de a perfecționa și adînci relațiile în domeniul culturii și artei, contribuind astfel la continua întărire a prieteniei dintre țările lor.

Alte aspecte, deci, ale bunelor relații dintre oameni și popoare, sînt roade ale păcii și înțelegerii reciproce.

Pentru întărirea păcii și a raporturilor dintre state

«Este necesar ca O.N.U. să-și sporească aportul la consolidarea păcii și securității internaționale, să acționeze cu hotărîre pentru așezarea raporturilor dintre state pe baze noi, pentru respectarea independenței și suveranității tuturor țărilor, a dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele», sînt cuvinte rămase înscrise cu litere de aur în cadrul dezbaterilor Adunării Generale a O.N.U., de la sfîrșitul lunii septembrie a.c., cuvinte rostite de Dl. George Macovescu, ministrul de externe al R. S. România și conducătorul delegației noastre la respectiva sesiune.

În ampla cuvîntare pe care Dl. George Macovescu a ținut-o în cadrul dezbaterilor Adunării Generale s-a relevat clar: că România este partizana hotărîită a rea-

lizării unei noi ordini economice mondiale, care să ducă la eradicarea subdezvoltării, la o egalizare relativă a nivelului de dezvoltare a tuturor națiunilor, să deschidă calea bunăstării și fericirii tuturor popoarelor lumii, că destinderea nu poate coexista cu starea de subdezvoltare; că România, ca și alte țări, susține că dezarmarea nucleară trebuie să facă obiectul celei mai înalte priorități prin lichidarea blocurilor militare opuse; că Națiunile Unite sînt în măsură să sprijine cu autoritate independența și suveranitatea statelor, dreptul fiecărui popor de a-și hotări singur destinele, să-și sporească aportul la consolidarea păcii și securității în lume, ridicînd pe o treaptă superioară drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor.

În cadrul dezbaterilor ce au avut loc s-a adoptat un proiect de rezoluție supus de 34 de state printre care și România, privind «Cooperarea internațională în folosirea în scopuri pașnice a spațiului cosmic».

În ședința lunară din 20 octombrie, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a ales România ca membru permanent al Consiliului de securitate, organism care are — potrivit Cartei — «răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale». Este și aceasta o recunoaștere a contribuției constructive a țării noastre la dezbateră, negocierea și soluționarea problemelor majore ale epocii contemporane.

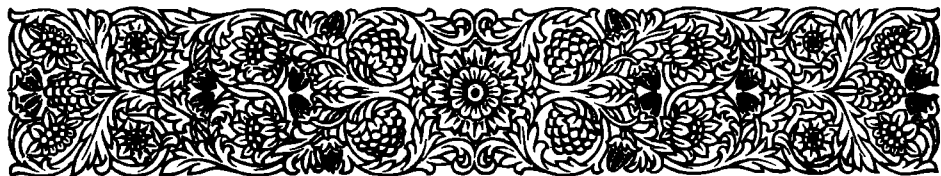
Cea de-a VII-a Conferință internațională a Centrului «Pacea mondială prin drept»

Cea de-a VII-a Conferință internațională a Centrului «Pacea mondială prin drept» și-a ținut lucrările la Washington începînd cu ziua de 14 octombrie a.c. Au participat peste 4000 de savanți, juriști, cadre universitare din 123 de state ale lumii și reprezentanți a numeroase organizații internaționale. Delegația română la Conferință a fost aleasă și alcătuită din prof. univ. Constantin Stătescu, președintele Tribunalului Suprem și prof. univ. Tudor Drăganu, președintele Comisiei constituționale juridice a Marii Adunări Naționale.

Cu acest prilej președintele Republicii Socialiste România, Dl. Nicolae Ceaușescu, a adresat un mesaj în care printre altele se spune: «România acordă o deosebită importanță lucrărilor acestei reuniuni internaționale care își propune să dezbate probleme de mare însemnătate pentru promovarea cauzei păcii, pentru întărirea legalității internaționale... Conferința dumneavoastră — sublinia mesajul — este menită să se înscrie ca un aport pozitiv la eforturile generale ale națiunilor, ale forțelor înaintate pentru asigurarea păcii, încrederii și securității mondiale. În acest context, doresc să-mi exprim convingerea că, prin rezultatele sale, conferința va răspunde pe deplin nobilelor deziderate pe care și le-a propus — de a contribui activ la aplicarea și respectarea în viața internațională a principiilor unanimitate admise ale dreptului internațional care fundamentează pacea și progresul omenirii, într-o lume în care încrederea, respectul reciproc și colaborarea trebuie să ia în mod ireversibil locul războiului, al inegalității și suferințelor.

Președintele Conferinței, Dl. Charles Rhyne, a anunțat oficial primirea mesajului adresat conferinței de către președintele Republicii, Dl. Nicolae Ceaușescu.

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Prea Sfințitul Episcop Antonie, Vicar Patriarhal, și Pr. Prof. D. Stăniloae au ținut, la invitația «Grupului pentru reînnoirea Bisericii» o serie de conferințe în Suedia, tratând teme din teologia Ortodoxă și din viața Bisericii Ortodoxe Române.

Astfel Prea Sfințitul Episcop Antonie a conferențiat la Uppsala despre: «Biserica slujitoare»; la facultatea de teologie din Uppsala despre: «Istoria, organizarea și spiritualitatea Bisericii Ortodoxe Române»; și la Mănăstirea de călugărițe despre «Moduri și exemple ale vieții de evlavie din Biserica Ortodoxă Română».

Pr. Prof. D. Stăniloae a conferențiat la Uppsala despre: «Crucea și lumea»; în orașul Sigtuna despre «Rugăciunea lui Iisus în Ortodoxie», subiectul tratat a fost bogat exemplificat de Prea Sfințitul Antonie, arătând că rugăciunea nu-i o tehnică, ci o relație vie a credinciosului cu Hristos; la asociația «Koinonia» despre: «Conceptia ortodoxă despre om după cădere și capacitatea lui de a colabora cu Dumnezeu la săvârșirea binelui»; la Uppsala despre: «Chipul lui Dumnezeu și îndumnezeirea omului»; la Seminarul de dogmatică al facultății de teologie din Uppsala despre: «Revelație naturală, energiile necreate, Sfântul Duh în Biserică». Toate conferințele au fost mult apreciate de auditoriul numeros.

Simbătă 6 septembrie a.c. Prea Sfințitul Episcop Antonie însoțit de Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Prof. Al. Ciurea, superiorul parohiei ortodoxe române din Suedia a săvârșit Sfânta Liturghie în marea Catedrală Arhiepiscopală din Uppsala, la care au asistat câteva sute de persoane. Cântările liturgice au fost executate de un cor condus de doctorand în teologie Șt. Sandu.

— La centrul ortodox al Patriarhiei ecumenice de la Chambésy-Geneva s-a întrunit, în primă ședință, Comisia teologică mixtă pentru dialogul oficial dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-Catolică, pregătit temeinic de amândouă Bisericile.

Bisericile Ortodoxe au înființat în acest scop o comisie interortodoxă, care în 1966 s-a întrunit la Belgrad, discutând punctele de doctrină în care Vechii-Catolici sînt dispuși — total sau parțial — să fie de acord cu ortodocșii, apoi punctele deosebitoare între cele două Biserici, precum și acordurile încheiate de Biserica Veche-Catolică, cu alte confesiuni.

În 1973 s-a întrunit la Mănăstirea Penteli (Atena) o comisie mixtă ortodoxă-veche-catolică, care a fixat temele pentru prima etapă a dialogului teologic între cele două Biserici, numind și teologii care să studieze temele respective.

La întrunirea de la Chambésy au fost reprezentate din partea ortodoxă: Patriarhia ecumenică de la Constantinopol, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Ierusalimului, Patriarhia Bisericii Ruse, Patriarhia Bisericii Române (Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu și Pr. Conferențiat Ștefan Alexe de la

Institutul Teologic Universitar din București), Patriarhia Bisericii Bulgare, Arhiepiscopia Greacă din Cipru, Biserica Ortodoxă din Grecia și Biserica Ortodoxă din Finlanda. Din partea Vechi-Catolică au fost reprezentate: Biserica din Elveția, Olanda, R. F. Germania, Austria, Polonia, America și Canada. Lucrările au fost prezidate de I. P. S. Mitropolit Irineu, exarhul Patriarhiei ecumenice pentru Europa Centrală și de Episcopul Vechi-Catolic Leon Gauthier (Elveția). S-au prezentat referate de ambele părți pentru: I Teologie: 1) Sfânta Treime, 2) Revelația divină și transmiterea ei, 3) Canonul Sfintei Scripturi. II. Hristologie: 1) Intruparea Cuvîntului lui Dumnezeu, 2) Unirea ipostatică, 3) Învățătura despre Maica Domnului. III. Ecleziologie: 1) Ființa și însușirile Bisericii, 2) Unitatea Bisericii și Bisericile locale, 3) Limitele Bisericii, 4) Autoritatea Bisericii și în Biserică, 5) Infaibilitatea Bisericii, 6) Cele șapte Sinoade ecumenice și Sinoadele locale recunoscute de acestea, 7) Necesitatea succesiunii apostolice și canonicitatea ierarhiei Bisericii Vechi-Catolice, 8) Capul Bisericii și 9) Problema intercomuniunii.

După discutarea referatelor de Comisie, s-au numit subcomisii mixte care au alcătuit un text comun, discutat iarăși în ședință plenară. S-au acceptat și semnat de toți membrii Comisiei textele temelor: Sfânta Treime, Revelația divină și transmiterea ei, Canonul Sfintei Scripturi, Intruparea Cuvîntului lui Dumnezeu și Unirea ipostatică. Textele acestea, în limba greacă și germană, se vor trimite celor două Biserici pentru examinare și decizie. Comisia teologică mixtă a decis ca temele de natură hristologică și eclesiologică să fie discutate în subcomisie care se va întruni în 1976. Apoi Comisia a încredințat Pr. Conf. Ștefan Alexe să pregătească referatul privitor la intercomuniune din punct de vedere ortodox. Comisia teologică mixtă se va întruni în 1977. Subliniem că reprezentanții Bisericii noastre au participat activ la lucrările subcomisiilor și în ședințele plenare. Textul definitiv al temei: «Intruparea Cuvîntului lui Dumnezeu» a avut ca bază referatul Pr. Rector Isidor Todoran.

— Recent Biserica Ortodoxă Română a fost vizitată de Consilierul superior al Bisericii Luterane din Dresda, Ulrich von Brück, membru în Comitetul Central al C.E.B.

— Patriarhia ecumenică din Constantinopol a înființat la Geneva o «parohie ortodoxă apuseană de limbă franceză», ținînd de Mitropolitul Hrisostom din Viena. Primul ei păstor este Jean Renneveau.

— O delegație a Patriarhiei din Alexandria, condusă de Patriarhul Nicolae VI, a vizitat Biserica Ortodoxă Bulgară.

— Dintr-o înțîlnire a Patriarhului Ortodox de Antiohia, Ilie, cu regele Arabiei-Saudite, Chalid, a rezultat înființarea unei Mitropolii Ortodoxe în provincia Al-Hasa (Arabia-Saudită).

— Facultatea Teologică a Universității din Salonic a conferit Mitropolitului Iacob al Bisericii Ortodoxe Grecești din America de Nord și Sud titlul de «doctor honoris causa», pentru «remarcabila activitate dezvoltată pe teren pastoral și ecumenic». Mitropolitul Iacob a mai primit 15 astfel de titluri din partea catolicilor și protestanților.

— Arhiepiscopul Atenagora, exarhul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol pentru Anglia, a publicat un catehism ortodox în limba engleză și greacă.

— Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe a participat la înmormîntarea conducătorului comunității islamice din Iugoslavia, Ulemo Haggi Suleiman Efendi Kemura.

— Numărul monahilor de Atos a sporit în ultimii doi ani cu 54 persoane.

— La Patriarhia Bulgară din Sofia s-a înființat un institut de istorie bisericească sub conducerea Prof. Todor Subev (I. K. 217/75).

— În Polonia sînt 30 de confesiuni.

— La invitația reciprocă, între Bisericile Ortodoxe din Grecia și Bulgaria s-au făcut vizite reciproce.

— În Domul din Hildesheim (R. F. Germania) se află o «statuie de aur a Fecioarei Maria», datînd din secolul XI și fiind de o valoare artistică inestimabilă. Recent a fost curățată de ceea ce veacurile i-au adăugat.

— Săpături arheologice, făcute la biserica «Sfinților 40 de martiri» din vechea capitală bulgară Velico-Tarnovo, au dat de un mormînt pe care experții îl atribuie țarului Caloian, decedat în 1207, sau unui curtean al său. S-a găsit în mormînt și un inel de sigil din aur masiv, în care sînt gravate cuvintele: «inelul lui Caloian». (K. 175/75).

— «Candela». Publicație religio-culturală a Parohiei Ortodoxe Române din Suedia, nr. 2/1975.

Și numărul acesta, ca și cele anterioare — publicația a ajuns la nr. 10 — prezintă un substanțial cuprins în limba română și suedeză. Primele pagini sînt semnate de Primatele Bisericii Luterane din Suedia, Arhiepiscopul Dr. Olaf Sundby, privind vizita pe care a făcut-o Bisericii Ortodoxe Române, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. «Ne-am făcut o imagine foarte vie despre această țară (România) — scrie Primatele — despre frumusețea și bogățiile sale naturale, despre istoria emoționantă și cultura ei superioară». «Un eveniment de neuitat» a fost participarea la Liturghia Învierii din noaptea Paștelui. Însoțită de Pr. Prof. Dr. Al. Ciurea, superiorul Parohiei Ortodoxe Române din Suedia, delegația bisericească suedeză a vizitat instituțiile patriarhale centrale, Mînăstirile din jurul Capitalei, precum și Mînăstirile din Moldova. Pr. Prof. Mircea Păcurariu (Institutul Teologic Sibiu) semnează studiul: «O aniversare memorabilă — 375 de ani de la unirea Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul». Pr. Dr. Dumitru Bodale (Philadelphia-S.U.A.) semnează paginile intitulate: «Dreptul Simeon și proorocița Ana», iar Prof. Dr. Al. Ciurea își continuă paginile de istorie bisericească română, intitulate: «Acțiuni ale clericilor ortodocși români din Moldova și Muntenia în favoarea unirii principatelor de la 1859». — Prof. Dr. C. G. Săndulescu, membru în comitetul de redacție al «Candelei» anunță că, pe lângă parohia ortodoxă română din Suedia, a înființat un «Institut de studii românești», cu care a intrat îndată în legătură o serie de institute și personalități de la diferite universități, ca de la universitatea din Aberystwyth (Țara Galilor), prof. Sorin Alexandrescu — universitatea din Amsterdam, Dr. Liliana Zancu, profesoară de «cultură românească» la Kent State University din Ohio. — O rubrică înregistrează activitatea în parohie: servicii divine, botezuri, cununii, înmormîntări ș.a. Se mai anunță că la Göteborg s-a constituit: «Asociația de prietenie româno-suedeză», avînd ca președinte pe Ilie Munteanu, vicepreședinte B. Strandwitz, secretar Kerstin Bogdan, casier Titus Vranjaricu. Scopul societății: 1) cultivarea obiceiurilor și datinilor românești, 2) contacte strînse între românii din Suedia, 3) cunoașterea obiceiurilor și tradițiilor suedeze, 4) învățarea limbii române. Biblioteca Parohiei s-a îmbogățit cu un număr de cărți de literatură, istorie, artă, piese de teatru, muzică populară, coruri, etc. donate de Asociația «România» din București.

Într-un interviu acordat revistei grecești «Makedonia», Patriarhul ecumenic Dînitrie I, a spus, între altele că «în prezent Bisericile locale examinează pregătirile

pentru «Sfintul și Marele Sinod» (Ortodox), atît în ce privește registrul temelor, cît și procedura de convocare a sinodului. Data convocării încă nu poate fi fixată.

Subcomisiile mixte anglo-ortodoxe s-au întrunit în Anglia, discutînd temele: 1) Revelația, Scriptura, Tradiția; 2) Autoritatea sinoadelor ecumenice și 3) Biserica — comunitate euharistică. Subcomisiile vor elabora, la temele menționate, referate care vor fi prezentate la a doua conferință plenară a Comisiei mixte anglo-ortodoxe, care se va ține la Moscova în 1976.

Biblioteca Vaticanului a implinit 500 ani de existență.

În vîrstă de 92 ani a trecut la cele veșnice Episcopul Ioan de la Niș (Iugoslavia) după 49 ani de slujire ca Episcop.

«Pe cale cu Iisus» a fost tema Alianței evanghelice ținută la Siegen (R. F. Germania).

Comisia pentru «Credință și constituție bisericească» de pe lîngă Consiliul ecumenic al Bisericilor a organizat la Geneva o «consultație teologică» cu tema: «Rasismul în teologie și teologia împotriva rasismului». Au participat teologi și ne-teologi din toate continentele, condamînd, firește, rasismul.

Un grup de specialiști de culoare lucrează la traducerea Bibliei în 120 limbi africane. Specialiști albi sînt consultanți (Epd., 27—38/1975).

Sinodul General al Bisericii Anglicane din Anglia s-a exprimat că «nu există rezerve principale» împotriva hirotonirii femeilor, totuși să nu se săvîrșească încă astfel de hirotoniri. Episcopii din Anglia să constate cum e privită problema în celelalte Biserici ale comunității anglicane, să consulte și Bisericile Ortodoxe, Romano-Catolică și Veche-catolică și apoi să prezinte din nou problema sinodului, care va decide (Ak. 7/1975).

«Biserica Veche-catolică Croată» și «Biserica Veche-catolică Croată Națională» din Iugoslavia s-au unit. «Conferința internațională a Episcopilor Vechi-catolici» a recunoscut această Biserică membră a «Uniunii de la Utrecht a Bisericilor Vechi-catolice».

În Biserica Sf. Marcu din Milano s-a descoperit o frescă «Fecioara Maria» din școala lui Leonardo da Vinci. Era acoperită de o pictură din sec. XVI.

La Triest s-a ținut un congres liturgic internațional ecumenic, prezidat de prof. Jean Jacques von Hmeu. Tema «Rugăciunea euharistică».

În editura «Grünwald»-München a apărut în opt volume lucrarea «Bibliografie ecumenică internațională» în limbile germană, engleză, franceză și spaniolă. E un foarte bun îndrumător în cunoașterea «problemelor ecumenice», care preocupă azi toate Bisericile.

În cadrul unui simpozion internațional ținut la Bergamo (Italia de Nord) s-a organizat o mult apreciată expoziție de artă creștină armenească cu peste 400 exponate.

Prof. Karl Rahner, recunoscînd necesitatea primatului papal — e doar profesor romano-catolic —, nu recunoaște însă necesitatea ca Papa să-și aibă sediul în Roma. Ar putea să-l aibă și într-un oraș din altă țară. — De ce nu? — Rahner mai crede că în anul 2000 Papă va fi un «ierarh de culoare». De ce nu? (W.K. 8, 95/75).

În podul casei parohiale din Immenhausen (Kassel — R. F. Germania) s-a descoperit o «Biblie-Gutenberg». Autenticitatea ei a fost probată de specialiști. Valoarea acestei Biblii este apreciată la 5 milioane mărci germane. Din cele 200 Biblii-Gutenberg se află azi în toată lumea numai 48 exemplare.

În «Muzeul biblic» din Nizza s-a deschis expoziția «Rembrandt și Biblia». Expozatele sînt adunate din diferite muzee europene.

Guvernul italian a acordat comunității musulmane din Italia statutul de «comunitate de drept public». Dintre țările occidentale Italia urmează în privința aceasta Belgiei. Pentru cei 150.000 musulmani din Italia se va ridica în Roma o moschee care va fi cea mai mare din Europa apuseană. Costul ei — 30 milioane mărci. Moscheei i se va atașa un institut teologic superior.

Unitatea creștinilor nu poate fi realizată prin «minimalizarea deosebirilor doctrinare».

15 membri ai universității ebraice din Ierusalim au lucrat 15 ani la o nouă ediție a Vechiului Testament. Au fost consultate toate izvoarele cunoscute din «vechiul timp biblic», toate variantele de text și sute de manuscrise.

Trei Mînăstiri din Iran — Sf. Sergiu, Sf. Theodosie și Sf. Ștefan, declarate monumente istorice, sînt restaurate de UNESCO.

La New-Delhi s-a ținut un congres creștin islamic pentru promovarea înțelegerii reciproce a religiilor. Au participat 35 delegați din 20 țări, între care și delegați copii. (I.K. 2/1975).

Despre «De La Theologie Orthodoxe Roumaine des origines a nos Jours». Bukarest. Editions de L'Institut biblique et de mision ortodoxe, 1974, p. 568, revista «Orthodoxie Heute» (nr. 51—52, 1975, Düsseldorf) scrie: «Este o lucrare importantă, solidă, o însemnată «lucrare capitală» elaborată de 23 profesori și care n-ar trebui să fie cunoscută numai de specialiști. Trebuie admirată eleganța limbii franceze și nivelul foarte înalt al lucrărilor, care satisface orice dorință academică. Cartea cuprinde teologie biblică, sistematică, istorică și practică. Un articol final (Prof. Ioan Bria, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române la Geneva) prezintă «sinteza culturală și ecumenică» a actualei teologii ortodoxe române. Nu se poate face deosebire între autori și calificarea lor. Pe recenzent l-au impresionat articolele prof. Dumitru Stăniloae (și ale colaboratorilor săi) privind teologia dogmatică, precum și cele ale Prof. Ene Braniște despre teologia liturgică, dar și ramura teologiei biblice.

Despre aceeași lucrare a teologilor ortodocși români face elogioasă mențiune și cunoscutul prof. B. Spuler în revista veche-catolică «Internationale Kirchliche Zeitschrift» nr. 3/1975, Bern, scriind între altele: «Teologia ortodoxă română este o teologie în spiritul tradiției ortodoxe, în spiritul învățăturii bisericești și al trebuințelor poporului credincios... Cartea oferă imaginea unei teologii bisericești integrale și, prin aceasta, a Ortodoxiei în forma ei tradițională».

Sfînta Mitropolie a Moldovei și Sucevei a organizat la Seminarul Teologic din Sfînta Mînăstire Neamț un seminar de îndrumări misionare la care au participat 40 de preoți din protopopiatele Mitropoliei. Astfel de seminarii sînt foarte utile pentru activitatea pastorală a slujitorilor sfintelor altare.

În Uniunea Sovietică a apărut Biblia în limbile armeană, estonă, letonă și lituană.

Editura «Apostoliki Diakonia» (secția «Misiune») a Bisericii Ortodoxe din Grecia a publicat, în limbile franceză și engleză, volumul: «Anii de copilărie ai lui Hristos». Lucrarea a fost tradusă și în limbile africane luganda și kikuyu.

Facultatea de teologie ortodoxă din Balamond (Liban), a Patriarhiei din Antiohia a dat prima serie de absolvenți. La înmînarea diplomelor a participat și Patriarhul Antiohiei Ilie IV, care, în cuvîntul rostit, a insistat asupra datoriei ce revin slujitorilor stîntului altar. «Viața comună din facultate și participarea comună la serviciile

divine — a spus rectorul facultății, Mitropolitul Pantelimon de Tyana — au să servească dezvoltarea spirituală și n-au să ia forma unei pietăți instituționale, ci trebuie să fie izvor duhovnicesc de viață creștină».

În prezența reprezentanților ai aproape tuturor Bisericilor Ortodoxe, la Chambésy (Geneva) s-a sfințit de către Mitropolitul Hrisostom Ziter centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice. Au participat și reprezentanți ai Bisericilor Romano-Catolică și Protestantă. După mesajul Patriarhiei Ecumenice Centrul de la Chambésy — «cel mai mare centru interortodox» — are să servească drept 1) centru de întâlnire pentru diferitele Biserici Ortodoxe; 2) centru al studenților în teologie ai Bisericilor Ortodoxe; 3) centru de întâlnire cu Bisericile Romano-Catolică și Bisericile Protestante; 4) centru oferind posibilitate de specializare teologilor ortodocși, posesori ai diplomelor de studii. Conducătorul centrului este Mitropolitul Papandreu, care-i totodată secretarul comisiei pregătitoare pentru «Sfântul Mare Sinod».

— Sultanul din Oman a donat Bisericii Anglicane un teren pentru construirea unei biserici. S-a mai menționat că Regele Khalid al Arabiei Saudite a aprobat înființarea unei Mitropolii Ortodoxe și astfel, după 1400 de ani, s-a reînființat o ierarhie ortodoxă în această regiune.

— În 1976 se va înființa la Universitatea din Zagreb o facultate de teologie evanghelică. Înființarea acesteia se datorește inițiativei comune a Bisericilor Luterană și Reformată, precum și a comunităților baptistă și metodică din Iugoslavia. Baza lucrării teologice comune este recunoașterea autorității Sfintei Scripturi. Facultatea va purta numele reformatorului iugoslav Matia Vlacic Ilirik.

— «Crucea trebuie să stea în fruntea dialogului ecumenic, iar baza pentru o unitate vizibilă a Bisericilor trebuie să fie rugăciunea comună către Hristos, care s-a jertfit pe cruce pentru toți», — a afirmat într-un congres bisericesc internațional, teologul protestant Dr. J. Moltmann (Tübingen).

— «Institutul pentru cercetări ecumenice» din Strassburg duce discuții teologice oficiale cu Biserica Romano-Catolică, Alianța mondială Reformată, Biserica Anglicană și are contacte cu Bisericile Ortodoxe.

La Friedewald (R. F. Germania) s-a ținut a patra «discuție teologică» între Biserica Evanghelică Germană și Patriarhia Ecumenică din Constantinopol. Prima discuție, la inițiativa Patriarhului ecumenic Atenagora, a avut ca temă: «Dialogul credinței și iubirii», continuată în 1971 cu tema: «Hristos — mântuirea lumii» și în 1973 la centrul ortodox din Chambésy — Geneva cu «Imagina omului în Ortodoxie și Protestantism». Tema ultimei întâlniri a fost «Euharistia». — Temă, care se discută mereu.

«Comisia ecumenică pentru ajutorarea preoților ortodocși în R. F. Germania» a notificat că în ținutul Bisericii bavareze activează 32 preoți ortodocși și vechi-orientali.

— «Omul duhovnicesc» a fost tema unei întâlniri ecumenice la Academia Teologică ortodoxă din Choinia — Kreta.

— Prof. Univ. Dr. Eva Oswald a fost aleasă «decan» al facultății teologice evanghelice din Jana.

— Într-o discuție despre viitorul Bisericii, un tânăr indian i-a spus unui teolog apusean că, «după 2000 de ani de filozofare și teologizare cu posibilitățile ce i-au fost oferite dintr-un mare număr de tradiții filozofice, creștinismul apusean a descoperit numai o mică parte din fața lui Iisus Hristos. Fața adevărată și întreagă o vom putea prezenta lumii abia când toate cultele își vor da contribuția la interpretarea

mesajului lui Hristos și vor oferi posibilitatea de asimilare a acestui mesaj — a spus indianul.

La Roma s-a ținut al treilea «simpozion» al Episcopilor romano-catolici din Europa. Tema a fost: «Misiunea Episcopului în slujirea credinței». Cardinalul Antonio Poma a afirmat în referatul său că în timpul actual misiunea Episcopului are să se cuprindă în ascultare, păstrarea credinței și interpretarea Bibliei. Episcopul are să dea ascultare științei teologice, dorințelor și trebuințelor credincioșilor; să păstreze credința, apărînd-o de falsificare, și împreună cu întreg clerul să interpreteze și să propovăduiască cuprinsul Sfintei Scripturi.

«Missio» este numele unei noi reviste — apare la Aachen — care voințe să servească activitatea misionară și pastorală a Bisericii.

— Universitatea din Zürich a organizat o serie de conferințe cu tema «Biserică și Stat».

— Într-o bibliotecă franceză s-au descoperit 26 scrisori, pînă acum necunoscute, ale scriitorului bisericesc Augustin (354—430) și o scrisoare, asemenea necunoscută pînă acum, a lui Ieronim (347—420). În scrisorile lui Augustin e vorba de cearta pelagiană.

— «În Hristos — o nouă comunitate» este tema viitoarei Adunări Generale a Alianței Luterane Mondiale, care se va ține la Daressalam (Tanzania). Vor participa 500 delegați din cele 90 Biserici membre, reprezentînd 55 milioane creștini luterani. Bisericile sînt rugate ca din delegațiile lor să facă parte cît mai multe femei și reprezentanți ai tinerei generații (U. 10/1975).

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, profesorul Michael Evdochimov de la Universitatea din Poitiers (Franța) a vizitat Biserica noastră, ținînd și cîte două conferințe la Institutetele teologice din București și Sibiu pe tema: «*Inima și tradiția răsăriteană și meditațiile lui Pascal*» și «*Chipul diavolului la Sfîntul Antonie, Bernanos și Dostoievski*».

Prof. M. Evdochimov est fiul cunoscutului teolog ortodox rus, Paul Evdochimov. Activează în asociația «Fraternitatea Ortodoxă a Europei Occidentale», al cărei vicepreședinte este. Din asociația aceasta fac parte ortodocși din Anglia, Franța, Belgia, Olanda, Germania Federală. Face parte și din Comitetul interepiscopal ortodox din Paris, în care este membru și P. S. Episcop-vicar al Bisericii Ortodoxe Române din Europa Occidentală, Lucian Făgărășanul. Sub auspiciile acestui Comitet, în calitate de director, M. Evdochimov editează o nouă revistă lunară «Sop». În primul număr al revistei, M. Evdochimov a semnat articolul «București — a cincizecea aniversare a Patriarhiei Române». Prof. M. Evdochimov mai colaborează la «Contacts» revistă franceză a Ortodoxiei și la alte reviste teologice.

ARTICOLE ȘI STUDII

SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI MAGISTERIUL BISERICII

Sfânta Scriptură este cartea de căpătii a creștinismului. Importanța sa a fost recunoscută și de oameni de cultură, a fost tradusă în mai mult de 1000 de limbi și dialecte și este cartea cea mai răspândită din lume¹.

Biblia a fost și este o educatoare a creștinilor în mod direct, prin valorile sale înalte și eterne de ordin religios, moral și social, dar și în mod indirect, servind ca sursă de inspirație unor înalte opere de artă : muzică, pictură, sculptură etc.

Dar, Sfânta Scriptură este cartea fundamentală a creștinismului. Ea cuprinde Cuvântul lui Dumnezeu descoperit omului despre mîntuirea sa. Atît Vechiul Testament, cît și Noul Testament prin conținutul lor, au același centru comun : mîntuirea credincioșilor prin Domnul Hristos. Unul prin profețiile și pregătirea pentru El, altul prin expunerea învățăturilor și faptelor Sale, precum și prin interpretarea lor de Apostolii Săi.

Deci, ea este cartea de căpătii a creștinilor, unde ei trebuie să caute înălțarea și purificarea lor spirituală, unirea cu Dumnezeu, mîntuirea lor sufletească.

Pentru aceste motive ea servea de hrană spirituală zilnică primilor creștini, se folosește sub diferite forme în cultul creștin, a fost studiată de Sfinții Părinți bisericești, o citesc și meditează monahii și pustnicii tuturor timpurilor și adevărații creștini de totdeauna. Citirea Sfintei Scripturi o recomandă cei mai însemnați dintre Sfinții Părinți, iar Sfîntul Damaschin rezumînd gîndirea patristică afirmă că «prin ea ne îndreptăm spre unitate și contemplație. În ea găsim îndemn spre orice fel de unitate și îndreptare de la toată răutatea. Dacă sîntem iubitori de învățătură vom fi cu mai multă învățătură, căci prin știință, prin osteneală și prin harul lui Dumnezeu care dă, se duc la bun sfîrșit toate. Să batem deci la paradisul frumos al Scripturii... care mîngie inima noastră cînd e întristată, o potolește cînd e mîniată și o umple de bucurie veșnică, urcînd-o către Fiul Unul-născut și prin el la Tatăl luminilor»².

Deci, Sfânta Scriptură este adînc ziditoare de suflete, instructivă și educativă. Ea se citește cu ușurință de orice creștin și află mîntuirea în ea și înălțare sufle-

---

1. *Le Trésor spirituel de l'Humanité. Textes Sacrés, Tradition et Oeuvres d'Art de toutes les religions.* Collection dirigée par Jean Chevalier, 1955, Pasteur Marc Boegner : Prologue Oecumenique, p. 20.

2. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, (traducere de Pr. D. Fecioru, p. 340, 2).

tească. Însă, ca orice carte mare, este plină de sens, adică și cuprinde valori și înțelesuri care scapă omului obișnuit, neinițiat în tainele și specificul ei. Căci Sfânta Scriptură este o carte aparte, deosebită. Ea s-a alcătuit în condiții diferite de toate celelalte cărți și are o serie de coordonate specifice, care trebuiesc cunoscute. De aceea înțelegerea Sfintei Scripturi prezintă greutăți și individul singuratic, fără a ține seamă de anumite reguli speciale nu poate înțelege just anumite texte sfinte.

În înțelegerea Sfintei Scripturi trebuie să plecăm de la anumite date deplin clarificate, de la anumite premise precise.

Primul principiu este acela că Sfânta Scriptură este o carte divino-umană. Ea cuprinde cuvântul lui Dumnezeu în haină umană. Ea conține revelația divină adusă la cunoștință oamenilor prin anumiți oameni sfințiți. Așadar, Dumnezeu s-a revelat oamenilor; s-a revelat pe Sine, voia Sa, învățătura Sa. De aceea, Sfânta Scriptură s-a numit de către Sfinții Părinți și scriitorii bisericești «Cuvântul lui Dumnezeu» sau «Scrisoarea lui Dumnezeu trimisă oamenilor»³.

Dumnezeu s-a descoperit pe Sine și voia Sa și continuă să se descopere și prin revelația naturală. «Cele nevăzute ale lui Dumnezeu se văd de la facerea lumii înțelegându-se din fapuri, adică veșnica Lui putere și dumnezeire» (Rom. I, 20). Sau precum spune Psalmistul: «Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea minilor lui o vestește tăria» (Psalm. XVIII, 1). Însă, prin căderea în păcat a primilor oameni și prin alterarea facultăților sale, omul s-a îndepărtat tot mai mult de la Dumnezeu și de descoperirea primordială, de revelația paradisiacă. Din această cauză, Dumnezeu a ales un instrument al mântuirii neamului omenesc, în poporul evreu. Cu el începe revelația supranaturală pozitivă care va fi consemnată în Sfânta Scriptură.

Toate acele acte și învățături divine, începând din paradis continuate prin patriarhii Vechiului Testament, extinsă la poporul evreu prin Moise, profeți și alți înțelepți și continuate în mod desăvârșit prin Domnul Hristos și Apostoli sînt cuprinse în Sfânta Scriptură. De aceea spune Sfântul Pavel: «După ce Dumnezeu odinioară, în multe rinduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care l-a pus moștenitor a toate și prin care a făcut și veacurile» (Evrei I, 1—2). Așadar, istoria mântuirii neamului omenesc este revelată de Dumnezeu și consemnată în Sfânta Scriptură: mai întâi printr-o pregătire, prin promisiuni, umbre și simboale în Vechiul Testament, apoi prin îndeplinirea promisiunilor și desăvârșirea legii în Dumnezeu Hristos (Matei V, 17; Ioan V, 39). În Noul Testament Revelația biblică s-a încheiat cu moartea ultimului Apostol, adică pe la anul 100, d.Hr.

Revelația divină compusă din vorbe și acțiuni s-a conservat în scris de o serie de bărbați aleși de Dumnezeu și inspirați prin Duhul Sfânt. Din aceste motive Sfânta Scriptură este o carte divino-umană, căci provine din colaborarea dintre om și Dumnezeu. Ea este cuvântul lui Dumnezeu dar și cuvânt omenesc; este cuvânt dumnezeiesc și formă omenească. Oricum, ceea ce-i dă credit Sfintei Scripturi și o deosebește, în mod fundamental, de orice operă omenească este originea ei divină bazată pe insuflarea supranaturală.

Inspirația sau insuflarea supranaturală este acțiunea Duhului Sfânt asupra unui om oarecare prin care mintea sa se luminează în mod excepțional printr-o înțele-

3. Protos. Vasile Vasilache, *Biblia în Ortodoxie, M-rea Neamț, 1933, p. 13.*

gere și judecare adîncă a lucrurilor, de receptare a adevărului revelat, printr-o determinare a voiei și tuturor facultăților naturale și a feririi de greșeală în procesul de elaborare și executare a unei opere orale sau scrise, voite de Dumnezeu⁴.

Deci, inspirația divină cuprinde întreaga ființă a scriitorului sfințit, influențînd inteligența, memoria și voința sa «stimulîndu-l și potențîndu-i toate facultățile; totuși, individul rămîne complet liber și activ în elaborarea operei sale.

Între revelație și inspirație este o strînsă legătură, dar ele nu se confundă una cu alta. Revelația comunică autorului respectiv anumite adevăruri și anumite fapte necunoscute pe care acesta nu le-ar putea cunoaște pe cale naturală, iar inspirația dumnezeiască conferă capacitatea psihologică de a primi aceste fapte și adevăruri, de a le ilumina pe cele cunoscute și de a le transmite fără greșeală. Revelația poate exista fără inspirație; individul poate primi unele cunoștințe, fără a primi impulsul de a le transmite. Iar inspirația nu primește totdeauna cunoștințe noi supranaturale, ci doar un impuls și o potențare a judecății proprii, spre a scrie sau a vorbi sau acționa, ajutîndu-se de cunoștințele care constituie fondul cultural al celui inspirat⁵. Inspirația divină nu afectează libertatea autorului, ci numai îi potențează facultățile psihice; pentru care motiv autorul poate să utilizeze toată cultura sa proprie, stilul său, în elaborarea operei respective.

Inspirația Sfintei Scripturi este afirmată de însăși cartea sfîntă. Astfel în legătură cu inspirația Vechiului Testament, Sfîntul Pavel spune: «Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură...» (II Tim. III, 16), iar Sfîntul Petru adaugă: «Niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit, purtați fiind de Duhul Sfînt» (II Petru I, 21). Unii autori din Vechiul Testament arată că au scris din poruncă divină. Astfel, în Ieșire, XVII, 14, citim: «Atunci a zis Domnul către Moise: Scrie acestea în carte spre pomenirea lui Amalec de sub cer» sau, în Ieșire XXXIV, 27: «Și a mai zis Domnul către Moise: «Scrieți cuvintele acestea, căci pe cuvintele acestea închei Eu legămîntul cu tine și cu Israel». De asemenea aflăm de multe ori îndemnul divin adresat unor profeți de a scrie: (Isaia VIII, 1; Ieremia XXX, 2; Iezechil XXIV, 21; Daniil XII, 4).

Domnul Hristos și Apostolii Săi citind o serie de cărți ale Vechiului Testament le atribuie origine divină. Astfel, El spune: «Iar despre învierea morților n-ați citit ce s-a rostit vouă de Dumnezeu: Eu sînt Dumnezeul lui Iacov? Nu este Dumnezeul morților, ci al viilor» (Matei XXII, 32), citind din Ieșire III, 6). Sau altă dată, citind Psalmul CIX, 1, spune: «Cum atunci David, în spirit îl numește pe El Domn, cînd zice: zis-a Domnul Domnului meu, șezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale» (Matei XXII, 43—44).

În Noul Testament se reproduc cuvintele Mîntuitorului pe care le-a rostit în fața Apostolilor Săi și a mulțimilor; iar El fiind însuși Dumnezeu se înțelege că ele erau inspirate. Acesta este înțelesul cuvintelor Sf. Pavel: «În zilele cele mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care L-a pus moștenitor a toate și prin care a făcut și veacurile» (Evrei I, 2). Referitor la Apostoli, Domnul Hristos le-a promis pe Duhul Sfînt care-i va inspira și le va ajuta în vorbirile lor în fața domnilor (Matei X, 19; Marcu XII, 11; Luca XII, 11) și în special le va trimite pe Duhul Sfînt, care-i va

4. Pr. Prof. Vladimir Prelipceanu, *Inspirația Sfintei Scripturi*, «Ortodoxia», 1962, nr. 4, p. 480.

5. Pr. Prof. Corneliu Sirbu, *Revelație și inspirație*, «Ortodoxia», 1957, nr. 1, p. 60.

învăța tot adevărul (Ioan XIV, 16; XIV, 26). De asemenea, Apostolilor li s-a trimis Duhul Sfânt la Cincizecime (Fapte II, 1—4). Însă, Duhul Sfânt nu li s-a dat numai pentru predica orală, ci și pentru scris (Apocalipsă I, 11).

În sfârșit, Apostolii înșiși mărturisesc în scrierile lor că au fost luminați de Duhul Sfânt, când au scris. Ei afirmă că învățăturile lor nu sînt cuvinte omenești, ci cuvintele lui Dumnezeu (I Tes. II, 13; I Cor. IX, 1; Fapte XV, 28).

Deci, mărturiile directe și indirecte luate din însuși cuprinsul Sfintei Scripturi, confirmă inspirația ei. S-ar părea totuși că temeiurile scoase din cuprinsul Scripturii sfinte pentru a dovedi inspirația sa, ar fi un fel de cerc vicios — căci vrem să dovedim divinitatea și inspirația Sfintei Scripturi cu texte luate din ea însăși — totuși dovezile din Biblie sînt valabile. Ea este și o operă omenească autentică, întreagă, dovedită ca atare prin criterii științifice, deci cu suficientă autoritate, prin care putem dovedi autoritatea sa divină, fără a comite vreun sofism⁶.

De altfel și cei mai importanți dintre Sf. Părinți afirmă expres, că Sfinta Scriptură este inspirată de Duhul Sfânt, Clement Romanul, Justin Martirul, Clement Alexandrinul și Origen dintre cei de la început Sf. Atanasie, Grigorie de Nissa, Sf. Ioan Gură de Aur, încheind cu Sf. Damaschin, toți sînt de acord asupra inspirației Bibliei.

Un alt argument din care reiese divinitatea Sfintei Scripturi este și unitatea ei riguroasă. Compusă dintr-un număr mare de cărți scrise de diferiți scriitori și în epoci diferite, ea se referă la istoria și experiența poporului evreiesc, precum și la viața și învățăturile Domnului Hristos. Toate acestea nu sînt expuse în mod sistematic. Totuși, în toată Scriptura se observă un plan și o gândire unică care se dezvoltă și care corespund revelației divine pentru mîntuirea oamenilor. În tot cuprinsul ei, se dezvoltă o singură istorie, aceea a împărăției lui Dumnezeu, începînd cu crearea cerului și a pămîntului și terminînd cu refacerea lor, cu crearea cerului nou și a pămîntului nou. Ea se aseamănă cu un corp format din mai multe membre, toate însuflețite de un singur suflet viu, în serviciul unei singure gândiri⁷.

Un alt argument pentru atestarea divinității Sfintei Scripturi este harul spiritual ce se degajează din fiecare carte sau harul autentic, care recomandă Biblia inimii și sufletului tuturor celor care o citesc cu evlavie. Acest har a fost numit de protestanții secolului al XVII-lea «testimonium spiritus Sancti», care pentru ei constituie baza principală a autorității divine a Sfintei Scripturi și are ca rezultat eficacitate a Bibliei ca mijloc al harului, capabil să convertească 'pe păcătos și să mîngieie pe intristat'⁸.

Din afirmațiile amintite, reiese în mod clar caracterul divino-uman al Sfintei Scripturi și deci obligația pentru oricine încearcă să o înțeleagă să fie înțeles cu anumite însușiri sufletești. Printre acestea semnalăm: credința, evlavia și smerenia, căci numai cu ajutorul lor vom sesiza sensul înalt al învățăturilor cuprinse în ea și neputința minții noastre de a înțelege multe din misterele divine ce se ascund în textul ei.

6. Pr. Prof. Vi. Prelipeanu, Pr. Prof. N. Neaga, Pr. Prof. Gh. Barna, *Studiul Vechitului Testament*, București, 1955, p. 30.

7. Panagiotis N. Trembelas, *Dogmaticque de l'Eglise Orthodoxe catholique*, traduction française par L'Archimandrite Pierre Dumont O.S.B., 1960, I., p. 132 și Protoiereu P. Svetlov, *Исцеления христиан в евангелии*, traducere de F. Icon. Ș. Dejtin și Conrt. Tomescu, p. 104.

8. *Ibidem*.

Căci, în adevăr, în Sfinta Scriptură există taine adinci, greu de surprins cu mintea noastră limitată și ca indivizi singuratici, fără ajutorul predecesorilor, în materia respectivă; adică fără ajutorul Magisteriului Bisericii, a autorității bisericești conducătoare și învățătoare. În privința greutății înțelegerii Sfintei Scripturi spune Sf. Petru că în epistolele Sf. Pavel «sînt unele lucruri cu anevole de înțeles pe care cei neștiutori și neinițiați le rătălmăcesc ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare» (II Petru III, 16). Iar Sf. Pavel adaugă: «Cu lapte pe voi v-am hrănit, iar nu cu bucate, că încă nu puteți (mîncă) și încă nici acum nu puteți fiindcă sînteți trupești» (I Cor. III, 2—3). Aceeași greutate a înțelegerii Sfintei Scripturi se vede și din Faptele Apostolilor (VIII, 2—7, 28) unde un mare dregător al reginei Lilon (VIII, 27—28) unde un mare dregător al reginei Candachia din Etiopia, s-a declarat nepuțincios a înțelege singur o profeție mesianică din Isaia (LIII, 7) spunînd: «Cum aş putea să înțeleg, dacă nu mă va călăuzi cineva» (Fapte VIII, 31).

Unele coordonate ale Sfintei Scripturi se vor desprinde dacă vom studia cum au fost elaborate și codificate cărțile ei. În adevăr, religia creștină a fost o religie a faptei și cuvîntului și apoi a cărții. Cuvîntul lui Dumnezeu s-a revelat și s-a adresat oamenilor prin cuvînt și faptă și apoi prin scris. Inspirația a luminat pe aghiografi întii spre vorbă și apoi spre scris. Aceasta s-a întîmplat mai ales, pentru că poporul nu știa să citească, predica fiindu-le mai accesibilă.

În Vechiul Testament revelația divină s-a adresat poporului oral, în diferite momente ale dezvoltării sale. Întii prin Moise pe Sinai și apoi în scrierile profeților; un anumit răstimp sub formă orală, după care s-a fixat în scris. Desigur mesajul lui Moise cuprinde ceva și din experiența poporului, mai mult decît scrierile profeților care erau scrise de ei înșiși sau secretarii lor. Totuși nici aceștia nu se detașează de realitatea înconjurătoare⁹.

Însă, forma orală sau tradiția nu a fost încorporată în întregime în scrierile sfinte, ci a coexistat împreună cu ele, păstrîndu-se între ele un fel de interdependență. Tradiția vie s-a conservat mai ales în legătură cu cultul divin și cu interpretarea cărților sfinte. Scriptura sporind, nu se substituie tradiției, care o interpretează și actualizează. Cărțile sfinte sînt de neînlocuit, dar nu fixează în mod necesar toate valorilor în mod explicit¹⁰. Ezdra și Neemia și alți scriitori sfințiți au luat parte activă la formarea și codificarea canonului Vechiului Testament. La sinodul de la Iamnia, ținut pe la anul 100 d.Hr., canonul a fost definitiv încheiat și din minile Sinagogii a trecut în Biserică, la care s-au adăugat puțin cite puțin scrierile Noului Testament^{10 bis}.

În istoria revelației Noului Testament faptele s-au întîmplat la fel cu cele din Vechiul Testament. Numai că, aici cel care a adus revelația n-a fost un mesager divin oarecare, ci însuși Fiul lui Dumnezeu. Prin El s-a descifrat sensul întregii revelații pregătitoare a Vechiului Testament și împlînindu-se tot ce prevestise profeții anteriori. Totuși, Mintuitorul în mesajul Său se adresează Apostolilor și poporului tot oral și-i obligă pe ucenici să răspîndească învățătura oral. «Mergînd învățați toate neamurile...» (Matei XXVIII, 19).

Predica Apostolilor lui Iisus era mai largă decît cea a Mintuitorului, căci pe lângă predicile Sale, ei mai relatau și despre acțiunile Sale, despre viața și slujirea

9. Pierre Grelot, *La Bible, Parole de Dieu, Introduction Theologique à l'étude de l'Écriture Sainte*, Deuxième ed. Paris, 1965, p. 10. 10. *Ibidem*, p. 12.

10. bis. L. Cl. Fillon, *L'étude de la Bible*, p. 269.

Sa, pentru zidirea sufletească a credincioșilor cărora le predicau. Predica Apostolilor a trecut de la învățăturile lui Iisus, la învățătura despre Iisus. Învățăturile și faptele lui Iisus, cu tot ce au ele esențial, înțelese în perspectiva misterului său total, formează predica apostolică. Ea îmbrățișează toate aspectele vieții bisericești, cu anumite rituri și rugăciuni, imitate după sinagogă, cu tainele Botezului și Euharistiei și cu structura ierarhizată a conducerii. În toate apare predominant rolul lui Iisus ale cărui fapte sînt comentate și preceptele puse în practică. Interpretarea Vechiului Testament este privită ca o mărturisire despre Iisus. Astfel testamentul iudaismului suferă o schimbare sub lumina revelației evanghelice¹¹.

Predica apostolică restrînsă la punctele ei esențiale se numește cateheză apostolică sau Kerigmă sau tradiție apostolică. Din ea s-au adăpat primii creștini timp de 15—20 de ani și ea a prezidat la înființarea Bisericii creștine din Ierusalim și a multor comunități creștine din diaspora. Tradiția apostolică nu este ceva static, ci ea se încorporează la anumite comunități, este trăită și adaptată la nevoile oamenilor și societății, răspunde de anumite probleme, răspunde anumitor erezii. La această îmbogățire și dezvoltare a tradiției iau parte și conducătorii comunităților, unii creștini mai de frunte, dar cuvîntul hotărîtor îl au cei doisprezece Apostoli; ei exercită un control propriu asupra vieții bisericilor și deciziile lor sînt hotărîtoare în materie de învățătură (Fapte X, 1—20; Galateni II, 1—10)¹². De altfel, tot datorită acestui grup restrîns de Apostoli s-a format comunitatea primitivă, Biserica, cu un organism solid structural (Fapte I, 13, 21, 26).

Însă, după 15—20 de ani de predică apostolică, de practică și viață creștină apar și primele scrieri nestatornice, care cuprind: cele patru evanghelii, Faptele Apostolilor, 14 epistole pauline, 7 epistole sobornicești și Apocalipsa. Scrierile Noului Testament sînt un extras din tradiția apostolică, scrise sub inspirația divină, care sintetizează esențialul din Kerigma apostolică. Cărțile Noului Testament au fost scrise între anii 43—100 d.Hr. Ele au coexistat cu tradiția și au continuat să existe împreună chiar și în timpul tradiției bisericești, postapostolice. Căci tradiția prin Biserică e a păstra, explica și interpreta Sf. Scriptură, în timp ce aceasta servea drept criteriu de verificare în dezvoltarea și practica tradiției.

Scrierile Noului Testament sînt scrieri ocazionale, izvorîte din anumite nevoi ale comunităților respective, pentru a combate anumite erezii: ebioniți, gnostici, dar mai ales pentru a fi citite de credincioși și a se întări în credință, a se zidi sufletește (Ioan XX, 30). Au fost nevoi funcționale ale Bisericii, care au dat naștere unei literaturi bisericești: mărturisiri scurte de credință, liturghii care au îmbogățit tradiția apostolică și care au fost parte încorporate în literatura neotestamentară. Au colaborat persoane și grupuri de persoane la interpretarea tradiției apostolice, pînă la redactarea acestor scrieri, pînă la trecerea de la tradiție la Scriptură. Totuși, față de acest aport al comunității de obiceiuri, de moduri de expresie, istorisiri, autorii Noului Testament. Matei, Marcu, Luca și Ioan au rămas credincioși față de depozitul inițial al tradiției dată de Mîntuitorul. Scriitorii Noului Testament au folosit tradiția apostolică fie orală, fie în anumite fragmente scrise. Scrierile Noului Testament deși nu sînt scrieri istorice în sensul actual al cuvîntului, totuși reprezintă în mod auten-

11. Grelot *op. cit.*, n. 16.

12. Grelot, *op. cit.*, p. 18 și Diac. Prof. N. Nicolaescu, *Cadrul problemei sinoptice*, «Studii Biblice», nr. 3—4, p. 124.

tic tradiția apostolică, a cărui rezultat sînt. Și este puțin probabil ca ele să fi lăsat să scape vreun element esențial din doctrină¹³.

Ele s-au elaborat în strînsă legătură cu comunitățile creștine cărora li se adresează, sau, în înglobat anumite cerințe ale acestora în cuprinsul lor, dar nu sînt produsul acestor comunități cum afirmă curentul naționalist al «istoriei formelor» în exagerările sale. Ele reprezintă faptele istorice văzute și trăite de martori oculari pe care ei le-au pus în scris (I Cor. XXI, 23; 7, 10; I Tes. IV, 15). Sf. Apostol Pavel mărturisește că Evanghelia propovăduită de el «n-a învățat-o de la vreun om, ci din descoperirea lui Hristos» (Gal. I, 11—12). Și alți Apostoli care au scris anumite cărți ale Noului Testament mărturisesc că au fost martori direcți ai celor istorisite de ei și nu sînt tributari ai credinței comunităților vremii (I Ioan I, 1; I Petru I, 17—18; Fapte II, 32; III, 15; IV, 20).

Așadar, cărțile Noului Testament sînt strîns unite cu Tradiția apostolică, în primul rînd ca origine. Scriptura se naște din tradiție pe care o fixează în scris, în ceea ce are esențial. Ele au același conținut: revelația divină. După fixarea scripturii, ea nu se depărtează de tradiție. Căci Scriptura are un rol fundamental: se adresează credincioșilor pentru a-i zidi sufletește, pentru a-i învăța. Dar aceea care operează acest lucru, adică care interpretează și adaptează Sfînta Scriptură la realitățile sociale este, Tradiția.

Însă, tradiția a fost și este păstrată nealterată și vie prin Biserică, adică acea comunitate divino-umană înființată de Mîntuitorul pe cruce (Fapte XX, 28) și care a luat ființă efectiv, după botezul celor cinci mii de oameni de la Cincizecime. (Fapte II, 4). Ea este condusă de o ierarhie, urmașă directă a Sf. Apostoli, care au fost învestiți de Mîntuitorul Hristos cu puterea de a învăța, sfinți și conduce (Matei XXVII, 19—20; Matei XVIII, 18; Luca X, 10). Deci, în Biserică și prin conducerea ei s-a păstrat Sfînta Scriptură căreia îi era adresată și învățătura orală, tradiția prin care Cartea sfîntă era interpretată de către conducerea sau magisteriul Bisericii.

Sfînta Scriptură deci este o carte a Bisericii scrisă pentru folosul credincioșilor, care se interpretează, se explică autentic de către magisteriul Bisericii.

Dar Sfînta Scriptură mai este tributară magisteriului Bisericii și dintr-un alt punct de vedere, anume, acel al codificării cărților ei, în canonul Vechiului și Noului Testament. Cărțile Sfîntei Scripturi au fost scrise de diferiți și numeroși autori — aproape 40 — în diferite timpuri și locuri. Totuși, ele au fost codificate și au format un tot — Biblia — întîi Vechiul Testament și apoi Noul Testament. Cărțile Vechiului Testament care au fost socotite de origine divină — inspirate și autentice s-au adunat în Sfînta Sfîntelor treptat de către preoți. Așa s-a întîmplat cu cărțile Pentateuhului lui Moise, mai întîi (Deuteronom XXXI, 9; XXXI, 26), cu cele ale lui Iosua (Iosua XXIV, 26), cu ale lui Samuil (I Regi X, 25) și ceilalți profeți. Criteriile de selecție a cărților au fost de ordin strict religios, adică originea lor divină. Ele nu pot fi socotite numai ca o colecție de produse literare naționale, căci în cărțile Vechiului Testament se mai fac amintite și alte scrieri naționale, care nu s-au păstrat¹⁴. Cărțile Vechiului Testament au fost definitiv codificate după reîntoarcerea evreilor din robia babilonică de către cărturarul Ezdra (sec. V a.H.) avînd un număr de

13. Grelot, *op. cit.*, p. 19 și Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție, Tradiții*, «Ortodoxia», 1963, nr. 3—4, p. 5.

14. Pr. Prof. Vl. Prelipeanu, Pr. Prof. N. Neaga, *op. cit.*, p. 16.

39 cărți. Vechiul Testament, precum s-a amintit, a fost preluat de la Sinagogă de către Biserică.

Cărțile Noului Testament, în număr de 27, au fost codificate tot de către Magisteriul Bisericii, avîndu-se în vedere criteriul inspirației divine, apostolicitatea autorilor și autenticitatea fiecărei scrieri. Toate aceste criterii au fost bine studiate și analizate de către conducătorii Bisericii, apologeți, părinți și scriitori bisericești, selectînd scrierile neotestamentare actuale dintre multe evanghelii, epistole și apocalipse aflătoare pe acea vreme. Această operă de selectare a început din sec. II și s-a terminat în sec. IV prin Sinodul de la Sardica 343 și scrisoarea festivă a Sf. Antonie cel Mare din 367.

Magisteriul Bisericii a hotărît ca pe lângă cărțile canonice ale Vechiului Testament recunoscute de către Sinagoga iudaică, să primească și cărțile necanonice (anaginoscomena) pe care le-a adăugat la traducerea Septuagintei și care au fost scrise majoritatea în grecește.

Cărțile necanonice au dat naștere la unele discuții în Biserică. Din cauza autorității crescînde a Septuagintei, din care au citat de altfel și Mintuitorul Hristos și Sf. Apostoli și la care se aflau atașate cărțile necanonice unii Părinți bisericești ca Irineu și Clement de Alexandria le socotesc egale cu cărțile canonice. Însă Sinodul din Laodiceea (anul 360) prin canonul 59 — cînd se întrebuițează pentru prima oară denumirea de cărți canonice — hotărăște să nu se citească în Biserică cărțile necanonice, alături cu cele canonice. Sf. Atanasie prin scrisoarea sa festivă, face distincție precisă între cărțile canonice și necanonice, ultimele folosindu-se numai pentru zidirea sufletească a creștinilor.

Ciril al Ierusalimului, Amfilohie și Sf. Ioan Damaschin confirmă acest fapt, împreună cu Sinodul din Trulan (692) și Sinodul Bisericii Ortodoxe din Constantinopol din 1672¹⁵.

Biserica noastră Ortodoxă deși citește unele paremii din cărțile necanonice, totuși le socotește ca bune de citit, pentru edificarea morală a credincioșilor și nu ca surse pentru fundamentarea dogmelor. Biserica romano-catolică le admite, cu denumirea de deuterocanonice, adică intrate în canonul Sfintei Scripturi mai târziu, dar de aceeași valoare cu cele canonice. Protestanții le resping ca apocrife.

Aceștia din urmă resping cărțile necanonice ca inutile pentru creștini, invocînd în sprijinul lor și unele texte scripturistice. Astfel, spun ei, cînd Moise a oferit Legea poporului a spus: «Să nu adăugați nimic la cele ce vă poruncesc eu, nici să lăsați ceva din ele; păziți poruncile Domnului Dumnezeuului vostru, pe care vi le spun eu astăzi» (Deuteronom IV, 2; XII, 3). Sau cuvintele din Pilde: «Toate cuvintele lui Dumnezeu sînt lămurite, scurt este El pentru cei ce caută la El scăparea. Nu adăuga nimic la cuvintele lui, ca să nu te tragă la socoteală, și să fii găsit de minciună» (Pilde XXX, 5—6).

Însă, aici este vorba despre oprirea oamenilor care fără descoperire divină ar adăuga ceva la «A doua lege». Căci, oamenii aleși de Dumnezeu, prin voia divină scriau și adăugau la cărțile lui Moise, precum au făcut Iosua (XXIV, 26), Samuil (I Regi X, 25) și alți profeți, fiind inspirați de Duhul Sfînt.

15. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, Pr. Prof. N. Neaga, *op. cit.*, p. 24 ș.u.

Cărțile necanonice Biserica nu le socoate inspirate, ca izvoare ale dogmelor, ci numai ziditoare de suflet pentru credincioși și nimeni n-are voie să le înlăture, cînd Biserica a hotărît valoarea și folosul lor pentru creștini. De altfel, chiar Sf. Apostoli în epistolele lor utilizează citate din cărțile necanonice. Astfel în epistola Sf. Iacov citim: «Nimeni să nu zică, atunci cînd este ispitit: De la Dumnezeu sînt ispitit, pentru că Dumnezeu nu poate să fie ispitit de rele și El însuși nu ispitește pe nimeni (Iacov I, 13). Acestea sînt luate din cartea necanonică Înțelepciunea lui Isus Sirah (XV, 11—12): «Să nu zici: «Domnul m-a depărtat, că cele ce El le-a urit nu le face. Să nu zici că El m-a înșelat, că n-are El lipsă de omul păcătos». Și tot din aceeași epistolă, cuvintele: «Orice om să fie grabnic să asculte, zăbavnic să vorbească, zăbavnic la mînie»; (Iacov I, 19); le găsim tot în aceeași carte necanonică: «Fii grabnic la ascultat și zăbavnic la dat răspunsul» (Înțelepciunea lui Isus Sirah V, 13).

Deci și creștinii le pot folosi, după pilda Apostolilor, pentru zidirea lor sufletească¹⁶.

Dar acolo unde magisteriul Bisericii își spune cuvîntul hotărîtor totdeauna este în explicarea și interpretarea Sfintei Scripturi. Căci toți credincioșii sînt datori să citească Sfînta Scriptură și pot desprinde din ea multe norme de conduită morală, pot afla în ea mîngiere sufletească, dar nu pot să interpreteze învățăturile sale dogmatice referitoare la Dumnezeu, la persoana Mîntuitorului, la tainele mîntuirii noastre. Aceasta este de competența Bisericii. Ea dispune de oameni pregătiți, de învățătura tradiției păstrată de la Sf. Apostoli, ea a fost proclamată de Sf. Pavel: «stîlp și temelie a adevărului» (I Tim. III, 15). În ea, care este trupul lui Hristos locuiește și lucrează Duhul Sfînt, care o conduce spre tot adevărul (Ioan XVI, 13).

Interpretarea Sfintei Scripturi înseamnă analiză, explicare. Or Sfînta Scriptură, este o carte divino-umană. Ea cuprinde Cuvîntul lui Dumnezeu în formă omenească. Ea conține revelația divină, dar și cuvînt omenesc; nu este o carte la fel cu celelalte cel puțin prin formele de exprimare: limbă, forme gramaticale, stil și genuri literare ca: istorie, poezie, gen didactic. Mai mult, ea a luat naștere în diferite timpuri, în locuri deosebite și a fost scrisă de diferiți autori, din motive și scopuri deosebite. Sfînta Scriptură este o carte veche, care a fost conservată, copiată și tradusă. Iată împrejurări care trebuie luate în seamă, cînd citim sau studiem Biblia și dorim să-i aflăm adevăratul ei sens. Pentru ceea ce aparține omului, ca document istoric, ca o carte de literatură religioasă, interpretul biblic trebuie să posede cunoștințe de filologie, istorie, arheologie, reclamate de critica și știința profană și să înțeleagă orice carte importantă veche.

În ceea ce privește specificul ei de carte divină revelată ce cuprinde supra-naturalul, ea reclamă o serie de reguli speciale pe care i le pune la îndemînă ermeneutica biblică, știință specială care oferă norme specifice pentru înțelegerea textului sfînt, revelat. Ermeneutica ne arată că pe lîngă sensurile pe care le aflăm, în orice carte literară, Sfînta Scriptură conține și un sens strict teologic spiritual, numit sensul tipic, că printre regulile de urmat în înțelegerea ei trebuie observat contextul, paralelismul biblic, analogia credinței și consensul Sf. Părinți. Deci, cunoștințe pe care nu și le pot însuși decît acei cu pregătire specială, adică teologii și conducătorii Bisericii.

16. M. A. Calnev, *Combaterea sectelor raționaliste — despre Sfînta Scriptură*, Chișinău, 1930, p. 42—43.

De altfel, problema interpretării Sfintei Scripturi s-a socotit foarte importantă, chiar de la început. Necesitatea explicării Sfintei Scripturi au recunoscut-o cei din Vechiul Testament, Mîntuitorul Hristos, Apostolii Săi, ca și Sf. Părinți, mai ales aceștia din urmă au adus o importantă contribuție prin comentariile lor la înțelegerea Sfintei Scripturi.

Interpretarea și explicarea textelor sfinte a început din momentul cînd scrierile Vechiului Testament au fost fixate în scris și trebuiau adaptate mediului înconjurător, societății acelei vremi. Însă exegeza iudaică s-a dezvoltat îndeosebi după exilul babilonic, cînd profeții au încetat să mai scrie, cînd vremurile erau grele și poporul avea nevoie de îndrumare și consolare. Atunci, traducătorii cărților sfinte au devenit și interpreți. Interpretările lor erau la început orale, apoi s-au fixat în scris, prin sec. II, iar de la anul 70 a.Hr. se învățau în școli speciale; de aici, din aceste explicări au ieșit Mișna și Ghemanam cele două părți ale Talmudului¹⁷.

Domnul Hristos a practicat în exprimarea învățăturilor sale explicările compatrioților săi, dar a valorificat mesajul esențial al Vechiului Testament, concentrînd toate profețiile în persoana sa și inaugurînd o nouă exegeză, exegeza creștină. Prin ea se arată că El este autorul, scopul și desăvîrșirea Sfintei Scripturi. Pe ea o vor urma Apostolii, Sf. Părinți și întreaga Biserică creștină.

În comunitățile creștine, ca și în sinagogile iudaice, explicarea Scripturii era un fenomen frecvent. După citirea unei pericope, în Biserică, cineva explica cele citite, acesta putînd fi apostol, episcop sau chiar laic. Acest obicei s-a continuat și dezvoltat, încît citirea și explicarea unor cărți din Scriptură, mai ales din Noul Testament forma o parte strîns legată de serviciul liturgic¹⁸.

Așadar, după Domnul Hristos interpretarea și explicarea Sfintei Scripturi era una din preocupările cele mai importante ale Apostolilor. Căci, ei erau mărturisitorii neînfricați a «ceea ce au văzut și auzit» (Fapte II, 20), slujitori neobosiți ai cuvîntului lui Dumnezeu. În predica lor și în interpretarea Vechiului Testament și a învățăturii Mîntuitorului ei urmau exemplul învățătorului lor, raportînd toată Scriptura la Domnul Hristos. Părinții apostoli și apologeții, ca și toți Sf. Părinți, urmează întru totul modul de interpretare hotărît de Apostoli. Demn de citat este Sf. Irineu († 202), care subliniază două principii de interpretare a Scripturii: a) folosirea Sf. Tradiții și b) ierarhia Bisericii cu ajutorul căreia putem afla adevărul din Sfînta Scriptură. Căci tradiția de la Apostoli garantează adevărul Scripturii. Iar Biserica fiind aceea care păstrează tradiția și garantează adevărul prin ierarhia sa. «Adevărul pe care l-au cunoscut mai înainte profeții, spune el, și pe care l-a desăvîrșit Hristos și l-a dat Apostolilor de la care primindu-l Biserica, ea singură păzindu-l bine, l-a dat fiilor săi»¹⁹.

Mai tîrziu au apărut mari școli catehetice unde se interpreta cu competență Sfînta Scriptură, cum au fost școala din Alexandria și Antiohia și mari exegeți ca: Origen, Clement de Alexandria, Vasile cel Mare, Theodor de Mopsuestia Ioan Hrisostom, iar în Occident Ieronim și Augustin. Iar Fer. Augustin afirmă că fără ajutorul

17. Diacon Prof. N. Nicolaescu, *Biserica Ortodoxă păstrătoarea celor mai bune tradiții și metode de exegeză biblică*, «Studii Teologice», 1952, nr. 3—4, p. 113.

18. Diacon Dr. H. Roventza, *Interpretarea Scripturii după Origen*, București, 1920, p. 11.

19. Irineu, *Adv. Haereses*, lib. V. Migne, P.G. f. VII, col. 1120 19 : Protos. Vasil'e Vari-lache, op. cit., p. 60.

Sf. Părinți — adică a tradiției, Sfinta Scriptură nu poate fi înțeleasă. El spune expres că înțelegerea justă a Bibliei o garantează numai Biserica «Eu n-aș crede în Scriptură, afirmă el, dacă nu m-ar convinge de aceasta autoritatea Bisericii»²⁰. După epoca Sf. Părinți operele de interpretare a Sfintei Scripturi snt mai puține și interpreții mai puțin străluciți, mai mult tributari vechilor exegeți. Însă înțelegerea Sfintei Scripturi bazată pe tradiție și pe autoritatea Bisericii nu cunoaște în Biserică schimbări de poziție, decât odată cu reforma lui Luther (†1546). Ridicându-se împotriva Bisericii romano-catolice, cu abuzurile sale, Luther și adepții săi emit o serie de principii potrivnice întregului creștinism. Printre cele care privesc Sfinta Scriptură și înțelegerea ei, este înlăturarea Tradiției și autorității Bisericii. Singura autoritate și singurul izvor al revelației divine, în luteranism ca și în întreaga reformă, este Sfinta Scriptură. Iar interpretarea ei nu se face de Biserică și cu ajutorul tradiției conform uzului de pînă atunci, ci de către fiecare individ în particular, prin iluminarea Duhului Sfnt și a rațiunii proprii.

Harul spiritual, mărturisesc ei, se revarsă de către Duhul Sfnt în sufletul credinciosului, care citește, cu evlavie Sfinta Scriptură și-l întărește, făcîndu-l să înțeleagă textul sacru respectiv. Scriptura, deci își este suficientă sieși. De unde formula: «Sancta Scriptura est sui ipsius legitimus interpres». Textele întunecate se lămuresc, după ei, cu ajutorul analogiei credinții, adică potrivit cu totalitatea învățăturii dogmatice, care rezultă din textele clare ale Scripturii. Textele întunecoase se lămuresc prin cele luminoase, iar cele nesigure, prin cele sigure și incontestabile.

Deci analogia credinței și luminarea interioară din partea lui Dumnezeu snt astrele călăuzitoare în explicarea Scripturii²¹. Mai tîrziu, apelul la iluminarea Duhului Sfnt și la nașterea individuală au dus pe unii protestanți să socotească Sf. Scriptură ca o carte neinspirată, profană.

Căci, luminarea interioară și întărirea puterii spirituale a omului de către harul Duhului Sfnt lasă cuvîntul lui Dumnezeu să fie judecat de conștiința personală, de sufletul individului, de inima sa, un judecător subiectiv și arbitrar²².

Cît de subiectiv este harul pe care-l emană Biblia la citirea ei pentru indivizii luați în particular, se vede de acolo, că unii credincioși se simt mai mult edificați citind Urmarea lui Hristos decît Leviticul sau listele de neamuri din Cronici. Iar Fer. Augustin recunoaște la începutul convertirii sale că simțea puțină atracție citind pe Isaia²³.

Datorită acestui principiu subiectiv, din interpretarea unor texte scripturistice arbitrar explicate s-au desfăcut din protestantism atît de multe erezii și secte, iar unele din acestea cum snt Quakerii pretind că cercetarea lingvistică în interpretarea Scripturii este inutilă și omul fără cultură înțelege Biblia mai bine decît cei înțelepți și instruiți²⁴.

Însă, luminarea Duhului Sfnt ne dă o convingere interioară care ne face inutilă cercetarea unui criteriu exterior mai puternic, care să ne sprijine și să înlătore

20. Augustin, *De Doctr. Christ.* II, c. 8, 12, p. 4, 39—40, la Panagiotis N. Trembelas, *op. cit.*, p. 128.

21. Hr. Andrușos, *Symbolica*, traducere din limba greacă de Iustin Moisescu, Prof. Universitar, Craiova, 1955, p. 113 și Svetlov, *op. cit.*, p. 163 și 225.

22. Prof. P. Svetlov, *op. cit.*, p. 225.

23. N. Trembelas, *op. cit.*, p. 133.

24. Hr. Andrușos, *op. cit.*, p. 114.

convingerile interioare, care dau naștere la interpretări greșite. «Căci mărturia Bisericii care reprezintă conștiința comună, formată sub conducerea Duhului Sfânt, prin experiența atîtor generații constituie incontestabil o judecată sigură și autentică, a ceea ce cutare sau cutare carte conține drept criterii interne care fac din ea o carte sfîntă²⁵.

Deci nu fiecare individ în parte hotărăște, după impresii subiective, adevăratul sens al Sfintei Scripturi, ci autoritatea Bisericii. Acest fapt îl confirmă și Mărturisirea de credință Ortodoxă a lui Dositei: «Datori sîntem, se afirmă în ea, să credem fără șovăială în Scriptură, desigur, nu în altfel, ci așa cum a interpretat-o și transmis-o Biserica sobornicească. Fiindcă, toată uriciunea ereticilor primește în adevăr Sf. Scriptură, dar o explică greșit. De altfel dacă fiecare ar fi avut, în fiecare zi, o altă opinie despre ea, n-ar mai fi Biserica sobornicească prin harul lui Hristos, pînă astăzi, Biserica cu o singură convingere despre credință și cu o credință veșnică aceeași și nestrămutată; dar s-ar fi fărîmițat în nenumărate părți și ar fi căzut în erezii²⁶.

Deci, Biserica prin magisteriul ei a conferit inspirația cărților Sfintei Scripturi, a selecționat cărțile apostolice și autentice, codificîndu-le într-un tot numit canon și tot ea prin Duhul Sfînt care o asistă, statornicește adevăratul sens al textelor sacre.

De altfel, autoritatea învățătoare a Bisericii în materie de interpretare a Scripturii este necunoscută și reiese din însuși cuprinsul ei. Astfel, Domnul Hristos spune Apostolilor Săi, care au format Biserica învățătoare și conducătoare, — atît ei cit și urmașii lor: «Vouă vi s-a dat să cunoașteți împărăția cerurilor, pe cînd aceloră nu li s-a dat» (Matei XIII, 11). Apostolii au fost aleși și chemați de Mîntuitorul la apostolie, aveau harul și priceperea pentru a înțelege învățăturile dascălului lor, pentru care motiv au și fost trimiși la propovăduire (Matei XXVIII, 19), la răspîndirea doctrinei creștine, învățînd și explicînd. De aceea, Sf. Pavel arată că nimeni nu poate învăța fără chemare, fără apostolie. «Cum vor propovădui, de nu se vor trimite?» (Romani X, 15). Și tot pentru același motiv el arată că în Biserică există o anumită ierarhizare, membrii ei avînd fiecare chemare deosebită. Conducerea Bisericii deci este deosebită. Conducerea Bisericii, așadar, este deosebită de credincioși. «Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică: întii apostoli, al doilea prooroci, al treilea învățători...» (I Cor. XII, 28; Efeseni IV, 11; Iacov III, 1).

În legătură cu acei creștini greșiți care susțin că orice credincios singuratic, chiar nepregătit poate să explice Scriptura, Cartea Înțelepciunii lui Isus Sirah ne dă un înțeles răspuns: «Cele mai presus de tine nu le căuta și cele mai tari decît tine nu le iscodi... În multe tale indeletniciri nu te ține de lucrări zadarnice, că și s-au descoperit destule din cunoștințele omenești. Că pe mulți i-a înșelat părerea lor și socoteala rea a făcut să alunece cugetul lor» (Înțelepciunea lui Isus Sirah III, 20—23). Deci Biserica învățătoare are toată puterea și dreptul de a supraveghea explicarea corectă a Sfintei Scripturi și propovăduirea ei în popor.

Insul singuratic, mireanul are dreptul să învețe în Biserică și să explice Sfînta Scriptură, dar cu permisiunea și sub supravegherea magisteriului Bisericii. Căci în Biserica noastră se poate vorbi de o participare activă a credincioșilor la apostolatul doctrinar al ierarhiei, dar nu de un rol egal²⁷.

25. P. N. Trambelas, *op. cit.*, p. 173.

26. Andrușoș, *op. cit.*, p. 100.

27. Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. Isidor Todoran și Pr. Prof. I. Petreț, *Teologia Specială și Simbolică*, București, 1958, p. 794—795.

Sînt și creștini care contestă magisteriul Bisericii în materie de interpretare a Sfintei Scripturi, susținînd că însăși textele scripturistice afirmă posibilitatea insului singuratic de a interpreta valabil cartea sfîntă, căci pentru aceasta nu trebuie nici un fel de pregătire, cum pretind că au reprezentanții Bisericii. Orice creștin știe, spun ei, poate și are dreptul să tîlcuiască Sfînta Scriptură. Astfel, Sf. Ioan spune: «Iar voi ungere aveți de la cel sfînt și știți toate... cit despre voi ungerea pe care ați luat-o de la El rămîne între voi și n-aveți trebuință ca să vă învețe cineva, ci precum ungerea Lui vă învață despre toate și învățătura aceasta adevărată este și nu este minciună, rămîneți întru El, așa cum v-a învățat» (I Ioan II, 20, 27). Deci, luminarea interioară a Duhului Sfînt este suficientă pentru înțelegerea Scripturii.

Însă, versetele respective se referă aici la revărsarea Duhului Sfînt în taina Mirungerii (II Cor. I, 21; Ioan XVI, 13). Iar cuvintele «știți toate» nu se referă la sfîntii de a explica Sf. Scriptură, care precum s-a amintit, însuși Sf. Petru o socotea greu de explicat (II Petru III, 16) ci la adevărurile referitoare la mîntuire pe care le știa orice creștin și mai ales, acele referitoare la Antihrist și ucenicii lui, despre care scrie apostolul (I Ioan II, 22; IV, 2—3) în continuare.

Spre susținerea aceleiași idei, ei mai citează și cuvintele Mîntuitorului, adresate fariseilor: «Voi cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și acelea sînt care mărturisesc despre Mine» (Ioan V, 39). Sau un alt citat din Faptele Apostolilor: «Și aceștia (din Bereea) erau mai mărinimoși decît cei din Tesalonic; ei au primit cuvîntul cu toată osîrdia, în toate zilele cercetînd Scripturile dacă ele sînt așa» (Fapte XVII, 11).

Din aceste versete se arată, spun ei, cei care contestă magisteriul bisericii, orice creștin care cercetează Sfînta Scriptură pricepe mărturiile despre Iisus și învățătura Sa. Iar locuitorii din Bereea puteau să verifice pe bază de Scriptură predica Sf. Pavel.

Dar și de data aceasta interpretarea este falsă. Căci Scripturile din primul verset se referă la Vechiul Testament prin care iudeii puteau să identifice din profețiile lui, pe Mîntuitorul Hristos. Vechiul Testament le putea întări credința în Hristos. Însă iudeii care le cercetau nu le înțelegeau și nu primeau pe Mîntuitorul. Deci textul citat este o mustrare adusă de Mîntuitorul iudeilor, care tocmai nu înțelegeau Scripturile referitoare la El și nu posibilitatea oricărui credincios de a înțelege Scriptura în toate părțile ei²⁸.

În al doilea citat, Sf. Pavel îi numea «mai mărinimoși» pe iudeii din Bereea nu pentru că în fiecare zi cercetau Scriptura, ci pentru că ei primiseră «cuvîntul cu toată osîrdia», adică înainte de a citi Scriptura, ci așa precum le predicaseră Apostolii. Ei au primit și au crezut pe Apostoli și înțelegeau, după aceea Vechiul Testament, nu cum socotea fiecare, ci așa cum le-o explicaseră Apostolii²⁹.

În legătură cu inutilitatea științei și pregătirii speciale a tîlcuitorilor Scripturii, se invocă iarăși o serie de citate din Noul Testament, în sprijinul acestei păreri. Astfel Mîntuitorul Hristos spune: «Te slăvesc pe Tine, Părinte, Domnul cerului și pămîntului, că ai ascuns acestea de la cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor» (Matei XI, 25). Adică înțelepții ar fi cei învățați, instruiți, iar pruncii cei neînvățați.

28. Prot. Dr. P. Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Arad, 1948, p. 112.

29. M. A. Calnev, *op. cit.*, p. 45.

În continuare, această opinie se mai sprijină și pe cuvintele Sf. Ap. Pavel, care spune: «Căci scris este: Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați voi nimici-o. Unde este înțeleptul? Unde este cărturarul? Unde este cercetătorul acestui veac? Au n-a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acesteia?» (I Cor. I, 19—20). Așadar, știința de carte pe care o au conducătorii Bisericii este osindită.

Dar interpretarea și sensul versetelor respective este cu totul altul. În primul verset înțelepciunea sau cei numiți «înțelepți» se numesc cei influențați de înțelepciunea păgînă, care nu primeau credința creștină din cauza raționalismului lor. Iar pruncii sînt Apostolii, care erau oameni simpli, neînvățați. Însă ei aveau de fapt pe Domnul Hristos, care le oferea direct învățătura Sa și mai aveau pe Duhul Sfînt care-i inspira și le ajuta. Ei aveau înțelepciunea creștină. Nu erau neștiutori, căci Domnul Hristos le descoperise tainele împărăției cerurilor (Matei XII, 11).

În versetul al doilea, prin «înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați». Apostolul se referă tot la înțelepciunea raționalistă a păgînilor. Aici, el reproduce un verset din Isaia (XXIX, 14) în care proorocul muștră pe conducătorii poporului iudeu, care fiind amenințați prin invazia asirienilor, el li încredințează că vor fi salvați printr-o minune dumnezeiască. Ei, însă nu au crezut și au cerut ajutorul egiptenilor. Mai tirziu, profetul le-a dovedit falsitatea înțelepciunii lor. În cazul de față, Sf. Pavel aseamănă înțelepciunea mincinoasă a conducătorilor iudei cu falsa înțelepciune a păgînilor și iudeilor, care nu se împăcau cu salvarea lumii printr-un iudeu răstignit sau cum spuneau iudeii, printr-un mesia muritor. Asemenea înțelepciune Apostolul o osindește și recomandă o înțelepciune creștină și pe care aceia o socoteau «nebuie» (I Cor. I, 21—30).

De altfel, Domnul Hristos nu putea respinge adevărata înțelepciune, căci El recomandase Apostolilor Săi: «Fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbelii» (Matei X, 16). Nici Sfîntul Pavel nu putea face aceasta, căci el era un om înțelept, cu multă știință de carte, precum însuși mărturisește (Fapte XXII, 3).

Dar, chiar acei care contestă înțelepciunea și știința de carte pentru interpretării Sfîntei Scripturi, au astăzi seminarii teologice respective.

Și în problema Vechiului Testament este o temă de discuție în cadrul confesiunilor creștine. Unele dintre ele pun un accent deosebit pe Vechiul Testament, socotindu-l valabil și obligatoriu integral pentru toți creștinii și-l situează pe același plan cu Noul Testament, iar altele îl înlătură complet, considerîndu-l ca o simplă carte națională a evreilor, care nu are nici o legătură cu creștinismul. Însă toți sînt de acord, în a respinge cărțile necanonice.

Cei care apreciază deosebit Vechiul Testament și-l folosesc mai mult decît Noul Testament o fac pentru că în Vechiul Testament se cuprinde multe profeții, care impresionează pe credincioși. Dar, mai ales, pentru că aceste profeții se pretează la tot felul de răstălmăciri și le dau posibilitatea să se scoată din ele diferite presupuneri și asemănări³⁰.

Creștinismul autentic ortodox admite atît Vechiul Testament cît și Noul Testament, ambele reprezentînd izvorul revelației divine. Între ele există o legătură

30. Pr. Al. N. Constantinescu, *Sectologia*, București, 1943, p. 76.

indisolubilă, o armonie evidentă. Vechiul Testament este o prevestire, care se împlinește în Noul Testament. Rolul Vechiului Testament a trecut, s-a încheiat, dar el reprezintă începutul mântuirii noastre. În el se află în genere dogmele importante ale creștinismului, premisele mântuirii, facerea lumii, facerea omului, căderea în păcat, învățătura despre un singur Dumnezeu, angeologia și demonologia, rolul și rostul Mântuitorului Hristos, nemurirea sufletului. Învățătura Sa morală rămâne valabilă în esența sa, pe care Domnul Hristos o desăvârșește și o completează cu noi porunci și sfaturi ³¹.

Vechiul Testament este izvorul de unde a ieșit Noul Testament, pe care acesta îl continuă. Rolul său a fost acela de pregătitor și îndrumător către Hristos. Sf. Ap. Pavel ne arată acest fapt în mod expres: «Astfel că Legea ne-a fost călăuză spre Hristos pentru ca să ne îndreptăm din credință. Iar dacă a venit credința nu mai sintem sub călăuză» (Galateni III, 24—25). Legea a dăinuit pînă la venirea Mîntuitorului, ultimul pregătitor fiind Ioan Botezătorul: «Toți proorocii și Legea, spune Mîntuitorul au proorocit pînă la Ioan» (Matei XI, 13). Odată venind Mîntuitorul Legea veche s-a împlinit și a încetat: «Căci sfîrșitul (scopul) legii este Hristos spre îndreptare a tot celui ce crede» (Romani X, 4). De altfel și profetul Ieremia prezice statornicirea noului legămînt: «Iată vin zile, zice Domnul cînd voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda un nou Legămînt» (Ieremia XXXI, 31). La aceasta Sf. Pavel adaugă: «Și zicînd unul (testament) Domnul a învechit pe cel dintîi. Iar ce se învechește și îmbătrînește, aproape este de piere» (Evrei VIII, 13).

Dar nu numai atît, ci rostul Testamentului Vechi împlinindu-se, s-a schimbat și preoția și legea. Sf. Pavel afirmă: «Iar dacă preoția s-a schimbat, urmează numai-decît și schimbarea legii» (Evrei VII, 12). Căci «legea s-a dat poporului pe temelul preoției» (Evrei VII, 11). Mîntuitorul a înființat o nouă lege, pe care a pecetluit-o cu sîngele Său (Matei XXVI, 27—28), abrogîndu-o pe cea veche.

De aceea, Sf. Pavel spunea colosenilor, în legătură cu observarea poruncilor Legii vechi: «Nimeni să nu vă judece pentru mîncare sau băutură sau cu privire la vreo sărbătoare sau lună nouă sau la simbete, care sînt umbra celor viitoare, iar trupul este a lui Hristos» ³². Legea Vechiului Testament nu a fost suficientă sîeși, nu a adus mîntuire prin faptele pe care le cerea credinciosului. De aceea, mîntuirea a venit prin Hristos și se însușește prin credința în El. «Știînd însă că omul nu se îndreptează din faptele legii, ci numai prin credința în Hristos Iisus, că să ne îndreptăm din credința în Hristos, iar nu din faptele legii, căci din faptele legii nimeni se va îndrepta... Căci dacă dreptatea vine prin lege, atunci Hristos a murit în zadar» (Gal. II, 16, 21).

Totuși Vechiul Testament a fost prețuit de Domnul Hristos și Apostolii Săi. Vechiul Testament este inspirat, precum arată Sf. Pavel (II Tim. III, 16) ca și Sf. Petru (II Petru I, 21). Domnul Hristos citează pe Moise care a prezis despre venirea Sa (Ioan V, 46—47) și celelalte Scripturi (Ioan V, 39; Luca XXIV, 25—27). Vechiul Testament nu poate fi desființat (Ioan X, 35), spune Mîntuitorul. El rămîne un pregătitor, o călăuză spre Hristos.

Evident, s-au desființat legile ceremoniale, cele care serveau ca tipuri: preoția Vechiului Testament, jertfele, tăierea împrejur, sărbătorile, spălările, deosebirea din-

31. Pr. Prof. VI. Prelipceanu, Pr. Prof. N. Neaga, *op. cit.*, p. 278.

32. Prof. Dr. F. Deheleanu, *op. cit.*, p. 105—106.

tre mîncări curate și necurate, dar au rămas valabile profețiile și legile morale în esența lor.

Adepții acelor care prețuiesc și pune pe același plan Vechiul Testament cu Noul Testament, invocă în sprijinul lor cuvintele Mîntuitorului din Predica de pe Munte, cînd spune: «Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii, n-am venit să stric, ci să împlinesc. Căci adevărat zic vouă: Înainte de a trece cerul și pămîntul, o iotă sau o cirtă din lege nu va trece, pînă ce se vor face toate (Matei V, 17).

Însă, aici este vorba în primul rînd despre împlinirea proorociilor, care s-a realizat în persoana Domnului Hristos. Căci, El a venit să împlinească și nu să răstoarne cele ce s-au prezis despre El. În al doilea rînd, este vorba despre legea morală, la care se și referă mai departe, Mîntuitorul. Pe aceasta El o aprobă în esența sa «dar o desăvîrșește, o curățește de elementele omenești, o completează cu porunci noi și cu sfaturi, o îmbogățește și o innobilează cu motivări spirituale și transcendente»³³. Acest fapt îl confirmă și continuarea Predicii de pe Munte, unde face o comparație între Legea Vechiului Testament și noua învățătură adusă de El, corectînd-o și desăvîrșind-o: «Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi; iar cine va ucide vrednic va fi de osîndă. Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mînie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă» (Matei V, 21—22). Sau: «Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu săvîrșești adulter. Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvîrșit adulter cu ea în inima lui» (Matei V, 27—28). Deci, iată transformări, schimbări, împliniri. Iar sensul cuvintelor o «iotă sau o cirtă nu va trece din lege pînă ce vor fi toate» nu se interpretează în sensul eternității Vechiului Testament, ci al legii modificate și îmbunătățite de Domnul Hristos. Legea veche nu poate fi integral eternă și valabilă căci Mîntuitorul a înființat o lege nouă, precum însuși mărturisește: «Acesta este singele Meu, al Legii celei Noi» (Matei XXVI, 27—28; I Cor. XI, 25). Mîntuitorul nu se putea contrazice afirmînd odată eternitatea Legii Vechi și apoi înființînd o lege nouă. Adevărul este că în Vechiul Testament unele părți, precum s-a amintit, au valabilitate și astăzi, iar altele, acele părți figurative au fost înlocuite.

Unele culte creștine cer înlocuirea Vechiului Testament, căci el nu mai are nici o valoare pentru creștini. Ele se sprijină și de data acesta pe o serie de versete scripturistice. Însuși Mîntuitorul ne-a arătat că trebuie să înlăturăm Vechiul Testament, spun ei: «S-a împlinit vremea și s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu: pocățiți-vă și credeți în Evanghelie» (Marcu I, 15).

Însă, aici Domnul Hristos învață pe iudei să creadă și în învățătura Sa despre împărăția cerurilor, iar nu să înlătore Vechiul Testament. Căci, El prețuia Vechiul Testament și îi mostra pe iudei pentru că nu știau Scripturile care vorbeau despre El. «Că dacă ați fi crezut lui Moise, ați fi crezut Mie, căci despre Mine a scris acela. Iar dacă celor scrise de el nu credeți cum veți crede în cuvintele Mele?» (Ioan V, 46—47). Aceeași mustrare le face și prin cuvintele: «Vă rătăciți neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu» (Matei XXII, 29). Altă dată ia în sprijinul mesianității Sale cuvintele Legii vechi: «O nepricepuților și zăbavnici cu inima ca să credeți toate cîte au spus proorocii! Nu trebuia oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre în slava Sa? Și începînd de la Moise și de la toți proorocii, le-a tîlcuit lor

33. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, Pr. Prof. N. Neaga, *op. cit.*, p. 278.

din toate Scripturile cele despre El» (Luca XXIV, 25—27). Deci Domnul Hristos, citind din Vechiul Testament îl prețuia și aproba și n-a spus că prin venirea Sa este complet inutil.

Alte cuvinte citate de acești credincioși greșiți sînt cuvintele Sf. Pavel : «Aadaugă după aceea ; iată vin ca să fac voia Ta, Dumnezeuule. Desființează deci pe cel dintii, ca să statornicească pe al doilea (Evrei X, 9). Adică Mintuitorul a desființat primul Testament, pe cel vechi și a înființat Legea nouă, adică Noul Testament.

Dar, înțelesul adevărat al versetului respectiv reiese, încadrîndu-l în contextul său. Astfel, avem «Pentru că este cu neputință ca singele de tauri și de țapi să înlătore păcatele. Drept aceea, intrînd în lume zice : jertfă și prinos n-ai voit, dar Mi-ai înlocmit un trup. Arderi de tot și jertfe pentru păcat nu ți-au plăcut ; Atunci am zis : Iată vin... ca să fac voia Ta, Dumnezeuule. Zicînd mai sus că : jertfă și prinoase și arderile de tot și jertfele pentru păcat n-ai voit, nici nu ți-au plăcut (care se aduc după Lege). Aadaugă după aceea : iată vin ca să fac voia Ta, Dumnezeuule. Desființează pe cel dintii, ca să statornicească pe al doilea. Și întru această voință sîntem sfințiți, prin jertfa trupului lui Iisus Hristos. Odată pentru totdeauna» (Evrei X, 4—10). Din context reiese clar că Părintele iudeilor, a trimis în lume pe Fiul Său, care s-a jertfit pentru noi. El a desființat prin aceasta jertfele singeroase și a înființat jertfa cea fără de sînge (Matei XXVI, 28). El n-a desființat tot Vechiul Testament, ci numai jertfele de animale. Acestea sînt, «cel dintii» și jertfa nesînger-oasă este «statornicirea» celui de «al doilea»³⁴.

Susținătorii inutilității Vechiului Testament invocă în sprijinul opiniei lor și cuvintele Mintuitorului adresate unui legiuitor, care-l întreabă : «Învățătorule, care poruncă este mai mare în Lege ? El i-a răspuns : Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel cu aceasta : să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În aceste două porunci se cuprinde toată legea și proorocii» (Matei XXII, 36—40). Deci, Domnul Hristos numind aceste două porunci, iubirea de Dumnezeu și de aproapele ca cele mai mari, a nimicit pe celelalte. Mai ales că, pe acestea El le-a preluat în învățătura Sa, aducîndu-le și extinzîndu-le.

Ca totdeauna, adevăratul sens al versetului este altul. Domnul Hristos, amintind aceste porunci, a rezumat în ele întreaga Lege veche și a arătat, că fără îndeplinirea lor, celelalte nu-și mai au rostul, nu mai sînt de folos. Aceasta nu înseamnă că pe celelalte le-a nimicit. Sf. Pavel spunea la fel despre Legea nouă : «Cel ce iubește pe aproapele a împlinit legea» (Romani XIII, 8—10). Aceasta nu înseamnă că celelalte porunci nu mai au nici o valoare. Dovada că Domnul Hristos n-a desființat integral Vechiul Testament, ci numai unele legi ceremoniale, unele obiceiuri urite, sînt cuvintele sale adresate unui tînăr bogat care dorea să știe ce trebuie să facă spre a se mintui : «De vrei să intri în viață, păzește poruncile. El I-a zis : Care ? Iisus a zis : Să nu ucizi, să nu săvîrșești adulter, să nu furi, să nu mărturisești strîmb ; cinstește pe tatăl tău și pe mama și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Matei XIX, 17—19). Deci Domnul Hristos prețuiește și celelalte porunci morale ale Vechiului Testament și nu le-a nimicit sau înlăturat. Și Sf. Pavel apreciază Legea veche ca bună : «Deci, legea e sfîntă și porunca e sfîntă și dreaptă și bună» (Romani VII, 12). Și Sf. Iacov adaugă : «Pentru că cine va păzi toată legea,

34. M. A. Calnev, *op. cit.*, p. 37.

dar va greși într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat față de toate poruncile» (Iacov II, 10). Așadar, Mîntuitorul ca și Apostolii recunoșteau și prețuiau Legea veche și o socoteau ca o pregătire pentru mîntuire³⁵.

În sfîrșit, o ultimă obiecție a celor ce susțin caducitatea Vechiului Testament se sprijină pe cuvintele Sf. Pavel: «iar dacă preoția s-a schimbat urmează numai decît și schimbarea Legii» (Evrei VII, 12). Și mai departe: «Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi face cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda, testament nou» (Evrei VIII, 8). Și în sfîrșit: «Și zicînd unul nou, Domnul a învechit pe cel dintîi. Iar ce se învechește și îmbătrînește, aproape este de piere» (Evrei VIII, 13). Deci Vechiul Testament s-a învechit, a îmbătrînit, a devenit inutil și trebuie îndepărtat, după cum a fost îndepărtat din casa lui Avraam Ismail, fiul roabei.

Versetele citate au mai fost amintite tot în legătură cu Vechiul Testament. Însă, explicarea lor trebuie făcută cu obiectivitate. Căci Vechiul Testament, precum reiese și de aici, a fost completat de Mîntuitorul, desăvîrșit, iar nu înlăturat. Din Vechiul Testament au fost înlocuite și preschimbate riturile care aveau o însemnare simbolică, jertfele și sărbătorile, tăierea împrejur, distincția între mîncăruri spurcate și curate, preoția, fapte amintite, dar nu întreaga lege. Sf. Pavel spune despre Legea Veche: «Desființăm, deci, noi legea prin credință? Să nu fie! Dimpotrivă, întărim legea» (Romani III, 31). Sf. Petru adaugă: «Să vă aduceți aminte de cuvintele cele mai înainte grăite de sfinții prooroci și de porunca Domnului și Mîntuitorului, dată prin Apostolii voștri» (II Petru III, 2). Apostolii socoteau Vechiul Testament inspirat. (II Tim. III, 16; II Petru I, 21). Iar Sf. Pavel, cu ocazia apărării sale în fața procuratorului Felix, spune: «Să-ți mărturisesc aceasta, că așa mă închin Dumnezeu lui părinților mei după învățătura pe care ei o numesc eres și cred toate cele scrise în Lege și în prooroci» (Fapte XXIV, 14)³⁶.

Așadar nu se poate înlătura Vechiul Testament, primit și prețuit de Domnul Hristos, de Apostolii Săi, de urmașii acestora, Sf. Părinți și de adevărata Biserică creștină.

Toate neajunsurile și rătăcirile în materie de înțelegere a Sfintei Scripturi provin din nesocotirea Bisericii învățătoare ca interpretă autorizată a Bibliei și din credință că orice credincios sincer și evlavios poate să explice Cartea sfîntă, în mod individual fără a recurge la vreun alt ajutor sau autoritate decît aceea a iluminării de către Duhul Sfînt.

De aceea, cu drept cuvînt observa Sf. Simion Noul Teolog, că tot răul vine în Biserică din faptul că nu mai sînt respectați arhieriei și preoții ca învățători și fiecare socotește că nu mai are trebuință de învățătura lor. Își închipuie mulți, că dacă învață scripturile sfînte de copii, acestea le ajung pentru evlavie și nu vor mai fi certați de Dumnezeu, pentru că au disprețuit pe învățătorii evlaviei și n-au voit să fie învățați de ei. Așa s-a umplut toată lumea acum de această rătăcire. Ci ca unii ce nu mai avem de ca al nostru pe Hristos și nu mai sîntem legați și lișiți unul de altul de Duhul de viață făcător și frați după Duh și nu mai primim să fim zidiți fiecare la locul nostru de primii meșteri ai Bisericii sîntem împrăștiati ca o materie fără formă³⁷.

35. *Ibidem*, p. 38—40.

36. M. A. Calnev, *op. cit.*, p. 42.

37. Prof. N. Chîtescu, *Teologia Dogmatică*, partea II-a, p. 796.

În adevăr, Biserica prin conducerea sa dă tărie și unitate creștinismului. Ea asigură unitatea de învățătură și de cult, dar mai ales ea constituie autoritatea competentă și înțelegerea justă a Sfintei Scripturi, fundamentul unității doctrinare.

De aceea, numai prin iubire și colaborare între ierarhie și popor, prin zel întru învățătură și predică din partea celor dintii și prin ascultare și ajutor din partea turmei dreptcredincioase creștinismul va înflori, ajutînd la unitate și progresul societății actuale.

Pr. Prof. I. CONSTANTINESCU

EPISTOLA A DOUA A SFÎNTULUI APOSTOL PETRU

Introducere și comentariu

Epistola II Petru face parte din grupa celor «șapte epistole sobornicești», al căror cuprins este adresat întregii Biserici. Ca și Epistola I Petru, cu care are legătură organică, Epistola II Petru este o «scriere didactică» cu preocupări dogmatice, moral-sociale, pastoral-misionare și disciplinare.

În general Epistola II Petru se caracterizează prin trei aspecte: cel privitor la gnoseologie, cel privitor la îndumnezeirea omului și cel privitor la eshatologie. Iar între ideile dogmatice specifice Epistolei II Petru trebuie semnalate următoarele: — sporirea în har și în cunoașterea lui Dumnezeu cel întreit și întregului adevăr revelat, cunoaștere socotită condiție esențială pentru mîntuire și deci pentru îndumnezeire; — Sfintele Scripturi sînt inspirate iar interpretarea lor se poate face numai de către Biserică, în sînul Bisericii și după normele fixate de Biserică în lumina Sfintei Tradiții; — învățatura despre cosmogonia inițială și despre teodiceea eshatologică; parusia (justificarea întîrzierii ei) cu evenimentele finale legate de ea. Însă pe lîngă aceste idei dogmatice Epistola II Petru conține și multe idei practice (moral-sociale și pastoral-disciplinare) prin care Apostolul Petru urmărea să întărească și să apere unitatea creștină.

Pătruns de importanța acestor idei și convins de necesitatea tilcuirii lor pentru împlinirea nevoilor simțite în activitatea pastoral-misionară și socială a preoțimii ortodoxe române, am purces la tilcuirea și a Epistolei II Petru pentru ca împreună cu tilcuirea Epistolei I Petru — publicată tot în revista «Glasul Bisericii» (nr. 9—10/1973) — să constituie «un comentariu complet al întregului lăsamînt inspirat petrin în teologia ortodoxă română».

La tilcuirea Epistolei II Petru am urmărit același plan și am folosit aceeași metodă de lucru ca și la tilcuirea Epistolei I Petru. Adică după precizarea textului pe baza edițiilor critice ale Noului Testament ținînd seama de principiile ermeneuticii ortodoxe, am întemeiat interpretarea textului biblic în primul rînd pe operele Sfinților Părinți răsăriteni (nu și apuseni) și apoi am apelat și la lucrările autorilor moderni și contemporani ortodocși și neortodocși.

I N T R O D U C E R E

1. — Autorul epistolei. — 2. Natura și caracterul. — 3. Canonicitatea și autenticitatea. — 4. Unitatea și integritatea. — 5. Destinatarul. — 6. Motivele și scopul scrierii epistolei. — 7. Locul și timpul scrierii epistolei. — 8. Stilul și vocabularul. — 9. Cuprinsul epistolei.

Intrucît problemele isagogice — privitoare la autorul și destinatarul Epistolei II Petru, natura și caracterul ei, canonicitatea și autenticitatea, unitatea și integritatea, stilul și vocabularul etc. — au fost pe larg înfățișate la studierea Epistolei I Petru, în cadrul lor, în această Introducere, vom stărui numai asupra aspectelor care se referă strict la Epistola II Petru.

1. Autorul.— În Epistola II Petru autorul își spune de la început numele, identitatea și calitatea în care scrie, cum a făcut-o și în prima sa Epistolă, indicînd ambele-i denumiri și misiunea de Apostol: «*Simon-Petru slujitor (rob) și apostol al lui Iisus-Hristos*» (I, 1).

Alte date personale care-l arată pe Apostolul Petru ca autorul sigur al Epistolei sînt: — 1. Amintirea recentei descoperiri a apropiatei lui morți, făcută de Domnul (I, 14) — alta decît felul morții sale prevestit de Învățătorul său (Ioan XXI, 18—19) — descoperire care nu putea fi spusă decît de Apostolul Petru, căruia îi fusese făcută personal. — 2. Dezvăluirea că el a fost unul din martorii oculari ai Schimbării la față, calitate care se poate aplica lui Petru și celor doi frați, Iacob și Ioan, fiii lui Zevedei. — 3. Că același (Simon) Petru adresează Epistola a doua celorlalte cititori (I, 1) — ca și pe cea dintîi —, precizînd: «Acesta este acum a doua epistolă pe care v-o scriu. În amîndouă caut să trezesc în amintirea voastră, dreapta voastră judecată» (III, 1). Și în fine — 4. Vorbește de Sfîntul Apostol Pavel că de un coleg de apostolat, numindu-l: «iubitul nostru frate Pavel» (III, 15) și de epistolele lui ca de «Scripturi» cunoscute (III, 16), mărturie a faptului că «cei doi Apostoli (Pavel și Petru) aveau o activitate predicatorială cu puteri comune, împărtășindu-se reciproc și cu epistolele lor, în care se lucra teologia Bisericii ecumenice»¹.

Alte dovezi care pledează că același autor care a scris Epistola I Petru este și autorul Epistolei II Petru sînt furnizate, unele tot de conținutul, altele de stilul și vocabularul acestei Epistole. Cercetătorii, comparîndu-le, au constatat pe drept cuvînt că: «Nici o altă scriere a Noului Testament nu se aseamănă așa de mult cu Epistola I Petru, ca această Epistolă (II Petru)², cu toate că Epistola II Petru este «admirabilă și unică în felul său printre scrierile Noului Testament»³.

Din compararea celor două epistole se constată deosebiri și asemănări. Deosebirile au fost explicate de unii prin folosirea de secretari sau «interpreți» deosebiți pentru fiecare epistolă (de Silvan sau Marcu, pentru prima și de Glaucius⁴ sau

1. A. P. Lopuhin, *Istoria Biblică a Noului Testament*, t. VI, traducere de Nicodim, Patriarhul României, București, 1947, p. 139.

2. B. Weiss, Stud. Krit., *Die Petrinische Frage*, 1866, citat la E. Jacquier, *Histoire des Livres du Nouveau Testament*, t. III, Paris, 1921, p. 300—301; A. Tricot, *Deuxième Epître de Saint Pierre*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. XII, 2, col. 1785—1786; și *Studiul Noului Testament*, București, 1955, p. 186.

3. Hofmann, *Die Briefe Petri und Judae*, etc., p. 137—138, citat la L. Cl. Fillion, *Deuxième Epître de Saint Pierre*, în «Dictionnaire de la Bible», de F. Vigouroux (etc.), t. V, 1, col. 407.

4. Clement Alexandrinul, *Stromata VII*, P.G., VIII, 764, la J. A. Petit, *La Saint Bible avec commentaire*, d'après Dom Calmet, *Les Saints Pères et les exégètes anciens et modernes* t. XVII. Paris, 1906, p. 129.

altul pentru a doua). Alții consideră că Apostolul Petru s-ar fi exprimat «în ebraică, aramaică, sau latină»⁵ și că doi dintre ucenicii lui ar fi tradus în limba greacă. Însă pe cînd Silvan era un mai bun elenist, «συγγραφευς»-ul celei de a doua Epistole era mai puțin. Aceasta nu presupune că Sfîntul Petru nu știa grecește, ci că între a vorbi o limbă și a scrie în ea este o ușoară deosebire⁶.

Din deosebirea de stil și vocabular între cele două Epistole unii comentatori au susținut că cel ce a scris Epistola II Petru s-a acoperit cu numele și autoritatea Apostolului Petru, el fiind fie unul din discipolii Apostolului, fie un «harismatic didascăl-profet, ca Simeon Niger (Fapte XIII, 1), sau alt cirenean»⁷. Alții spun că autorul ar fi Simeon, fratele Domnului, al doilea episcop al Ierusalimului⁸, sau un iudeo-creștin din Alexandria⁹.

Sînt și comentatori care au căutat explicația deosebirilor de stil a Epistolelor lui Petru în diferența temelor tratate¹⁰ și a obiectivelor sau scopului urmărit în fiecare epistolă: prima, vizînd vrăjmașii dinafară, este o «epistolă a speranței», didactică și de mîngîiere; iar a doua, «epistolă a cunoașterii», este polemică și vehementă și are în vedere întărirea cititorilor în dreapta credință și în viața de comuniune cu Hristos, combătînd erezia și viața de abuz și de desfrîu a falșilor învățători, vrăjmașii interni care negau realitatea Parusiei Domnului. Și, în fine, altă explicație¹¹ a deosebirilor de stil și vocabular au găsit-o unii în faptul că Apostolii erau adesea obligați să creeze un limbaj pentru a exprima ideile creștine, iar alții cred că obiectul restrîns al Epistolei II Petru explică sărăcia relativă a doctrinei hristologice, față de Epistola I Petru (diferență identică cu cea dintre cele două Epistole ale Sfîntului Apostol Pavel către Tesaloniceni).

Între asemănările dintre cele două Epistole care pledează pentru autorul lor comun, pot fi amintite următoarele: ambele epistole au la bază ideea că creștinii

5. Bo Reicke, *The Epistles of James, Peter and Jude*, New York, 1964, p. 147. D. G. Wohlenberg, *Der erste und zweite Petrusbrief und Iudasbrief*, Leipzig, 1923, p. XLIII vorbește de un original ebraic al Epistolei II Petru, de care s-a folosit Iuda.

6. E. Jacquier, *Histoire des Livres du Nouveau Testament*, III, p. 301.

7. Ceslas Spicq, *Les Epîtres de Saint Pierre*, «Sources bibliques» Paris, 1966, p. 192; cf. J. W. C. Wand, *The General Epistles of St. Peter and St. Jude*, London, 1934, p. 144; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 143; R. Leconte, în *Introducere* (catolică) la *Epistola II Petru* revăzută de P. Benoit, în *La Bible, Première édition oecuménique*, vol. III, p. 386; Georg Hollmann și Wilhelm Bousset, *Der Zweite Petrusbrief*, Col. «Die Schriften des Neues Testaments» neu übersetzt und für die gegenwart erklärt, Göttingen, 1917, p. 303–304, spun că autorul care pune în gura Apostolului Petru cele spuse: «scrie în numele altui Apostol» și că acest autor ar fi — după afirmația de la p. 304 — «un teolog grec din sec. II».

8. Așa H. Grotius, ed. Windh. II, p. 1038, 1042 u., la Dr. Vasile Gheorghiu, *Introducere în Sfintele Cărți ale Noului Testament*, Cernăuți, 1929, p. 682.

9. Mayerhoff, *Einleit. in die Petrin. Schriften*, 1835, la V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 682.

10. Cf. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 407; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 300; Charles Bigg, *The Second Epistle of St. Peter* (Critical and exegetical commentary, Col. «The International Critical Commentary»), second edition, Edinburgh, 1910, p. 230; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 685.

11. Vezi L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 408; A. Charue, *Seconde Epître de Saint Pierre*, în Col. «Les Epîtres Catholique», traduites et commentées în «la Sainte Bible», text latin et traduction française d'après les textes originaux avec un commentaire exégétique et théologique publiée sous la direction de Louis Pirot, t. XII, Paris, 1938, p. 477.

au fost renăscuți prin Botez, devenind prin har, părtași ai dumnezeieștii firi (I Petru I; II Petru I, 4) și vădesc aceeași concepție creștină de adânc devotament față de Hristos; în amîndouă, sfîrșitul credinței este același, numai că este exprimat diferit: «mîntuirea sufletului» (în I Petru I, 9) și «împărăția veșnică a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos» (în II Petru I, 11); de asemenea, importanța acordată profeților este identică (I Petru I, 10—12 și II Petru I, 19—21), precum și asocierea «profeți-apostoli» (I Petru I, 12 — II Petru III, 2); iar procesul vieții creștine din I Petru I, 3—9, are analogia cu cel din II Petru I, 3—11¹².

O idee centrală ce străbate ambele epistole este aceea că viața pămîntească este o călătorie, deși exprimată diferit (cf. I Petru I, 1; II, 11 cu II Petru I, 14—15). În amîndouă apare ideea potopului, cu cei salvați (I Petru III, 20 — II Petru II, 5) și cu cei ce au pierit prin pedeapsă. Sub raport eshatologic analogiile sînt și mai izbitoare (ex. I Petru I, 4 — II Petru I, 11; I Petru I, 7 — II Petru I, 16; I Petru I, 20 — II Petru III, 3), de unde se vede că ideea de Parusie exprimată în Epistola II Petru cu acest termen există și în Epistola I Petru redată în alți termeni, ca: «arătarea lui Iisus» sau «descoperirea slavei Lui» etc. Amîndouă epistolele recunosc «valoarea tipică» a Vechiului Testament și presupun o cunoaștere foarte mare a lui. Epistola II Petru însă aduce numai cinci citate din Vechiul Testament în trei capitole, față de 31 aduse de Epistola I Petru în cele 5 capitole, dar mai multe exemple; ambele Epistole vorbesc de existența unei libertăți adevărate și a unei false libertăți (I Petru I, 22; II, 16 — II Petru II, 19); ambele folosesc aceeași formulă de salutare «har vouă și pacea să se înmulțească» și au o introducere cam de aceeași extindere: 13 versete în prima Epistolă și 12 versete în a doua¹³. Din caracteristicile principale ale celor două Epistole semnalăm obișnuința de a repeta cuvintele sau ideile, uneori dezvoltîndu-le sau prezentîndu-le sub alt aspect; exprimarea aceleiași idei, pentru întărire, prin mai multe cuvinte sinonime, sau de a o prezenta pozitiv și negativ; și preferința pentru ideile abstracte și anevoița de a ajunge la subiect. Aceste caracteristici vădesc o asemănare de factură care provine din însăși mentalitatea autorului și nu poate depinde de obișnuința unui secretar. Ea indică același autor pentru cele două epistole, chiar dacă Epistola II Petru ar fi fost scrisă de un colaborator al Apostolului, «la îndemnul și sub supravegherea acestuia»¹⁴. Însă dacă limba celor două epistole diferă, felul de a gîndi și de a compune este același¹⁵.

2. Natura și caracterul Epistolei II Petru. — Ca formă, datorită adresării și încheierii, Epistola conține elementele care printre alte trăsături îi dau caracterul de scriere epistolară; iar conținutul de ordin dogmatic, eshatologic și moral-religios, îi precizează natura didactică cu aspect apologetico-polemic.

Din lipsa indicării adresanților însă, unii consideră Epistola II Petru ca o «scrisoare enciclică» de conținut general, adresată întregii creștinătăți¹⁶ sau Bise-

12. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 408; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 684; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 405. C. Spicq, *op. cit.*, p. 188.

13. Cf. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 405—406; A. Charue, *op. cit.*, p. 477. *Nouveau Testament*, Traduction oecuménique de la Bible, Edition intégrale, Paris, 1972. Les éditions du Cerf. Les éditions, Les Bergers et les Mages, *Deuxième Epître de Saint Pierre* (Introduction), p. 728 (se va cita: *Nouveau Testament*, în T.O.B.).

14. Vezi Pr. Ioan Mircea, *Epistola I a Sfîntului Apostol Petru*. Introducere și comentariu, în «Glasul Bisericii», nr. 9—10/1973, p. 900 și 920 (și Extras, n. 20 și 40); Ch. Figé, *op. cit.*, p. 225—226; E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 298—299.

15. Dillenseger, *Autenticité de la II-a Petri*, Mélanges de la Faculté orientale (Université de Saint Joseph), p. 193, Beyrouth, vol. II, citat la E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 300.

16. Vezi Bo Reicke, *op. cit.*, p. 145.

rici; alții îi atribuie un caracter sincretist, văzind în ea un «sincretism iudeo-creștin»¹⁷; iar alții au văzut în ea «o omilie pastorală», sau «o apologie»¹⁸, în timp ce școala de la Tübingen socotește că Epistola II Petru ar mijloci între cele două presupuse curente, «între paulinism și petrinism»¹⁹.

S-a spus de asemenea că autorul ei ar fi imitat procedeul unor scriitori profani și că Epistola ar fi deci «un pastiş», adică alcătuită din fragmente sau bucăți de scrieri apostolice, sau «o navelă istorică scrisă la persoana I»²⁰.

Aceste păreri sînt lipsite de orice teme, întrucît în această ultimă Epistolă a sa, Apostolul Petru, înfățișînd ultimele sale învățături și vestind apropiata sa moarte martirică, scrierea este și rămîne o epistolă, care alcătuiește «testamentul spiritual al lui», sau «o scrisoare-testament», ori «mai degrabă un testament decît o epistolă»; ea este deci o «epistolă-testament», «testamentul spiritual» sau «cuvîntul de adio», ori de rămas bun al Apostolului Petru²¹.

3. Canonicitatea și autenticitatea Epistolei II Petru. — Purtînd numele Apostolului Petru și cuprinzînd — ca și Epistola I Petru — învățături dogmatice bine imbinat cu cele morale, deși privită cu rezervă de unele Biserici locale, Epistola II Petru n-a trezit nici o îndoială în privința inspirației sale. Ea a fost socotită, de la început, de întreaga Biserică de Răsărit și de Apus ca o «scriere inspirată», sfințită, apostolică și deci canonică și autentică. I s-a dat numirea de «scriere canonică» sau «sfințită», sau de «Sfîntă Scriptură», înainte de citarea ei corectă de către scriitorii creștini din primele trei veacuri și de folosirea ei generală, în Biserică, adică mult înainte de încheierea canonului cărților sfinte ale Noului Testament, după principiul că, în genere, canonicitatea unei scrieri implică și autenticitatea ei; dar în cazurile în care autorul este necunoscut sau nesigur, atunci canonicitatea acoperă lipsa precizării autenticității²².

Unii autori, fără a considera pseudonimatul un «fals», susțin că «e de ajuns pentru noi credința că Epistola a fost ferm primită de Biserică drept canonică și reprezintă deci, «o moștenire autentică a epocii apostolice», întrucît canonicitatea formală are la bază «tradiția conștientă în fapt a Bisericii și conștiința comună a credincioșilor Bisericii»²³ care, acceptînd scrierile sfinte ca inspirate și folositoare, au constituit temeiul recunoașterii și consacării lor și de sinoadele locale și ecumenice.

17. Vezi apărătorii acestei păreri la A. Charue, *op. cit.*, p. 476.

18. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1778.

19. Vezi Appel, *Einleit...*, p. 125, la Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 683; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 245—246 arată cum «Baur și Școala din Tübingen au susținut că în Biserica primară au existat nu numai radicalismul lui Pavel și dirzul conservatorism al părții iudaizante, ci și marea partidă centrală reprezentată prin cei doisprezece Apostoli. Eroarea principală a lui Baur și a discipolilor lui — zice Bigg — care a stricat mult marilor lor servicii aduse științei creștine a fost că ei au socotit aceste deosebiri ale Bisericii în ordine cronologică». De aceea, zice iarăși Bigg, la p. 34: «Baur (hegelian) consideră că au existat mari deosebiri de dogmă între cei 12 Apostoli și Apostolul Pavel; iar Ritschl (kantian) socotea sistemul «disciplinarian» din Epistola I Petru ca o denaturare a punctului de vedere paulin. O școală a interpretat întreg Noul Testament prin prisma gîndirii Sfîntului Petru; alta prin aceea a Sfîntului Pavel.

20. C. Spicq, *op. cit.*, p. 207; Vezi părerea lui Renan și Harnack la E. Jaquier, *op. cit.*, III, p. 305; Vezi și J.W.C. Wand, *op. cit.*, p. 144.

21. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 127; L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 402; A. Charue, *op. cit.*, p. 487; C. Spicq, *op. cit.*, p. 194; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 146; *Nouveau Testament*, în T.O.B., p. 727 și 729.

22. C. Spicq, *op. cit.*, p. 185, 191; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1782—1783; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 680.

23. R. Leconte, *Introduction à II-a Petri* (revăzută de P. Benoit O.P.) în «La Saint Bible» première édition oecuménique, t. III, Paris, 1965, p. 366; Vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 192—193;

La început, când Epistola II Petru circula și era citită în unele Biserici, datorită faptului că scriitorii bisericești anteriori secolului III (ale căror scrieri se păstrau în Biblioteca din Ierusalim) n-au citat și n-au menționat Epistola ca fiind a Apostolului Petru, istoricul bisericesc Eusebiu, episcop de Cezareea († 324) a înscris Epistola II Petru între cărțile «antilegomena», nesigure sau contestate (alături de Epistolele Iacob, Iuda și II și III Ioan²⁴).

Se pare că aceste motive de rezervă și îndoială, indicate de Eusebiu și care au durat până în secolul V, s-au datorat opoziției Bisericii din Antiohia la admiterea Epistolei II Petru în canon, ceea ce se deduce și din lipsa oricărei mențiuni a acestei scrieri sau citate din ea în operele Sfântului Ioan Gură de Aur, ale lui Teodor de Mopsuestia și Teodoret de Cir²⁵. Este foarte probabil că atitudinea acestor trei mari exegeți s-a sprijinit pe lipsa Epistolei II Petru din traducerea Peșito²⁶. De fapt cele șapte epistole sobornicești au existat în Biblioteca din Cezareea și există oarecare rațiuni pentru care ele au fost toate acceptate ca autentice de Pamfil²⁷ (episcop de Cezareea, după Eusebiu).

Pe lângă motivele amintite, care au contribuit la ezitarea unor Biserici și personalități bisericești (ca africanii Tertulian și Ciprian și antiohienii amintiți) în a recunoaște Epistola II Petru ca autentică, deși le era cunoscută, s-a adăugat și lipsa ei (ca și a Epistolelor Iacob, Iuda, II și III Ioan) din Recenzia lui Lucian de Antiohia, din Peșito și din Canonul Muratori²⁸.

Lipsa Epistolei II Petru din Recenzia lui Lucian, din Peșito și din Canonul Muratori n-au împiedicat cu nimic recunoașterea canonicității și autenticității ei, pe care au justificat-o și impus-o «conștiința comună» și «tradiția unanimă a Bisericii». Lipsa ei — ca și a altor scrieri (Evangelia lui Matei și începutul Evangheliei lui Marcu și a unor epistole: Evrei, Iacob și II Petru) din Canonul Muratori, care este deteriorat și fragmentat, s-a încercat să fie justificată prin faptul că «textul a fost mutilat»²⁹.

«Descoperirea dumnezeiască și modalitățile ei de exprimare spre mintuire». Referat al Comisiei interortodoxe pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod, Chambésy, 1971, în «Studii Teologice», XXIV (1972), nr. 3—4, p. 175; și îndeosebi p. 182, unde se explică mai pe larg ideea «conștiinței comune» în Biserică. La întrebarea: «Cui se transmite în Tradiție cele predate?» după ce se arată că în perspectivă imediată și strinsă episcopii sînt succesorii direcți ai Apostolilor și păstorii succesori ai acestora în Biserică... și toate persoanele sfințite: de la prezbiter până la catehet, se adaugă: «Și într-o perspectivă și mai largă, și într-o dimensiune ecleziologică și mai mare, la toată comunitatea, credincioșii în totalitatea lor, care devin în același timp obiecte și subiecte în Sfînta Tradiție care funcționează în felul acesta înăuntrul Bisericii; adică obiecte întrucît Sfînta Tradiție (fie prin cuvînt, fie prin epistola scrisă (II Tes. II, 15) ca și Sfînta Scriptură, adică întreaga Descoperire dumnezeiască pîntește la viața în Hristos și mintuirea lor; iar subiecte, întrucît aceștia sînt mai ales cei care prin acceptarea credinței, de către ei, și prin mărturia conștiinței lor, contribuie la păstrarea intactă și neatinsă și la transmiterea integră a adevărului și învățaturii primite prin Tradiție, generațiilor care urmează». Vezi și Pr. Prof. D. Stăniloae, *Temeluri teologice ale terarhiei și ale sinodalității ei*, în «Studii Teologice», anul XXII (1970), nr. 3—4, p. 171—178.

24. Eusebiu, *Istoria bisericească*, P.G., III, 3, 1, 4; 20, I; 25, 3—4; Vezi și: E. Jacquier, *op. cit.*, col. 407; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 404; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 200—201.

25. Vezi la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1763; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 200.

26. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 200. *Ibidem* la p. 13: «Vechea traducere siriacă reprezentată prin *«Doctrina lui Addai»* și *Omulțiile lui Afraates ignoră epistolele: II Petru, Iuda, II și III Ioan*.

27. Vezi Wescott, *Canon*, p. 393 ș.u.; la Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 201.

28. C. Spicq, *op. cit.*, p. 189, nr. 2 și 3.

29. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 779 și 781; Vezi T. Zahn, la J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 143.

Mărturii externe. — Vom prezenta în continuare folosirea Epistolei II Petru în operele patristice, cu toate că, după cum se știe, pînă la Irineu († 202) «obiceiul literar de pe acel timp nu cerșea arătarea precisă a izvoarelor»³⁰ din care se lua.

Părinții apostolici din secolul I și apologeții din secolul II folosesc Epistola II Petru fără a o cita. Astfel Clement Romanul — ucenic și colaborator al Apostolilor (cf. Filip. IV, 3) — în Epistola I Corinteni VII, IX și XI folosește aceleași exemple ale lui Noe și Lot, cu aplicarea făcută în II Petru II, 5, ceea ce este o apropiere izbitoare. În secolul II asemănarea 6 din Păstorul lui Herma, pare un împrumut din II Petru II, 13. Mai clar este împrumutul din II Petru III, 8: «Iată o zi a Domnului va fi ca o mie de ani», citat aproape cuvînt cu cuvînt în Epistola lui Barnaba XV și la Apologeții: Sfîntul Iustin Martirul (*Dialogul cu Iudeul Trifon* LXXXI — în care este folosită și expresia «falși profeți și falși învățători», întocmai ca în II Petru II, 1, unde Sfîntul Iustin folosește comparația între profetia iudaică și învățătura creștină, întocmai în spiritul Epistolei II Petru); Sfîntul Ipolit (*Daniel* XXIII, 24), care citează expresia ca împrumutată din Sfînta Scriptură. Textul Sfîntului Teofil al Antiohiei din *Ad Autolicum* II, 9 are mare asemănare cu II Petru I, 21; Sfîntul Irineu amintește de II Petru II, 4—7 în *Adversus Haereses* IV, 36, unde ideea și expresiile concordă uneori; în *Adversus Haereses* III, 1, folosește ca și în II Petru I, 15, cuvîntul ἔσθωσ cu în sensul de moarte; iar în *Adversus Haereses* V, 22; V, 23 și V, 28 Sfîntul Irineu reproduce: «Ziua Domnului ca o mie de ani» din II Petru III, 8, în ambele locuri legînd-o de hiliasm. Însă Apostolul, afirmînd aceasta ca o perioadă infinită, combătea indirect hiliasmul iudaic. Melito de Sardes († cca 170) face în *Apologia* sa aluzie la II Petru III, 7—9, despre apropiata distrugere a lumii prin foc, prin polopul focului, «diluvium ignis», fiind ferțiți numai cei drepti³¹.

În secolul III Firmilian, episcop de Cezareea Capodociei (prieten al lui Origen), vorbește în Epistola 75 către Ciprian, de avertismentele date creștinilor de Apostolul Petru și de Apostolul Pavel pentru a-i feri de învățătorii eretici; la Sfîntul Petru nu poate fi vorba decît de Epistola II Petru, pe care Firmilian o socotește «canonică și autentică»³².

Clement Alexandrinul († 213) cunoștea Epistola II Petru, căci împrumută cuvinte și expresii din ea, ceea ce presupune că Epistola era prețuită și răspîdită. Așa, în *Protrepicon* X, 106 folosește expresia «calea adevărului» din II Petru II, 2; iar în *Stromate* VII, 14, 18 vorbește de legea morală (ἐντολή) la singular ca în II Petru II, 2. Este probabil că aceste expresii și altele — derivate cum pare verosimil din Epistola II Petru — să fi devenit expresii comune printre creștini ca un

30. Dr. Wilhelm Vrede, *Der Zweite Petrusbriefe*, p. 85, în Col. Dr. Max Meinertz und Dr. Wilhelm Vrede, *Die Catholische Briefe*, Bonn, 1932; Vezi și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 132.

31. Pentru Părinții apostolici și Apologeți, vezi: *Scriterile Părinților Apostolici*, traducere de Pr. Ioan Mihăilescu și Pr. Matei Pîslaru, Rîmnicu-Vîlcea, 1926, vol. I, p. 107—109; Sf. Irineu, *Adversus Haereses...*, P.G., VII, 845, 1089—1104; Melito de Sardes, *Apologia*, P.G. V, 1232; Sf. Iustin Martirul, *Dialogul cu Iudeul Trifon*, trad. D. Fecloru, București, 1941, p. 187; E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 294—295; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 402—403; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 205—206; iar la p. 213—214 (Bigg) afirmă că ideea de «o zi a Domnului, ca o mie de ani» a existat și la rabini, înțelegă diferit; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 141.

32. *Epistola către Ciprian*, P.G., III, 1157; Vezi și W. Vrede, *op. cit.*, p. 121; cf. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 403; E. Jacquier, *op. cit.*, p. 296—297; A. Charue, *op. cit.*, p. 479; F. V. Farrar, *Primele zile ale creștinismului*, trad. de Nicodim, Mitropolitul Moldovei, Mînăstirea Neamț, 1938, partea I, p. 341: «Epistola a doua a Apostolului Petru a fost adresată acelor Biserici cărora a fost adresată și înțila (III, 1); iar una din Bisericile amintite în Epistola înțila este și Capadocchia, din care făcea parte și Firmilian. Astfel, obținem o mărturie decisivă în sprînjul autenticității epistolei a doua a Apostolului Petru tocmai din acea parte, unde ea putea fi mai bine cunoscută decît oriunde».

bun real al limbajului Bisericii, ceea ce constituie argument în favoarea autenticității Epistolei II Petru³³.

Origen este primul care vorbește clar de Epistola II Petru și o citează, atribuirend-o Apostolului Petru, în Omilia XIII la Numeri unde spune: «*Petrus duabus Epistolarum suarum personat (a predicat) tubis (trîmbița)*»; în Omilia IV la Levitic, unde citează II Petru I, 4; și în Comentariile la Matei XV și la Romani I, 8, unde citează II Petru I, 2. Folosindu-se și de ideea predominantă a distrugerii sau înnoirii lumii prin foc, din II Petru III, 7, 12—13, Origen combate (în *Contra Celsum* IV, 11, 79) părerea acestuia după care credința creștinilor într-o conflagrație generală a lumii ar fi provenit dintr-o înțelegere greșită a filozofiei grecești la care *ἐκπόρωσις* (ardere) și *ἐπίκλυσις* (inundare, înec) alternează în istoria lumii. În răspunsul său Origen, arată că oficiul focului descris de Scriptură nu e de a distruge, ci de a purifica³⁴.

Metodiu de Olimp († 303), într-un fragment din tratatul său *Despre Înviere* face o citare directă din II Petru III, 8, în care el înțelege prin *χίλια* împărăția de o mie de ani, veacul infinit (*ἀπέραντον*), indicînd-o prin numărul de mii (*διὰ τῆς χιλιάδος*). În același tratat el amintește și ideea din II Petru III, 9—13, despre curățirea și înnoirea lumii prin foc, care coboară din cer pentru a face loc unui cer nou și pămînt nou, ceea ce dovedește că Metodiu de Olimp cunoștea bine Epistola II Petru³⁵.

Didim Alexandrinul († 384) cunoștea Epistola II Petru și a comentat fragmente din ea, în *Enarratio in II-a Petri* unde se spune că ar fi falsă «*esse falsatam*». Este însă în genere admis chiar printre adversarii autenticității Epistolei II Petru că aceste cuvinte nu sînt ale lui Didim însuși, ci ale unui copist care le-a inserat în comentariul pe care l-a făcut Didim la Epistolele catolice.

De fapt, «*esse falsatam*» este o traducere greșită a verbului *νοθεύεται* care înseamnă «*ea este declarată ne-autentică*», întrucît în tratatul «*De Trinitate*», Didim citează Epistola II Petru de mai multe ori ca Scriptură canonică³⁶.

Din secolul IV Epistola II Petru începe a fi definitiv recunoscută în Răsărit și Apus ca operă a Apostolului Petru de sinoadele locale și ecumenice și trecută în listele cărților canonice întocmite de diferite personalități bisericești, îndeosebi de Sfinții Părinți răsăriteni și în canoanele sinodale. Așa Sfîntul Atanasie cel Mare folosește textul din II Petru I, 4 — în *De Trinitate*, *Dialog I* și în *Contra Arianos*, *Oratio II* — considerînd-o canonică și autentică, iar în *Epistola festivă* 39 rînduiește și cele «două Epistole ale lui Petru» printre «izvoarele mîntuirii» alături de celelalte cărți ale Noului Testament³⁷. Sfîntul Epifanie (*Haereses, II*) citează o frază din Epistolă, spunînd că este a Apostolului Petru³⁸. Sfîntul Grigorie de Nazianz în lista din *Sermo* 29, 17; 30, 9; 40, 45 și 42, 9 numără între cele «șapte epistole sino-

33. Clement Alexandrinul, *Stromate*, VII, P.G., IX, 520; Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 206; cf. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 403; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 202.

34. Origen, *Contra Celsum* IV, 11, 79, P.G., XL. Vezi și Origen, *Contra Celsum*, P.G., XIII, 437, 676; *Comentarii la Matei* XV, P.G., XIII, 692; și la Romani, I, 8, P.G., XIV, 1176; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 403; cf. E. Jacquier, *op. cit.*, III, 296; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 214; *Nouveau Testament*, T.O.B., p. 728.

35. E. Jacquier, *op. cit.*, III, 296; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 201.

36. *Enarratio in II-a Petri*, P.G., XXIX, 1774; *De Trinitate*, P.G., XXXIX, 304—305; Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 296; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 404.

37. *Epistola festivă* 39, P.G., XXVI, 1176; *De Trinitate*, P.G., XXVIII, 1125, 1154; *Contra arianos*, P.G., XXVI; Vezi și W. Vrede, *op. cit.*, p. 122; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 403.

38. Sf. Epifaniu, *Haereses...*, P.G., XLI, 448; XLII, 129; Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 296.

dicești» sau «Scripturi Sfinte» și «două ale lui Petru»³⁹. La fel și Sfântul Chiril al Ierusalimului în *Cateheza IV*, 36 o așează între cele șapte Epistole sobornicești așa cum le cunoaștem noi⁴⁰. Istoricul Eusebiu de Cezareea personal recunoaște Epistola II Petru ca autentică și canonică, și deosebind-o de cele trei scrieri apocrife care poartă numele lui Petru (Faptele, Evanghelia și Apocalipsa), care n-au fost primite în general de Biserică, afirmă că: δευτέρα ἐπιστολή «este citită oficial, ca și celelalte Scripturi inspirate»⁴¹.

În Apus, recunosc fără rezervă Epistola II Petru între cele șapte Epistole sobornicești sau catolice: Fer. Ieronim în *Epistola către Paulin*; în *De viris illustribus* și în *Epistola către Hebidia*, unde spune că Petru a scris două epistole⁴². De asemenea Fer. Augustin (*Sermo* 210, 5)⁴³ și Rufin (*Comentar la Symbolul Apostolic* 37⁴⁴, o numără între cărțile canonice. A existat și în Occident o Listă a Cărților canonice, de pe la anul 360, descoperită de Theodor Mommsen în Biblioteca Philipp din Cheltenham, în 1886, care cuprinde și «cele două epistole ale lui Petru»⁴⁵.

În Biserica Siriană, deși nu se afla la început în Versiunea Peșito, totuși pe la mijlocul secolului IV, Epistola II Petru — ca și cea a lui Iuda și II și III Ioan — erau traduse pe timpul lui Efreem Sirul în limba siriacă și considerate canoanice⁴⁶.

Așadar, începînd cu a doua jumătate a secolului IV, Epistola II Petru este menționată în mod curent în Lista Cărților canonice și acceptată și întărită prin hotărârile sinoadelor locale și ecumenice. Lista «Cărților canonice ale Noului Testament este amintită pentru prima dată în «Canoanele Sfinților Apostoli» (adunate pe la 290—310), care în canonul 85 menționează și «două (epistole) ale lui Petru». Cuprinsul acestui canon a fost primit apoi de Sinodul din Antiohia (341)⁴⁷. Ulterior, Lista Sfințelor Cărți canonice — cuprinzînd amîndouă Epistolele lui Petru — a fost întărită rînd pe rînd de Sinoadele locale din Laodiceea Frigiei (364) în can. 60 (59); din Roma (375); din Hippo (393) și din Cartagina (397) în can. 36. Această recunoaștere a Listei de Sinoadele locale a fost apoi consfințită pentru întreaga Biserică prin sinoadele ecumenice care au urmat: Sinodul IV (Calcedon, 451) recunoaște obligativitatea generală pentru întreaga Biserică a tuturor canoanelor date pînă atunci de toate Sinoadele Ecumenice (I, II și III) și de cele provinciale, hotărînd a se păstra cu sfințenie; Sinodul V—VI Trulan (692) prin can. 2; și Sinodul VII (787 — Niceea) prin can. 1⁴⁸.

39. *Sermo...*, P.G., XXXV...; Vezi și Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 792.

40. *Cateheza IV*, P.G., XXXIII, 500.

41. *Istoria Bisericească*, II, 23 și III, 3; P.G., XX, 205 și 207; Vezi și: L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 403; Cf. A. Charue, *op. cit.*, p. 479—480; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 122.

42. Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, P.L., XXIII, 607; Vezi și Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 682; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 199; E. Jaquier, *op. cit.*, III, 297; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 403; A. Charue, *op. cit.*, p. 478.

43. Fer. Augustin, P.L., XXXVIII, 1050.

44. P.L., XXI, 374; Vezi și Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 793.

45. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 793—794; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1783.

46. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 861 și L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 404.

47. Dr. Nicodim Mlaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, partea I Arad, 1930, p. 16—18; 315; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 791, consideră Sinodul din Antiohia anterior Colecției «Canoanele Sfinților Apostoli». Canoniiștii au stabilit însă că istoricește, această Colecție s-a alcătuit spre sfîrșitul sec. III sau cel mai tîrziu la începutul sec. IV. Noi luăm în considerație această dată și ca atare socotim Sinodul din Antiohia ulterior colecției Canoanelor Apostolice.

48. N. Mlaș, *op. cit.*, vol. I, part. II-a Arad, 1931, p. 187, 305 și 490—491; Vezi și L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 404; cf și C. Spica, *op. cit.*, p. 185.

Mărturii interne. — Criticii care au contestat autenticitatea⁴⁹ Epistolei II Petru au făcut-o îndeosebi pe trei motive de ordin intern și anume: a) presupusa gnoză sau gnosticismul ereticilor vizați din secolul II; b) pe presupusa dependență literară de Epistola lui Iuda; și c) pe deosebirile de stil și vocabular care există între cele două Epistole ale Apostolului Petru. Apărătorii autenticității au răspuns cu argumente suficiente și de necombătut tuturor acestor obiecțiuni care se pot vedea pe larg la diverși autori și comentatori⁵⁰.

a) Relativ la prima obiecțiune, Epistola II Petru nu oferă nici un indiciu despre gnosticism. «Cunoașterea γνῶσις sau gnoza de care vorbește ea (I, 2, 5, 9) este dreapta învățătură despre mîntuire prin cunoașterea lui Hristos și a lui Dumnezeu. Ereticii descriși de Epistola II Petru nu sînt nicidecum gnostici propriu-ziși, care de fapt apar în secolul II, ci sînt numai «precursorii lor». Dacă exista o oarecare gnoză, aceasta este gnoza de la începuturile sale care încep a se manifesta cam la 20 de ani după înălțarea Mîntuitorului, cum se vede și în Epistolele Sfîntului Pavel către Efeseni, Filipeni, Coloseni și I Timotei, precum și în cele ale lui Iacob și Iuda. Ereticii combătuți tăgăduiau Răscumpărarea, Parusia Domnului și Judecata finală și nu se preocupau de problema mîntuirii, de aceea duceau o viață imorală și decăzută⁵¹. Or, gnosticismul și sistemele gnostice ale secolului II nu se preo-

49. Au contestat autenticitatea: Schmidt, Eichhorn, De Wette, Bleek, Knopf, Jüllicher, Semler, Cheyne, Windisch, Moffat, Wendland, Loisy, von Soden, Harnack, Gregory, Barth, Appel, Feine, Mayerhoff, Holtzmann, C. Spicq etc.; Vezi la: Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 683; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1784; E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 293—294.

50. Au apărat autenticitatea: C. Flott, W. Dahl, Berthold, Olshausen, Guericke, Tiersch, Stier, Dietlein, Schulze, Hoffmann, F. Kell, Brückner, Spitta, A. Bruce, Grosch, Henkel etc. Vezi la L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 406. Alți susținători ai autenticității sînt: Ch. Bigg, T. Zahn, D. G. Wohleberg, Plummer, Burger, Lenski, Mühl, Meyers, Crosch, Cornely, Camerlynck, Lumby, Mansel, Schäfer, Belser, Petit, Fillion, Jacquier, W. Vrede, Sickenberg, Dillenseger etc. Vezi la: E. Jacquier, *op. cit.*, III, 393; C. Spicq, *op. cit.*, p. 185, nr. 4; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 683—684, 686 nr. 1. Autenticitatea petrină rămîne cu trecere și la unii cu exegeza independentă; Cf. E.M.B. Green, *2 Peter reconsidered*, London, 1961 și 1968; J. W. Bowman, *Hebrews, James, I and II Peter*, London 1962, p. 160; D. Guthrie, *New Testament, Introduction*, London, 1962, p. 168 și E. Hiebert, *An Introduction to the non-Pauline Epistles*, Chicago, 1962, p. 139—156; Vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 185, nr. 4; Vezi la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1786; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 232; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 405—406; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 293—294; A. Charue, *op. cit.*, p. 478—480.

51. S-a obiectat apoi că îndoielele ereticilor asupra Parusiei din II Petru III, 4 nu s-ar putea justifica în veacul apostolic și ar fi în contradicție cu cele spuse în I Petru IV, 7, 17 și V, 1 unde evenimentul este prezentat ca iminent, pe cînd în II Petru III, 9 se justifică întîrzierea (Vezi A. Tricot, *op. cit.*, col. 1786—1787). Dar aceasta, departe de a constitui o distanță de timp, constituie o corectare făcută de apostol a greșitei concepții despre iminența Parusiei, căreia mulți creștini i-au căzut victimă devenind apatici și trîndavi cum constată Sfîntul Pavel în Epistolele către Tesaloniceni îndeosebi II Tes. II, 1—15; III, 10—11).

S-a afirmat iarăși că tăgăduirea Parusiei ar fi fost primul factor în nasterea sistemelor gnostice și că «gnosticismul» a fost un efort îndrăzneț de a reforma creștinismul în termenii astronomiei și ai filozofiei curente a zilei, care exclud judecata ultimă și împărăția mesianică pe pămînt (Vezi J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 142, unde citează: Burkett, *Church and Gnosis*, p. 146). Dar această încercare de «reformă» sau de a face din creștinism un sistem gnostic, după filozofia vremii, aparține secolelor următoare. «Faiși învățători», combătuți în Epistola II Petru, nu aparțin gnozei sistematice; în fond ei sînt niște destrăbălați care nu se leagă de doctrina (creștină) decît atît cît ea îi osîndește pentru faptele lor degradante; L. Cerfaux, *Gnose*, în «Dictionnaire de la Bible» Suplem. III, col. 681 ș.u., 692).

Primul sistem gnostic care s-a format — lăsînd la o parte învățătorii timpurii din Siria — a fost acela al lui Vasilide (între 125—130), care a învățat și a trăit în Alexandria și de aci denumirea de gnosticismul alexandrin. Faișii învățători nu pot fi identificați nici cu alte mișcări eretice sau sectare, cum ar fi de exemplu Nicolaiții (din Apocalipsă) sau discipolii

cupă de realitatea Parusiei, de care este vorba în Epistola II Petru, ci de felul mințirii omului⁵².

Un motiv în plus că Epistola II Petru nu a fost scrisă nici la sfârșitul veacului întâi, nici în secolul II când s-au ivit gnosticii, este că ea nu face nici o aluzie la ierarhia bisericească (episcopi și preoți), așa cum se vede din Epistolele Sfântului Ignatie; ci numai de apostoli (cap. I și III) care dețineau toată autoritatea în Biserică⁵³.

b) Relativ la presupusa dependență literară între Epistola II Petru și cea a lui Iuda, eforturile cercetătorilor din ultimele trei secole n-au putut stabili încă cine a scris primul și cine s-a servit de celălalt⁵⁴, încit problema rămâne deschisă. Unii acordă prioritate Epistolei II Petru, pentru că vorbește de eretici în viitor și cuprinde mai multe învățături dogmatice care lipsesc din Epistola lui Iuda⁵⁵. Cei mai mulți dau prioritate Epistolei lui Iuda de care s-ar fi servit Petru⁵⁶. Dar atât de mult discutata prioritate nu-i încă rezolvată și poziția «dependenței literare n-a fost nicidecum stabilită»⁵⁷.

lui Simon Magul etc. Ei erau precursorii gnosticilor și ereziilor de mai târziu și aveau tendințe antinomiste, fiindcă refuzau supunerea la oricare legi sau autoritate creștină, dedându-se la tot felul de excese, pînă și la disprețuirea persoanei lui Hristos (Vezi, *Istoria Bisericii Universale* (Manual), București, 1956, vol. I, p. 110; și Ch. Bigg, *op. cit.*, 245, unde presupune că unii falși profeți sau învățători mincinoși — combătuți de Pavel în Corint — ar fi luat calea spre Asia Mică, sau începuseră deja să activeze în unele orașe din Asia Mică. Astfel că referințele la gnosticism și la alte mișcări nu sînt concludente. De altfel, după anul 70 problema Parusiei pierduse din acuitatea și actualitatea ei și dacă Epistola ar fi fost scrisă la sfârșitul secolului I sau începutul secolului II, autorul trebuia să facă aluzie la «hillasism» sau «milenism».

52. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 685.
53. Intre alte aspecte și motive de ordin intern, care prezintă Epistola II Petru ca pe o epistolă a Apostolului Petru, deosebit de mărturia formală și categorică din introducerea (I, 1), pot fi amintite și următoarele indicii: — Mai întâi autorul este unul din martorii momentului Schimbării la Față pe Tabor (I, 16 sq.), iar relatarea lui dovedește «o independență documentară față de Evangheliile sinoptice» și constituie «o sursă istorică de mare valoare» (Vezi Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 231; A. Charue, *op. cit.*, p. 480).

Dacă Sfântul Petru amintește de Schimbarea la Față o face nu pentru a confirma realitatea Parusiei, tăgădută de eretici, ci pentru a proba credibilitatea Apostolilor care au predicat Parusia (Vezi și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 137).

Un alt indicii sau trăsătură distinctivă este atitudinea colegială a Apostolului Petru față de Apostolul Neamurilor pe care-l numește «iubitul nostru frate Pavel», III, 15, afecțiune intimă pe care numai el o putea exprima astfel. Cu aceasta se poate remarca solidaritatea celor doi Apostoli în apărarea dreptei învățături și de aci poziția hotărâtă luată de Sfântul Apostol Petru împotriva falșilor învățători care falsificau teologia paulină relativ la libertatea creștină, «ca și pe celelalte Scripturi» (III, 16).

54. L. Cl. Fillion, *Deuxième Epître de Saint Pierre*, în «La Sainte Bible commentée d'après la Vulgate et les textes originaux», t. VIII, Paris, 1928, p. 697 (se va cita: *op. cit.*, — spre deosebire de *art. cit.*, col —); E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 291.

55. Susțin prioritatea Epistolei II Petru: Baronius, Estius, Windischmann, Reithmayr și Döllinger, Hoffmann, Spitta, Zahn, Plummer; Ch. Bigg (*op. cit.*, p. 220—221); Wöhlenberg (*op. cit.*, p. XLIV); A. Tricot (*op. cit.*, col. 1780), Lenski și Felten etc.

Vezi indicații la: E. Jacquier, *op. cit.*, II, 291; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 60 și C. Spicq, *op. cit.*, p. 185, nr. 4; D. Guthrie, *New Testament*, Introduction, London, 1962, p. 240—248 consideră că Iuda a adaptat Epistola II Petru (la C. Spicq, *op. cit.*, p. 197, nr. 1). La fel R. Leconte, *op. cit.*, p. 124 ș.u.; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 148; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 60—61; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 216—234; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 130.

56. Susțin prioritatea Epistolei Iuda: Kaulen, Belsler, Cornely, Schäffer, Meinertz, B. Weiss, H. Holtzmann, von Soden, Jülicher, Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 686 și cu probabilitate Tricot, Fillion, Jacquier, W. Vrede, Wand, Charue, Spicq, Bo Reicke, *op. cit.*, p. 144.

57. Pr. Prof. Dr. Gh. I. Ghia, *Epistola Sfântului Iuda*, Craiova, 1927, p. 31 și 35: «Totuși, vorbind strict științific, n-am putea susține, că problema raportului dintre cele două epistole (II Petru și Iuda) este definitiv rezolvată prin recunoașterea originalității lui Iuda; căci

Asemănările dintre cele două Epistole sînt mai mult de stil și vocabular⁵⁸, căci exemplele sînt biblice.

Ca deosebiri între II Petru și Iuda se constată că: Epistola II Petru este adresată ca și Epistola I Petru aceluiași cititor din Asia Mică, pe cînd Epistola lui Iuda este adresată către creștinii din Palestina și din ținuturile învecinate; și că deși ambele vizează aceiași eretici; Iuda îi descrie ca activînd în prezent, iar Petru, că vor apare în viitor⁵⁹.

Motivul cel mai puternic al celor ce susțin împrumutul lui II Petru din Iuda se bazează pe scurtumea Epistolei lui Iuda și pe tendința de dezvoltare a celui ce împrumută. Dar se ridică întrebarea logică: dacă Iuda ar fi fost copiat în II Petru II, cum s-ar putea explica perfecta omogenitate a textului din Epistola II Petru din punct de vedere al limbajului și mai ales al stilului? Chiar și în ceea ce privește fondul, cap. II din Epistola II Petru se leagă perfect cu capitolul precedent și cu cel care urmează⁶⁰.

Față le cele spuse pro și contra și avînd în vedere și faptul că problema dependenței uneia de alta nu e încă rezolvată, noi considerăm independentă Epistola II Petru, căci asemănarea cu Epistola lui Iuda se explică pe calea unei «surse comune». Această sursă poate fi chiar predica sau cateheza apostolică, adecvată obiectivului vizat, precum și unele expresii devenite «formule stereotipe», ca cele liturgice (ex. I, 2), dogmatice, sau apologetico-polemice etc. Limbajul comun care se forma treptat și varietatea subiectului tratat impunea și un ton și un vocabular deosebit. Nici un autor nu scrie totdeauna la fel, cînd temele sînt diferite, dar în aceleași subiecte mai mulți autori pot fi aproape identici. Apoi, Apostolii se sileau să creeze un limbaj nou pentru a exprima ideile creștine și situațiile speciale ivite⁶¹. Sfîntul Apostol Petru a făcut-o — cum s-a văzut în studiul primei lui Epistole⁶² — ca și Sfînții Apostoli Pavel și Ioan. Și în epistolele lor se întîlnesc multe idei și expresii comune, fără a fi dependenți unul de altul. «Oare un sfînt scriitor nu poate să

unele argumente sînt subiective și pot fi întrebuintate și de partea contrară (de cel ce susține prioritatea lui Petru). Bo Reicke, *op. cit.*, p. 148—149: «Dependența mecanică de Iuda (a lui II Petru) nu e probabilă. Autorul Epistolei II Petru s-a sprijinit pe un model de predică curent atunci și care a fost formulat să reziste învățătorilor eretici. În atragerea la o sursă comună, autorul Epistolei II Petru a alcătuit o compunere mai detaliată, în trei capitole». Vezi și: Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 217; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 290—291, 293; A. Charue, *op. cit.*, p. 480; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 131; F. V. Farrar, *op. cit.*, vol. I, p. 343.

58. Astfel ele au 75 de cuvinte comune cu sens particular; folosesc articolul, suprimîndu-l citeodată înaintea numelor proprii (ex. II Petru II, 5, 7 = Iuda 4, 5) sau a unui genitiv (II Petru II, 9; III, 7 = Iuda 6); la fel, cazurile (II Petru I, 5; II, 8 = Iuda 5, 7). Pronumele *eu*, *tu*, *ei*, *ei*, *ei* sînt întrebuintate în chip deosebit (II Petru I, 12; = Iuda 8; II Petru II, 12 = Iuda 15 etc.). Amîndoi aghiografii fac uz de elipse (II Petru I, 1; III, 15, 18 = Iuda 1); de pleonasm (II Petru III, 3, 16 = Iuda 3,8); de perifrază (II Petru II, 16 = Iuda 9) și de anacolută (II Petru II, 4, 9, 19, = Iuda 16). Și Petru și Iuda iubesc îngrămădirea de cuvinte pentru a dezvolta o idee (ex. II Petru I, 5—7; III, 10—12 = Iuda 2, 4, 7 etc.), lucru constatat și în I Petru (Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, p. 291).

59. Vezi Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 725; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 61; Ch. Bigg, *op. cit.*, col. 1778; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 393; *Nouveau Testament*, T.O.B., p. 728; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, col. 1780; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 224.

60. D. Guthrie, *New Testament*, p. 240—248: «În pasajele unde se descriu ereticii, este vorba în ambele cazuri (II Petru și Iuda) de formule stereotipe, de un gen literar polemic și apologetic, bine definit în literatura greacă și qumraniană și sînt toate dintr-un document original de Testimonia anti-eretice». Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 217, 296; A. Tricot *op. cit.*, col. 1778; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 393. *Nouveau Testament*, T.O.B., p. 728; L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 408.

62. Pr. I. Mîrcea, *Epistola I Petru...*, p. 819, 828 (39, 48).

expună un anumit adevăr cu același vocabular cu care l-a prezentat deja alt scriitor? A nega aceasta înseamnă a mărgini acțiunea Duhului Sfânt în inspirarea sfinților scriitori și a afirma că El n-a putut să facă ceea ce fac toți scriitorii obișnuiți»⁶³.

S-a mai obiectat că Epistola II Petru ar avea afinități sau împrumuturi și din cărțile apocrife: Apocalipsa lui Petru (an. 135—150); Evanghelia lui Petru (cca. 200) și Faptele lui Petru (sec. II—III) și chiar din scrierile lui Iosif Flaviu (*Antiquitates iudaicae*). Cercetările au dus însă la concluzia că apocrifele fiind ulterioare, autorii lor s-au inspirat din II Petru sau din tradiția creștină. Cît despre unele coincidențe de termeni și expresii cu «Antichitățile iudaice» ale lui Iosif Flaviu, s-a constatat că în ultimele decenii ale secolului I creștinii și iudeii elinizanți se foloseau de «același limbaj»⁶⁴.

c) Ultima obiecțiune serioasă se referă la diferențele de stil dintre cele două epistole ale Apostolului Petru. S-a constatat însă din compararea epistolelor I și II Petru că «diferențele de stil, de dicțiune și de lexicon se exagerează». Ele sînt mai mult formale și se explică îndeajuns din cuprinsul lor diferit, și din folosirea vocabularului epocii apostolice, cînd Apostolii, după necesitate, creau termeni și expresii specifice (acele «apax legomena») ⁶⁵.

Chiar faptul că Epistola I Petru face amintire de șase momente și acte principale din viața Mîntuitorului (ca preexistența, întruparea, răstignirea, pogorîrea la iad, învierea și înălțarea, și arătarea Domnului la judecată), iar Epistola II Petru amintește doar două (Schimbarea la față și Parusia eshatologică) a fost folosit ca un argument împotriva autenticității Epistolei II Petru. Tot așa a fost socotit și felul diferit de citare a Scripturii: Epistola I Petru face dese aluzii (peste 60) la cuvintele Domnului sau la diverse pasaje vechi testamentare (avînd 18 citate sau expresii biblice), în timp ce Epistola II Petru prezintă numai 5 citate și cîteva aluzii.

Amîndouă deosebirile sînt însă explicabile. În primul caz, cititorii ambelor epistole fiind aceiași, Apostolul n-a mai simțit nevoia să le reamintească celelalte momente și acte din viața Mîntuitorului, care le erau bine cunoscute din prima lui Epistolă; a fost însă nevoie să amintească de Schimbarea la față la care fusese martor și să stăruie asupra Parusiei și a judecării finale, cu evenimentele legate de ea, pentru că ereticii le tăgăduiau. În ceea ce privește citarea diferită a Scripturii trebuie ținut seama de natura subiectului tratat în Epistola II Petru. Ereticii combătuți fuseseră creștini și cunoșteau Scripturile și deci și cele scrise în prima Epistolă; de aceea în cea de a doua el citează numai exemplele biblice cu pedepsele respective, care se potriveau situației lor, pentru a-i face să se dezmeticească și să se îndrepte.

Comparînd cele două epistole găsim că Epistola II Petru, care are numai trei capitole cu 61 versete, folosește 54 de cuvinte «apax legomena» și 9 cuvinte, folosite pentru prima oară în II Petru (ca: ἄθεσμος, ἀκατάπατος, ἐμπαιγμονή, ἐξέραμα, ἐπάγγελμα, ἰσότημος, καθουῶσθαι, κύλισμα, μίασμα, ψευδοδιδασκαλος, etc.). Pe cînd Epistola I

63. F. V. Farrar, *op. cit.*, I, p. 343.

64. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1781; Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 305—306; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1780; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 140.

65. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 684; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 147 explică diferența de stil prin așa numitul «asianism» sau «stil asiatic», «încă în vază în primul secol creștin și adoptat de autorul Epistolei II Petru, stil caracterizat printr-o exprimare incurcată, lăbărțat, pompos, inclinat către roman, bizar și neglijent, față de stilul clasic»:

Petru cu 5 capitole și 105 versete, are 62 «apax legomena». De asemenea aflăm expresii și un număr de 100 de cuvinte comune între cele două epistole⁶⁶.

Între diferențele care ar demonstra autori diferiți sînt: asocierea de cuvinte; expresia «proorociei» și «apostolii voștri» (II Petru III, 2), ceea ce ar indica faptul că autorul n-ar face parte din Colegiul apostolic; și expresia «părinții noștri au murit» (II Petru III, 4), ceea ce s-ar referi la creștinii primei generații creștine, deci după secolul I — și nu de părinții spirituali ai creștinilor. De asemenea, folosirea unor termeni diferiți pentru exprimarea aceleiași idei — ca de exemplu Parusia (II Petru II, 4 — I Petru I, 7, 17; V, 1 etc.); «mîntuirea sufletelor» (în I Petru I, 9) față de «intrarea în veșnica împărăție a Domnului» (în II Petru I, 11); «botezul care mîntuiește» (în I Petru III, 21), față de «curățirea de păcate» (în II Petru I, 9) etc. — este socotită tot între deosebiri. Ținînd seama însă și de cele spuse mai-nainte, «nu se poate deduce din acestea și alte particularități de limbaj în chip necesar că autorul primei epistole diferă de cel al celei de a doua epistole»⁶⁷.

Însă punctele de contact și asemănările dintre Epistolele I și II Petru — atît în idei și expresii cît și în forma de expunere și vocabular sînt mai multe și mai importante decît deosebirile mărunte și neînsemnate (cele mai importante asemănări au fost amintite la paragraful despre «autorul» Epistolei). Din compararea gramaticală și literală⁶⁸, reiese că ambele epistole folosesc la fel articolul, genitivul absolut, cazurile, verbele, acuzativul și propozițiile îngrămădite, unite prin pronumele relativ $\delta\varsigma$ (care). Amîndouă epistolele cuprind expresii comune — neîntîlnite în alte scrieri ale Noului Testament, precum: $\alpha\mu\omega\mu\omicron\varsigma$ και $\alpha\sigma\pi\iota\lambda\omicron\varsigma$ (I Petru I, 19 — II Petru III, 14); $\epsilon\pi\omicron\pi\tau\epsilon\upsilon\epsilon\iota\upsilon$ (I Petru II, 19; III, 2 — II Petru I, 16); $\alpha\pi\theta\epsilon\sigma\iota\varsigma$ (I Petru III, 21 — II Petru I, 14); $\pi\acute{\epsilon}\nu\alpha\upsilon\tau\alpha\iota$ $\alpha\mu\alpha\rho\tau\iota\alpha\varsigma$ (I Petru IV, 1 — II Petru II, 14); au expresii și turnuri de fraze identice și rari, de exemplu: $\tau\acute{\alpha}\varsigma$ $\alpha\rho\epsilon\tau\acute{\alpha}\varsigma$ $\tau\omicron\upsilon\ldots$ $\kappa\alpha\lambda\acute{\epsilon}\sigma\alpha\nu\tau\omicron\varsigma$ (I Petru II, 9 — II Petru I, 3); $\alpha\theta\acute{\epsilon}\mu\iota\tau\omicron\varsigma$ (în I Petru IV, 3) — $\alpha\theta\epsilon\sigma\mu\omicron\varsigma$ (în II Petru II, 7); $\epsilon\pi\iota\theta\upsilon\mu\iota\alpha$ $\sigma\alpha\rho\kappa\iota\nu\acute{\alpha}$ (I Petru II, 11 — II Petru II, 10); $\phi\iota\lambda\alpha\theta\epsilon\lambda\epsilon\phi\iota\alpha$ etc. Și una și alta vădese întrebuintarea cu totul specială a participiului $\epsilon\chi\lambda\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$ (ex. I Petru II, 12; III, 16; IV, 8 — II Petru II, 14 etc.); și au preferință pentru substantivele abstracte la plural (ex. «măririle» — $\delta\acute{\omicron}\xi\alpha\varsigma$ (I Petru I, 11; II, 19; IV, 3 — II Petru II, 2, 13, 18; III, 11) etc. Adăugînd la acestea și ebraismele întîlnite în amîndouă epistolele, tabloul devine complet și concluzia ce se impune este că Epistola II Petru este autentică, iar autorul este tot Apostolul Petru care a scris și Epistola I Petru.

4. Unitatea și integritatea Epistolei II Petru. — Obiecțiunile criticii s-au extins și la unitatea și integritatea Epistolei. Primul care a ridicat îndoiele asupra unității literare a Epistolei II Petru a fost Grotius (sec. XVIII), susținînd că ar fi fost alcătuită «din două scrisori» distincte ca origină, din care una ar cuprinde primele două capitole, iar a doua, capitolul III⁶⁹. Alții au presupus mai apoi, că Epistola ar fi o operă din bucăți luate din alte scrieri apostolice, un fel de «pastiș»⁷⁰. Un alt critic, E. Kùhl, susține că întreg capitolul II ar fi «o interpolare», iar versetele 1 și 2 din capitolul III ar fi fost prelucrate și adaptate interpolației prece-

66. Vezi A. Tricot, *op. cit.*, col. 1785; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 297—298; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 408.

67. Burget, *Kurtz-Gefasst Comment.*, N. Test. 4-e fasc., p. 182 (citat la L. Cl. Fillion, *art. cit.* col. 407).

68. Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, p. 299; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 408—409.

69. Despre Grotius, vezi A. Tricot, *op. cit.*, col. 1781 și C. Spicq, *op. cit.*, p. 187 nr. 4.

70. Așa susțin: Renan și după el Harnack; vezi la E. Jacquier, *op. cit.*, III, 305.

dente⁷¹. La origine, deci, ea ar fi cuprins numai primul și ultimul capitol (I, 1—21 și III, 2—18⁷². Dealtfel teoria interpolației constituie totdeauna un ultim și disperat expedient. Noi vom vedea că stilul epistolei este uniform iar capitolul II are înlănțuiri naturale de conexiune cu primul și cu al treilea capitol. Nu există aici nici un semn de dizlocare la începutul sau la sfârșitul pasajului presupus interpolat⁷³. Iar un apărător al autenticității, combătând părerea lui Kühl a emis presupunerea unor dizlocări din textul original cu deplasări de pericope, cum i s-a părut mai logic aranjamentul, astfel: I, 1—II, 3 a; III, 1, 16; II, 3 b—22 și III, 17—18⁷⁴.

Nici una din ipoteze nu are vreun temei. Omogenitatea conținutului, confirmată prin unitatea stilului, e în favoarea integrității Epistolei, atestată de toate manuscrisele. Fiindcă nu există nici un indiciu în manuscrisele grecești, în vechile Versiuni, sau la Sfinții Părinți, în care Epistola II Petru ar apare fragmentată, «neinterpolată», sau altfel aranjată; nu există nici măcar o diferență sub raportul stilului, între presupusele fragmente, adică între documentul principal și cele pretinse adăugate sau interpolate⁷⁵; iar batjocoritorii din III, 3 sînt identici cu falșii învățători descriși în capitolul II. Aceste constatări desprinse din tradiția primară și din însuși conținutul epistolei constituie cel mai bun răspuns dat criticilor și teoriilor lor. De altfel, unii cercetători⁷⁶ au făcut lucrări speciale despre unitatea și integritatea Epistolei II Petru.

Așadar, Epistola II Petru este perfect unitară și integrală așa cum au cunoscut-o și citit-o primii creștini, cum ne-a transmis-o Tradiția primară și cum ne-a păstrat-o peste veacuri Biserica, nealterată, în colecția Sfințelor Scripturi.

5. Destinatarul Epistolei II Petru. — Adresanții nu sînt indicați precis, ca în Epistola I Petru și ca în cele pauline, ci se adresează «în termeni generali», astfel: «Celor care au dobîndit o credință de același preț cu a noastră prin dreptatea Dumnezeului nostru și a Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos» (I, 1). Din aceste cuvinte nu se poate înțelege de unde erau, cine și ce erau cititorii. Numai textul (din III, 1): «V-am scris, iubiților, acum a doua epistolă...» precizează că și această epistolă este adresată ca și Epistola I Petru aceluiași cititori ai Bisericilor din ținuturile Asiei Mici (amintite în Epistola I Petru I, 1), care erau Biserici mixte, cu creștini de proveniență iudeo-păgîni, în care creștinii dintre păgîni alcătuiau marea majoritate⁷⁷.

Din aceste indicații se constată deci, că «cele două Epistole ale Apostolului Petru care sînt dependente (una de alta, cf. II Petru III, 1—2) sînt adresate acelo-

71. E. Kühl, *Die Briefe Petri und Iudae*, în «Comment. Mayer» 6-e ed. 1897, p. 346—356, citat la L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 410; A. Tricot *op. cit.*, col. 1781; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 135.

72. G. Hollman — W. Bousset, *op. cit.*, p. 313 consideră «cap. II din II Petru ca o interpretare a cuprinsului esențial al epistolei lui Iuda», intercalată între cap. I și III.

73. Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 216.

74. P. Ladeuze, *Transposition accidentelle dans la II-a Petri*, în R.B., 1905, p. 544 ș.u. Vezi la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1781; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 305; C. Spicq, *op. cit.*, p. 187, nr. 2. 75. C. Spicq, *op. cit.*, p. 197, nr. 1; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 410.

76. Așa de pildă: Berthold Olshausen, *De integritate et authentia posterioris Petri epistolae*, 1823 (indicat la L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 406).

77. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 910—911 (30—31); Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 687; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 119; A. Charue, *op. cit.*, p. 475 etc.

rași persoane. Prima Epistolă descrie conducerea (și comportarea) lui Dumnezeu față de ai Săi, iar a doua descrie atitudinea lui Dumnezeu față de lume; deci două subiecte de un interes capital pentru creștini»⁷⁸.

Unii critici și comentatori⁷⁹ — considerînd Epistola II Petru scrisă înainte Epistolei I Petru (în care caz cuvintele din II Petru III, 1 s-ar referi la o altă epistolă a lui Petru, care s-a pierdut⁸⁰ — s-au gândit la alți destinatari. Așa, unii au susținut că Epistola II Petru a fost adresată iudeilor convertiți de autor, probabil comunităților din Palestina sau Siria⁸¹; iar alții socotesc că ar fi fost adresată partidei lui Chefa, din Corint, pe motiv că aci erau acei «apostoli mincinoși» (II Cor. XI, 13—15), combătuți de Pavel. Este mai ușor de presupus — zice Bigg, care dă această informație⁸² — că unii din acei falși profeți corințeni au trecut în Asia Mică și aveau să apară în toate ținuturile amintite în Epistola I Petru. Aceste ipoteze n-au nici un temei, fiindcă nu este nimic în Epistola II Petru care să diferențieze pe cititorii săi de cei indicați în Epistola I Petru.

6. Motivele și scopul scrierii Epistolei II Petru. — Fiecare din scrierile nou-testamentare a fost determinată de anumite situații speciale și constituie răspunsul Apostolilor la problemele ridicate în sinul Bisericii, fie de dorința de cunoaștere a credincioșilor și pentru precizarea învățăturii ortodoxe; fie pentru combaterea unor erezii și abateri morale ivite. Dacă în prima sa «Epistolă a speranței», Sfîntul Petru a avut de sfătuit și de încurajat pe cititorii împotriva persecuțiilor și a vrăjmașilor din afară, în cea de a doua, numită «Epistolă cunoașterii», același Apostol îi previne și-i sfătuiește împotriva ereticilor și răspunde neliniștii cauzate de întîrzierea Parusiei. Luînd cunoștință că în unele comunități creștine ca în Tesalonic, Corint, Efes, Cōlose și Palestina, s-au infiltrat astfel de falși învățători, care prin învățăturile lor periculoase și prin corupția lor morală, zădărniceau opera predicatorilor Evangheliei, compromițînd și agapele și care puteau să pătrundă, ori chiar se iviseră, și în Bisericile din ținuturile Pontului, Bitiniei, Galatiei, Capadociei și Asiei, Apostolul Petru găsește motivul să le scrie îndată a doua sa Epistolă. Încurajînd pe cititori să reziste ademenirilor eretice, el accentuează dreapta învățătură despre mesianitatea și Dumnezeirea lui Hristos și a operei lui răscumpărătoare, a cărei cunoaștere, însoțită de viața de virtute, duce la îndumnezeire sau la părăsirea firii Lui dumnezeiești (I, 4). Totodată el combate și infierează pe acei eretici care înțelegeau greșit libertatea și socoteau drept fabule Scripturile inspirate de Dumnezeu (I, 19—21), spre a lor pierzare (III, 16). Iar întrucît acești eretici disprețuiau orice autoritate, cerească sau bisericască și chiar ordinea socială, și tăgăduiau judecata finală și Parusia eshatologică (III, 4)⁸³, cărora le venea în sprijin și periculoasa iluzie a celor ce credeau într-o Parusie iminentă, Apostolul Petru lămurește întîrzierea acestei Parusii ca fiind spre mîntuire: îndelunga răbdare a lui Dumnezeu Care vrea ca toți să se

78. H. R., *Remarques sur la Seconde Epitre de Pierre*, Vevey, 1929, p. 3.

79. Vezi pe larg la Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 244 și D. G. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XXXVII.

80. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 118.

81. Așa: Spitta, Zahn (*Einführung in des N.T.*, 3-e ed. t. II, p. 43 ș.u.) și Wohlenberg, la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1778 și la E. Jacquier, *op. cit.*, III, 306.

82. Așa, Zahn, *op. cit.*, II, p. 101 (citată la Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 244, 246 și 247).

83. Vezi pentru aceste învățături și: R. Leconte, *op. cit.*, t. III, p. 304; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1777—1778; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 119; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 307; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 399; J.W.C. Wand, *op. cit.*, p. 143; A. Charue, *op. cit.*, p. 476; și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 145, care socotește propaganda lor ca fiind ostilă și «ordinii sociale».

mintuiescă și să vină la cunoștința adevărului (cf. III, 8, 15; I Tim. II, 4). Și, insistând asupra învățurii eshatologice, extinsă mai mult ca la oricare alt aghiograf, Apostolul justifică această învățătură — ca pe o necesitate imperioasă și ca pe o dreaptă judecată — pentru nimicirea celor nelegiuți și a înnoirii lumii și a universului prin foc, pentru ca astfel să se facă loc unei lumi transfigurate, cu ceruri noi și pământ nou, în care să locuiască dreptatea (III, 7, 10, 13), o lume a dreptilor și a veșniciei.

Completînd astfel eshatologia paulină (din epistolele către Tesaloniceni) și a celei din prima sa Epistolă (I, 7, 17; V, 1, 4); Sfîntul Apostol Petru combate indirect părerea greșită a credincioșilor despre o Parusie iminentă, îndemnîndu-i să sporească în viața de virtute și sfințenie, care ar putea grăbi Parusia (III, 11—12).

Iată deci motivele și scopul principal care au prilejuit scrierea Epistolei II Petru prin care se îmbogățește mult teologia Noului Testament, îndeosebi în ce privește noile aspecte ale învățurii eshatologice.

7. Locul și timpul scrierii Epistolei II Petru. -- Nodînd nici o indicație precisă (ca în I Petru V, 13) din care să se poată cunoaște sau deduce timpul și data scrierii Epistolei II Petru, criticii au emis diferite ipoteze. Tradiția Bisericii de Răsărit și de Apus — ca și opinia cercetătorilor și comentatorilor ortodocși, catolici și chiar și a unor protestanți — sprijinită pe mărturia Apostolului (din II Petru I, 14, unde amintește că Domnul l-a înștiințat pe Apostol despre apropiata-i moarte), consideră că Epistola a fost scrisă din Roma, cu puțin înainte de moartea sa martirică, iar timpul, anul 67⁸⁴.

Unii critici și comentatori, identificînd pe falșii învățători cu ereticii gnostici din secolul II au susținut că locul scrierii Epistolei II Petru (scrisă de altcineva, după părerea lor) ar fi fost «Egiptul sau Palestina», iar timpul, perioada dintre anii 150—175⁸⁵; după alții localitatea ar fi Antiohia de unde Epistola ar fi fost trimisă comunităților iudeo-creștine din Palestina sau din Asia Mică, iar timpul ar fi înainte de anii 60—63⁸⁶. Alții, adoptînd ca loc Egiptul, acceptă ca dată a scrierii Epistolei II Petru anul 90⁸⁷. În sfîrșit, alții demonstrează că Epistola II Petru n-a putut fi

84. Așa susțin : L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 398 ; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1788 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 480 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 120 ; Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 689 ; *Studiul Noului Testament* (Manual) București, 1954, p. 186 ; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 398 (an. 66—67) ; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 308 (cătore anul 64 sau 67) ; A. Charue, *op. cit.*, p. 480 (anul 64—67, mai probabil an 64) și Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 120.

85. Așa susțin : Jülicher, Harnack și Chase, indicați la : Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 244 ; cf. și J.W.C. Wand, *op. cit.*, p. 144 ; Rudolf Knopf, *Die Briefe Petri und Iuda*, Göttingen, 1912, p. 257, o consideră scrisă din Egipt sau Asia Mică și timpul între anii 150—180. Davidson o consideră scrisă în anul 170 ; iar Volkmar în anul 180.

86. De această părere sînt : Zahn și Wohlenberg, *Die erste und zweite Petrusbriefe*, 3. Leipzig-Erlangen, 1923, p. XXXVII ; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1788 ; E. Jacquier, *op. cit.*, III, 308 ; *Nouveau Testament...*, T.O.B., p. 729 — considerînd Epistola II Petru provenită dintr-un mediu iudeo-creștin din Diaspora elenistică» (a Alexandriei Egiptului) — presupune ca dată a redactării ei anul 125. Harnack, *Chronologie*, p. 469, consideră că Epistola II Petru n-a fost scrisă înainte de ultima jumătate a sec. II. Vezi motivul susținerii lui, la Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 246 și 256 ; Rudolf Knopf, *op. cit.*, p. 257 ; D.G. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XXXVII, susține data scrierii în anii 63—64.

87. Această dată o susțin : Bo Reicke, *op. cit.*, p. 144 ; R. Leconte, *Les Epitres catholiques*, Paris, 1961, p. 133 și însuși C. Spicq, *op. cit.*, p. 195 unde sub nr. 4 indică și părerea

scrisă decît înainte de dărmarea Ierusalimului (în anul 70). Motivele lor sînt juste : pentru că dacă Epistola era scrisă după această dată ar fi făcut aluzie, pe de o parte, la acest eveniment important, care putea fi considerat ca o judecată ; iar pe de altă parte, nu există nici o indicație a trăsăturilor specifice ale gnosticismului și a ereziilor din secolul II, sau a «hiliasmului»⁸⁸, care apar la sfîrșitul secolului I.

Toate aceste fapte și motive pledează, așadar, definitiv și irevocabil pentru Romă ca loc, iar ca dată, pentru anul 67, puțin înainte de martiriul⁸⁹ Sfințului Apostol Petru, autorul ei.

8. Stilul și vocabularul Epistolei II Petru. — (În raport cu Epistola I Petru și cu Epistola Iuda). — Ceea ce indică mai mult identitatea unei scrieri și a autorului ei este stilul sau felul de expunere al ideilor și vocabularul cu figurile de stil întrebuițate. Deosebit de această trăsătură personală au existat și unele feluri de a scrie, specifice fiecărei epoci sau regiuni. Așa se vorbește de «stilul atic» ori de «stilul asiatic»⁹⁰, prin care s-a încercat a se explica diferența de stil între Epistolele I și II Petru ; după cum există și dialecte, ca cel clasic literar și dialectul comun (κοινή) în care este scris Noul Testament, și deci și Epistola II Petru. Textul grec al Epistolei II Petru s-a păstrat și s-a transmis în unii codici sau manuscrise unci-ale : Sinaitic $\aleph$ B K L P Ψ în papyrusul p. 72 și într-o mulțime de manuscrise minuscule⁹¹.

Stilul Epistolei II Petru este destul de curgător la început, cu o ușoară tendință de emfază. Dar cum începe emoția polemică, fraza devine întortochiată, plină de anacolute (elipsă constînd în întrebuițarea unui relativ fără antecedentul său), de tranziții slîngace, de repetări insistente și de multe semitisme. Toate aceste indicii, ale unei compuneri anevoioase, apropie simțitor cele două epistole ale lui Petru. Stilul din Epistola II Petru este însă uniform în întreaga Epistolă⁹².

Vocabularul Epistolei II Petru este destul de deosebit, cuprinzînd și un număr de cuvinte de uz poetic. Totuși vocabularul Epistolei II Petru rămîne foarte apropiat de cel al Epistolei I Petru. Astfel se remarcă un însemnat număr de expresii precum și un număr de 100 de cuvinte comune ambelor epistole ; apoi, amîndouă obișnuiesc a repeta cuvintele sau ideile, preferă ideile abstracte și folosesc sinonimele, ceea ce face autorul Epistolei II Petru independent de cel al Epistolei Iuda, și-l indică a fi același cu autorul Epistolei I Petru⁹³.

Dacă comparăm cuvîntările Apostolului Petru (care au un ton apologetic-polemic) cum ni s-au transmis în cartea Faptele Apostolilor, precum sînt : vorbirea lui cu Anania și Safira (V), sau cu Simon Magul (VIII) și răspunsul său în fața Sinedriului iudaic (IV) etc., cu anumite părți din Epistola II Petru, atunci se vede că după

---

lui Leconte ; iar J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 144, consideră ca loc probabil Egiptul, dar ca dată «primul sfert al secolului II». G. Hollmann-W. Bousset, *op. cit.*, p. 303, o consideră scrisă : «un timp mai tîrziu», «în generația de după Apostoli».

88. Cf. F. V. Farrar, *op. cit.*, I, p. 34 ; și E. Jacquier, *op. cit.*, III, 308 ; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1788.

89. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 893—894 (13—14).

90. Bo Reicke, *op. cit.*, p. 147, vorbește de o școală de «stil atic» și alta de «stil asiatic».

91. *The Greek New Testament*, edited by Kurt Aland, Karlo Martini, Matthew Black, Bruce, M. Metzger, Allen Wikgren, United Bible Societies, 1966 ; Vezi și L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 410.

92. A. Charue, *op. cit.*, p. 478 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 224.

93. Vezi și Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 120 (40) ; Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 226 ; E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 297—298 ; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 405—406.

stil toate aceste cuvântări se află în acord mult mai mare cu Epistola II Petru decât cu Epistola I Petru a cărei autenticitate e neîndoieinică⁹⁴.

Constatarea că în Epistola II Petru se întâlnesc «cuvinte de uz poetic» sau fraze ce seamănă a versuri iambice (ex. II, 1, 3, 4) ar dovedi, zic unii, oarecare raporturi cu scrieri contemporane sau cu scrieri apocrife (cum sint Cartea lui Enoh, Înălțarea lui Moise etc.). S-a răspuns că deși nu e cazul de împrumuturi, totuși în general vorbind «niciodată nu i s-a refuzat unui sfințit scriitor dreptul de a folosi documente profane sau de a cita chiar tradiții care nu erau amintite în Scriptură»⁹⁵, cum face și Apostolul Pavel în epistolele sale. S-a remarcat apoi că Epistola II Petru ar fi folosit Sfânta Scriptură a Vechiului Testament în limba ebraică, pe când Epistola I Petru a folosit textul Septuagintei, fapt care demonstrează că «Scriptura este confundată cu Tradiția» și explică unele diferențe între Epistola I și Epistola II Petru în citarea Vechiului Testament.

Unele asemănări între cele două Epistole au fost arătate la paragraful «Canonicitatea și autenticitatea Epistolei» și nu e nevoie să le mai repetăm.

Așadar, din comparația gramaticală și literară a celor două Epistole se constată că deși stilul Epistolei I Petru este mai clar, mai simplu, mai fin, în timp ce stilul Epistolei II Petru este mai incurcat, dar mai însuflețit, mai energic, mai vehement, mai emfatic, totuși nu există între cele două Epistole diferențe esențiale, decât atât cât sint impuse de subiectele lor diferite⁹⁶. Cu toate diferențele existente, asemănările sint atât de mari și de importante, încît — ținînd seama și de natura subiectelor tratate de fiecare și de tonul vehement impus de apariția sau iminența apariției ereticilor vizați — și diferențele și asemănările pledează pentru autenticitatea Epistolei II Petru, care reamintește permanent caracterul înflăcărat, autoritatea și zelul apostolic, vigoarea și originalitatea Apostolului Petru, iar Epistola II respiră ca și prima «duhul lui Petru»⁹⁷. În acest fel reiese în chip limpede că vocabularul și stilul Epistolei II Petru, deși variază, nu conține elemente inexistente în veacul apostolic. De aceea s-a putut spune pe bună dreptate că nici un document din Noul Testament nu este așa de asemănător cu Epistola I Petru ca Epistola II Petru⁹⁸.

9. Cuprinsul Epistolei II Petru. — Epistola este alcătuită din trei capitole cu 61 versete, fiecare capitol prezentînd idei expuse cu ton diferit, dar avînd același conținut dogmatic și moral cu strînsă legătură între ele. Epistola are o introducere sau prolog (I, 1—11), o tratare (I, 12—III, 16) și o încheiere cu doxologie (III, 17—18).

Capitolele ei constituie cele trei părți componente: partea întâi (cap. I) este dogmatico-morală; partea a doua (cap. II) este polemică; iar partea a treia (cap. III) este practică și doctrinală⁹⁹. Divizarea fiecărei părți după ideile pe care le demonstrează autorul pot fi urmărite cu ușurință în cadrul comentariului la Epistola II Petru, care continuă.

94. F. V. Farrar, *op. cit.*, I, p. 343.

95. E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 301, 314.

96. F. V. Farrar, *op. cit.*, I, p. 342—343: «De aceea, cînd autorul scrie în altă vreme și despre alt obiect, atunci ar fi și ciudat de așteptat uniformitatea de stil». Vezi și E. Jacquier, *op. cit.*, III, p. 299.

97. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 406.

98. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 232, afirmație însușită de el după B. Weiss.

99. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 401; C. Spicq, *op. cit.*, p. 206, dă altă împărțire cu diverse subdiviziuni.

C O M E N T A R I U

Prologul Epistolei (I, 1—11)

— 1. Autorul, destinatarul și binecuvîntarea (I, 1—2); — 2. Alegerea creștinilor și darurile îndumnezeitoare; îndemn la însușirea lor (I, 3—11).

1. Autorul, destinatarul și binecuvîntarea (I, 1—2)

Epistola II Petru — ca și prima de care este legată organic prin ideile centrale — se deschide cu un Prolog (I, 1—11), care cuprinde idei dogmatice, fundamentale teologiei ortodoxe și idei morale, care se vor relua și largi în desfășurarea gândirii, în capitolele următoare. În primele două versete ale Prologului, se arată potrivit stilului epistolar al vremii, autorul, destinatarul și binecuvîntarea.

Cap. I, 1: «*Simcon-Petru slujitor (rob) și Apostol al lui Iisus Hristos, celor ce — prin dreptatea Dumnezeului nostru și Mîntuitorului Iisus Hristos — au dobîndit o credință de același preț cu a noastră*».

Simeon este numele lui aramaic inițial, sau prescurtat și grevizat Simon, iar Petru este numele simbolic — corespunzînd celui aramaic de Chifa sau Chefa (κηφᾶς) — care i s-a dat de Mîntuitorul cînd l-a chemat la apostolat (Ioan I, 42; cf. Matei XVI, 16—18). Ortografierea semitică Simeon, aflată și în Fapte (XV, 14), punînd accentul pe originea iudaică a lui Petru, pare a voi să accentueze identitatea Apostolului¹⁰⁰. De cele mai multe ori (24 ori) este folosită însă — în Noul Testament — forma prescurtată (Simon).

Autorul folosește ambele nume proprii — Simeon-Petru — atît pentru că era cunoscut de toți creștinii sub amîndouă numirile, cît și, probabil, pentru că ele îi aduceau aminte de cele mai importante momente din viața sa: îndeosebi de chemarea la apostolat, de momentul din Cezareea lui Filip, cînd a mărturisit mesianitatea și Dumnezeirea lui Hristos (Matei XVI, 16—18) și de momentul ispitirii și al poticnirii, cînd Domnul l-a prevenit: «Simone, Simone, Satana a cerut să vă cearnă...» (Luca XXIII, 31), și în fine, de momentul repunerii în apostolat (Ioan XXI, 15—17).

Expresia «rob» sau «slujitor» și «Apostol» al lui Iisus Hristos, este folosită și de Sfîntul Apostol Pavel (Rom. I, 1; Tit I, 1). Cele două titluri arată slujirile lui deosebite: primul «slujitor» sau «rob» — δούλος indică slujirea și calitatea care se potrivește tuturor creștinilor; iar cel de «apostol» arată slujirea și calitatea lui specială de ucenic ales direct de Domnul, ceea ce îl deosebește de restul credincioșilor — prin harul apostoliei primit (cf. Ioan XX, 21—23) — și dă o mare greutate învățăturilor propovăduite și scrise de el¹⁰¹.

Expresia «Celor ce au dobîndit o credință de același preț (valoare) cu a noastră» indică pe destinatarul Epistolei, adică pe cei cărora le-a fost adresată și prima Epistolă (cf. III, 1). Ei au primit aceeași credință apostolică pe care o au și pe care le-au propovăduit-o Apostolii; și prin ea au dobîndit aceleași daruri (I, 3) ca și Apostolii, idee exprimată de Apostolul Petru și în cuvîntările lui (din Fapte XI, 17; XV, 8; cf. Rom. I, 12; Tit I, 13). Pluralul «cu noi» (ἡμεῖς) arată că Apostolul Petru se consideră că este împreună-ostenitor cu alți Apostoli la evanghelizarea și încreștinarea cititorilor. Chiar și credincioșii care s-au împărțit de «harul cel de multe feluri al lui Dumnezeu» (I Petru IV, 10—11) colaborau activ cu Apostolii, ca haris-

100. Charles Bigg, *op. cit.*, p. 248: «Dacă forma Simeon e corectă, reprezintă un argument pentru data veche a Epistolei, deoarece această formă (Simeon) nu mai era folosită în secolul al doilea». Vezi și: A. Charue, *op. cit.*, t. XII, p. 483; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 180. C. Spicq, *op. cit.*, p. 207.

101. Vezi pe larg despre «rob» și «slujire» la Pr. Ioan Mircea, *Sclavia în înțelegerea creștinilor din primele veacuri*, în «Glasul Bisericii» nr. 7—8/1973, p. 749—765. Vezi și: Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 249: «Toți creștinii sînt slujitori (robi) ai lui Hristos ca Stăpîn: corelativul lui δούλος mai frecvent este χόριος dar mai familiar este δεσπότης și probabil acesta este în concepția Sfîntului Petru (II, 1)»; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 130; W. Vrede, *op. cit.*, p. 124.

maticii (ex. I Cor. XIV), ori ca alți pelerini care ȳurtau cu ei învățatura și cuvîntul apostolic pe unde mergeau — unii duși de serviciile lor, ca funcționari ori soldați ai imperiului roman, alții duși de nevoile lor comerciale, etc.; iar alții, îndeosebi femeile creștine, contribuiau în familie la încreștinarea soților lor necreștini prin fapta lor tăcută și sfioasă (fără propovăduire), prin pilda vieții lor (I Petru II, 12; III, 1—4) etc.¹⁰².

Comentatorii greci ai Epistolei, Ecumenius și Teofilact, considerînd credința ca o «harismă» sau un dar duhovnicesc de sus, spun în legătură cu această idee că Sfîntul Petru «chiar de la început înalță spiritele și sufletele credincioșilor, insuflîndu-le același zel (misionar) cu al Apostolilor în ce privește propovăduirea»¹⁰³. Cînd toți aveau o credință vie și erau «o inimă și un suflet» (Fapte IV, 32), fiecare creștin era un mic misionar.

Credința cititorilor «de aceeași valoare» (preț) (ἰσότης) cu a Apostolilor este «primită» (ἀλαοβόν), este un dar de sus, o harismă, dar și cu conținut dogmatic. Prin acceptarea ei și însușirea adevărilor revelate și practicate, credința devine și o virtute. Numai în această accepție sinergetică de conlucrare între darul de sus cu efortul credinciosului, credința devine lucrătoare și mîntuitoare, pentru cel ce crede. Lămurind conținutul și sfera credinței apostolice, Sfîntul Chiril al Ierusalimului vede în ea două feluri de credință: «un fel dogmatic de credință» care constă în acordul sufletului cu adevărurile revelate și care este mîntuitoare (cf. Ioan III, 18; V, 24; Rom. X, 9 etc.) și un al doilea fel: «credința harismă», «dăruită de Hristos prin har» și care este făcătoare de minuni (ex. Matei XVII, 20; Marcu XI, 23; I Cor. XII, 8—9), dar care nu este și mîntuitoare, dacă îi lipsește «credința dogmatică» (cf. Matei VII, 15—23; XXIV, 24). «Sufletul luminat prin credință își reprezintă pe Dumnezeu, vede pe Dumnezeu atît cît omenește e cu puțință, străbate marginile lumii și vede de acum judecata viitoare înainte de sfîrșitul veacului acestuia și răsplata făgăduințelor»¹⁰⁴.

A crede în Dumnezeu și în Hristos ca Dumnezeu și Om, Mîntuitor și Răscumpărător (cf. I Petru I, 18—19; II Petru II, 1) și a-l adora și slăvi (I Petru IV, 11; II Petru III, 18) este o mare cinste (τιμή)¹⁰⁵ (I Petru II, 7). Această credință este privită aci (II Petru I, 1; cf. II, 1) mai ales sub aspectul său obiectiv dogmatic și haric sau sacramental, așa cum s-a transmis de Apostoli prin Biserică — în scris sau oral — prin Sfînta Scriptură (II Petru III, 15—16) sau prin Sfînta Tradiție¹⁰⁶ (II Tesal. II, 15; I Tim. II, 7; II Tim. II, 2) și pe temeiul acestora formulată mai tirziu în Simbolul credinței niceoconstantinopolitan și în alte hotărîri ale Sinoadelor Ecumenice. Apostolul pune accentul pe credința adevărată a cititorilor, de aceeași valoare, adică identică cu cea învățată de la Apostoli și opusă celei a ereticilor¹⁰⁷.

Comentatorii, discută dacă expresia: «Prin dreptatea Dumnezeului nostru și Mîntuitorului Iisus Hristos» indică primele două Persoane ale Sfîntei Treimi, sau numai pe cea a lui Hristos, prezentîndu-L ca Dumnezeu și Mîntuitor. Ambele opinii își au susținătorii lor¹⁰⁸. Că este vorba de două Persoane se vede limpede din versetul următor (2). Și chiar cînd se vorbește de o Persoană a Treimii acțiunea sau atributul ei e comun întregii Sfînte Treimi. Expresia «Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos» se află și în Tit II, 13 unde se înțelege, ca și aci (în II Petru I, 1—2), că e vorba despre deoființimea Fiului cu Dumnezeu-Tatăl.

Se înțelege deci că «dreptatea» aceasta este «dreptatea mîntuitoare», care împarte harul mîntuitor tuturor. Dumnezeu-Tatăl o voiește, din iubire și îndurare,

102. Vezi Pr. Ioan Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 900 și 920, 930—931 (p. 20—40; 30—31).

103. Ecumenius, episcopul Tricelor, *Comentariu la Epistola II Petru*, P.G., CXIX, 580 și Teofilact, arhiepiscopul Bulgariet, *Explicarea Epistolei II Petru*, P.G., CXXV, 1256.

104. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V*, în «Cateheze», partea I, traducere de Pr. D. Fecloru, București, 1949, p. 144—146.

105. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru*, p. 956 (p. 76).

106. Cp. și C. Spicq, *op. cit.*, p. 207; iar la p. 208 vede credința ca o adorare și grațitudine; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 130.

107. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 250: «În tot cuprinsul capitoului I Sfîntul Petru se gîndește la contrastul dintre învățatura Apostolilor și aceea a falșilor învățători».

108. Vezi la J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 130; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 698; A. Charue, *op. cit.*, p. 483; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 251—252 etc.

dorind ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină (cf. I Tim. II, 4); Fiul, Hristos ca Răscumpărător o înfăptuiește prin activitatea și jertfa Sa; iar Duhul Sfînt o desăvîrșește și-i aplică efectele prin Sfintele Taine. Ideea este similară celei din I Petru (I, 2—3). În acest sens «dreptatea» echivalează cu mîntuirea obiectivă, oferită, iar Dumnezeu este drept și pentru că dă tuturor oamenilor dreptul la mîntuire și privilegiul egale în împărăția Sa¹⁰⁹.

Sfîntul Ioan Gură de Aur explicînd expresia «dreptatea lui Dumnezeu», înțelege prin ea dreptatea din credință, sau «dreptatea cea din har»¹¹⁰, sau oferită în dar, de sus. Acest har al dreptății și această favoare este un puternic îndemn al credincioșilor la imitarea Apostolilor. Comentatorii greci spus aci că «acei care au dobîndit același har (al credinței) sau «o harismă asemănătoare», n-ar fi cu dreptate să se arate cu ceva mai prejos decît aceia cu care sint deopotrivă, sau de aceeași credință și har.

Cap. I, 2: «Har vouă și pacea să se înmulțească întru cunoștința lui Dumnezeu și a lui Iisus, Domnul nostru».

Harul și pacea sint deopotrivă daruri ale Sfintei Treimi. Prima parte a acestui verset este identică cu formula de binecuvîntare din Epistola I Petru I, 2 și este specifică Apostolului Petru. Se adaugă aci însă ca precizare pentru ereticii pe care-i are în vedere, că aceste daruri divine se dobîndesc și sporesc sau se desăvîrșesc în funcție de adevărata cunoaștere și adîncirea tot mai mult a lui Dumnezeu-Tatăl prin cunoașterea lui Hristos-Fiul care L-a revelat (cf. Ioan XVII, 3). Este vorba deci în acest verset de primele două Persoane ale Sfintei Treimi, subînțelegîndu-se și Duhul Sfînt care transmite harul și pacea de la Tatăl și Fiul.

Expresia «har vouă și pacea să se înmulțească» este o binecuvîntare apostolică, o salutare și totodată o rugăciune¹¹¹. «Har și pace» au însă și sens dogmatic și moral-social, ca daruri obiective decurgînd din aceeași sursă: dragostea divină, și ele una din alta. «Căci dragostea a hărăzit harul, iar harul a hărăzit pacea»¹¹².

Ecumenius și Teofilact interretind această expresie a Sfîntului Apostol Petru arată sensul ei dogmatic, astfel: «Har prin care noi sîntem mîntuiți în chip gratuit, necontribuînd cu nimic la aceasta; și pace (sau împăcarea cu Dumnezeu) căci au nevoie și de aceasta cei ce L-au ofensat pe Stăpînul și s-au constituit ca vrăjmași ai Lui»¹¹³.

Sfîntul Vasile cel Mare, tilcuind această expresie, accentuează sensul moral-social al păcii. Aceste daruri cerești sporesc în măsura în care devin lucrătoare în credincioși, prin participarea și efortul lor, și în societate; adică, atunci cînd menține restabilit echilibrul și armonia în om (înlăturîndu-se războiul dintre trup și suflet) (cf. I Petru II, 11) și statornicind buna-înțelegere între oameni (cf. I Petru III, 8—9) și pacea cu Dumnezeu (cf. I Petru III, 15, 18)¹¹⁴. Această pace întreită a dat-o Dom-

109. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 147: «Dreptatea lui Dumnezeu este arătată în faptul că El oferă mîntuirea în libertate tuturor, fără deosebire de rasă, neam sau clasă (socială): dreptatea lui Hristos, în care El s-a oferit pe Sine însuși jertfă de răscumpărare pentru toți» și J. A. Petit, *op. cit.*, p. 130; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 250, consideră că Apostolul leagă ἐν δικαιοσύνην δὲ ἰσότητος. H.R., *op. cit.*, p. 4: «Dreptatea lui Dumnezeu este aci fidelitatea Sa imuabilă la făgăduințele Sale». C. Spicq, *op. cit.*, p. 208; cp. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 124; A. Charue, *op. cit.*, p. 482.

110. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVIII la Romani*, traducere de Arhim. Teodosie Atanasiu, București, 1906, p. 296, 297.

111. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 927 (p. 47).

112. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia II-a la Romani*, P.G., LX, 399 (și în trad. cit., p. 18).

113. Ecumenius, *op. cit.*, col. 516; și Teofilact, *op. cit.*, col. 1193.

114. Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmi*, P.G., XXXIX, 305 (și în traducere, *Comentar la Psalmi*, de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, București, 1939, p. 120); Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente la Epistola II a Sfîntului Petru*, P.G., LXIV, 1057: «Nimic nu este asemenea acestei păci; de aceea ne rugăm și cerem pe înserul păcii și pretutindeni cerem pace în biserică, pace în rugăciunile (către Dumnezeu, în cele de adorare), în rugăciunile publice (și de cult) sau de mulțumire și în salutări. Această pace este mama tuturor bunurilor și temelul bucuriei. De aceea și Hristos a poruncit Apostolilor să ureze (și să binecuvînteze) casele în care

nul anenicilor Săi (Ioan XIV, 27; XX, 19) și pe aceasta o împart, prin binecuvîntare, preoții în biserici, zicînd adesea: «pace vouă tuturor!». Și tot în cadrul liturgic cerem lui Dumnezeu «înger de pace, îndreptător și păzitor trupurilor și sufletelor». Prin urmare Apostolul le urează progres pe calea mîntuirii prin har și pace, deși prezintă aceasta în formă de salutare.

Harul și pacea dăruite sînt aducătoare de slavă și de viață veșnică. Ele vin și sînt condiționate de cunoașterea lui Dumnezeu și a Domnului nostru Iisus Hristos, respectiv a Tainei Sfintei Treimi și a Tainei mîntuirii. Această cunoaștere vie, descoperită de Hristos, lumenală și stimulată de Duhul Sfînt, este dătătoare de slavă și de viață veșnică. Căci așa a spus Mîntuitorul: «Aceasta este viața veșnică; să Te cunoască pe Tine unicul Dumnezeu adevărat și pe Cel pe Care L-ai trimis pe Iisus Hristos» (Ioan XVII, 3). Iar cei care au această «cunoștință» primesc și slava Lui (cf. Ioan XVII, 22, 24). Într-una din cererile de la sfințirea mică a apei ne rugăm: «Pentru ca să ne luminăm cu lumina cunoștinței prin Treimea cea deoiființă»; iar la sfințirea mare a apei cerem: «pentru ca să ne luminăm cu lumina cunoștinței de Dumnezeu și a buneii credințe prin venirea Sfîntului Duh». Aceasta înseamnă că adevărata cunoaștere este și ea un dar de sus, care e temeinicit pe toate adevărurile de credință revelate. Și ea se menține, sporește și se adîncește continuu prin cercetare, meditație, rugăciune și prin lumina Sfîntului Duh, ca și prin împărtășirea cu harul Sfîntelor Taine.

Punînd accentul în această Epistolă pe cunoașterea adevărată și deplină, care impune o anumită atitudine față de Dumnezeu cel în Treime, se deduce că Apostolul viza combaterea unei false cunoașteri sau gnoze și deci a unei atitudini opuse față de Persoanele Sfintei Treimi și față de adevărurile revelate (cf. cap. II și III).

Am spus că această cunoaștere este în chip obiectiv un dar care sporește prin Botezul care ne înfiază și prin celelalte Sfinte Taine, dar ea devine și subiectivă și vie sau lucrătoare cînd este însușită și activată prin silințele noastre în conlucrarea cu harul Sfîntului Duh. Sfîntul Ioan Gură de Aur vorbind despre cunoașterea vie a lui Dumnezeu, spune: «Din clipa în care ne-am botezat, sufletul nostru curățit (de păcate) prin Duhul Sfînt e mai strălucitor decît chiar lumina soarelui; iar slava lui Dumnezeu nu numai că o primim, ci ajungem chiar să și primim din strălucirea ei; după cum argintul (și aurul) curat așezat la razele soarelui strălucește nu numai de la sine, ci și din cauza strălucirii luminii solare, tot așa și sufletul nostru, după ce s-a curățit și s-a lămurit mai tare și decît argintul (și aurul), atunci primește din însuși Duhul Sfînt o nouă rază de slavă, încît dobîndește și o strălucire a sa proprie atît de mare pe cît i-o poate da Duhul lui Dumnezeu. Așadar, în apa Botezului nu culeg creștinii numai o simplă cunoaștere a lui Dumnezeu..., ci această cunoaștere este mult mai desăvîrșită și mai vie»¹¹⁵.

Cunoașterea lui Dumnezeu de care este vorba aici se confundă ca sferă, cu credința, mergînd împreună. Ideea se află și la Sfîntul Apostol Pavel în formula: «Făcînd roadă în tot lucrul bun și sporînd în cunoașterea lui Dumnezeu» (Col. I, 10). În acest sens îl cuiește Teofilact ideea paulină, zicînd: «Cunoștința și credința împreună cu petrecerea cea bună și cu faptele cele asemenea sînt una, alcătuiind un tot și sînt nedespărțite una de alta»¹¹⁶. Această cunoaștere ne-a făcut să primim pe Dumnezeu ca Tată, adresîndu-ne ca unui Părinte iubitor, Care din robii ne-a făcut fii ai Lui prin har; iar pe Domnul Hristos, Fiul Său, ca pe Mîntuitorul și Răscum-părătorul (II, 1) nostru Care ne-a împăcat cu Tatăl, după care act Tatăl ne-a dat din duhul Fiului Său ca să ne înfiez (cf. Gal. IV, 6—7; Rom. VIII, 15—17) și să ne dea moștenirea. Sfîntul Ioan Gură de Aur, legînd purtarea creștinului de credință și de cunoașterea lui Dumnezeu ca Tată, zice: «Cel ce a cunoscut pe Dumnezeu în

intrau, cu «pace vouă». Căci fără această pace toate sînt inutile. Și Hristos a spus Ucenicilor: «Pacea Mea dau vouă» (Ioan XIV, 27). Această pace pregătește calea dragostei și a mîntuirii».

115. Sf. Ioan Gură de Aur, citat la Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 66—67.

116. Teofilact, *Epistola către Coloseni*, în «Cele patru sprezece trimiteri ale Sfîntului slăvitului și întru tot lăudatului Apostol Pavel». Traducere de Veniamin Costache (Mitropolitul Moldovei), București, 1904, tom. II, p. 519.

felul acesta și s-a învrednicit a fi robul Lui ba chiar și fiul Lui, unul ca acesta desigur că are nevoie de o mare virtute»¹¹⁷, înglobînd toate faptele bune.

Cînd cunoașterea este de partea lui Dumnezeu și din eternitate, se numește preștiință (πρόγνωσις) sau cunoaștere dinainte. În acest sens a fost preștiută și întruparea Fiului lui Dumnezeu, rînduită din eternitate «înainte de întemeierea lumii» (I Petru I, 20), în Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos. Și tot așa a fost cunoscută și rînduită dinainte sau preștiută alegerea și mîntuirea celor credincioși (cf. I Petru I, 1—2; Rom. VIII, 29—30).

Sfîntul Maxim Mărturisitorul vorbește de o «cunoștință trăită» sau lucrătoare (κατ'ἐμπειραν), care se ivește după încetarea oricărui raționament¹¹⁸.

Sfîntul Apostol Petru, pentru cunoașterea lui Dumnezeu și a Domnului Hristos de către oameni, prin căutarea zelosă, efort și «cercetarea Scripturilor» (Ioan V, 39), folosește termenul γνῶσις (cunoștință) sau compusul său ἐπίγνωσις. Acest fel de cunoaștere a adevărurilor de credință sau cunoaștere în istorie, este temeiul mîntuirii. Este acea cunoștință care ni se dă ca dar și pe care o dorim și o cerem: «ca să ne luminăm cu lumina cunoștinței prin Treimea cea de o ființă».

În această accepțiune credincioșii nu pot avea însă, aici, decît o cunoaștere relativă, sau acea «miresmă a cunoștinței» (II Cor. II, 14) cum o numește Sfîntul Apostol Pavel. Tilcuind ideea și expresia paulină, Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că «miresmă» sau mirosul cel plăcut al cunoștinței (relativă) și ca în oglindă este pentru aici. «Cel ce cunoaște mireasma știe unde este mirosul... Tot asemenea și noi știm că este Dumnezeu, dar care este esența Lui n-o știm»¹¹⁹. Ci aceasta o vom ști numai în vesnicie, cînd Il vom vedea față către față (I Cor. XIII, 12). Aceasta însă e cunoașterea eshatologică.

Cunoașterea (cunoștința) este un dar de sus, un dar obiectiv, o «harismă» a Duhului Sfînt (I Cor. XII, 8, 9) ca și credința, dar ea este și o virtute (I, 5), dobîndită prin efortul omului. Ea este chiar aici și o cunoaștere experimentată, superioară celei raționale, pe care au avut-o Apostolii și Sfînții.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul vorbește de aceste două feluri de cunoaștere astfel: «Una e relativă (mentală) constînd în raționament și înțelesuri, prin care ne călăuzim în viața aceasta; cealaltă este în sens propriu adevărată și constă numai în experiența trăită... procurînd toată simțirea Celui cunoscut, prin participarea la El după har. Prin aceasta vom primi în viața viitoare îndumnezeirea mai presus de fire, ce se va lucra fără încetare»¹²⁰.

Ecumenius și Teofilact explicînd ideea Sfîntului Petru de aci (I, 3) vorbesc de «cunoașterea dăruitoare a puterii dumnezeiești» care e mîntuire prin însușirea și trăirea creștină sau prin «viața în Hristos»¹²¹. Această cunoștință însoțită de dragoste, smerență, altfel trufește, semește (I Cor. VIII, 1).

Creștinismul este religia cunoașterii superioare (ἐπίγνωσις) (cf. Ioan XVII, 3) și a iubirii sau a trăirii adevărilor, iar prin elementele specifice, adevărurile revelate au fost pîrghiile prin care Biserica și Sinoadele Ecumenice au biruit toate ereziile și toate falsele cunoașteri, răspîndite de ereticii gnostici.

Apostolii Petru și Pavel folosesc cei doi termeni γνῶσις și ἐπίγνωσις în diferite expresii, care indică originea sau proveniența, obiectivul, lucrarea și ținta finală a

117. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia II-a la Coloseni*, traducere de Arhim. Theodosie Athanaslu, București, 1905, p. 19.

118. Sf. Maxim, *Răspunsuri către Talaste, Filocalia*, vol. III, trad. de Prot. Stav. Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1948, p. 329: «Scriptura știe de o îndolită cunoștință a celor dumnezeiești. Una e relativă și constă numai în raționament și în înțelesuri, neavînd simțirea experiată prin trăire a Celui cunoscut. Prin ea ne călăuzim în viața aceasta. Cealaltă e în sens propriu adevărată și constă numai în experiența trăită, fiind în afară de raționament și de înțelesuri și procurînd toată simțirea Celui cunoscut prin participarea la El după har. Prin aceasta (cunoștința trăită, experiată) vom primi în viața viitoare îndumnezeirea mai presus de fire, ce se va lucra fără încetare».

119. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia V la II Corinteni*, trad. de Arhim. Theodosie A. Ploșteanu, București, 1910, p. 77; Vezi și *Omilia XX la I Corinteni*, p. 257.

120. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, *Filocalia II*, p. 53; III, p. 329.

121. Ecumenius, *op. cit.*, col. 580; Teofilact, *op. cit.*, col. 1256.

cunoașterii¹²². Amintim cîteva expresii mai caracteristice: «creșteți în harul și cunoștința Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos» (II Petru III, 18); «cunoașterea păcatului» (Rom. III, 20); «cunoștința mîntuirii» (Luca I, 77); «cunoștința lui Dumnezeu»; «plini de toată cunoștința, putînd să vă sfătuiți și unii pe alții» (Rom. XV, 14); «cunoștința se va sfîrși» (I Cor. XIII, 8); sau «luminarea cunoștinței slavei lui Dumnezeu strălucînd pe fața lui Iisus Hristos» (II Cor. IV, 6) etc. Sfîntul Ioan Gură de Aur, tilcuind această ultimă expresie și idee, spune că «Dumnezeu s-a făcut nouă lumină... și chiar El a strălucit. De aceea, strălucînd lumina aceea, noi nu vedem numai lucruri simțite, ci pe însuși Dumnezeu prin Hristos. Ai văzut egalitate desăvîrșită în (Sfînta) Treime?... Cînd a zis cunoștința slavei lui Dumnezeu în fața lui Iisus Hristos a arătat că printr-Însul cunoaștem pe Tatăl, precum și prin Duhul ne apropiem de Dînsul»¹²³.

O altă expresie: «cunoștința tainei lui Dumnezeu și Tatăl și a lui Hristos» (Col. II, 2) vrea să însemne că «taina aceasta a apropierii omului de Dumnezeu prin Fiul este a lui Dumnezeu»¹²⁴.

Apostolul Petru, ca și Pavel, accentuînd în epistolele lor pe «cunoașterea lui Dumnezeu» pe calea învățurii revelate de Mîntuitorul Hristos, vădesc că începuse a apărea pe alocuri așa-zisul «eres» sau «gnoză vulgară veche»¹²⁵, dar nu gnosticismul propriu-zis.

Așadar «harul și pacea» sporesc în viața creștinilor în măsura în care ei rămîn statornici în adevărurile de credință revelate prin Hristos și progresează în cunoașterea deplină a lui Dumnezeu și a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, ca Domn și Răscumpărător (II Petru II, 1).

2. Alegerea creștinilor și darurile îndumnezeitoare; îndemn la însușirea lor (I, 3—11)

Cu versetul 3 se deschide a doua parte a Prologului în care se arată că Dumnezeu alegînd pe creștini le-a acordat toate darurile spirituale și mijloacele necesare vieții de evlavie și de comuniune cu El. Ridicarea din starea de stricăciune și îndumnezeirea lor prin harul divin, le incumbă o deosebită evlavie și datoria de a spori, prin efortul și colaborarea cu acel har, darurile primite, transformîndu-le în

122. Termenul γνῶσις este folosit de 26 ori în Noul Testament, iar ἐπίγνωσις de 20 ori. De la acest cuvînt și-a luat denumirea de «gnoză», sau ca sistem doctrinar sincretist gnosticism, «falsa știință» (I Tim. VI, 20), sau filosofia religioasă apărută către sfîrșitul sec. I, la care face aluzie și Sfîntul Evanghelist Ioan în Evanghelia sa (Ioan XVII, 3 ș.u.). Gnosticismul s-a dezvoltat în sec. II, ajungînd în conflict cu Biserica. Adepții acestei învățături eretice, pretins filosofice, considerau a se mintui numai prin cunoaștere fără credință și fapte bune (vezi pe larg *Istoria Bisericească Universală*, «Manual», București, 1956, p. 110—116; și Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericii Universale*, trad. de Atanasie Mironescu (București), 1925; part. I, vol. I, 1935, p. 312.

123. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VIII la II Corinteni*, trad. cit., p. 120. Vezi și Teofilact, *Tîlcure la II Corinteni*, în «Cele patru secole trimiteri...», vol. II, p. 53.

124. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia V la Colozen*, trad. Arhim. Th. Athanasie, București, 1905, p. 60.

125. Eusebiu Popovici, *op. cit.*, part. I, vol. I, p. 312: «Ca eres, așa-zis «gnoză vulgară veche», gnosticismul apărui încă din epoca Apostolilor, anume din prima jumătate a sec. I, dar se dezvoltă complet în sec. II. Gnoza ca filozofie a religiei păgîne a pătruns între iudei încă înainte de Hristos; iar între iudei și creștini pe timpul Apostolilor. Între iudei se văd încă înainte de Hristos, Esei (sau esenienii) ca o sectă influențată intrucivă de gnoză, iar în timpul Apostolilor aflăm gnosticii, samarinenii și iudaizanții. Așa între samarinenii a fost Simon Magul (Fapte VIII, 13—24), Dositel și Menandru; iar între iudaizanții, Cerint; de altă parte și la creștinii dintre Elini se ivi o sectă antinomistă sau libertină, secta Nicolaiților; o altă grupă erau docheții». Vezi și *Istoria Bisericii Universale*, «Manual», p. 115: «Gnosticismul este un întreg sistem de erezii; fenomen religios cu caracter sincretist, gnosticismul are idei luate din diferite culte vechi păgîne și unele chiar din iudaism și creștinism. El este anterior creștinismului și a căutat să atragă și creștinismul în marele proces al amestecului de religii și să-l transforme într-o religie de mistere».

virtuți, care le asigură intrarea în împărăția slavei și a luminii cerești, la care sînt chemați (I, 10—11).

Cap. I, 3: «*Pentru că dumnezeiasca Lui putere ne-a dăruit toate (darurile) cele spre viață și bună cucernicie, prin cunoașterea Celui ce ne-a chemat prin a Sa slavă și virtute (putere)*».

Conjunția $\omega\varsigma$ urmată de genitivul absolut are aci înțelesul de «dat fiindcă, pentru că»¹²⁶ și face strînsă legătură între darurile amintite înainte (v. 1—2) și cele din următoarele două versete (3—4). Pronumele $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma$ se referă la Iisus Hristos și respectiv la Dumnezeu cel în Treime, fiindcă tot ce face Fiul, face și Tatăl, sau Fiul face din porunca Tatălui, Care L-a trimis (cf. Ioan III, 16—17).

Iisus Hristos fiind în Dumnezeu, de-o-ființă cu Tatăl (Ioan I, 1; X, 30; XVII, 21—22) are în chip firesc puterea dumnezeiască, cu care lucrează. Cînd El spune uneori: «*Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt*» (Matei XXVIII, 18; cf. Ioan V, 27), atunci vorbește El ca Om, ca Dumnezeu intrupat, din punctul de vedere al omenității Lui; iar cînd alții zice: «*Putere am să-Mi pun sufletul și putere am să-l iau*» (Ioan X, 18), atunci El vorbește din perspectiva Dumnezeirii Sale. Numai în această dublă calitate de Dumnezeu și Om, Iisus Hristos a putut deveni Mijlocitorul și Răscumpărătorul (II, 1) oamenilor, împăcîndu-i cu Dumnezeu. Căci «*Mijlocitorul trebuie să se afle în comunicare directă cu ambele părți între care mijlocește (prin cele două firi din Persoana Sa) ... Că precum El a fost Om, așa a fost și Dumnezeu. Numai ca simplu Om n-ar fi putut fi mijlocitor, fiindcă trebuia să stea de vorbă (să comunice) și cu Dumnezeu; iar Dumnezeu n-ar fi putut fi Mijlocitor, fiindcă nu L-ar fi primit pe Dînsul cei pentru care mijlocea*»¹²⁷.

Sfîntul Apostol Petru folosește termenul $\delta\upsilon\upsilon\alpha\mu\iota\varsigma$ de două ori în prima sa epistolă (I Petru I, 5 și III, 22) și de două ori în Epistola a II-a: aci, în expresia «*puterea Lui dumnezeiască*» (I, 3); și în expresia «*puterea și venirea*» ($\delta\upsilon\upsilon\alpha\mu\iota\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\pi\alpha\rho\upsilon\varsigma\iota\alpha\nu$ I, 16) alături de alt termen care indică a doua venire a Lui întru putere pe norii cerului însoțit de sfinții îngeri. Același termen este întrebuintat și pentru a arăta puterea Duhului Sfînt (ex. Luca IV, 14; Rom. XV, 13). Prin urmare, «*puterea*» este un atribut al Sfîntei Treimi, «un principiu de acțiune unitară» al Ei. Aici însă este atribuită îndesebî Domnului Hristos, ca săvîrșitor al jertfei de împăcare și de răscumpărare, din care decurg toate darurile și harismele Duhului Sfînt.

Termenul «*... ne-a dăruit*» ($\eta\mu\iota\upsilon\varsigma$) nu se referă numai la Apostoli, ci și la toți creștinii¹²⁸; iar termenul «*toate*» în expresia: «*...Toate (πάνα) cele spre viață și bună cucernicie (evlavie)*» vrea să spună că Dumnezeu a dăruit creștinilor, prin Iisus Hristos și prin Duhul Sfînt, toate darurile spirituale și «*harul cel de multe feluri*» (I Petru IV, 10) necesare mîntuirii: de la credință și puterea de închinare sau de adorare — numită evlavie sau «*bună cucernicie*», indicînd «*raporturile sufletului cu Dumnezeu*», opusă lipsei de evlavie —, și pînă la puterea de a săvîrși faptele bune «*bineplăcute lui Dumnezeu*» (I Petru II, 5). Astfel se realizează nu numai viața cea nouă, «*viața în Hristos*», de aici, și prin ea mîntuirea, ci și pregătirea vieții veșnice în împărăția lui Dumnezeu (cf. I, 11)¹²⁹. Ideea este analoagă celei exprimate de

126. Vezi L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 699; C. Spicq, *op. cit.*, p. 210; cp. Ch. Bigg, *op. cit.* p. 253.

127. Sf. Ioan Gură de Aur, în *Omilia VII-a la I Timotei*, trad. de Arhiepiscopul Theodosie Ploșteanul, București, 1911, p. 62—63 și Teofilact, *Epistola înțel către Timotei*, în «*Cele patru sprezece trimiteri ale dumnezeiescului și slăvitului Apostol Pavel*», trad. de Mitr. Veniamin Costache, București, 1911, vol. III, p. 152, vorbește pe larg despre Hristos ca Mijlocitor în dubla-I calitate, de Dumnezeu și Om.

128. Vezi și L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 699; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 153; în schimb Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 253 înțelege că $\eta\mu\iota\upsilon\varsigma$ se referă numai la Apostoli; cp. și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 148.

129. Cf. și Ecumenius, *op. cit.*, col. 581 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1257; C. Spicq, *op. cit.*, p. 210—211: «*A cunoaște pe Iisus Hristos este același lucru cu a pricepe această unire cu Tatăl (Ioan X, 30) și a-L adora ca Dumnezeu*». H.R., *op. cit.*, p. 5: «*Viața creștină și evlavie, adică raporturile sufletului cu Dumnezeu, ne transportă prin har într-un domeniu spiritual, spre un scop ceresc, slava*».

Sfântul Apostol Pavel: «Lucrați cu frică și cu cutremur la mintuirea voastră. Căci Dumnezeu este Cel care lucrează în voi și a voi și a lucra pentru a binevoi» (Filip. II, 12—13). Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu face totul, fără voia și consimțirea noastră, ci, că noi trebuie să lucrăm cu El. Sfântul Ioan Gură de Aur, tălcuind acest text spune: «Dacă Dumnezeu lucrează, trebuie ca și voi să lucrați cu El, avînd pentru aceasta bunăvoință concentrată pururea la fapta bună, strînsă și pironită numai la aceasta. Dacă voești, numai atunci Dumnezeu va lucra... căci El ne dă și bunăvoință pentru lucru și energie în același timp. În fine, cînd noi voim, atunci și El va spori bunăvoința noastră... Deci cînd zice că Dumnezeu este care lucrează în noi, nu ne lipsește de liberul arbitru... El lucrează mult și ne face a prinde curaj... și dacă voește... voește ca noi să viețuim corect»¹³⁰.

Expresia «... Prin cunoașterea Celui ce ne-a chemat prin a Sa slavă și virtute (putere)» arată că intrucit există un principiu unitar de acțiune, în sinul Sfintei Treimi, chemarea este deopotrivă atît a Tatălui (ca în I Petru I, 15; V, 10) ca și a Fiului (II Petru I, 3); Matei XI, 28) așa după cum «cunoașterea» privește deopotrivă pe Tatăl și pe Fiul, ca și Treimea întreagă. Cît despre «cunoașterea Celui ce ne-a chemat» se știe că Dumnezeu nu poate fi cunoscut în ființa sau esența Lui, ci numai prin Hristos și prin manifestările și lucrările Lui în lume. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că: «nu cunoaștem pe Dumnezeu din ființa Lui, ci din măreția faptelor și din purtarea de grijă pe care o are pentru cele ce sînt»¹³¹. Cunoașterea Lui este un har și prin har. Se poate spune dar că chiar atunci cînd chemarea o face Tatăl, motivul chemării este Fiul, Care ne-a împăcat cu Tatăl și ne-a dat harul¹³².

Chemarea este la mintuire, la slavă și, prin înfiere, (Gal. IV, 6) la îndumnezeire (I, 4). De asemenea «slava și virtutea» sau puterea lucrătoare aparțin deopotrivă Sfintei Treimi. Fiul, ca Dumnezeu intrupat a primit slava de la Tatăl și la rîndu-I o dă Apostolilor și celor ce au crezut în El (cf. Ioan XVII, 22). În acest sens «slava» este răsplata viețuirii în Hristos și încununarea sau semnul intrării în împărăția lui Dumnezeu¹³³. «Cunoașterea, slava și virtutea sau puterea activă și atractivă ca și toate cele în legătură cu viața în Hristos (actuală și veșnică) și cu evlavia sau adorarea lui Dumnezeu și a Domnului Iisus Hristos le dăruiește harul și puterea Lui dumnezeiască»¹³⁴. Dar «slava» și «virtutea» pot avea aici și alte semnificații: «Slava» ca expresie a manifestărilor și minunilor lui Dumnezeu și ale Domnului Hristos, iar «virtutea» vădește felul și puterea prin care Dumnezeu lucrează și se revelează sau se manifestă în lume, prin «semnele» și minunile de tot felul. «Virtutea» este un atribut divin, ca un alt nume al puterii (cf. I Petru IV, 11) unde puterea este amintită alături de «slavă», ambele fiind proprii lui Dumnezeu. Virtutea este împărtășită și credincioșilor; și — decurgînd din cel mai mare dar acordat de Dumnezeu omului: «liberul arbitru» — ea are rolul de a pune în acord voința omului cu a lui Dumnezeu, pentru ca omul să trăiască după poruncile Lui.

«Slava și virtutea» au fost deci căi de atracție, mijloace de chemare. «Slava» constă în semnele pe care Iisus le-a dat despre Dumnezeirea Sa (cf. Ioan I, 14), îndeosebi la Schimbarea la Față (II Petru I, 16—18); iar «virtutea» este puterea Lui naturală și făcătoare de minuni, sau putere miraculoasă. În cazul cînd chemarea e atribuită Tatălui, «slava și puterea» sînt ale Tatălui manifestate în Hristos, deși sînt deopotrivă atribute comune întregii Sfinte Treimi¹³⁵.

130. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia IX la Filipeni*, trad. de Arhim. Th. Athanaslu, București, 1903, p. 83—89.

131. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia II*, trad. cit., p. 53; *Ibidem*, p. 133, nr. 4 jos, spune: «Orice cunoaștere a lui Dumnezeu este prin har».

132. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Epistola către Galateni*, trad. arhim. Th. Athanaslu, Iași, 1901, p. 18; cp. și C. Spicq, *op. cit.*, p. 210; Ch. Bigg, *op. cit.* p. 256.

133. Vezi Pr. Ioan Mircea, *Epistola I Petru*, p. 945, 1007 și 1029 (p. 63, 127 și 148).

134. Ecumenian, *op. cit.*, col. 581; Teofilact, *op. cit.*, col. 1257.

135. Pr. Ioan Mircea, *Epistola I Petru*, p. 960 (p. 80) explică pe larg termenul ἀρετή virtute, cu multiple semnificații. Vezi și: Maurice Carrez-François Morel, «Dictionnaire grec-français du Nouveau Testament», Paris, 1971, găsește două sensuri lui ἀρετή: virtute, perfecțiune, bună stare (Filip. IV, 8; II Petru I, 5); și 2) uz influențat de Vechiul Testament, virtutea lui Dumnezeu, putere minunată, minunile (I Petru II, 9); William F. Arndt and F.

Cap. I, 4: «(Slavă și virtute) prin care El ne-a hărăzit mari și prețioase făgăduințe, ca prin ele să vă faceți părtași dumnezeieștii liri, scăpând de stricăciunea poltei din lume».

Expresia «prin care» δι' ὧν se referă la ultimele cuvinte (slavă și virtute) din versetul precedent, iar μέγιστα unit cu τίμια nu mai păstrează nuanța superlativului¹³⁶, de aceea trebuie tradus: «El ne-a dăruit mari și prețioase făgăduințe». Aceste «făgăduințe» (ἐπαγγέλματα) termen specific Apostolului Petru, ca apaxlegomena) se referă atât la viața prezentă (I, 4) cât și la viața viitoare (III, 13). Ele sint mari și prețioase pentru că provin de la Dumnezeu, prin Domnul Hristos, Care le-a procurat în scumpul Său sînge al jertfei Răscumpărătoare. Ele sint apoi mari și prețioase și prin obiectul și scopul lor.

În ce constau făgăduințele mari și prețioase¹³⁷. În prima sa Epistolă (I, 10—11; 22—23; III, 21) Apostolul Petru vede făgăduința cea mare în harul mîntuitor și răscumpărător, cu toate urmările și lucrările lui, de la «nașterea din nou» sau «de sus», înfiere, sfințire și îndumnezeire pînă la intrarea în slava veșnică (I Petru I, 7; IV, 13). În a doua Epistolă, el accentuează, pe lîngă harul iertător și curățitor de păcate (I, 9) prin botez, îndeosebi îndumnezeirea sau părtașia la dumnezeiasca fire prin harul Sfințelor Taine (I, 4) și desăvîrșirea morală (I, 5—7) care pregătează intrare în slava împărăției veșnice a lui Dumnezeu (I, 11). Apostolul accentuează asupra Parusiei eshatologice cînd și lumea se va transforma spre a da loc împărăției ferice a dreptilor, cu «ceruri noi și cu pămînt nou» (II Petru III, 13). Avem aci (I, 4) din nou un exemplu al obiceiului de anticipare al Sfîntului Apostol Petru și o verigă de legătură între introducerea și capitolul III. Autorul se gîndește deja la îndoielile (ereticilor) asupra Parusiei, care împreună cu lumea înnoită, învrednicită de ceruri noi și de pămînt nou, sint expresia marilor și prețioaselor făgăduințe eshatologice, care incununează pe cele din viața actuală în care se poate lucra mîntuirea și se poate tinde spre îndumnezeire. În fraza: «Ca prin ele să vă

Wilbur Gingrich, *A Greek-English Lexicon of New Testament and Other Early Christian Literature*. A translation and adoption of Walter Bauer's Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literature. Fourth revised and augmented edition 1952. Published by The University of Chicago Press, 1957, p. 103, indică trei sensuri lui ἀρετή: 1) virtute, perfecțiune; 2) considerînd după Vechiul Testament ἀρετή și δόξα sinonime, atributele lui ἀρετή sensul de «laudă»; și 3) manifestare a puterii divine, minune (probabil II Petru I, 3).

A. Charue, *op. cit.*, p. 484: «Faptele strălucitoare ale vieții lui Iisus, minunile Sale, mai cu seamă și incomparabila Sa sfințenie, fură semnele vizibile ale Slavei divine locuind în acest om, și a virtuții sau forței transcendente (sens rar al lui ἀρετή: cf. I Petru II, 9) care pătrunde toată activitatea Sa». Însă: «În exegeza unui text intortocheat, noi atribuim Tatălui chemarea creștină (cf. I Petru I, 15; II, 9; V, 10) operă a slavei și a puterii Sale, dar pentru atât cit această slavă și această putere intervin în Iisus». Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 255. «Aplicat la Dumnezeu, ἀρετή este practic echivalent cu δόξα»; C. Spicq, *op. cit.*, p. 210: «Autorul nostru evocă, fără îndoială minunile Evangheliei și «semnele» care însoțesc predica apostolică» (Marcu XVI, 17); J. A. Petit, *op. cit.*, p. 131, socotește că ἀρετή este «puterea atotputernică prin care Dumnezeu ne-a mîntuit»; *Nouveau Testament...*, T.O.B., p. 731; *La Sainte Bible de Jérusalem, Deuxième Épitre de Saint Pierre*, Paris, 1972, p. 1603; J.W.C. Wand, *op. cit.*, p. 149: «Hristos ne-a chemat nu prin cererea noastră. ci prin puterea atractivă a slavei Lui proprii».

136. Cf. Abel, *Grammaire du grec biblique*, Paris, 1927, p. 49. Vezi și A. Charue, *op. cit.*, p. 484.

137. Vezi în legătură cu aceste «făgăduințe»: J. A. Petit, *op. cit.*, p. 132: «(Făgăduințele) sint foarte mari pentru că sint proporționate cu mărișia lui Dumnezeu și cu puterea Lui suverană; ele sint prețioase, pentru că ne-au fost dobîndite prin prețul inestimabil al singelui Dumnezeu-Omului-Hristos». Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 255: «Făgăduințele ἐπαγγέλματα sint explicate în III, 13 ca însemnînd promisiunea unui cer nou și pămînt nou în care locuiește dreptatea»; Cp. și C. Spicq, *op. cit.*, p. 211—212. Făgăduințele sint cele (necesare) vieții prezente și viitoare; concret: este nașterea din nou prin botez și comuniunea de existență și de viață cu Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, printr-o participare de filii «îndumnezeiți» de natura Tatălui lor (Ioan I, 12); Vezi și L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 699; J.W.C. Wand, *op. cit.*, p. 149.

faceți părtași dumnezeieștii firi, scăpînd de stricăciunea pottei din lume», expresia «ca prin ele» (ἵνα διὰ τούτων) se referă la «făgăduințele» de care s-a vorbit și între care harul divin, harul răscumpărător și îndumnezeitor, împărțit prin Sfintele Taine, ocupă locul de frunte, fiindcă prin Sfintele Taine se dobîndesc apoi toate celelalte daruri și stări fericite ale «îndumnezeirii».

Versetul acesta care cuprinde o expresie unică în Noul Testament: «faceți-vă părtași ai dumnezeieștii firi» a precizat că mintuirea și, după ea, îndumnezeirea sînt un act sinergetic în care omul, creștinul conlucrează prin forțele sau silințele lui, cu harul lui Dumnezeu și că deci ea nu este lucrarea nici numai a lui Dumnezeu nici numai a omului. Dumnezeu dă harul și cheamă la conlucrare: «faceți-vă părtași...» iar omul dă acceptul și silințele (I, 5—7) care reaînzează virtuțile.

Ideea de îndumnezeire afirmată în expresia «faceți-vă părtași dumnezeieștii firi», — presupusă de unii critici a fi interpolată și luată din filozofia greacă¹³⁸ —, este autentică petrină, fiind inspirată din cuvintele Mintuitorului, cînd a reprodus (Ioan X, 34; cp. Gal. III, 26; IV, 6—7) cuvintele inspirate de El (cf. I Petru I, 11) psalmistului (Ps. LXXXI, 1): «Eu am zis: dumnezei sînteți», cuvinte auzite de Sfințul Apostol Petru din gura Domnului însuși. Această expresie a creat «un tip de gîndire» și o concepție soteriologică pur ortodoxă.

Ideea și formula «părtași ai dumnezeieștii firi», aflată în centrul teologiei nou-testamentare, a avut un foarte important rol în dezbateră problemelor hristologice, soteriologice, sacramentale¹³⁹, eclesiologice și haritologice, ridicate de eretici în decursul secolelor, care au urmat scrierii Epistolei. «Lapidara formulă: «părtași dumnezeieștii firi», este de o claritate și de o îndrăzneală care i-au făcut succesul...; în teologie textul din II Petru I, 4 nu încetează a străluci în toată splendoarea sa și de a inspira desfășurările lucrării harului sfinților», zice un comentator catolic¹⁴⁰.

Versetul 4, de care ne ocupăm, vorbește de îndumnezeirea creștinului, accentuînd lucrarea lui Dumnezeu și a harului, și de smulgerea omului din stricăciunea păcatului și a vieții de păgînătate (cf. I Petru IV, 2—3), care necesită cultivarea virtuților. Efortul sau silințele credinciosului în colaborarea cu harul divin și comuniunea cu Dumnezeu conduc la transformarea lui interioară și a firii muritoare și stricăcioasă în cea nemuritoare și nestricăcioasă (cf. I Cor. XV, 42—52). Cu timpul, acest verset a creat în soteriologie, zice un comentator neortodox, două feluri de gîndire: apusean și răsăritean. În Apus s-a susținut că omul se poate mîntui sau numai prin eforturile sale proprii, sau numai prin har, printr-o hotărîre divină, acționînd ab extra (dinafară), concepție proprie Vechiului Testament; pe cînd în Răsărit, mergîndu-se pe linia textului din II Petru, I, 4—7, s-a statornicit ideea că mintuirea omului, prin conlucrarea lui cu harul divin, constă în transformarea naturii muritoare în cea nemuritoare. Această transformare se efectuează prin comuniunea cu Hristos, Dumnezeu-Omul, Care, luînd firea omenească a făcut-o nemuritoare și nestricăcioasă, îndumnezeind-o. Intrucît împărțirea harului și mintuirea, adică îndumnezeirea creștinului nu este posibilă după învățătura Evangheliei fără Sfintele Taine (cf. Marcu XVI, 15—16; I Petru III, 21; Ioan VI, 54—56; XX, 21—23 etc.) și nici în afara Bisericii (cf. Matei XVIII, 17—18; Luca X, 16; Evr. X, 24—29; I Petru II, 5 etc.), cele două feluri de gîndire și înțelegere a soteriologiei, au exercitat mare influență și în explicarea Tainelor și a naturii harului și subiectelor lui, explicări net deosebite în Apus și Răsărit¹⁴¹.

138. Vezi Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 255—256: «Expresia θεῖας κοινωνίας φύσεως nu are nici o legătură cu elenismul, că Petru nu e filosof. Epistola II Petru nu arată nici o legătură (nici) cu controversa gnostică, din cap. II; și cînd vorbește despre distrugerea lumii prin foc în cap. III, nu face nici o referire la stoicism, sau la platonism».

139. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 136: «Pasajul din II Petru I, 4 este de primă importanță, ca stabilind un tip de gîndire care poate fi privit a determina dezvoltarea vastei învățături hristologice, soteriologice și sacramentale, pretutindeni în veacurile primare ale istoriei Bisericii».

140. A. Charue, *op. cit.*, p. 484; iar C. Spicq, *op. cit.*, p. 212 spune că: «Sentința din II Petru (I, 4) fundamentează înțelegerea catolică despre har, prin care cel botezat primește într-un fel radical și începător o participare fizică la lucrările divine de cunoaștere și de dragoste al cărui principiu este «firea» (divină); Cp. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 699; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 132; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 256.

141. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 151—152, afirmă: «Pe cînd în Apus Tainele erau privite în dezvoltare, desemnate ca mijloacele dumnezeiești ale unui har proporționat cu exactitate,

Sfinții Părinți și scriitorii ai Bisericii din Răsărit, care au folosit și interpretat în operele lor textul din II Petru I, 4, urmăresc îndumnezeirea firii umane începând cu intruparea Fiului lui Dumnezeu și continuând cu toate actele și momentele importante din viața Domnului Hristos¹⁴²; de la Botez și Schimbarea la față până la proslăvirea, prin înviere și înălțarea la cer, și în fine, până la Parusia eshatologică. Alți Părinți explicând îndumnezeirea credincioșilor, arată că aceasta ia naștere prin comuniunea cu Hristos și în genere prin Sfînta Treime, prin Sfîntele Taine, începând cu Taina Botezului care aplică roadele răscumpărătoare ale morții și învierii lui Hristos și continuă a se dezvolta și desăvîrși prin celelalte Taine, și îndeosebi prin Sfînta Euharistie numită și «Taina îndumnezeirii», prin care ne îndumnezeim, devenind teofori, hristofori și pnevmatofori.

Textul din II Petru I, 4 a fost folosit îndeosebi de Părinții alexandrini Sfîntul Atanasie cel Mare și Sfîntul Chiril de Alexandria, cărora se și datorește precizarea învățăturii despre îndumnezeire. Astfel, Sfîntul Atanasie vorbește despre intruparea Domnului, în scopul înfierii și îndumnezeirii oamenilor prin har, cînd spune: «Fiul lui Dumnezeu s-a făcut și Fiul Omului, pentru ca fiii omului, adică ai lui Adam să se facă fiii lui Dumnezeu... Acela este Fiul lui Dumnezeu, după natură (κατὰ φύσιν), iar noi sîntem filii ai lui Dumnezeu după har (κατὰ χάριτιν). El s-a făcut fiu al lui Adam după iconomie ((κατ' οἰκονομίαν) și pentru harul nostru, iar noi sîntem fiii lui Adam după natură... Dumnezeu este Tatăl Lui după natură, iar nouă ne este Tată după har; și deși Tatăl este pentru Fiul, Dumnezeu după iconomie, pentru că Fiul s-a făcut și Om, dar Stăpînul nostru e Dumnezeu după fire»¹⁴³. Iar în alt loc, Sfîntul Atanasie cel Mare lămurește că intruparea Domnului Hristos a avut scopul îndumnezeirii oamenilor, zicînd: «Căci precum Domnul care a luat trup și s-a făcut Om, tot așa și noi oamenii am fost uniți cu Cuvîntul și ne îndumnezeim prin trupul Lui și în viitor moștenim viața veșnică»¹⁴⁴.

Sfîntul Chiril al Alexandriei, în legătură cu expresia: «dumnezei sînteți» (Ioan X, 34), înțelegînd că nu era cu puțință să scăpăm de stricăciune și de chipul pămîntesc, muritor, dacă n-am fi fost înfiați și îndumnezeiți prin întipărirea în noi a frumuseții chipului ceresc (al Fiului intrupat), spune: «Căci făcîndu-ne părtași ai (firii) Lui (prin har), am fost pecetluiti prin Duhul (Sfînt) întru asemănarea cu El însuși (Hristos) și ne-am ridicat la Arhetipul adevărat al chipului după care am fost făcuți. Căci abia redobîndînd noi frumusețea cea dintîi a firii și refăcuți și re-aduși la acea fire divină, vom fi mai buni. Așadar, ne ridicăm la demnitatea supranaturală, datorită lui Hristos și vom fi și noi fiii ai lui Dumnezeu; dar nu într-un chip neschimbător, ca Acela, ci ca prin imitare (κατὰ μιμήσειν) față de El prin har (κατὰ χάριτιν). Căci Acela este Fiul adevărat din Tatăl, iar noi sîntem fii prin înfiere (κατὰ θεοῦ) din iubirea de oameni (a Lui și a Tatălui), înțelegînd cuvintele: «voi sînteți dumnezei» ca aparținînd lucrării harului. În adevăr, creatura care era robită (păcatului și stricăciunii) este chemată la cele mai presus de fire, numai prin consimțire și prin voința Tatălui: Fiul însă este și Dumnezeu și Om. Și El își însușește rodul Său bun după natură»¹⁴⁵.

Sfinții Părinți folosesc adesea exemplul cu «fierul înroșit în foc» care capătă proprietatea focului de a arde, fără a-și schimba natura (de fier), pentru a exprima

în Răsărit ele au fost privite ca pricină ale unei necurmăte comuniuni cu Dumnezeu. Aceasta explică de ce subiectele harului sînt așa de puține în teologia de Răsărit».

142. Vezi pe larg Pr. Ioan Mircea, *Îndumnezeirea omului credincios*, «Mărturie biblice, patristice și cultice», urmare a îndumnezeirii firii umane a Mintuitorului Hristos», în «Orthodoxia», nr. 2/1975.

143. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre intruparea Cuvîntului și împotriva Arhenilor*, P.G., XXV, 996—997; Idem, *Despre Feciorie*, 3, P.G., XXVIII, 236. În același sens a spus mai înainte și pe scurt și Sfîntul Irineu, în «Contra ereziilor», *Haeres. III*, 19, 1, P.G., VII, 939: «Cuvîntul lui Dumnezeu s-a făcut Om... pentru ca omul să primească înfierea și să se facă fiu al lui Dumnezeu». Sf. Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, trad. de Pr. Dr. Ol. Căclulă, București, 1939, p. 51: «Cel credincios au devenit filii ai lui Dumnezeu și prin aceasta sînt vrednici și el a fi dumnezei».

144. Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea III-a împotriva Arhenilor*, P.G., XXVI, 397.

145. Sf. Chiril Alexandrinul, *Comentariu la Ioan*, P.G., LXXIII, 153.

starea de îndumnezeire prin har sau prin Duhul Sfînt, focul spiritual, ca o întrepătrundere a firilor. Și întrucit în Persoana Domnului Hristos lucrează cele două firi, «dintre aceste două firi — zice Sfîntul Grigorie Teolog — una (cea dumnezeiască) a îndumnezeit și alta (cea omenească) a fost îndumnezeită»¹⁴⁶.

Sfîntul Atanasie cel Mare, folosind chiar textul din II Petru I, 4 în tratatul său *Despre Sfînta Treime*, deși vede în actul îndumnezeirii opera comună a Sfîntei Treimi, acordă totuși Sfîntului Duh rolul de agent efectiv al ei. Căci zice: «Noi devenim părtași ai dumnezeieștii firi prin împărțășirea Sfîntului Duh». Și — argumentînd că Duhul Sfînt este din fire nemuritor și neschimbător, dînd nemurirea și celor muritori prin harul împărțășit și prin participare —, continuă: «Că sînt unele (lucrul) neschimbătoare prin fire, așa cum este focul arzător din fire, iar altele devin neschimbătoare prin participare, ca și apa care devine arzătoare (fierbinte) prin fierberea ei la foc. Așa și Duhul Sfînt: pe de o parte este neschimbător prin fire, iar pe de alta face neschimbători pe alții prin participare (părțășie) (κατὰ μετοχήν)»¹⁴⁷. Deci prin sălășluirea Lui în om, ca o «întrepătrundere» nu ca o amestecare a firilor.

Sfîntul Chiril al Alexandriei, explicînd în multe locuri expresia din II Petru I, 4, spune: «Fiul lui Dumnezeu, luînd firea noastră a refăcut-o după propria-I viață. Chiar și El este (sălășluiește) în noi. Căci am devenit întru totul părtași ai Lui și-L avem în noi înșine prin Duhul. Căci pentru aceasta ne-am făcut și părtași ai dumnezeieștii firi și ne numim fii, avînd astfel în noi înșine (Treimea) pe Tatăl prin Fiul, în Duhul (Sfînt)». De aci nevoia unei vieți noi corespunzătoare progresului și desăvîrșirii îndumnezeirii: «Căci trebuie să ne facem întru totul părtași și participanți ai dumnezeieștii firi a Cuvîntului, părăsind viața noastră dinainte, transformînd-o în alta, spre instaurarea felului de viață plăcut lui Dumnezeu, sau spre înnoirea vieții; fiindcă nu era posibil a deveni într-alt chip (îndumnezeiți) decît numai prin comuniunea (κοινωνία) (cu El) și prin împărțășirea Duhului Sfînt»¹⁴⁸.

Părinții și teologii răsăriteni, care văd realizată îndumnezeirea credinciosului prin comuniunea cu Sfînta Treime în Sfintele Taine, au pornit de la spusele Domnului: «Cel ce mîncă Trupul Meu și bea singele Meu petrece întru Mine și Eu în El» (Ioan VI, 56); și, prin El, în Sfînta Treime (cf. Matei XXVIII, 19; XX, 28; Ioan III, 16—17 etc.

Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Simeon Metafrastul și îndeosebi Sfîntul Simeon Noul Teolog vorbesc lămurit în rugăciunile lor din «Rînduiala Sfîntei Împărțășiri»¹⁴⁹, de comuniunea cu Sfînta Treime și de îndumnezeirea creștinului prin Sfînta Euharistie. Toate Tainele Bisericii sînt dătătoare de har îndumnezeitor și întinesc la unirea credincioșilor cu Hristos și cu Sfînta Treime. Dar cele care îl apropie, pînă la «asemănarea» cu El, sînt: Botezul, Mirungerea și Sfînta Euharistie.

146. Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntul XXXVIII la Teofante, adică la Nașterea Mintuitorului*, P.G., XXXVI, 325 B.C.; Vezi și la Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere de D. Fecloru, București, 1930, Cartea III-a cap. XVII, p. 207 și 209. De felul cum au lucrat în Mintuitorul Hristos cele două firi, la înnoirea și îndumnezeirea firii umane și a credincioșilor, vorbește pe larg Sfîntul Grigorie Teologul în *Cuvîntarea XXIX (a II-a teologică)*, P.G., XXXVI, 100 C-101 A.

147. Sf. Atanasie cel Mare, *De Trinitate; Dialogul I*, P.G., XXVIII, 1125 și 1153. Sfîntul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. cit., p. 208—209: «Fierul înșorit în foc arde... pentru că posedă această energie din pricina unirii cu focul. Și după cum înșoșirea (fierului) prin foc nu schimbă în foc firea celui înșorit prin foc... tot astfel și îndumnezeirea (firii și a voinței umane sau a omului) nu dă naștere unei singure firi compuse, ci arată două firi, care se unesc și se întrepătrund: cea dumnezeiască pătrunzînd și transfigurînd pe cea omenească prin energiile divine: harul și Duhul Sfînt.

148. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P.G., LXXIV, 280, 296, 333 și 433, unde spune: «Mai înainte, Origen, în *Omilia IV la Levitic* (P.G. XII, 437) afirma: «Părțășia dumnezeieștii firi ne dă împărțășirea sau comuniunea cu Tatăl și cu Fiul și cu Sfîntul Duh. Dacă însă săvîrșim faptele întunericii este sigur că nu mai avem împărțășire cu lumina. Dar dacă facem faptele luminii, avem părțășie și cu ingerii din cer, fiindcă și Hristos a împăcat prin singele Său cele cerești și cele pămîntești».

149. Vezi în *Liturghierul*, București, 1967, *Rugăciunea I, III, și VII* din «Rînduiala Sfîntei Împărțășiri», p. 288, 290 și 293—294.

«Prin Sfintele Taine oamenii ajung dumnezei și fii ai lui Dumnezeu, iar firea noastră omenească se învrednicește de cinstea care numai Domnului I se cuvine; omul care altfel e praf și cenușă se ridică la atita mărire încât ajunge deopotrivă cinstit și îndumnezeit chiar după fire, ca și Domnul»¹⁵⁰.

Sfântul Grigorie de Nisa vorbind despre îndumnezeirea firii noastre prin Taina Botezului, spune: «Nu e cu puțință ca omul să învieze fără să se fi născut din nou prin botez; nu avînd în vedere numai refacerea ființei noastre, ci avînd în vedere întemeierea din nou a fericirii și îndumnezeirii omului și a depărtării lui de orice întinare»¹⁵¹.

Iată, dar, cum au înțeles și tilcuit Sfinții Părinți și teologi răsăriteni ai veacurilor primare lucrarea harului îndumnezeitor prin Sfintele Taine și actul îndumnezeirii, ca atare, în lumina textului II Petru I, 4.

Cap. I, 5—7: «Pentru aceasta, punînd toată sîrguința, adăugați la credința voastră, virtutea, iar la virtute cunoștința» (6) «la cunoștință, înfrînarea, la înfrînare răbdarea, la răbdare evlavia» (7) «la evlavie iubirea frățească, iar la iubirea frățească, dragostea».

În cele patru versete (I, 1—4) de pînă aci s-a arătat lucrarea lui Dumnezeu și a harului divin. În următoarele (I, 5—9) se indică partea de colaborare a credincioșilor cu harul și comuniunea cu Hristos, care-și găsește expresia în virtuțile amintite.

Expresia *καὶ αὐτὸ τοῦτο* este o formă adverbială cu sensul de «pentru aceasta» și face trecerea la o idee complementară celei precedente¹⁵². Virtuțile ca stări și manifestări interne și externe se leagă una de alta ca apa pîrului de izvor și fac un tot între ele, constituind ceea ce se numește «viața în Hristos».

Sfântul Ioan Gură de Aur lămurește că nu e suficient să avem în noi, să posedăm aceste virtuți, ci trebuie ca ele să prisoască, adică să fie lucrătoare, să fișnească, revărsîndu-se din noi către Dumnezeu și către aproapele. Este nevoie ca ele să fie puse în slujba semenilor, pentru că numai așa vom căpăta îndrăzneală către Domnul la a doua venire a Lui, înaintea dumnezeiescului și înfricoșătorului Scaun de judecată, cînd El va judeca viii și morții¹⁵³.

Comentatorii răsăriteni numesc aceste virtuți «trepte de înaintare pe calea progresului sau a desfășurării evlaviei»¹⁵⁴, începînd cu credința din care decurg celelalte: virtutea, cunoștința, înfrînarea, răbdarea, evlavie, iubirea frățească și dragostea. Apostolul unește aci virtuțile teologice: credința, nădejdea (întrevăzută în răbdare și evlavie) și dragostea, ca unele harisme, ca: credința, cunoștința și evlavie și cu unele virtuți morale, ca virtutea însăși, înfrînarea și răbdarea. Totuși nici una din ele nu aparțin exclusiv credinciosului, ci sînt rezultatul unui sinergism adică a împreună-lucrării omului cu harul divin dat de Dumnezeu (cf. Ioan XV, 5; și Filip. II, 12—13)¹⁵⁵.

Credința, în orice sens ar fi luată, privește raportul filial al credinciosului înfiat cu Dumnezeu în Care crede și pe Care-l adoră și-l slăvește.

Virtutea poate însemna în general «calitatea morală» sau aci, mai degrabă «energia morală» (cf. I Petru I, 13; Iacob II, 26).

Cunoștința, după exegeții răsăriteni, este cunoașterea tainelor este ascunse ale lui Dumnezeu, pe care o au numai cei exersați cu deprinderea faptelor bune. Reluînd

150. N. Cabasila, *Despre Viața în Hristos*, traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 11.

151. Sf. Grigorie de Nisa, *Marea cuvîntare catehetică*, XXXV, P.G., XLV, 89, 95 și în traducere D. Cristescu și N. Barbu, București, 1947, p. 99.

152. Vezi A. Charue, *op. cit.*, p. 485; cp. și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 256.

153. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente la Ep. II Petru*, col. 1057.

154. Ecumenius, *op. cit.*, col. 581 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1257.

155. În legătură cu sensurile fiecărei virtuți și cu înlănțuirea lor pot fi aflate diferite păreri la: Ecumenius, *op. cit.*, col. 584; Teofilact, *op. cit.*, col. 1257; A. Charue, *op. cit.*, p. 485; L. Cf. Fillon, *op. cit.*, p. 100; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 257—258; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 154; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 133—134; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 125—126; C. Spicq, *op. cit.*, p. 213.

și accentuând ideea despre cunoștință (din vers. 3) Sfântul Petru are permanent în vedere pe falșii învățători, pe care-i descrie în capitolul II. Adevărata cunoaștere naște «înfrinare» sau cumpătare, ca să nu se defaime măreția darului.

În înlănțuirea lor, din înfrinare decurge «răbdarea», ca perseverență în bine, constanța în credință, răbdare fără descurajare în suferințe, îndelungă-răbdare nutrită de nădejdea unei zile mai bune în Parusie (cap. III). Ea rezumă adesea ansamblul vieții creștine și condițiile mântuirii.

Evlavia sau bunacucerție, ca o mai desăvârșită încredere în Dumnezeu, este amintită parcă anume în opoziție cu impietatea sau lipsa de evlavie și nelegiuirea ereticilor. Expresie a adorării și smeritei slujiri lui Dumnezeu ca Tată al tuturor și a lui Hristos ca Răscumpărător (II, 1), evlavia duce la «iubire de frați» (φιλαδελφία ca fii ai Aceluiași Tată; iubirea nu numai a creștinilor între ei, ci și față de toți oamenii. Iubirea de frați deși pregătită de evlavie, derivă din iubirea de Hristos ca lumina din soare.

Virtutea cea mai mare, care le încoronează pe toate, este «dragostea» față de Dumnezeu, față de Hristos și față de toți oamenii ca expresie a desăvârșirii vieții spirituale.

Cap. I, 8—9: (8) «Căci dacă aveți acestea și sporesc în voi, ele nu vă vor lăsa nici trîndavi, nici sterpi în cunoștința Domnului nostru Iisus Hristos» (9). «Căci cine nu are acestea este orb, nevăzînd departe și a uitat de curățirea păcatelor lui de demult».

Aceste două versete merg împreună și dau o motivare îndemnului făcut anti-tetic, pozitiv și negativ după cum obișnuiește Sfântul Apostol Petru și în prima sa Epistolă¹⁵⁶ (ex. I Petru I, 6—8, 12; 18—19; II, 1—2 etc.). Autorul stimulează pe creștinii cititori la practicarea virtuților amintite, în care virtuți dacă ei sporesc vor dobîndi răsplata silințelor lor «mîntuirea sufletelor» (cf. I Petru I, 9). Căci aceasta înseamnă exprimarea negativă: «Nu vă vor lăsa nici trîndavi (nelucrători), nici sterpi (neroditori) întru cunoștința Domnului Hristos, adică cunoștința mîntuirii adusă de El și transmisă prin harul acordat în Sfintele Taine. Și tocmai de acest har al Tainei Botezului vorbește în versetul 9, cînd numește «orb» sufletește (miop, nevăzînd departe) pe cel ce a uitat, sau nu ține seama de harul înfierii, al sfințirii și al iertării păcatelor lui de demult, atît cel strămoșesc cît și păcatele personale, dinainte de încreștinare, har primit cu prilejul botezului, nepăsarea ducîndu-l la pîiere și la osîndă grea.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, în «Fragmentele la Epistola II Petru», explică ideea acestor versete vorbind despre cei «nelucrători și sterpi» astfel: «Căci dacă nu ne curățim de grijile vieții și de păcatele lumești (aluzie la cele păgînești), chiar dacă sîntem credincioși, nu folosim nimic, ci dimpotrivă, pierim. Căci ce deosebire este dacă nu sîntem corupți prin bogăție, ci prin exces sau trîndăvie; sau dacă nu prin trîndăvie, ci prin nepăsare sau nerodire pierde (cineva) harul, ținîndu-l neroditor, spre a lui osîndă?»¹⁵⁷ (cf. II Petru II, 1, 12, 17).

Ideea și expresia: «nelucrători și neroditori» are în vedere atît pe ereticii rupti de adevărată credință, cît și pe cei care nu practicau credința, avînd o cunoștință nedeplină și socotind că credința cită o au le este de ajuns pentru mîntuire, fără a mai avea nevoie de fapte bune și de alte osteneli sau silințe.

Roadele și folosul acestor virtuți sînt de a ne face să avem îndrăzneala la a doua venire a Domnului, și de a ne învrednici să facem parte din ceata celor mîntuiți sau a dreptilor în viața veșnică, sub ceruri noi și pe pămînt nou (III, 13). De altfel singură prezența (apariția la Parusie a) lui Hristos va fi pentru unii lumină (că dreptii vor străluci ca soarele Matei XIII, 43), iar pentru alții (cei răi) osîndă și întuneric (cu scrișnire de dinți Matei XXV, 30, 41; II Petru II, 1, 12, 17)¹⁵⁸.

O explicație care ne ajută să înțelegem mai bine această idee (ca și pe cea din II, 1, 12, 17; III, 7) o oferă Sfîntul Vasile cel Mare, tîlcuînd cuvintele Psalmului XXVIII, 7: «Glasul Domnului desparte para focului», astfel: «Glasul Domnului des-

156. Vezi Pr. Ioan Mîrcea, *Epistola I Petru...*, p. 948 (p. 68).

157. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente la Epistola II-a a Sfîntului Petru*, P.G. LXIV, 1060.

158. Eucumenius, *op. cit.*, col. 584 și Teoflct, *op. cit.*, col. 1260; Vezi și J. A. Petit, *op. cit.*, p. 134; A. Charue, *op. cit.*, p. 485; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 155; C. Spicq, *op. cit.*, p. 214.

parte și imbinarea naturii și unirea focului. Focul, pregătit spre osînda diavolilor și ingerilor lui, la glasul lui Dumnezeu se desparte. În foc sînt două puteri: una arzătoare și alta luminoasă. Glasul Domnului face ca partea cea crudă, întunecoasă și arzătoare a focului să rămînă celor vrednici de ardere, iar partea cea luminoasă și strălucitoare a lui să fie sortită celor ce au să se bucure întru veselie. Deci, glasul Domnului este acela care desparte para focului și o împarte în așa fel ca focul osînde să fie neluminos, iar lumina odihnei să fie nearzătoare»¹⁵⁹.

Cap. I, 10: «*Pentru aceea, fraților, siliți-vă cu altă mai virtos să faceți temeinică chemarea și alegerea voastră*¹⁶⁰, *căci lăcînd acestea nu veți greși niciodată*».

Acî aflăm singurul loc din cele două Epistole unde Apostolul Petru folosește termenul de «frați», ca un apel direct către cititorii săi. Verbul *σπουδάσθε* (imperativ: «siliți-vă»), exprimînd îndemnul la acțiunea și cooperarea cu harul divin, reia și accentuează recomandarea din versetul 5. Îndemnul este ca credincioșii care au trecut prin baia botezului și au primit harul mîntuitor, să stăruie necurmat în desăvîrșirea acestei stări făcînd tot mai temeinică chemarea și alegerea lor. Chemarea ca și alegerea, sînt atribuite Fiului-Hristos. În cazul prezent chemarea precede alegerea, după spusa Mîntuitorului: «Mulți sînt chemați dar puțini aleși» (Matei XXII, 14). Cei aleși au fost chemați din întunericul neștiinței la lumina (cf. I Petru II, 9) cunoștinței lui Hristos.

Ecumenius și Teofilact referă chemarea și alegerea la «cuvîntul catehetic» sau la învățătura Apostolilor, pe care ei au primit-o și prin care au fost primiți în Biserică, în urma botezului. Iar îndemnul: «siliți-vă» înseamnă: «adică să trăiți conform acestei învățături, sau să fiți ireproșabili în purtarea voastră, ca să nu fiți judecați ca unii care ați uitat de darul (harul) lui Dumnezeu; ci să rămîneți temeiniciți și siguri în chemarea și alegerea voastră pentru mîntuire»¹⁶¹.

În I Petru I, 1—2, s-a spus că creștinii sînt aleși dinainte «prin preștiința lui Dumnezeu» ceea ce nu înseamnă nicicum «predestinare»¹⁶² (cf. Rom. VIII, 29—30); Efes. I, 13—14). «Alegerea prin preștiință nu desființează libertatea omului (liberul arbitru), ci arată numai că nu depinde totul numai de om, ci este nevoie și de harul lui Dumnezeu», acordat în chip special prin Sfintele Taine. Aceasta înseamnă că conlucrarea omului cu harul Domnului este condiție indispensabilă atît la alegerea inițială, la care-și dă consimțirea, cît și la cea finală, la intrarea în împărăția slavei, cînd va auzi sentința definitivă a mîntuirii și bucuriei. De aceea accentuează și Sfîntul Petru aci îndemnul ca creștinii să se dovedească, prin credință și fapte, sau prin viața curată, vrednici de chemarea și alegerea lor. Căci «numai aceia se vor mîntui care se vor arăta vrednici, care vor dovedi alegerea lor și prin fapte, nu numai pe cea «prin credință»¹⁶³.

«*Căci lăcînd acestea nu veți greși niciodată*». Adică, lucrînd după voia lui Dumnezeu și conlucrînd cu harul Lui, nu numai că nu veți greși, ci vă veți consolida și asigura mîntuirea sporînd în faptele și harul care o desăvîrșesc (II Petru I, 11). «*Căci așa (făcînd) vi se va da cu prisosință intrarea în veșnica împărăție a Domnului și Mîntuitorului Iisus Hristos*».

Cap. I, 11: «*Căci așa vi se va da cu bogăție intrarea în veșnica împărăție a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos*».

În acest verset — cu care se încheie Prologul — se arată că urmarea și încununarea conlucrării creștinului cu harul divin este acordarea celui mai mare dar al lui

159. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, trad. Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, București, 1939, p. 112—113.

160. Variante: Codicele Sinaitic (Ⲛ) și cel de la Athos (Ψ) cu o seamă de manuscrise și de versiuni vechi (ex. siriacă, Vulgată, coptă, arm. etc.) au adausul explicativ etic: «siliți-vă să faceți temeinică chemarea voastră prin fapte bune».

161. Ecumenius, *op. cit.*, col. 585 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1260; cp. C. Spicq, *op. cit.*, p. 215.

162. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 156, vorbește de două predestinații: una absolută și alta eventuală, spre mîntuire.

163. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVI la Romani*, P.G., LX, 539—541, 562 (în trad. de Arhim. Th. Athanasu, București, 1906, p. 255—256, 291); Vezi și A. Charue, *op. cit.*, p. 480; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 134.

Dumnezeu, făcut cu prisosință: intrarea în veșnica împărăție a slavei cu Hristos. Această dărnicie din belșug este nota generozității divine¹⁶⁴. Deși împărăția lui Dumnezeu începe de aici, avind o perioadă actuală care corespunde cu viața fiecăruia, căci ea «este în noi» (Luca XVII, 21; Rom. XIV, 17) ca «pace și bucurie în Duhul Sfânt», în versetul acesta este vorba însă de viitor, de împărăția eshatologică, inaugurată de Parusie sau a doua venire a Domnului, cind vor apare ceruri noi și pământ nou (III, 13).

Apostolul o numește «împărăția Domnului Hristos», pentru că El a deschis raiul prin jertfa Sa de pe Cruce și a făcut posibilă intrarea noastră în această împărăție cerească. Ea însă a fost propovăduită ca «împărăție a lui Dumnezeu», sau «a cerurilor» și este «veșnică» fiindcă este a Sfintei Treimi. De aceea în binecuvântările și rugăciunile liturgice, la săvârșirea, în numele Sfintei Treimi, a Sfințelor Taine, se folosește formula: «Binecuvântată este împărăția, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor».

Cuprinsul Epistolei (I, 12—III, 16)

- I. Mărturiile și surse ale cunoașterii lui Hristos și a adevărilor revelate (I, 12—21); — II. Denunțarea pericolului doctrinar și moral al falșilor învățători (II, 1—22); — III. Combaterea învățaturii eretice despre Parusie și judecata finală (III, 1—16).

I. — Mărturiile și surse ale cunoașterii lui Hristos și a adevărilor revelate (I, 12—21)

- a) Evenimentul Schimbării la Față — mărturie pentru cunoașterea lui Hristos (I, 12—18); — b) «Cuvîntul profetic» — temel al dreptei învățături (I, 19—21).

Începînd tratarea temelor propuse, Apostolul Petru se oprește mai întîi la mărturiile sau sursele pentru cunoașterea lui Hristos, analizînd evenimentul Schimbării la Față, al cărui martor ocular a fost Apostolul, ca dovadă împotriva celor care falsifică adevărul revelat, uzînd de «basme meșteșugite» (I, 16); iar în alte versete (19—21) recurge și la «cuvîntul profetic» inspirat de Duhul Sfînt și cuprins în Sfintele Scripturi care nu trebuie falsificat.

a) Evenimentul Schimbării la Față—mărturie pentru cunoașterea lui Hristos (I, 12—18)

Cap. I, 12: «De aceea, vă voi aminti pururea de acestea, cu toate că le știți și sînteți întăriți în adevărul de față (prezent)».

De remarcat că verbul μέλλειν (a avea grijă) deși aflat la viitor (μελλήσω) — voi avea grijă, fiind construit cu infinitivul verbului care urmează ὑπομινύσκειν (a aminti), joacă rol de auxiliar și nu se traduce, urmînd ca infinitivul pe lingă care este pus să ia sensul de viitor¹⁶⁵. Așa fiind, traducerea corectă este așa: «vă voi aminti». Unele manuscrise folosesc un alt verb cu negație: οὐκ ἀμελήσω (nu voi neglija)¹⁶⁶.

Stăruința în a le aminti «mereu» de acestea, adică de tot ce le-a spus mai înainte (I, 3—11), sau de viața creștină de la botez sau nașterea din nou, pînă la intrarea în veșnica împărăție a lui Hristos, vădește «rîvna» și conștiinciozitatea Apostolului în a-i întări în învățatura mîntuirii.

Cuvintele: «cu toate că știți și sînteți întăriți în adevărul de față» sînt spuse de Apostol ca să nu li se pară cititorilor ca un reproș faptul că reamintindu-le mereu că ei le-ar fi uitat și ar sta nepăsători, ci pentru a-i menține treji și conștienți de rațiunile lor de a crede¹⁶⁷. Prin «adevărul de față», în care stați, se înțelege instruirea catehetică prin cateheza apostolică, învățatura mîntuitoare pe care cititorii au primit-o și de care le-a amintit, în parte, pînă aici (I, 1—11), iar altele se vor aminti spre

164. C. Spicq, *op. cit.*, p. 216; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 135; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 701; A. Charue, *op. cit.*, p. 486.

165. Cf. M. Abel, *Grammaire du grec biblique*, Paris, 1929, § 56 c. p. 264; Vezi și L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 701; și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 263.

166. Variante: H L S pl sy au οὐκ ἀμελήσω = nu voi neglija.

167. Cf. Eucementus, *op. cit.*, col. 585; Teofilact, *op. cit.*, col. 1261; C. Spicq, *op. cit.*, col. 1261; C. Spicq, *op. cit.*, p. 217.

deosebire de «cuvîntul profetia», care e un adevăr vechi, cunoscut de veacuri din Sfintele Scripturi.

Cap. I, 13—14: (13) «Socotesc dar că este drept, cîd vreme sint în acest cort, să vă în trei prin aducerea-aminte». (14) «Știind că degrabă voi lepăda cortul acesta precum mi-a arătat și Domnul nostru Iisus Hristos».

Încă un motiv pentru care Apostolul le scrie și le amintește mereu lucruri deja știute și în care ei sînt întăriți, este că Domnul i-a descoperit sfîrșitul apropiat al vieții sale pămîntești. De aceea se simte și mai mult îndatorat a le aminti, pentru că nu mai are mult de trăit.

«Cortul» și «lepădarea» acestui cort, sînt simboluri și metafore pentru a exprima «trupul» și moartea lui sau ieșirea sufletului din trup *εξοδος*. Termenul «cort» e folosit în același sens și de Sfîntul Pavel (II Cor. V, 1—5). Moartea fiecăruia sau despărțirea sufletului de trup, este cel mai apropiat moment eshatologic, este «momentul eshatologic individual»¹⁶⁸.

Ca și în I Petru (I, 1; II, 11) Apostolul înfățișează aici ideea că această lume este pentru noi un exil, iar viața noastră pe pămînt este o călătorie continuă. Aici n-avem cetate stătătoare ci tindem și ne străduim spre patria cerească. Părăsind trupul muritor el are certitudinea că merge în împărăția slavei (cf. Petru V, 1). La ce moment și la care «descoperire» s-a gîndit Sfîntul Petru despre apropiata-i moarte?¹⁶⁹ Cei mai mulți comentatori consideră că el se referă la proorocia Mintuitorului, despre moartea martirică a lui Petru (cf. Ioan XXI, 18). Alții socotesc că Apostolul a avut în minte o descoperire particulară, care i s-a făcut ulterior, cu alt prilej; sau se gîndesc la momentul înfîlînirii Apostolului cu Mintuitorul pe calea Apia, cînd el ieșea din Roma ca să fugă de prigoană și cînd L-a întrebant: «Quo vadis Domine?». Și i s-a răspuns: «Merg la Roma pentru a fi răstignit acolo». Cea mai plauzibilă parere să fie părerea a doua a unei descoperiri recente.

Cap. I, 15: «Dar mă silesc (să vă scriu) ca să puteți și în orice timp după plecarea mea să vă aduceți aminte de acestea».

În loc de viitorul *σπουδάζω* (mă voi sili) unele manuscrise p. 72, 69 Sinaitic *κ*, au prezentul *σπουδάζω*, care pare mai potrivit cu ideea versetului, mai ales că aici se arată însuși scopul scrierii Epistolei. Ce înseamnă: «în orice timp și după plecarea mea să vă aduceți aminte»? Comentatorii răsăriteni dau acestui verset două explicații. Cuvintele: «Mă voi strădui, ca și după ieșirea mea din viață să puteți să vă aduceți aminte de fiecare dată»; — adică în fiecare zi și necontenit — de acestea (adică de cele spuse în I, 1—14), vor să spună că și după moarte sfinții își amintesc de cei de aici (de pe pămînt) și se roagă pentru ei (cei vii). Cu alte cuvinte că el se va ruga în cer lui Dumnezeu pentru nevoile lor. A doua explicație (pe care o dau ca fiind părerea altora), înțelege că: «Nu vă mirați și nu socotiți ca ceva rău faptul că mă străduiesc să vă amintesc mereu de acestea. Căci fac aceasta nu pentru că aș avea vreoa părere urilă despre voi, ca și cînd n-ați ști acestea, ci pentru ca să aveți înțelegerea statornică și neclintită a acestor învățături»¹⁷⁰.

Dar care este mijlocul, în acest ultim caz, prin care cititorii ei să-și poată aminti mereu de îndemnul Apostolului? Comentatorii moderni consideră că acest mijloc ar fi însăși scrisoarea-testament (II Petru), sau un document pierdut, ori Evanghelia după Marcu, sau formarea de succesori compeerți și zeloși¹⁷¹.

168. Cf. Diac. Prof. N. Nicolaescu, *A doua venire a Domnului, Înpărșia de o mie de ani*, în «Studii Teologice», XXIV (1927), nr. 1—2, p. 12.

169. Vezi în legătură cu aceasta: J. A. Petit, *op. cit.*, p. 135—136; cp. A. Charue, *op. cit.*, p. 486; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 702; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 153, C. Spicq, *op. cit.*, p. 217—218; «Dar ar putea fi vorba de asemenea de un loc comun aghiografic: Dumnezeu obișnuind a înștînța pe sfinții lui de data morții lor (*Martirul Sfîntului Policarp*, 52; *Sf. Ciprian, Viața*, 12).

170. Eucumenus, *op. cit.*, col. 585 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1261. Pentru prima Interpretare sînt: Sf. Ioan Gură de Aur, în *Cuvînt la Sfinții Petru și Pavel*. Eucumenus și Teofilact, Petru Damian, Salmeron, Belarmin, Suarez, Corneliu a Lapide etc., indicația la J. A. Petit, *op. cit.*, p. 136.

171. Vezi A. Charue, *op. cit.*, p. 487; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 702; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 127—128; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 265; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 157—158.

Dificultatea interpretării acestui verset vine de la folosirea viitorului: «mă voi sili» (σπουδάσω) care exclude, ca mijloace de amintire și consolidare în învățăturile date de el, atât Evanghelia lui Marcu (scrisă după felul de vorbire al lui Petru), cât și cele două E-istole ale sale cunoscute. Aceasta a făcut pe unii exegeți¹⁷² să se gândească la alte documente, fie pierdute, fie la scrierile apocrife atribuite lui Petru, ceea ce este cu totul exclus. Și atunci pare mai potrivită varianta cu verbul la prezent «mă silesc», care poate fi luat ca prezent istoric cu sens de trecut: «m-am silit» (prin tot ce am propovăduit și am scris) să vă aduceți aminte totdeauna de aceste învățături. De altfel repetarea acestui îndemn la aducere aminte și la trezvie făcută și în I Petru (II, 12; V, 8—9, 12) vădește că e vorba de un prezent cu sens de trecut: «mă silesc și m-am silit mereu». Viitorul «mă voi sili» este mai potrivit cu prima interpretare, după care Apostolul va depune stăruință pentru creștinii cititori de pretutindeni să mijlocească pentru ei în cer înaintea Sfintei Treimi, ca ei să nu se abată din calea mântuirii și să nu piardă harul.

Este posibil să avem aici (II, 15) o «antihronie» (ca și în I Petru IV, 6 și în multe locuri ale Scripturii), care obișnuiește să schimbe timpurile între ele, în așa fel, ca viitorul să-l înfățișeze ca trecut și trecutul ca viitor, iar prezentul să exprime vremea dinainte (trecutul) sau de după el (viitorul)¹⁷³.

Dacă pînă aici Apostolul a vorbit mai mult de adevărurile evanghelice care constituie învățătura creștină, în cele ce urmează (16—21) el arată temeiurile de nezdruncinat ale acestor învățături, temeiuri care sînt fapte istorice și biblice, «cuvîntul profetic». Aceste fapte și mărturiu nu se pot compara cu «basmelor meșteșugite ale ereticilor sau cu miturile păgînilor»¹⁷⁴.

Cap. I, 16: «*Pentru că v-am adus la cunoștință puterea și venirea (Parusia) Domnului nostru Iisus Hristos, nu prin basme meșteșugite, ci fiind (înșine) văzători ai slavei Aceluia*».

Ce sînt «basmelor meșteșugite» și la ce se referă ele? Cuvîntul μῦθος (mit, ficțiune, fabulă sau legendă) are un sens tehnic religios, însemnînd: cînd «legendele mitologice și cosmogonice», toate acele povestiri fabuloase privind zeli și creația lumii; cînd «oracolele» prin care zeli păgîni răspundeau la întrebările puse¹⁷⁵.

Sfîntul Chiril al Alexandriei numește basme și sofisme omenești opiniile ereticilor, despre care Apostolul Pavel spune: «De omul eretic ... ferește-te (fugi)» (Tit III, 10). Căpeteniile acțiunii de atac a ereticilor ca și toți ereticii care nu au adevărul se silesc a înflori (împodobi) minciuna (născocirea) prin diferite cuvinte (pompoase și atrăgătoare). Dar noi, — zice Sfîntul Chiril în numele Apostolului Petru — nu facem așa. Căci noi contemplăm adevărul, pe care l-am văzut cu ochii noștri cînd am fost cu El (Hristos) pe munte¹⁷⁶.

Prin σοφιστεύματα («sofistice» sau «meșteșugite») autorul vrea să spună că aceste «fabule» sau «basmelor» sînt intenționat inventate și au fost strecurate în ele idei doctrinare sau învățături false spre a induce în eroare și a ademeni pe creștinii prin ele. Fiindcă sînt și basme și fabule morale, care, deși ficțiuni, conțin idei morale folositoare. «Fabulele meșteșugite» erau armele ereticilor și gnosticilor de tot felul. Amestecîndu-le cu învățături creștine, ei căutau să strecoare îndoieli în sufletele creștinilor și să combată unele idei fundamentale ale creștinismului, ca răscumpărarea făcută de Hristos și Parusia eshatologică etc. (vezi II, I; III, 4), socotindu-le «mituri» sau «basmelor». Se știe că simonienii (discipolii lui Simon Magul, fapte VIII, 18—24), cerintienii (ucenicii lui Cerint, creștin iudaizant din Alexandria), gnosticii și ceilalți dinții eretici ai Bisericii, toți ieșiți din mijlocul creștinilor iudaizanți, creaseră fabule, genealogii (cf. I Tim. I, 4; IV, 7; VI, 3—5; Tit I, 14) și alte învățături greșite

172. Vezi C. Spicq, *op. cit.*, p. 218 și L. Cl. Fililion, *op. cit.*, p. 702.

173. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia III (Răspunsuri către Talasie, P.G., XC, 284*; Vezi și Eucumenius, *op. cit.*, col. 564; Teofilact, *op. cit.*, col. 1240 și Fr. I. Mircea, *Epistola I Petru*, p. 1002 (p. 122).

174. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 137 arată că religia păgînă era fondată integral pe fabule, iar majoritatea explicațiilor și tradițiilor rabinice se sprijinea pe fapte fabuloase, pe cînd religia creștină e temelnică pe Cuvîntul lui Iisus (Persoană istorică) și pe minunile Lui, cum demonstrează și Sf. Iustin Martirul în *Dialogul cu Iudeul Trifon*.

175. Vezi C. Spicq, *op. cit.*, p. 219; și Ch. Bigg, *op. cit.*, 265—266.

176. Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente la Epistola II Petru, P.G., LXXIV, 1017*.

despre Ingeri (cf. Col. I, 16), despre atributele Dumnezeirii, a Persoanei lui Iisus Hristos, a operei Lui răscumpărătoare și despre inutilitatea faptelor bune pentru mîntuire etc.¹⁷⁷.

Împotriva acestor idei false sau basme inventate, Apostolul afirmă cu tărie faptul istoric petrecut în prezența și sub ochii lui: «v-am făcut cunoscut puterea și venirea (Parusia) Domnului nostru Iisus Hristos a Cărui slavă am văzut-o». Exegeții răsăriteni explică ideea din acest verset așa: «Vă fac cunoscut puterea și venirea Domnului, nu folosindu-mă de înțelepciunea omenească și încîntînd auzul vostru cu cuvinte frumoase (pompoase) cum fac elinii și ereticii; grecii folosesc cuvinte frumoase și poetice, iar ereticii se folosesc de închipuiri (basmе) amăgitoare cu care se strecoară printre voi. Învățătura pe care v-o dau eu (Petru) este exprimată în cuvinte simple — cum spune și Pavel (I Cor. II, 1; XIV, 19) și cum o avem ca martori oculari ai Schimbării la Față a Domnului, pe care am cunoscut-o prin fapte și pe calea experienței»¹⁷⁸.

«Puterea», cum s-a arătat, este un atribut al Dumnezeirii, respectiv și al lui Dumnezeu-Fiul, Mîntuitorul-Hristos —, putere manifestată prin minunile săvîrșite, prin Schimbarea la Față și prin învierea și proslăvirea Sa. «Mărirea» sau «slava» Lui divină s-a manifestat pe muntele Tabor, dar se va arăta în toată strălucirea și măreția ei la ziua de apoi, la Parusia finală sau eshatologică. «Parusia» (παρουσία) sau venirea, starea de față a Domnului a devenit termen tehnic creștin pentru Venirea cea dintii — ca Mîntuitor — și pentru Venirea cea de a doua a Domnului ca Împărat-Judecător. Prima este Parusie istorică și începe cu întruparea Domnului și se termină cu învierea, arătările de după înviere și înălțarea; a doua Venire este Parusia eshatologică, ca Împărat și Judecător. Parusia istorică este chezașia și anticiparea Parusiei eshatologice. De Parusia ultimă sînt legate evenimentele finale descrise în cap. III, 7, 10—13: învierea morților, judecata finală și transfigurarea sau înnoirea lumii prin foc, pentru a face loc Îmărăției veșnice a dreptilor, «cu ceruri noi și cu pămînt nou».

Comentatorii au însă păreri diferite despre Parusie. Unii susțin că aci (v. 16) trebuie să înțelegem Parusia «prezentă» sau istorică¹⁷⁹; iar alții consideră că este vorba de Parusia eshatologică¹⁸⁰, de care se amintește în cap. III. Se pare că Apostolul aduce exemplul Schimbării la Față nu numai ca o chezașie a viitoarei Parusii, cît mai ales pentru a temeinici credințioșia față de mărturia Apostolilor și a întări pe cititori în adevărurile propovăduite de ei (apostoli și evangheliști). Așadar, ca văzători și contemplatori ai slavei lui Hristos pe Tabor, mărturia Apostolilor și a Evangheliștilor constituie o dovadă mai convingătoare decît orice altă mărturie.

Cap. I, 17: «Căci El (Hristos) a primit de la Dumnezeu-Tatăl cinste și slavă cînd din înălțimea slavei l-a venit un astfel de glas: Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit».

În calitatea de Dumnezeu, respectiv de Fiul lui Dumnezeu — confirmată de glasul Tatălui din cer — El are prin Sine cinstea și slava, care sînt însușiri proprii Dumnezeirii celei în Treime. Dacă aici se spune că El a primit cinstea și slava de la Dumnezeu-Tatăl, se are în vedere nu Dumnezeirea, ci Omenitatea Lui, adică Omul-Dumnezeu-Hristos. Încît, prin această cinste și slavă este ridicată și firea Lui umană la aceeași cinste și slavă cu Dumnezeirea Sa (cf. I Petru I, 21; III, 22)¹⁸¹.

177. Vezi J. A. Petit, *op. cit.*, p. 137; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 702; A. Charue, *op. cit.*, p. 487; C. Spicq, *op. cit.*, p. 219; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 158.

178. Ecumenius, *op. cit.*, col. 588 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1261; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 156: «Mesaful Parusiei (Venirii) lui Hristos întru putere nu este un mit inventat, ci ea este un adevăr revelat și atestat față de cititori prin propria experiență a lui Petru, care a fost martor ocular al Schimbării la Față a lui Hristos pe muntele Tabor».

179. De exemplu: vezi: A. Charue, *op. cit.*, p. 487; C. Spicq, *op. cit.*, p. 220; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 138 și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 157.

180. De exemplu: L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 702; W. Vrede, *op. cit.*, p. 128; cp. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 266 și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 159.

181. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 945 și 997 (p. 65 și 117).

Apostolul Petru vorbește aici despre slava care li s-a arătat lor (cei trei martori: Petru, Iacob și Ioan) de către Cel Unul-Născut (ὁ Μονογενής) la Schimbarea la Față și de către glasul pe care l-au auzit venind din cer de la Tatăl pentru Domnul¹⁸². El au fost martori nu numai văzători (ἐπόπται) ci și auzitori, fiindcă au văzut, L-au adorat și au contemplat lumina taborică a slavei Lui, dar au și auzit glasul Tatălui mărturisind pe Hristos ca Fiu, în rolul mesianic de Răscumpărător-Mintuitor. «Cinstea și slava» sînt expresii sinonime și alături de metafora «înălțimea slavei» indică de unde vine măreția slavei (din cer) și arată pe Hristos și ca obiect propriu de adorare, cum reiese de altfel și din textele doxologice ale ambelor Epistole (I Petru IV, 11; V, 11; și II Petru III, 18). Iar verbele λαμβάνω și φέρω (la participiu aorist «primind și venind») precizează faptul istoric¹⁸³. Slava divină era o dovadă directă a puterii și Dumnezeirii lui Iisus și o cheazăie a realității Parusiei Lui eshatologice. Glasul Tatălui, care a mărturisit pe Hristos ca Fiu și L-a cinstit cu slavă, a fost auzit de trei ori: la botez (Matei III, 17); la Schimbarea la Față pe Tabor (Matei XVII, 5; II Petru I, 17); și în preajma Patimilor: «L-am proslăvit și iarăși Il voi proslăvi» (Ioan XII, 28).

Cap. I, 18: «*Și acest glas noi l-am auzit venind din cer, cînd eram cu El în muntele cel sfînt*».

Versetul precizează din nou (ca și v. 16) că autorul făcea parte dintre cei trei martori, «noi», care au văzut slava de pe Tabor și au auzit glasul ceresc cînd erau cu El (Iisus). Ca urmare a acestei teofanii, muntele este numit cel sfînt, cum a fost socotit și Muntele Sinai, datorită teofaniei de la darea Legii lui Moise. Aceasta a făcut pe unii comentatori să vadă o paralelă între cele două momente teofanice, Moise fiind prezent la amîndouă.

Prezența și experiența personală a Apostolului Petru la Schimbarea la Față este și ea un puternic motiv de adevărare și de întărire a credinței în Hristos-Mintuitorul și Răscumpărătorul (II, 1), pe lângă evenimentul teofanic în sine și pe lângă glasul ceresc (al Tatălui) care arată identitatea, calitatea și misiunea Fiului. Cu toate acestea, falșii învățători, în majoritate iudaizanți, tăgăduiesc pe Hristos ca Domn și Răscumpărător (II, 1) și nesocotesc momentul teofanic de pe Tabor, deși considerîndu-se ucenici ai Apostolului Petru, combăteau și subminau pretutindeni autoritatea Apostolului Pavel (cf. III, 15—17) pentru că el nu văzuse pe Hristos etc.

În pofida mărturiilor biblice și istorice incontestabile și a martorilor autentici ai teofaniei, în timpurile din urmă, criticii protestanți, — îndeosebi Școala mitologică ce vorbește de «Mitul lui Hristos» și curentul de «demitizare» inițiat de Rudolf Bultmann și continuat de adepții lui — consideră Schimbarea la Față, minunile, pogorîrea la iad a Domnului și chiar învierea și proslăvirea Lui etc. «mituri» și pretind «demitizarea»¹⁸⁴ și excluderea supranaturalului și sacrului din istorisirea lor. Adevărurile scripturistice însă și evenimentele istorice infirmă aceasta¹⁸⁵.

b) «Cuvîntul profetic» — temel al dreptei învățături (I, 19—21)

Cap. I, 19: «*Și avem (mai) întărit cuvîntul prorocesc, la care bine faceți dacă luați aminte, ca la o lăclie ce luminează în loc întunecos, plîd cînd se va lumina de ziuă și Lucealărul va răsări în inimile voastre*».

Versetul aduce ca nouă mărturie «cuvîntul profetic», prin care trebuie să înțelegem tot ce spun Scripturile despre Mesia-Hristos și despre opera Lui de răscumpărare.

182. Ecumenius. *op. cit.*, col. 588 și Teofilact. *op. cit.*, col. 1264; C. Spicq. *op. cit.*, p. 221: «Fiul Meu cel iubit în limbaful biblic este aproape sinonim cu «Monogenis-Fiu unic-născut» (Ioan I, 14—18; III, 16, 18; I Ioan IV, 9); J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 159; «Fiul Meu iubit» apare ca un titlu secundar, echivalent cu Mesia».

183. Cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 702—703; A. Charue, *op. cit.*, p. 487—488; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 266—267; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 159; C. Spicq, *op. cit.*, p. 220.

184. Vezi Pr. Prof. Petru Rezuș, *Teologi, Teologi, probleme și curente noi în protestantismul contemporan*: 3. Rudolf Bultmann, *Demitologizarea și terminologia teologică*, în «Studii Teologice» XIX (1967), nr. 5—6, p. 257—260.

185. C. Spicq, *op. cit.*, p. 222; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 703; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 160; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 157.

Expresia «Și avem (mai) întărit cuvîntul profetic», vrea să înțelegem că profețiile mesianice sînt puternice și de netăgăduit prin faptul că sînt inspirate de «Duhul lui Hristos care lucrează în profeții» (I Petru I, 10—11); dar prin mărturia personală a Apostolului Petru și prin amintirea evenimentului Schimbării la Față a Domnului, întărită de glasul Tatălui din cer, «cuvîntul profetic» devine și mai întărit și mai demn de crezare, mai ales cînd profeția s-a împlinit, dovedindu-se astfel acordul total între sursele profețiilor și cateheza apostolică.

Sfîntul Chiril al Alexandriei lămurăște ideea astfel: «Avem deci și pe profeții Acestuia (Hristos) și pe evanghelizatorii (apostolii) care ne-au vestit dinainte același adevăr; și astfel cuvîntul profețiilor a devenit pentru noi mai puternic (mai convingător), avînd această putere sporită prin experiența personală a martorilor, prin cele ce «noi am văzut» și am auzit (cf. și I Ioan I, 1—5). Căci aceia (profeții) au prezis aceleași lucruri pe care Hristos venind le-a împlinit. Și noi Apostolii (cf. III, 2) sîntem martorii care am auzit mărturia Tatălui¹⁸⁶. Iată de ce «cuvîntul profetic» devine «mai întărit» și mai de crezut.

Expresia «...La care bine faceți că luați aminte» constituie o încurajare și o invitare indirectă la citirea și la studierea cu grijă a acestui corp de profeții în care creștinii dintre păgîni n-au crezut temeinic decît după predica apostolică¹⁸⁷. Se știe că acolo unde predicau Apostolii și evanghelisții, cei care primeau credința în Hristos, chiar dintre iudei și prozelitii lor, cercetau zilnic Scripturile pentru a verifica exactitatea celor propovăduite (cf. Fapte XVII, 11; cf. Ioan V, 39; X, 35; Rom. I, 2; II Tim. III, 16 etc.). Chiar și falșii învățători sau eretici venerau pe profeți și considerau profețiile lor ca inspirate de Dumnezeu, dar le interpretau greșit, după bunul lor plac.

În fraza «(luați aminte) ca la o lumină care luminează în loc întunecos» profețiile Scripturii sînt asemănată cu o «lumină care luminează în întuneric». «Locul întunecos» indică viața trăită în întunericul neștiinței (I Petru I, 14) și al păcatului (cf. I Petru IV, 3—4) pînă la venirea Luminii, adică a lui Hristos care este «Lumina lumii» (Ioan IX, 5; I Ioan I, 5), sau pînă la ajungerea acestei Lumini la ei. Înălăturînd întunericul din suflete și din minți, Lumina revarsă în inimi bucuria și binefacerile ei.

Sfîntul Chiril al Alexandriei adaugă aici: «Dar și voi binefaceți stăruind în cuvîntul profetic; căci acesta luminează pe cei neștiutori, pînă cînd va străluci lumina curată a Evangheliei peste voi și va răsări în inimile voastre Luceafărul spiritual, adică Hristos mărturisit de Tatăl»¹⁸⁸.

Expresia «Pînă cînd se va lumina de ziua și Luceafărul va răsări în inimile voastre» constituie o exprimare metaforică pentru a reda sensul spiritual: «zorii zilei», aurora, sau crepusculul, adică apariția creștinismului; iar «Luceafărul» are sens spiritual pentru Hristos, Care în alte locuri este numit «Răsăritul cel de sus» (Luca I, 78; cf. Matei IV, 16). «Eu sînt Lumina lumii — a spus Domnul — și cel ce-Mi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții» (Ioan VIII, 12). Această lumină (învățătura și harul) a lui Hristos-Luceafărul — va răsări în inimile credincioșilor și le va lumina. Este vorba de lumina lăuntrică și spirituală pe care o dau învățătura Evangheliei și harul luminător și mîntuitor al Sfintelor Taine. Și după cum este înțeleasă aici «ziua», ca Parusia istorică sau ca Parusia eshatologică și comentatorii privesc «Lumina». Ținînd seama de expresia: «pînă cînd se va lumina de ziua», unii privesc «ziua» în perspectiva eshatologică, referînd-o la «ziua Domnului» cea «de apoi» (III, 12) la sfîrșitul lumii actuale și începutul împărăției luminii voynice, cînd «dreptii vor străluci ca soarele» (Matei XIII, 43). Ziua luminii începe însă de aici și continuă pînă în veșnicie¹⁸⁹. De aceea, zice Mîntuitorul: «Pînă cînd este

186. Sf. Chiril Alexandrinul, *Fragmente la Epistola II Petru*, P.G., LXXIV, 1017.

187. A. Charue, *op. cit.*, p. 489: «Convertiții dintre neamuri (păgîni) — destinatarii Epistolei — nu aderă la vechile profeții ale lui Israel decît după ce în prealabil ei au primit predica apostolică: și chiar prozelitii care trecură din sinagogi la bisericile creștine, nu trebuia să ezite a prefera mesajul evanghelic, vechilor profeții». Cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 703.

188. Sf. Chiril Alexandrinul, *Fragmente...*, col. 1017.

189. În legătură cu înțelesul dat luminii în acest text vezi: Eumenius, *op. cit.*, col. 589; Teofilact, *op. cit.*, col. 1264; C. Spicq, *op. cit.*, p. 224 unde spune: «Mesia era așteptat ca o

Lumina cu voi, umblați în Lumina sfințeniei ca să nu vă cuprindă întunericul (neștiinței și păcatului)... Cit aveți Lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fiii ai Luminii» (Ioan XII, 35—36).

Cap. I, 20: «Acesta știind mai dinainte, că nici o profeție a Scripturii nu se împlineste după socotința liecăruia».

Apostolul vizează aici, (ca și în v. 16), pe ereticii care se considerau și profeți și interpreți, dar erau plămăuitori de basme și falsificatori ai Scripturilor prin falsa interpretare a acestora după bunul lor plac sau prin scrierile false trecute sub numele Apostolilor (cf. II Tes. II, 2). Adevărații profeți rosteau și scriau profețiile inspirate, dar nu le țilcuiau, pentru că nici ei nu le înțelegeau clar, dar doreau să le vadă împlinite (cf. I Petru I, 10—11).

Sfântul Chiril al Ierusalimului, mirându-se de curiozitatea și de îndrăzneala unor astfel de oameni, care printr-o pretinsă evlavie au căzut în erezie prin falsa interpretare a profețiilor, spune: «Cine oare cunoaște adncurile lui Dumnezeu decît numai Duhul Sfînt. Pentru ce, deci iscodești pe acelea pe care nici Duhul Sfînt nu le-a scris în Scripturi?»¹⁹⁰.

Comentatorii răsăriteni — Ecumenius și Teofilact —, vorbind de profeția adevărată și de cea demonică și închipuită, care se practica la eretici, spun: «Profeții primesc de la Dumnezeu profeția, dar nu cum vor ei, ci așa cum le-o transmite Duhul Sfînt, Care-i inspiră. Ei știu și înțelegeau cuvîntul ce li se transmitea de sus și doreau să vadă împlinirea lui (Luca X, 24), dar nu înțelegeau și țilcul lui. Nu tot așa făceau însă și profeții mincinoși, sau oracolele elinilor. Unii refuzau (împiedicau) împlinirea profeției, ca Balaam (Num. XXII, 12). Proorocii mincinoși nu știu nimic cînd acționau, și fiind ieșiți din minți, din cauza maniei, nu știu ce se petrece cu ei, suferind întocmai ca oamenii beți»¹⁹¹. În Noul Testament au existat, la începutul Bisericii, profeți harismatici care aveau darul de a țilcu Scripturile (cf. I Cor. VII, 28 etc.), sau de a face cunoscut voia lui Dumnezeu spre zidirea sufletească și spre mîntuire (cf. I Cor. XII, 29; XIV, 3, 29). Aceștia însă erau sub ascultarea Apostolilor, care-i rînduiau cînd să vorbească și cînd să tacă (cf. I Cor. XIV, 29—32).

Scripturile și profețiile au fost țilcuite de Mîntuitorul Hristos și de Apostoli și după ei de Sfînta Tradiție a Bisericii. Căci numai Bisericii care are infailibilitatea îi este rezervat dreptul de a interpreta Sfintele Scripturi ca și dreptul de excludere sau excomunicare și anatematizare a celor rătăciți, care ies de sub ascultarea ei (cf. Matei XVIII, 17—18; Fapte XV, 6—32; II Cor. X, 6; Gal. I, 5—9 etc.). Părinții Apostolici, Sfînții Părinți și Sinoadele locale și Ecumenice prin hotărîrile lor sub călăuzirea Sfîntului Duh (cf. Fapte XV, 28), au explicat și precizat sensul profețiilor și adevărurile dogmatice fundamentale revelate, combătînd toate ereziile și pe toți ereziarhii timpurilor.

Principiul ortodox de ermeneutică biblică este că Scriptura se interpretează cu ajutorul Tradiției bisericești și patristice, în lumina faptelor istorice¹⁹².

Lumină (Isaia LX, 1—3; I Ioan II, 8); prima Lui venire poate fi considerată deci ca o auroră (cf. Ps. CX, 3; Luca I, 78), a cărei strălucire nu va face decît să crească pînă la întoarcerea Lui glorioasă (a doua venire). De acum această Parusie împrăștie lumină în inimi și le face să fie pline de speranță»; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 139, vorbește de trei stadii ale lumii: 1. starea ludelilor sub Lege asemănată cu lumina slabă a unei lămpi în timpul nopții; 2. lumina aurei și a luceafărului dimineții, marcînd dispoziția celor ce caută pe Iisus Hristos în profeți; și 3. Marea zi care luminează pe cel care au primit credința; A. Charue, *op. cit.*, p. 489: «Prezicerile maslianice sînt o lumină provizorie, dar deja prețioasă... așteptînd aurora dimineții desăvîrșite care va fi Parusia Domnului»; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 703; W. Vrede, *op. cit.*, p. 128—129; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 158.

190. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XI*, 12, în trad. citată, p. 256—257. Iar Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXVI*, 2 la *Matei*, P.G., LVII, 418, 3 spune că: «Profeții știu că Hristos va fi răstignit, dar nu știu cînd și în ce împrejurare»; Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 108 și 110—111; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 71: «Uneori Dumnezeu descoperea unul prooroc o taină, iar țilcul ei altuia. Daniel IX, 2 se ruga îndelung și insistent pentru a cunoaște taina celor 70 de săptămîni, care fuseseră descoperite lui Ieremia (XXV, 11; XXIX, 10)».

191. Ecumenius, *op. cit.*, col. 589 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1265.

192. Cp. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Descoperirea dumnezeiască și modalitățile ei de exprimare spre mîntuire*, în «Studii Teologice» XXIV (1972), nr. 3—4, p. 184.

Nu trebuie uitat că Autorul Sfințelor Scripturi și al Sfintei Tradiții (cuvîntul nescris) sau Predania (I Cor. XI, 2; II Tes. II, 15; II Tim. II, 2 etc.) este Dumnezeu Care le-a inspirat (II Tim. III, 16; II Petru I, 21). Și tot El este și singurul interpret, Care, călăuzind Biserica, pe sfinții ei tilcuiitori și Sinoadele ei prin Duhul Sfînt, a vegheat la menținerea nestrîbită a adevărului revelat în ele și a făcut ca acesta să triumfe asupra ereziilor ivite, unele încă de la început și altele în decursul vremii. Sfinții Părinți n-au cutezat să interpreteze textul sfințit decît cu post și rugăciuni stăruitoare, pentru ca Duhul Sfînt să le descopere sensul adevărat¹⁹³.

Cunoscînd îndemnul Apostolului iubirii: «Nu dați crezare oricărui duh, ci cereți-i duhurile de sint de la Dumnezeu; fiindcă mulți prooroci mincinoși au ieșit (apărut) în lume» (I Ioan IV, 1; cf. II Petru II, 1—22), Biserica prin Sfinții Părinți a știut să deosebească și profețiile mincinoase și scrierile false sau apocrife trecute sub numele unor Apostoli (ex. II Tes. II, 2), deci și apocrifele atribuite Apostolului Petru, ca: Evanghelia lui Petru, Faptele și Apocalipsa lui Petru, de profețiile adevărate și de scrierile inspirate de Duhul lui Hristos (I Petru I, 11). Pe acestea apoi Biserica le-a selecționat și le-a codificat, alcătuiind laolaltă Sfînta Scriptură, mai întîi a Vechiului și apoi a Noului Testament, unindu-le sub numele de «Biblia sau Sfînta Scriptură».

Cap. I, 21: «Pentru că niciodată profeția nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți¹⁹⁴ ai lui Dumnezeu au grăit, mînați (inspirați) fiind de Duhul Sfînt».

Apostolul Petru precizează aici, împotriva falșilor profeți și învățători că profeția nu e în funcție de voia omului și n-are loc în orice timp și oricum. Ci ea se produce numai cînd vrea Dumnezeu să comunice ceva; și atunci El grăiește prin «oamenii cei sfinți» ai Săi, inspirați și mînați de Duhul Sfînt. Deosebirea între profeții adevărate, inspirați de Duhul lui Dumnezeu, sau al lui Hristos (I Petru I, 11) sau de Duhul Sfînt și între «profeții mincinoși» este ca între lumină și întuneric, ca între Hristos și Veliar (cf. II Cor. VI, 14—16). Acest Veliar îi inspira sau punea în stare anormală de agitație pe falșii profeți, care apoi rosteau lucruri de care ei nu erau conștienți. În acest fel «ceea ce spuneau proorocii mincinoși, grăiau prin duh necurat, voind să înșele (amăgească) pe ascultători nu numai prin cuvinte probabile, ci și prin scrisoare falsă»¹⁹⁵.

Deși «mînați de Duhul Sfînt», profeții sau «oamenii sfinți ai lui Dumnezeu» nu erau organe sau instrumente pasive, fără nici o participare, ci, dimpotrivă: «Cum este și firesc — zice Sfîntul Maxim Mărturisitorul — profeții nu se consideră niște simple vase sau organe pasive de transmitere a descoperirilor primite de sus, ci ei se silesc prin rugăciuni stăruitoare și prin scrutarea adevărilor să afle, pe cit e cu putință, măcar în parte, tilcul celor revelate de Duhul Sfînt... Sfinții (profeții) aveau harul Duhului care mișca puterea lor mintală și rațională spre căutarea și cercetarea celor privilegiate la mintuirea sufletelor. Fără Duhul nu vedeau nimic din cele duhovnicești, fiindcă mintea omenească nu poate percepe, fără lumina dumnezeiască, cele dumnezeiești și spirituale»¹⁹⁶. Iar comentatorii răsăriteni arată că: «profeții primesc

193. J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 139; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 703—704; A. Charue, *op. cit.*, p. 489; C. Spicq, *op. cit.*, p. 225; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 162: «În interpretarea Scripturilor creștinul trebuie să dea importanța cuvenită autorității Tradiției creștine în judecarea autorităților competente și a metodelor științifice stabilite ale exegezei»; Bo Reicke, *op. cit.* p. 159: «Garanția împotriva anarhiei spirituale (urmare a interpretării arbitrare a profețiilor, făcută de unii tulburători apocaliptici) este recunoașterea că Scriptura trebuie să fie interpretată de cei ce sint chemați, calificați și inspirați de Dumnezeu».

194. Variante: Cel mai mulți codici: Sinaitic (ⲛ) ACHLS pm Vg sg pl și multe mici mss. au θεοῦ ἁγίου sau ἁγίου θεοῦ.

195. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omitia III la Epistola II Tesaloniceni*, trad. de Arhim. Th. Athanasiu, București, 1905, p. 310; C. Spicq, *op. cit.*, p. 227 spune că ereticii din II Petru II solicitau pe creștin prin «învățături false și străine» (Evr. XIII, 9), acreditate prin false minuni care provin dintr-o sursă diabolică (cf. II Cor. XI, 13—15; Fapte XVI, 13).

196. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia III, Răspunsuri către Talaste*, P.G., XC, 613, 617 (în trad. cit., p. 320, 322).

profeția de la Dumnezeu, dar nu cum vor ei, ci așa cum li pune în mișcare Duhul cel dumnezeiesc. Puși în mișcare deci de Duhul Sfânt, ei au știut că li se trimite de la Dumnezeu cuvânt profetic și i-au slujit de bună voie. Este clar deci că profeții gă-sindu-se în starea lor naturală (normală) profețeau de bunăvoie»¹⁹⁷.

De remarcat că textul (II Petru I, 20—21) alături de cel paulin din (II Timotei III, 16) este foarte important pentru a demonstra dogma despre inspirația Sfințelor Scripturi.

II. Denunțarea pericolului doctrinar și moral al falșilor învățători (II, 1—22)

- a) Combaterea celor ce tăgăduiesc pe Hristos și hulesc «calea adevărului» (II, 1—3) ; — b) Exemple biblice despre pedepsele ce așteaptă pe falșii învățători (II, 4—22).

a) Combaterea celor ce tăgăduiesc pe Hristos și hulesc «calea adevărului» (II, 1—3)

Cu capitolul II al Epistolei, Apostolul schimbă tonul, devenind polemic, fiindcă vine direct la obiectul la care țintește: să denunțe pe ereticii la care a făcut aluzie în capitolul precedent, numindu-i «învățători mincinoși», și, arătând unele din ideile eretice, să infiereze viața lor trufașă și imorală; iar prin exemplele aduse să caute să-i facă a înțelege osinda pieirii ce-i așteaptă. Osinda lor este îndoită fiindcă după ce au căzut în apostazie (II, 20—22) urmăresc să atragă și să amăgească și pe cei credincioși care nu erau încă întăriți în credință.

Cap. II, 1: «*Dar au fost în popor și prooroci mincinoși, după cum și între voi vor fi învățători mincinoși, care vor strecura erezii pierzătoare și tăgăduind pe Stăpînul Care i-a răscumpărat își vor aduce (atrage) grabnică pierzare.*»

În prima parte a versetului, Apostolul face o comparație între falșii prooroci din Vechiul și Noul Testament. În toate timpurile au existat oameni de rea credință și interesați care au căutat să exploateze naivitatea celor credincioși pentru profituri personale. Apariția unor astfel de înșelători religioși o anunțase deja Mîntuitorul (Matei VII, 15; XXIV, 24). Și așa cum în sinul poporului ales, pe lângă prooroci inspirați de Duhul Sfânt, au existat și mulți falși prooroci «care prooroceau vedenii mincinoase, proorociri deșarte, înșelătorii și închișurii scoase din inima lor» (Ier. XIV, 14; Iez. XIII, 2—23; Zah. XIII, 4 etc.) spre a amăgi poporul, după cum spune: «Iar în proorocii Samariei am văzut nebulnia, căci au profetit în numele lui Baal și au dus în rătăcire pe poporul Meu» (Ier. XXIII, 13); tot așa, și «între voi (creștinii) vor fi învățători mincinoși».

Verbul *ἔσονται* pus la viitor (vor fi) arată că ereticii încă nu apăruseră în toate Bisericile Asiei Mici, dar erau pe cale a se ivi. Dacă în alle locuri e pus la prezent (v. 15) sau la trecut (v. 17—18) trebuie interpretat în funcție de context¹⁹⁸, după opinia unor comentatori; sau poate, mai de grabă, prin anahronie, cum s-a arătat mai înainte (I, 15—16). Astfel de eretici apăruseră și activau deja în Corint (II Cor. XI, 12, 26), Galatia (Gal. I, 9; II, 4—5) și Palestina (Iuda 2—19) și urmăreau să pătrundă și în celelalte provincii și Biserici ale Asiei Mici (cum pătrunseseră deja în Galatia).

Dacă, în genere, ereticii erau dușmanii din sinul Bisericii de curînd convertiți, prin «învățători mincinoși» se înțeleg toate categoriile de înșelători religioși, fie că se numeau «hristoși mincinoși și prooroci mincinoși care vor da semne mari și minuni încît să amăgească, de va fi cu puțință, și pe cei aleși» (Matei XXIV, 24); fie «apostoli mincinoși» (II Cor. XI, 13), «învățători» sau «frați mincinoși» (II Cor. XI, 26). Cum aceste denumiri erau purtate de harismaticii creștini, dar și le însușeau

197. Ecumenius, *op. cit.*, col. 589 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1265; Vezi și: L. Cl. Filllon, *op. cit.*, p. 704; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 140; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 162; C. Spicq, *op. cit.*, p. 225; A. Charue, *op. cit.*, p. 490.

198. Vezi Ch. A. Charue, *op. cit.*, p. 400; ep. L. Cl. Filllon, *op. cit.*, p. 704; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 271.

și toate categoriile deeretici amintite, ei puteau fi deosebiți numai după cum mărturiseau pe Hristos ca Domn și Răscumpărător, căci «Nimeni nu zice Domnul Iisus decît numai în Duhul Sfințit» (I Cor. XII, 3). Or, ereticii de care vorbește Sfințul Petru, tocmai tăgăduiau pe Hristos ca Stăpîn (Domn) și Răscumpărător.

În fraza «Care vor strecura erezii pierzătoare și tăgăduind pe Stăpînul Care i-a răscumpărat își vor aduce grabnica pieire», termenul ἀπολείας literal: erezii, «ale pierzării», e un ebraism¹⁹⁹. Δεσπότης (stăpîn de robi) este folosit în loc de κύριος și pus în opoziție cu-δούλος (rob). Creștinii au fost răscumpărați din robia păcatului²⁰⁰.

Apostolul vorbește la început de erezii în genere, care toate sînt pierzătoare și apoi precizează o primă erezie, gravă și pierzătoare: tăgăduirea Mîntuitorului Hristos ca Stăpîn (Domn) care i-a răscumpărat, ceea ce constituie o «adevărată apostazie»²⁰¹ (cf. și II, 20—22).

Asemenea eretici născuți chiar în sînul Bisericii, sînt după afirmația Sfințului Ioan Gură de Aur, vrăjmași ai Bisericii, mai periculoși decît dușmanii dinafară; pe cînd cei dinafară o fac mai strălucită, ereticii (dușmanii dinăuntru) o necinstesc în ochii aceluia cînd vād că e atacată de proprii ei fii care o sfîșie. Și acest păcat, spune el, reproducînd cuvintele Sfințului Ciprian (*De unitate Ecclesiae*), nu se poate spăla nici cu sîngele martiriului²⁰². Acești eretici erau în majoritate ieșiți din Sinagogă²⁰³ și creștinii formal; iar unii erau proveniți dintre păgînii de curînd converșiți, ușor de reconvertit la cele dinainte prin puterea de atracție a corupției, imbuibării, desfrîului și iubirii de slavă pentru cei naivi.

Cine erau acești eretici e greu de precizat. Comentarii răsăriteni vorbesc de Nicolași (Apoc. II, 14—15) și de Cerint, creștin gnostic din Alexandria cu ai lui²⁰⁴; la care unii exegeți adaugă și pe Simon Magul (Fapte VIII, 18—20), care a încercat să cumpere cu bani de la Apostolul Petru puterea harică a transmițerii darului Sfințului Duh spre a o comercializa. Cert este că nu poate fi vorba de gnosticii și gnosticismul din secolul II cum susțin unii comentarii independenți²⁰⁵, ci de precursorii lor, combătuți și de Apostolul Pavel în Epistolele către Corinteni, Galateni, Efeseni, Coloseni I și II Timotei și Tit. Chiar și esenienii de pe vremea Mîntuitorului erau o sectă influențată întrucîtva de «gnoza vulgară» despre care s-a vorbit mai înainte.

Despre un astfel de esenian numit Var Iisus²⁰⁶ care se tilcuiește Elima vrăjitorul, prooroc mincinos, vizionar și tilcuitor de vise, vorbesc și Faptele Apostolilor (XIII, 6—8). Pe acesta l-a înfruntat Apostolul Pavel în fața proconsulului Sergiu-Paul în insula Pafos, calificîndu-l «plin de toată viclenia și de toată răutatea, fiu al diavolului, vrăjmaș a toată dreptatea, care nu încetezi a strîmba căile drepte ale Domnului» și pe care «mina lui Dumnezeu» l-a orbit îndată (Fapte XIII, 11).

Cap. II, 2: «Și mulți vor urma rătăcirile lor prin care va li huliță calea adevărului».

Mîntuitorul spusese: «Largă este ușa și lată este calea pierzării și mulți sînt cei ce intră prin ea» (Matei VII, 13), iar Apostolul Petru precizează acum că mulți din cei neîntăriți în credință vor urma rătăcirile lor pentru că viața imorală este prea ademenitoare pentru cei nestatornici în credință. Termenul grec este ἀσελείας

199. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 163: «E un ebraism. La origine înseamnă o școală de gîndire», sau o partidă filosofică, o diferență de opinii; Vezi și L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 705; A. Charue, *op. cit.*, p. 140; C. Spicq, *op. cit.*, p. 229; Gh. Bigg, *op. cit.*, p. 271.

200. Vezi Pr. I. Mircea, *Răscumpărarea după Noul Testament în învățătura Sfinților Părinți*, în «Studii Teologice» XXIV (1972), nr. 1—2, p. 24—44; Cp. și Gh. Bigg, *op. cit.*, p. 274.

201. C. Spicq, *op. cit.*, p. 229; cp. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 705; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 163.

202. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Efeseni*, trad. cit.; p. 115.

203. Cf. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 141; cp. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 705.

204. Cf. Eucumenius, *op. cit.*, col. 592 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1265—1268; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 141, amintește după Nicolași, pe Cerinteni și pe Simon Magul.

205. Așa R. Knopf, *hoc loc.*; G. Holmann-W. Bousset, *op. cit.*, p. 306.

206. Vezi explicația mai pe larg din textele de la Qumran despre esenieni la C. Daniel, *Un esenian menționat în Faptele Apostolilor*, în «Studii Teologice», XXI (1969), nr. 9—10, p. 666—683.

(desfrînări), dar cum nu este vorba numai de abaterile morale (de desfrînări) de tot felul și de îmbuibări și beții (II, 13—14), ci și de abateri de la dreapta învățătură, mai corect este a se traduce prin «rătăcirile lor».

În legătură cu această îndoită abatere, morală și doctrinară, a ereticilor, comentatorii răsăriteni au explicat că aici începe atacul împotriva ereziei Nicolaiților, spunind că răutatea și nelegiuirea lor este dublă, căci ei sînt, pe de o parte, foarte nelegiuîți (hulitori) în ceea ce privește dogma, căci defăimau pe Stăpînul Hristos; iar pe de altă parte, sînt deosebit de desfrînați în ceea ce privește viața lor²⁰⁷.

Expresia «*Prin care va fi huliță calea adevărului*» arată că, în genere, hula sau hulirea se referă la adevărurile de credință; hula împotriva lui Dumnezeu (Matei IX, 3; XXVI, 65; Ioan X, 36) etc. sau a numelui Lui, hula împotriva credinței și a creștinilor²⁰⁸. Astfel se precizează că prin ideile lor rătăcite și prin viața lor imorală (cf. I Petru IV, 3—4) «va fi huliță calea adevărului», expresie folosită și mai departe (II, 15 și 21) în sensul de «calea dreaptă» sau calea dreptății (v. 21), ca aluzie la cuvîntul Mîntuitorului: «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6). De aici s-au format o seamă de expresii sinonime: «Calea lui Dumnezeu întru adevăr» (Matei XXII, 16) sau «calea Domnului» (Fapte XVIII, 25, 26); «calea mîntuirii» (Fapte XVI, 17) deschisă de Mîntuitorul; «calea dreptății», «calea păcii» sau «căile vieții» (Fapte II, 29, cf. Apoc. XV, 3) etc. Toți necreștinii, iudei și păgîni, huleau calea adevărului sau a mîntuirii, căci vedeau în religia creștină, în viața ireproșabilă a creștinilor (cf. I Petru II, 12; III, 15—16; IV, 3—4, 14, 16) și în credința lor nezdruccinată o înfruntare permanentă a ipocriziei și a imoralității lor.

Cap: II, 3: «*Și pentru lăcomie prin cuvinte amăgitoare vă vor exploata (căutînd profit). Dar osînda lor, de mult (pregătită) nu întîrzie și pieirea lor nu doarme*».

Cuvîntul *πλεονεξία*, după explicația comentatorilor răsăriteni, înseamnă cînd «nedreptate» cînd «zgîrcenie» sau lăcomie de avere. Din dorința de cîștig rușinos ei vă vor exploata (*ἐμπορεύεσθαι*) înseamnă a exploata, a face negoț, a trage profit material, a cîștiga bani). Pentru că fiind cu totul străini de dumnezeiasca învățătură ereticii se vor folosi de cuvinte plătuite²⁰⁹ sau false și amăgitoare, spre a trage profit de la cei naivi, amăgiți. Pentru «cîștig urit» (cf. I Petru V, 5; I Tes. II, 5; I Cor. VII, 21; I Tim. III, 3; Tit I, 11) ereticii falsificau Scripturile (cf. II Petru III, 16; I Cor. II, 17) și răzvrăteau familii întregi (Tit I, 11) fără nici un scrupul.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, vorbind despre asemenea falsificatori ai cuvîntului Scrișturilor, spune că ei «cîrcumăresc cuvîntul lui Dumnezeu», adică îl falsifică (cum falsifică circiumarul vinul turnînd apă în el). Cu alte cuvinte, acei amăgitori amestecă învățăturile lor false cu cele ale lui Dumnezeu²¹⁰, spre a trage folos. Fiîndcă acești eretici nu căutau mîntuirea sufletelor celor pe care-i amăgeau, ci cîștig material de la ei. Pentru aceasta ei își vor primi osînda.

În fraza «*Dar osînda lor de mult pregătită nu zăbovește și pieirea lor nu dormitează*», cuvîntul «de demult» vrea să spună cunoașterea de mai înainte a lui Dumnezeu. După cum celor buni, prin preștiința Sa (cf. I Petru I, 2) le-a pregătit dinainte cele bune, tot așa și celor răi, locul potrivit lor. Căci osînda lor cea de demult nu întîrzie²¹¹. Iar verbele *ἀργεῖν* (a fi nelucrător, zăbavnice) și *κοιμάσθαι* (a dormita), arată că osînda care, deși întîrzie, va fi totuși în curînd împlinită, cu siguranță, fiindcă Dumnezeu veghează și nu lasă nelegiuirea nepedepsită, ci cu cît El rabdă

207. Eucemenius, *op. cit.*, col. 592 și Teoflact, *op. cit.*, col. 1268.

208. În legătură cu «calea adevărului» vezi: Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...* p. 1001 (p. 121); C. Spicq, *op. cit.*, p. 230; G. Holmann-W. Bousset, *op. cit.*, p. 309; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 705; A. Charue, *op. cit.*, p. 491; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 130; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 163. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 141.

209. Cf. Eucemenius, *op. cit.*, col. 592—593; și Teoflact, *op. cit.*, col. 1268; C. Spicq, *op. cit.*, p. 132; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 273.

210. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia V la II Corinteni*, trad. cit., p. 80; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 142: «Ei nu caută mîntuirea sufletelor voastre, ci bogățiile voastre». Cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 705; A. Charue, *op. cit.*, p. 491; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 129; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 163; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 161.

211. Eucemenius, *op. cit.*, col. 593 și Teoflact, *op. cit.*, col. 1268.

mai îndelung aşteptînd pocăinţa lor (cf. II, 9, 15), cu atît mai grea le va fi osînda, la timpul potrivit. «Căci după ce dreptatea lui Dumnezeu s-a servit de predica otrăvită a acestor dascăli ai rătăcirii, pentru a împlini planurile lor ascunse asupra unor suflete (nestatornice) care voiau chiar să fie înşelate, osînda cade peste aceşti înşelători şi-i pedepseşte cu atît mai aspru, cu cît îndelunga Sa răbdare a fost pentru ei un prilej ne de pocăinţă, ci de a face să piară un mai mare număr de suflete»²¹².

b) Exemple biblice despre pedepsele ce aşteaptă pe eretici (II, 4—22)

Prin «osînda pregătită de demult» comentatorii înţeleg exemplul celor care au fost odinioară pedepsiţi (cf. v. 4—10), încît nici ereticii de care e vorba nu vor scăpa nepedepsiţi pentru nelegiuirile şi apostasia lor²¹³. Termenul *ἁρῖμα* (osîndă) e cuvîntul cheie explicat prin exemplele din versetele ce urmează (4—10), în care sînt arătate cronologic exemple biblice despre pedeapsa care aşteaptă pe aceşti eretici. Astfel cel dintîi exemplu se referă la îngerii căzuţi.

Cap. II, 4: «Căci dacă Dumnezeu n-a cruţat pe îngerii care au păcătuit, ci cu lanţurile întunericului în tartar i-a dat să fie păziţi, spre judecată».

Tîlcuind prima parte a versetului, comentatorii răsăriteni spun: «Dacă aceştia, care erau curaţi prin esenţa lor şi care fuseseră aşezaţi (în cer) ca îngeri cinstiţi de Dumnezeu, păcătuiind, n-au dobîndit iertare, cu atît mai mult nu vor fi cruţaţi oamenii (nelegiuîţi) care sînt mai aproape de noi decît aceia prin creaţie²¹⁴».

Păcatul îngerilor — de care vorbeşte şi Epistola lui Iuda — a fost neascultarea, călcarea ordinii stabilite de Creator, căci şi-au părăsit vrednicia încredinţată şi spaţiul corespunzător ei. După exegeza patristică, pricina acestei neascultări a fost trufia acelor duhuri şi năzuinţa lor de a fi egali cu Dumnezeu (Iov I, 6; Isaia XIV, 10—15; Dan. VII, 10; Luca X, 18; Ioan VIII, 44; Apoc. XII, 3, 7—9; XXII, 21; I Petru V, 8).

«Pedeapsa» îngerilor neascultători a urmat îndată. Din clipa în care s-au lepădat de vrednicia lor, au trebuit să părăsească şi sfera cerească corespunzătoare acelei vrednicii. De unde mai înainte locuiau în lumină, ei înşişi radiînd lumină prin legătura cu Dumnezeu, acum, ruşi de comunitatea cu Creatorul, s-au cufundat în lătura opusă, în puterea morţii, şi a întunericului, care este inchipuit ca o povară ce-i apasă în adîncul gheenei. Aşa devin ei din îngerii luminaţi diavoli întunecaţi. Tartarul este un alt nume al iadului sau al gheenei. Iar expresia «lanţurile întunericului tartarului; unde sînt ţinuţi spre judecata finală, vrea să arate «inevitabilitatea osînde şi neputinţa de a scăpa de osîndă»²¹⁵.

Intrucît, deşi se spune că demonii sau îngerii căzuţi sînt inchişi în iad sau tartar, «ei totuşi lucrează în lume, după opinia majorităţii teologilor, iadul nu trebuie considerat ca un loc, ci ca o stare sufletească. În acest sens «demonii poartă cu ei iadul în orice loc ar fi. Dar la sfîrşitul lumii ei vor fi surghiuniţi... în propriile lor întuneric»²¹⁶. Demonii lucrează în lume ca «duhuri ale văzduhului» şi ca «stăpînitori în lume» (cf. Ioan VII, 44; XVI, 11).

Pizma şi furia demonilor s-au îndreptat de la Dumnezeu asupra oamenilor, mai ales după Venirea Domnului. Căci «înainte de venirea Domnului, zice Sfîntul Iustin Martirul, diavolul nu ştia în chip evident intensitatea pedepsei lui, fiind ea arătată

212. Sf. Ioan Gură de Aur, citat la J. A. Petit, *op. cit.*, p. 142.

213. Teofilact, *op. cit.*, col. 1268—1269; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 705; A. Charue, *op. cit.*, p. 491; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 164.

214. Eumenius, *op. cit.*, col. 593 şi Teofilact, *op. cit.*, col. 1268.

215. Pr. Prof. Gh. Ghia, *Epistola Sfîntului Iuda, Introducere şi comentariu*, Craiova, 1927, p. 59—60; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 706 spune că: După Sf. Irineu, Tertulian, Sf. Ciprian etc., căderea îngerilor a fost pricinuită de o violentă mişcare de invidie, fie împotriva primilor oameni pe care Creatorul îi dăruise aşa de minunat; fie chiar după Lactanţiu, împotriva Fiului lui Dumnezeu; după Origen, Sf. Atanasie şi Fer. Augustin etc., pricina căderii lor a fost păcatul mîndriei şi al răzvrătirii direct împotriva lui Dumnezeu, părere acceptată de majoritatea teologilor; Eumenius, *op. cit.*, col. 596; cp. A. Charue, *op. cit.*, p. 497; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 275.

216. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 144; Vezi şi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru*, p. 991—992 (şi în Extras, p. 111—112).

în chip acoperit de profeți. Dar venind Domnul, diavolul a înțeles lămurit (cf. Matei VIII, 29; XXV, 41) că focul cel veșnic i-a fost rezervat și pregătit lui și înșelătorilor lui; de aceea el nu încetează a întinde curse credincioșilor, voind să aibă pe mulți părtași pierzării lui ca să nu se rușineze infruntând singur rușinea osîndeii; el se mîngîie cu această înșelătoare consolare»²¹⁷.

Sînt totuși unii comentatori care se gîndesc că ar fi vorba nu de păcatul neascultării și al căderii înșelătorilor, ci de păcătuirea lor cu fiicele oamenilor (Fac. VI, 1—4), identificînd pe «fiii lui Dumnezeu» cu înșelătorii, ceea ce nu se poate admite, pentru că firea spirituală a înșelătorilor nu îngăduie unirea trupească cu «fiicele oamenilor». Și atunci acest text trebuie înțeles altfel, anume că prin «fiii lui Dumnezeu», care au fost înșelători ca înșelătorii care susțin această părere, nu trebuie înțelesii înșelătorii, ci «oamenii virtuoși» (cf. Matei V, 5) care au păstrat harul (Rom. VII, 14) și respectiv pe «fiii lui Set». Iar «fetele oamenilor» sînt cele descendente, în majoritate, din Cain. Uriașii (giganții) pot fi aici oamenii încrezuți în forțele lor fizice, renumiți pentru răutatea lor. Unii din ei își măsoară puterile cu Dumnezeu. Ei sînt rezultatul căsătoriilor mixte dintre urmașii lui Set și fiicele urmașe ale lui Cain²¹⁸.

Cap. II, 5: «Și n-a cruțat lumea veche, cînd a adus poporul lumii pentru pedeapsa celor nelegiuți, ci a păstrat (numai) pe Noe al optulea propovăduitor al dreptății».

Termenul ἀσεβής, ęc înseamnă și necredincios și nelegiuit.

După pedeapsa înșelătorilor căzuți, Apostolul aduce exemplul cataclismului sau potopului ca «primă judecată universală», ca pedeapsă generală care a cuprins toată lumea nelegiuită, pierită «prin apă» (cf. I Petru III, 20). De la potop a scăpat numai Noe, soția și copiii lor cu soțiile lor, cu care începe lumea cea nouă al cărei strămoș devine Noe. Apostolul numește «lumea veche» pe cea dinainte de potop, în comparație cu cea care avea să se nască după potop, ca lume nouă. Potopul, care pentru lumea veche a însemnat moartea, iar pentru Noe și ceilalți 7 membri ai familiei a însemnat o naștere din nou a lor și a lumii de după ei, a fost arătat de Apostolul Petru în prima Epistolă ca prefigurare a «botezului care mîntuiește» (I Petru III, 21)²¹⁹, ca mijloc al înnoirii spirituale a lumii prin har începută după potop, a cărei înnoire este înfăptuită efectiv odată cu Hristos.

Noe este numit aici «al optulea propovăduitor al dreptății» în înțelesul că el avertizase prin cuvînt, prin pilda vieții, prin credința sa statornică și prin construirea corăbiei de salvare pe contemporanii lui despre pieirea ce-i amenința pentru necredința și nelegiuirile lor. Pentru acest fapt tradiția iudaică l-a privit ca pe un predicator, ca al optulea predicator. Noe este numit «predicator al dreptății», ca trăitor al harului divin și vestitor al voii lui Dumnezeu²²⁰, intrucît și-a păstrat și credința și ascultarea față de Dumnezeu și a trăit viața curată și bineplăcută Lui. Unii comentatori socotesc că Noe este «al optulea propovăduitor al dreptății» începînd de la Adam și pînă la Enoh cel de «al șaptelea propovăduitor», adică făcînd parte din a opta generație de oameni (cea de după potop); iar alții îl socotesc a fi al optulea dintre cei salvați din potop²²¹.

217. Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Contra Marcionem*, citat la Sf. Irineu, *Haereses*, V, 26 și reprodus de Ecumenius, *op. cit.*, col. 575; și de Teofilact, *op. cit.*, col. 1249.

218. Vezi Prot. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Facerea*, text și scurte note explicative, Sibiu, 1945, p. 39; Pr. Prof. Gh. Ghia, *op. cit.*, p. 59, redă explicația Sfîntului Ioan Gură de Aur, după care fiii lui Dumnezeu (Fac. VI, 1) sînt setiții, oamenii evlavioși, iar fiicele oamenilor sînt urmașele lui Cain; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 185, vorbește de «titanii care s-au răzvrătit împotriva zeităților».

219. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru*, p. 995—997 (p. 115); cp. A. Charue, *op. cit.*, p. 491.

220. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 166; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 165; C. Spicq, *op. cit.*, p. 232; cp. J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 144; A. Charue, *op. cit.*, p. 492.

221. Amintesc de ambele păreri: J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 144; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 165 și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 276. Pentru ultima părere vezi A. Charue, *op. cit.*, p. 492 și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 165; «Opt» sugerează ideea de perfecțiune și poate fi asociat cu acele instituții creștine, ca Duminica, a opta zi».

Cap. II, 6: «*Și cetățile Sodomei și Gomorei le-a osîndit la ardere, dîndu-je ca o pildă nelegiuitorilor în viitor.*»

Verbul *καρπώσας* este participiul aorist de la *καρπῶν* (a arde, a preface în cenușă).

Sfînta Scriptură a Vechiului Testament (Fac. XIX, 1—25; Lev. XX, 13; Deut. XXIX, 23) face cunoscut că locuitorii cetăților Sodoma și Gomora (ca și a celor din jurul lor, Adma și Tebaim) deprinseseră o formă monstruoasă a păcatului desfrînării, perversiunea sau homosexualitatea, păcat împotriva firii (cf. Rom. I, 27). De la numele Sodomei, perversiunea locuitorilor s-a numit «sodomie», iar practicanții lor «sodomiți». Cei ce deprindeau acest păcat erau uciși (Lev. XX, 13). Păcatul sodomiților constituia o «insultă a firii» (*ὕβρις*), «calul dorinței» zice Clement Alexandrinul. «Pe-deapsa pentru insulta aceasta ne-au făcut-o cunoscută îngerii care au fost la Sodoma. Aceia au dat foc aceluia oraș ca, să rușineze pe cei ce voiau să treacă dincolo de marginea rușinii, arătînd ca un exemplu tare că focul este rodul acestei desfrînări». Pentru aceasta, în mînia Sa Dumnezeu le-a osîndit acele cetăți la cea mai groaznică pedeapsă: să fie arse cu foc, cu pucioasă și smoală, prefăcîndu-le în cenușă și în locul lor să ia naștere Marea Moartă²²². Iar Apostolul amintește aici exemplul pedepsirii lor ca pildă pentru ereticii care falsifică Scripturile și abat sufletele de la Hristos și de la Biserică și pentru toți nelegiuitorii din viitor, pînă la ziua de apoi, cînd toată lumea de nelegiuitor va pieri prin foc, ca o pedeapsă generală (cf. III, 7—10, 13).

Cap. II, 7: «*Iar pe dreptul Lot, chinuit de petrecerea în desfrînare a celor nelegiuitorii, l-a izbăvit.*»

Noe și Lot, în contrast cu nelegiuitorii dîn timpul fiecăruia, sînt dați ca exemple de credințioșie și de virtute, sau de trăire după voia lui Dumnezeu, prin care s-au menținut pe «calea adevărului» și «a dreptății». De aceea, pentru virtutea și înfrîmarea lor, Dumnezeu i-a cîstit și i-a răsplătit, salvîndu-i din mijlocul nelegiuitorilor și de la pieire, pentru sobrietatea lor. Căci Noe n-a fost cuprins de impietatea celor dinainte de potop; iar Lot nu s-a lăsat cu nimic influențat de desfrîul monstruos al sodomenilor²²³. Lot este numit drept și pentru credințioșia lui, că nu s-a abătut de la adorarea lui Dumnezeu, dar și pentru că n-a părăsit «calea dreptății» sau a virtuții.

Cap. II, 8: «*Pentru că dreptul (acesta) locuind între ei chinuia sufletul său drept, prin ce vedea și auzea zi de zi din faptele lor nelegiuite.*»

Păcatele acelor nelegiuitorii erau cunoscute, văzute și auzite de toți, zi de zi, și aceasta chinuia sufletul curat și drept al lui Lot, care a apărut pe călătoriile pe care-i găzduia, cu toate că nu știa că sînt îngerii în chipuri de oameni (Fac. XIX, 5—9) și nu i-a dat pe mina celor care-i cereau să-și satisfacă poftele cu ei.

Sfîntul Irineu amintește în acest sens un caz similar despre Sfîntul Policarp. Se spune că, fiind alit de devotat purității credinței se tulbura cînd auzea rostindu-se

²²² Sf. Ioan Gură de Aur, în «*Fragmente*», col. 1060, întreabă și răspunde: «Vrei să știi de ce s-a întimplat acelor cetăți groaznică pedeapsă? Intii pentru păcatul acela supărător și hidos; și apoi, pentru că acești oameni (nelegiuitorii) au (continuat) întins patima lor nesătioasă și în copii. De aceea li s-a dat această pedeapsă». Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, X, trad. de Dr. Nicolae I. Ștefănescu, București, 1939, p. 218; Prof. Dr. N. Neaga, *Facerea*, p. 73: «Aceste cetăți situate în jurul văii Sidim, care era acoperită cu fîntini de smoală (Fac. XIV, 10) au alcătuit, după arderea lor, împreună cu această vale, Marea Sărată, sau «Marea Moartă» (Fac. XIV, 310). Iar la p. 97: «Pe ruinele (cenușa) acestor orașe ia ființă Marea Moartă. Bogat în materii combustibile, pămîntul s-a aprins și s-a consumat prin foc, iar nivelul regiunii a rămas mult mai jos decît restul cu cca 400 m sub cel al Mării Mediterane. cp. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 166; A. Lopuhin, *op. cit.*, p. 342; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 145; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 131; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 277.

²²³ Ecumenius, *op. cit.*, col. 597 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1269; Vezi și L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 707; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 145; cp. și A. Charue, *op. cit.*, p. 492 și C. Splcq, *op. cit.*, p. 233.

erezii. «El ar fi scos țipete și și-ar fi astupat urechile, spunând: Dumnezeu bun, pentru ce timpuri m-ai rezervat! De ce suport eu aceasta? Și îndată ar fi ieșit...»²²⁴.

Potrivit legii contrariilor — de care amintește Scriptura: «nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele» (cf. Rom. XII, 21; Matei V, 43—45) și de care vorbește Sfântul Ioan Gură de Aur²²⁵ — cum se arată, de altfel, și aici — exemplele rele sînt îngăduite de Dumnezeu pentru purificarea și desăvîrșirea celor credincioși iar pedepsele se dau spre înțeleptirea celor răi și spre îndreptarea lor, căci Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului. De aceea exemplele au adesea efecte contrarii: într-un fel pentru unii, în alt fel pentru alții.

Cap. II, 9: «Că Domnul știe să scape pe cei credincioși din încercări, iar pe cei nedrepti să-i păstreze, ca să lie pedepsiți în ziua judecării».

Termenul *Κύριος* (Domn), folosit aici, se referă la Hristos ca Judecător, iar în sens larg la Dumnezeu cel în Treime. Domnul scapă pe cei credincioși din încercări (*πειρασμός* — încercare, ca și în I Petru IV, 22), dar nu-i scutește de ispite, care-i întăresc și-i feresc de osînda celorlalți, smulgîndu-i dintre ei în ceasul pieririi și rezervîndu-le mîntuirea finală ca unor drepti; iar pe cei nedrepti li păstrează pentru osînda solemnă din ziua judecării generale²²⁶. Expresia «cei nedrepti» se referă la ereticii vizați și la toți ereticii și nelegiuiții din viitor, pînă la vremea de apoi. Unii răzvrătiți și eretici au fost pedepsiți chiar și în viață (de pildă: cei de la zidirea Turnului Babel, cei pieriți prin potop, locuitorii Sodomei și Gomorei, Core, Datan și Abiron cu ceata lor (Num. XVI), Iuda vînzătorul (Matei XXVII, 5; Fapte I, 18), Arie ereticul etc.); iar alții vor fi osîndiți grav la Ziua Judecării finale, după ce sufletele tuturor vor trece mai întîi prin judecata particulară, îndată după moartea fiecăruia (cf. Luca XVI, 22—35; Evr. IX, 27). Dar și cei pedepsiți în viață, ca exemplu, vor primi pedeapsa și dincolo (cf. Matei X, 15).

Sfîntul Ioan Gură de Aur referindu-se la cataclismul popoului și la groaznica osîndă a cetăților amintite, spune, în legătură cu ideea de mai sus: «Timpul mîntuirii este viața prezentă; iar după moarte este judecata și osînda». Cînd zice Domnul: «Mai ușor va fi pămîntului Sodomei și Gomorei în ziua judecării» (Matei X, 15) înseamnă că: «Prin aceste cuvinte, Domnul a spus că vor fi pedepsiți și locuitorii Sodomei și Gomorei, mai ușor, dar tot vor fi pedepsiți. Ei au primit și aici pe pămînt cea mai groaznică pedeapsă, dar nu vor scăpa nici de pedeapsa din cealaltă lume». Și încheie: «De altfel dacă necredincioșii, după moarte s-ar mîntui prin credință, nici un necredincios n-ar mai pieri. Căci toți s-ar căi și s-ar mîntui»²²⁷.

Cap. II, 10: «Și mai virtos pe cei ce umblă după trup, în poște spurcate, și care disprețuiesc domnia (cerească ori stăpînia). Îndrăzneți, îngîmblați, ei nu se știesc a huli măririle (din cer)».

Între cei osîndiți la ziua judecării vor fi «mai virtos cei ce umblă după trup, în pofta spurcată» (ἐν ἀπιθωπία μαμαου) la singular, adică păcatul trupesc «împotriva firii» de care s-a vorbit și care disprețuiesc domnia (*καριότητος* gen. derivat de la *καριεύειν* aplicat lui Hristos ca Dumnezeu care e vrednic de adorare (I, 4; II, 20; III, 2, 18) și implicit lui Dumnezeu. De aici s-a dedus că e vorba de «domnia ce-

224. C. Spicq. *op. cit.*, p. 233, unde citează pe Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericii*, 5, 20, 7.

225. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVI la Romani*, trad. cit., p. 262—263; Eumenius, *op. cit.*, col. 597, unde spune că exemplele de osînda celor nelegiuiți și răspiata celor drepti, vor să convingă și pe ascultătorii (cittitori) să urască nelegiuitrea onora din cauza pedepselor și să-și impoziteze fapta cea bună a celorlalți spre mîntuirea lor».

226. Vezi L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 707; cp. A. Charue, *op. cit.*, p. 492; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 131; C. Spicq, *op. cit.*, p. 233; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 165.

227. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXXVI, 3—4 la Matei*, P.G., LVIII, 416—417.

De altfel nu trebuie uitat însă că eresia este considerată între păcatele împotriva Duhului Sfînt, care, după cuvîntul Mîntuitorului, «nu se iartă nici în veacul de acum, nici în cel viitor» (Matei XII, 32; cp. Matei XVIII, 17; cp. Rom. XVI, 17—18; Evr. VI, 4—6; I Cor. XII, 3; Gal. I, 6, 9; II Tes. III, 14; I Tim. I, 19—20; VI, 2—5; II Tim. II, 16—18; Tit III, 9—11). Se știe iarăși că, după moarte și judecata particulară, sufletul își păstrează toate facultățile sale,

rească» și s-a tradus ca atare. Dar domnia, puterea sau stăpînia lui Hristos-Dumnezeu nu este numai în cer, ci și pe pămînt (cf. Matei XXVIII, 18—20) în temelul cărei puteri El a întemeiat Biserica, a ales apostolii și ucenicii Lui și le-a încredințat puterea spirituală a întregii Lui slujiri.

«*Mai virtos*» indică o greutate mai mare, pentru că vina lor era îndoită: atât de ordin trupesc, cât și de ordin spiritual (disprețuind stăpînia cerească și bisericască). «Pofta spurcată a trupului» sau «întinarea trupezască»²²⁸ denotă totalitatea păcatelor trupesti cu toată gama lor de la îmbuibare, beție, desfrîu și pînă la «sodomie» cu care culminează. Sfințul Apostol Pavel a prins în două versete toate aceste păcate ale poftii spurcate a trupului și pe cele ale spiritului care exclud pe făptașii lor de la împărăția cerească: «Nu vă înșelați: nici nedreptii, nici desfrînații, nici slujitorii idolilor, nici preacurvarii, nici malahienii, nici sodomiiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii, nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (I Cor. VI, 9—10).

Păcatul spiritual al acestor eretici constă în disprețuirea Domniei sau a Suveranității cerești. Κυριότητος, cum s-a mai spus, indică în primul rînd autoritatea supremă a lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos²²⁹, din care decurg celelalte autorități cerești și pămîntești aflate în comuniune cu El. În acest sens unii comentatori consideră că aici s-ar înțelege că ereticii disprețuiesc autoritatea îngerilor, a Apostolilor și a Bisericii²³⁰; iar alții cred că trebuie inclus în «stăpînie» sau «domnie» deopotrivă și autoritatea Bisericii ca și a Statului²³¹, potrivit cuvîntului Domnului: «Dați Cezarului ce-i al Cezarului și lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu» (Matei XXII, 21). În adevăr, acești eretici erau antinomieni, adică împotriva oricărei legi și disprețuiau orice fel de autoritate. Ei se caracterizau prin trei trăsături: erau îndrăzneți, îngîmfați și batjocoritori, nesfiindu-se să hulească și măririle (din cer).

Termenul δόξα (slavă sau mărire) folosit aici la plural, desemnează ființe spirituale. Prin el unii exegeți²³² înțeleg «îngerii buni» sau «măririle cerești»; alții consideră că e vorba de «îngerii căzuți» sau chiar de demnitarii civili ca magistrați etc. De îngerii căzuți nu poate fi vorba pentru că ei sînt inspiratorii ereticilor și nu-i pot defăima sau huli, ceea ce confirmă și versetul următor. Comentarii răsarîtenii²³³ au înțeles prin «măririi», «autoritățile» sau «puterile dumnezeiești» și chiar autoritățile bisericesti împotriva cărora ereticii defăimau necontenit.

Cap. II, 11: «Pe cînd îngerii, deși sînt mai mari în tîrie și în putere, nu aduc împotriva lor judecată defăimătoare, înaintea Domnului».

Pentru a arăta cutezanța, trufia și obrăznicia acelor eretici hulitori care se considerau mai presus de puterile cerești și de orice autoritate, erijindu-se în judecatorii lor, Apostolul aduce ca argument și ca exemplu însăși comportarea în-

continuîndu-și existența și activitatea în altă lume și pe alt plan. Dreptii se veselesc și slăvesc neincetat pe Dumnezeu (cp. Matei V, 12; XIII, 43; XXVI, 34; I Petru IV, 13; Apoc. XIV, 1—13; XX, 6 etc.); iar nelegiuții și păcătoșii rămîn în osîndă veșnică (cf. Matei XXV, 41, 46; II Petru III, 7). Soarta sufletelor după judecata particulară nu este definitivă, ci ea poate fi modificată în bine, pentru cel mai puțin păcătoși, prin rugăciunile Bisericii și milosteniile celor din viață. (Vezi și: *Teologia Dogmatică și Simbolică*, București, 1958, vol. II, p. 938—939. 940).

228. Ecumenius, *op. cit.*, col. 597; Teofilact, *op. cit.*, col. 1269; A. Charue, *op. cit.*, p. 493; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 707; C. Spicq, *op. cit.*, p. 234: «A umbra după trup» este a fi robit de impulsunile lui, a-i satisface poftele sale carnale (σάρξ este suverana lor), cele ale poftii cea mai josnică și care lasă pete (urme) rușinoase».

229. Așa înțeleg: Ecumenius, *op. cit.*, col. 600; Teofilact, *op. cit.*, col. 1272 și L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 707.

230. De ex. A. Charue, *op. cit.*, p. 493; C. Spicq, *op. cit.*, p. 24; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 167; Pr. Prof. Gh. Chia, *op. cit.*, p. 62; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 279.

231. Cf. W. Vrede, *op. cit.*, p. 131—132; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 146.

232. Vezi diferitele înțelegeri la: L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 707; A. Charue, *op. cit.*, p. 493; W. Vrede, *op. cit.*, p. 132. Windisch, indicat la J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 167; C. Spicq, *op. cit.*, p. 234; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 146; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 167.

233. Ecumenius, *op. cit.*, col. 600 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1272.

gerilor buni față de cei căzuți. Căci îngerii buni, păstrându-și vrednicia și cinstea lor s-au dovedit mai tari în putere și în virtute și deci superiori nu numai față de oameni, ci și față de îngerii căzuți. Și cu toate acestea ei n-au cutezat să aducă în fața lui Dumnezeu învinuiri sau judecată defăimătoare nici chiar împotriva îngerilor răzvrățiți și căzuți, deși erau de aceeași natură și demnitate. Este, oare, aci o aluzie la căderea îngerilor răzvrățiți, când ei au fost alungați din cer? (Cf. Isaia XIV, 12—15; Daniil X, 13, 21; XII, 1; Luca X, 18; Apoc. XII, 7—9; XX, 1—2).

Epistola lui Iuda (v. 9) dă acestei idei o explicație mai limpede, aducând exemplul Arhanghelului Mihail, care împotrivindu-se diavolului și certându-se cu el pentru trupul lui Moise, n-a îndrăznit să rostească o judecată de ocară împotriva lui, ci a zis numai: «Să te certe Domnul» (diavole) — expresie intrată în Moltivele Sfântului Vasile cel Mare și ale Sfântului Ioan Gură de Aur (Exemplul e luat de Sfântul Iuda din apocriifa *Înălțarea lui Moise*)²³⁴.

După cum se vede însă Iuda privește atitudinea Arhanghelului Mihail într-un caz special și numai în legătură cu disputa lui, cu Satan, pentru corpul lui Moise. Apostolul Petru însă privește problema sub aspectul inițial și general al luptei îngerilor buni cu cei răzvrățiți, în frunte cu Lucifer (cp. Isaia XIV, 12—15; Daniil XII; Luca X, 18; Apoc. XII, 7—9), arătând că nici chiar în această situație cei buni n-au adus defăimare împotriva celor răi, ci au lăsat judecata în seama lui Dumnezeu, ei limitându-se doar la executarea a ceea ce le-a poruncit Dumnezeu²³⁵.

Didim Alexandrinul, tilcuind acest verset, spune că îngerii sînt mai puternici decît oamenii pentru că s-au menținut în sfințenia pe care o au de la Dumnezeu și pentru că au trupuri spirituale care nu sînt supuse suferinței ca ale oamenilor; de aceea ei și sînt slujitori ai oamenilor spre mîntuire (Evr. I, 14). Îngerii sînt tari și mai presus de oameni, nu prin forța lor corporală și prin virtute, ci prin faptul că sînt nemuritori²³⁶. Dar și oamenii pot deveni virtuoși și îngeri în trup, superiori îngerilor. «Îngerul se deosebește de tine (creștine), zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, prin natura sa; dar oamenii deveniți îngeri prin faptele lor, deși sînt de aceeași natură cu ceilalți oameni, se deosebesc de ei nu prin natură, ci prin intențiunea rezultată din liberul lor arbitru (voiața de a decide). Tăria pe care îngerul o avea prin natura lui, omul virtuos a reușit să o dobîndească prin intențiunea și voia lui liberă»²³⁷. Așa ajung ei «ca îngerii lui Dumnezeu în cer» (Matei XXII, 30), luînd locul îngerilor căzuți²³⁸.

Cap. II, 12: «Acestia însă ca niște dobitoace lără minte, lăcute din lire pentru prindere și nimicire, hulind cele ce nu cunosc vor pieri în stricăciunea lor».

După înclinările și faptele lor care le caracterizează viața, Scriptura îi numește pe oameni și asemenea îngerilor sau și lui Dumnezeu (cf. Matei VI, 48), dar îi aseamănă și cu demonii (Ioan VII, 44; Fapte XIII, 10) și cu dobitoacele de tot felul. Astfel pentru blindeții și înțelepciunea îi trimite să ia exemplu de la oi, porumbei și de la șerpi (Matei X, 16); pe cei robiți poftelor trupești îi aseamănă cu caii și catirii (cf. Ps. XXXI, 9); iar pe cei vicleni și răpitori, cu vulpile (Luca XIII, 32) și cu lupii răpitori (Matei VII, 15; Fapte XX, 29), sau cu șerpilor veninoși și cu puii de năpirci (Matei XXIII, 33) etc.

S-au spus acestea, zice Sfîntul Chiril al Alexandriei, «nu ca să ne facem șerpi sau porumbei etc., nici ca să devenim ca Dumnezeu (cf. Matei XII, 48); ci pentru ca privind la binefacerile Lui să facem cele bune, nu ca pentru oameni, ci ca pentru El, pentru că de la El primim răsplata. Căci precum numai Unul-Născut este Fiul adevărat (al Tatălui) după fire, și noi am devenit fii după har ai Celui ce ne-a chemat; și deși sîntem oameni, ne numim dumnezei, nu cum este adevăratul Dumnezeu, sau Cuvîntul Lui, ci precum a voit Dumnezeu Cel ce a dăruit aceasta. Ast-

234. Vezi Pr. Prof. Ch. Ghia, *op. cit.*, p. 65; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 167.

235. Ecumenius, *op. cit.*, col. 600; Teoflact, *op. cit.*, col. 1272, îi numește pe eretici demoni răi; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 148; C. Spicop, *op. cit.*, p. 235.

236. Didim Alexandrinul, *Comentariu la Epistola a doua a Sfîntului Petru*, P.G., XXXIX, 1773.

237. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia X la Efeseni*, trad. cit., p. 102.

238. Cf. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, București, 1958, vol. II, p. 766.

fel ca și Dumnezeu devenim (prin voință și iubire), milostivi, deși nu întocmai asemănători Lui, ci numai imitatori ai Lui»²³⁹.

Cuvintele *ἄλογα ζῆα* înseamnă «ființe necuvântătoare», dar aci au sensul de «dobitoace fără minte», trăind numai după simțuri și destinate tăierii, uciderii. Asemenea acestora sînt și ereticii, care hulesc cele ce nu cunosc și nu înțeleg; de aceea ei vor pieri în stricăciunea lor, «stricăciune» care înglobează cele mai josnice poftes trupesti (străbuc și cele sodomite) acceptate de bunăvoie și practicate cu toată plăcerea simțurilor.

Cap. II, 13: «*Și vor lua astfel plata nedreptății, socolind plăcere deslătarea de fiecare zi: ei sînt pete și ocară, lăcîndu-și plăcere să ospăteze cu voi la petrecerile lor*».

Orice faptă, bună sau rea, își are răsplata ei de la Dreptul Judecător. «Nedreptatea» este ansamblul tuturor păcatelor și nelegiuirilor ereticilor, a călcării sau desconsiderării oricărei legi religioase și morale. Acei eretici, săvîrșeau o mare nedreptate prin defăimările și faptele lor ticăloase și josnice, care le atrag pierzarea ca plată a nedreptății²⁴⁰. Fiindcă plata păcatului (nelegiuirii) este moartea, iar harul lui Dumnezeu e viață veșnică (Rom. VI, 23) pentru cei drepti.

Expresia «*Socolind plăcere deslătarea de fiecare zi*» vădește gravitatea păcatelor celor ce duc viață animalică și reduc scopul vieții la pasiunile și poftes trupesti pe care le fac zilnic și la lumina zilei. Apostolul îi califică pentru faptele lor infame, ca «pete și ocări» pentru că erau rușinea Bisericii, dezonorînd și pîngărînd comunitatea din care făceau parte. Infamia lor depășea orice limită, fiindcă «pătați și murdari» cum erau, nu se mulțumeau să atragă la desfrîu pe bărbații și femeile care-i urmau și se lăsau ademeniți, ci săvîrșeau asemenea nelegiuiri chiar în cadrul «ospățului euharistic».

Expresia «*lăcîndu-și plăcere să ospăteze cu voi la* (agapele²⁴¹, sau) *petrecerile lor*» arată că ei pătau și săvîrșeau sacrilegiu chiar față de Sfînta Euharistie de care erau legate așa-numitele «agape», sau mese ale dragostei frățești dintre creștini. Agapele urmau la început îndată după Sfînta Euharistie, sau după împărțirea în cadrul cultului (cf. Fapte II, 42, 46; I Cor. XI, 20—32). Acei învățători mincinoși — zice Clement Alexandrinul — «au stricat înțelesul cuvîntului *ἀγάπη* (iubire sfințitoare) căci îl leagă de băutură, chefuri, afumări și destrăbălări. Domnul n-a numit agape astfel de ospățuri... Dragostea frățească este în realitate (masă) hrană cerească (bucurie spirituală), ospățare rațională; este dreptate, pace și bucurie întru Duhul Sfînt (Rom. XIV, 17)»²⁴². Prin caracterul sacru și prin scopul lor religios și moral-social agapele erau și o școală de «formare a simțului de solidaritate între creștinii de toate categoriile sociale»²⁴³. De aceea întinările lor constituiau o mare

239. Sf. Chiril Alexandrinul, *Fragmente la Epistola II Petru*, col. 1020; cp. Ecumenius, *op. cit.*, col. 601; Teofilact, *op. cit.*, col. 1272.

240. Cp. Ecumenius, *op. cit.*, col. 601 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1273; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 147; C. Spicq, *op. cit.*, p. 234; *ἀδοκούμενοι* (de la *ἀδικέω* = a se face vinovat, a comite o nedreptate, se poate reda cu sensul de a primi o pedepsă, a vătăma). S-a mers în traducere pe varianta *ἀγάπαις* ca în *ΑCBΨit*.

241. În traducerea versetului mergem pe varianta *ἀγάπαις* (ca în Iuda 12) după *ΑCBΨit* ar c. dem. vg syr ph. n mg cop sa, eth Hilary Ephraem, fiindcă dă un sens mai bun frazei decît *ἀπίταις* (hrînindu-se) «cu înșelăciunile lor», cp. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 148; A. Charue, *op. cit.*, p. 494 și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 169.

242. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 1, traducere de Dr. Nicolae Ștefănescu, București, 1939, p. 130 și 134; cp. Ecumenius, *op. cit.*, col. 604; Teofilact, *op. cit.*, col. 1276.

243. Pr. Prof. Gh. Ghia, *op. cit.*, p. 71: «Ținînd seama de caracterul lor sfînt (al agapeilor) și de formare a simțului de solidaritate între creștinii de toate stările sociale, era o adevărată mîndrie participarea la ele și a ereticilor, care, față de apucăturile lor (desfrînate), mai aveau îndrăzneala să stea alături de celiști membri ai comunității. Ceva mai mult, fiind la agape, în loc să se arate iubitori de frați și cu atenție față de cel lipsit, ei se zbăteau să-și satisfacă pe deplin numai lăcomia lor și poftes desfrînate». Bo Reicke, *op. cit.*, p. 168: «Agapele deveniseră obiect de suspiciune din cauza acelor eretici vicioși și a abuzurilor lor».

nelegiurire și erau de neiertat ca și sacrilegiul. Aceste agape sau ospete prelungindu-se pînă noaptea tîrziu se transformau în orgii.

Cap. II, 14: «*Avînd ochii plini de desfrînare și nesățioși de păcate, amăgînd sufletele nestatornice, avînd inima deprinsă cu lăcomia, lii ai blestemului.*»

Autorul amintește aici trei vicii ale falșilor învățători care le atrag calificativul de «fii ai blestemului» și anume: desfrîul sau nesățul de păcat care se constată din ochii lor «plini de desfrînare»; silința de amăgire a sufletelor nestatornice în credință; și, în fine, lăcomia cu care și-au deprins inima, fiind legate păcatele unul de altul. «Lăcomia de avere — spun vechii comentatori — merge mîna în mîna cu desfrîul, căci în vreme ce ei ademencesc femeile și sufletele slabe prin lingușiri și înșelăciuni, le răpeau avutul»²⁴⁴. Acestea le-au robuit și ochii și inima. «Fii ai blestemului» este un ebraism, în loc de «blestemați».

Cap. II, 15: «*Părăsînd calea dreaptă au rătăcit, urmînd calea lui Balaam, fiul lui Bosor, care a iubit plata nedreptății.*»

Potrivit afirmației Sfîntului Apostol Pavel către «Elima vrăjitorul» (Fapte XIII, 10)²⁴⁵, mergerea (trăirea) pe linia ascultării de poruncile lui Dumnezeu — care e concepția biblică despre viață și trăirea în strînsă comuniune cu El în Biserică și prin Sfintele Taine — constituie «calea dreptății» sau «calea mîntuirii», calea spre Dumnezeu, numită și «calea vieții» în opoziție cu «calea morții» sau «a nedreptății». Așadar «părăsînd calea dreaptă (εὐθεῖαν), au rătăcit urmînd calea lui Balaam, fiul lui Bosor, care a iubit plata nedreptății».

Balaam este o persoană istorică din timpul lui Moise de care se vorbește în Vechiul Testament, în cartea Numeri (XXII—XXIV). Deși numit acolo «prooroc», el era în realitate un descîntător și un vrăjitor (cf. Numeri XXII, 7; XXIII, 23; XXIV, 1), ca și Elima vrăjitorul. În împrejurarea în care îl amintește Sfîntul Apostol Petru este adus ca exemplu de necinste și de luare de plată nedreaptă.

După Sfîntul Grigorie de Nisa, cel pe care Balaam îl socotea «Dumnezeu sau Domnul lui», era demonul ca și în cazul lui Samuil (I Regi XXVIII, 7, 19, 28), deoarece demonul imita foarte bine profeția ghicind cele posibile²⁴⁶. În acest sens și comentatorii răsăriteni tilcuiesc că Balaam a acceptat oferta lui Balac din pricina patimii lui de iubire de arginți, pe care și-o alimenta prin împătîmirea în a ghici, ghicire care provenea dintr-un suflet împătîmit care nu știe ce vorbește. Dar, fiind împiedicat de ingerul Domnului care a dat grai dobitocului, a proorocit asupra lui Israel (Num. XXIV, 11—19) și l-a binecuvîntat; dar aceasta a făcut-o prin puterea lui Dumnezeu căci binecuvîntarea nu era o urmare a ghicirii²⁴⁷. Și pentru că n-a putut blestema pe Israel — cum îi ceruse Balac — Balaam, falsul profet a sfătuit pe moabiți să atragă pe evrei spre desfrînare și idolatrie sau închinare la idolul Baalfegor (Num. XXV, 2—3, 11; XXXI, 16). Pentru această faptă Balaam a fost ucis cu sabia, împreună cu cei ce păcătuiseră (Num. XXXI, 8).

Fapta lui Balaam de a fi trădat și falsificat adevărul era o infamie, iar plata primită de la Balac se numește «plata nedreptății». Numele lui Balaam, învățătura și faptele lui sînt pomenite și de Sfîntul Ioan Evanghelistul, în Apocalipsă (II, 14), unde se amintește de Nicolaiți, ca urmași ai lui.

244. Ecuemenius, *op. cit.*, col. 604; Teofilact, *op. cit.*, col. 1276; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 148; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 133.

245. C. Daniel, *Un esenian în Faptele Apostolilor*, în «Studii Teologice», XXI (1969), nr. 9—10, p. 666, demonstrează că numele de Varilus, purtat de Elima vrăjitorul, în limba aramaică nu înseamnă, fiul lui Iisus, adică nu e un nume propriu, ci e un substantiv comun, însemnînd «prooroc mincinos și vrăjitor». Adică, acel iudeu esenian era un vrăjitor și prooroc mincinos, numit Elima vrăjitorul, după tilcuirea lui. Nu este exclusă legătura între astfel de vrăjitori sau prooroci mincinoși și falșii învățători de care vorbește Apostolul Petru în a doua sa epistolă.

246. Sf. Grigorie de Nisa, *Epistola către pitonisi*, P.G. XLV, 108—113 (tradusă de Dr. Ene Branîște, citat la Nicodim Măndița, în *Oglînda Duhovnicească*, vol. I, p. 274).

247. Vezi Ecuemenius, *op. cit.*, col. 604 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1276.

După tradiția iudaică, Balaam, falsul profet, este socotit tatăl și călăuzitorul tuturor învățătorilor mincinoși, ai libertiniștilor și ai disprețuitorilor de îngeri²⁴⁸. De aceea și astăzi, ereticii și sectanții, ademenitori ai fiilor Bisericii, acționează ca și Balaam ca agenți mercenari ai stăpînilor lor străini, sau dinafară.

Cap. II, 16: «*Dar a primit mustrare pentru călcarea lui de lege, căci dobitocul fără grai, grăind în glas omenesc, a oprit nebunia proorocului.*»

Versetul completează ideea din versetul precedent, căci este vorba tot de Balaam, care, pentru neascultarea lui de cuvîntul lui Dumnezeu — considerată călcare de lege — a fost mustrat prin însăși asina pe care mergea călare. Asina, văzînd îngerul Domnului cu sabia înaintea ei, s-a abătut din calea pe care mergea falsul prooroc, deși a fost bătută de el de trei ori. A treia oară însă, în chip miraculos, asina a primit de la Dumnezeu, precum spune Sfînta Scriptură (Num. XXIII, 28), puterea de a vorbi în grai omenesc, pentru a mustra pe Balaam și a opri «nebumnia» lui, adică de a-l împiedica să facă ceea ce li ceruse Balac.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, referindu-se la momentul amintit în acest verset, spune: «Dacă prin asină a lucrat harul lui Dumnezeu care a fost zadarnic pentru iconomia și folosul israeliților neascultători, este foarte vădit că Dumnezeu dorește ca harul Lui să lucreze și în noi și chiar susține această lucrare (a harului) pentru noi»²⁴⁹.

Eusebiu al Emesei exprimă mustrarea asinei către Balaam astfel: «Tu, stăpîne, ceri de la mine ascultare, tu care nu te temi a fi neascultător de Dumnezeu? Indignat și, ca și disprețuit de mine, tu însă nu te-ai rușinat călcînd porunca lui Dumnezeu»²⁵⁰.

După cum se vede, autorul Epistolei pune în antiteză izbitoare fapta asinei cu atitudinea de nebumnie a lui Balaam. Prin abaterea din drum, ea a împlinit voia lui Dumnezeu și a salvat viața stăpînului de sabia îngerului. Ca și Balaam, falșii învățători sau eretici sînt muștrați, nu de asină, ci de creștinii simpli, care deși au mai puțin cunoștințe decît ei, fac însă o mai bună întrebuițare de ele căutînd să-i îndrepte²⁵¹.

Cap. II, 17: «*Aceștia sînt izvoare fără apă și neguri purtate de Iurlună căro-ra li se păstrează întunericul de nepătruns.*»

Acî Apostolul califică falsitatea învățăturii și ipocrizia ereticilor prin două metafore. Prima comparație: ei sînt «izvoare fără apă» — folosește apa, care ca element material este esențială pentru viața oricărei ființe. Ea este înțeleasă însă, în sens spiritual, ca «apă vie» după expresia Domnului (cf. Ioan IV, 11, 14), ca învățătură de mîntuire sau pentru viața veșnică, însoțită de Duhul Sfînt și de harul mîntuitor (cf. Ioan VII, 39), al Sfîntelor Taine (cf. Marcu XVI, 15—16; Ioan VI, 54 etc.). Asemănînd pe eretici cu niște «izvoare fără apă», Apostolul vrea să spună că ei au căzut din har, «au pierdut apa vieții» adică curăția propovăduirii, făgăduită de Domnul ca o apă de băut²⁵². Ei au pierdut însuși harul lui Dumnezeu cel de multe feluri (I Petru IV, 10), sau darurile spirituale, harismele Duhului Sfînt care s-au revărsat în inimile creștinilor ca niște «rîuri de apă vie» (cf. Ioan VII, 38 și I Cor. XII—XIV; Efes. IV, 11).

A doua comparație sau metaforă prezintă pe eretici ca «neguri», sau «nori întunecoși», lipsiți de lumină și purtați de furtună. Pentru că există și norii luminoși, adăca cum sînt ploaie binefăcătoare pentru rodirea pămîntului; iar în sens spiritual, așa cum sînt cuvîntul lui Dumnezeu și harismele «rîuri de apă vie», tot ast-

248. Cf. Pr. Prof. Gh. Ghia, *op. cit.*, p. 60—70; cp. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 149. Vezi și: A. Charue, *op. cit.*, p. 494; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 169; cp. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 133; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 709. 249. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente la II Petru*, col. 1060.

250. Eusebiu al Emesei, *Fragmente eretice la Epistola II Petru*, P.G., LXXXVI, 169—170.

251. Cp. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 709; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 133; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 170; C. Spicq, *op. cit.*, p. 258; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 149; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 170: «Într-un fel analog (asinei care a mustrat pe Balaam) creștinii simpli au crezut că pot corijă pe acești învățători ai ereziei».

252. Eucumenus, *op. cit.*, col. 605 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1276; C. Spicq, *op. cit.*, p. 238: «Israel compara învățătura celor înțelepți și însăși Tora cu apele abundente».

fel «norii» produși de aceste harisme sînt «slujitorii lui Dumnezeu» de toate categoriile: Apostoli, evangheliști, prooroci, păstori și învățători adevărați (cf. Efes. IV, 11). Sînt acei «nori de martori sau mărturisitori» (Evr. XII, 1) care au vestit calea mîntuirii.

Deja Isaia a vorbit despre slujitorii lui Dumnezeu — profeții și păstoriile lui Israel, puși să ude spiritele și inimile cu ploaia mîntuitoare a adevărurilor cerești. Cînd Dumnezeu s-a miniat pe Israel, comparat cu o vie, l-a amenințat că va interzice norilor Săi să mai ude această vie, luîndu-i profeții și păstoriile care-l instruiiau și-l atrăgeau harurile cerului (cf. Isaia V, 6; LX, 8).

Fiind «nori întunecoși fără apă și ușor purtați de furtună», din pricina faptelor lor, care sînt fapte ale întunericului, ereticii sînt hărăziți «întunericului de nepătruns» care este o altă expresie sau alt nume al Gheenei sau a iadului²⁵³. «Focul cel veșnic», după precizarea Sfîntului Vasile cel Mare, cum s-a mai spus, se desparte în două părți: partea luminoasă, dar nearzătoare a focului e hărăzită dreptilor care «vor străluci ca soarele» (Matei XIII, 43), iar partea întunecoasă și arzătoare (chinuitoare) a focului e lăsată celor păcătoși (cf. Luca XVI, 23—24; Matei XXV, 41). Învățătorii mincinoși erau nori întunecoși purtați de furtună, pentru că ei răspindeau în suflete otravă și corupție, ca viforul care răstoarnă și tulbură ceea ce poartă cu el²⁵⁴. De aceea pedeapsa acestor eretici este iadul, indicat ca locul întunericului sau «întunericul de nepătruns» care le e hărăzit.

Cap. II, 18: «*Căci rostînd cuvinte trufașe și deșarte ademenesc în poftele trupului cu destrînări pe cei care de-abia au scăpat de cei ce viețuiesc în rătăcire*».

În acest verset și în cel următor autorul arată căile sau metodele folosite de eretici pentru prozelitismul lor: pe de o parte «sofismele» sau cuvintele trufașe și deșarte dar amăgitoare; iar pe de alta, poftele trupului ca invitare la desfrînări. La ce se refereau acele cuvinte pompoase răsunătoare, dar trufașe și deșarte, nu se știe. Unii comentatori presupun că ar fi vorba de «învățătura lor extravaganțantă», așa cum de pildă se spune despre Simon Magul că în orgoliul și vanitatea lui afirma că s-a coborît printre oameni ca Dumnezeu-Tatăl, față de samarineni, ca Fiul, față de iudei și ca Duhul Sfînt față de toate celelalte neamuri²⁵⁵.

Dacă și cuvintele răsunătoare și deșarte ale ereticilor încintau pe cei slabi care-i ascultau, însă ceea ce-i atrăgea și mai mult erau «poftele trupului» care-i împingeau la desfrînările de care abia scăpaseră cînd trăiau ca păgîni.

«*Cei ce viețuiesc în rătăcire*» erau păgîni, de care creștinii abia se desprinseseră prin încreștinare. Dar lăsîndu-se amăgiți de eretici și revenind la desfrînări au căzut în mai mare rătăcire, lingînd unde au scuipat. Căci Satana, care e stăpînul lor, le întinde curse străduindu-se să-i aducă într-o stare mai rea ca cea dinainte²⁵⁶.

Cap. II, 19: «*Făgăduindu-le slobozenie, ei înșiși liînd robi stricăciunii, căci de ceea ce este cineva biruit, de aceea este robit*».

Ereticii făgăduiau altora ceea ce nu aveau, pentru ei slobozenia sau libertatea nefiînd decît un «paravan» (cf. I Petru II, 16) al răutăților și nelegiuirilor. Falsificînd înțelesul cuvintelor lui Pavel: «Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate s de folos» (I Cor. VI, 12; X, 23) ei înțelegeau slobozenia pe care o făgăduiau, ca libertatea de a păcătuî în voie, lăsîndu-se robiți de patimile lor. Simțindu-se descăușați de orice lege morală — mozaică sau creștină — acești eretici se rușinau și chiar disprețuiau patimile și Crucea lui Hristos, care era «neburnie pentru elini și smînteală pentru iudei» (I Cor. I, 23). În acest fel ereticii se puneau la adăpost de persecuțiile iudeilor și păgînilor. Tăgăduind Dumnezeirea lui Hristos și opera lui răscum-părătoare (II, 1) ei nu admiteau, firește, nici realitatea patimilor Lui. Pentru ei nu exista noțiunea de păcat și de stricăciune, considerînd că faptele trupului, oricît de josnice și de spurcate, nu puteau atinge sufletul cu întinăciunea²⁵⁷. Ideea din sfir-

253. Vezi și L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 709; A. Charue, *op. cit.*, p. 495; C. Spicq, *op. cit.*, p. 239 și Bo Relcke, *op. cit.*, p. 170.

254. Ecumenius, *op. cit.*, col. 605 și Teoflact, *op. cit.*, col. 1276.

255. Cf. J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 150; A. Charue, *op. cit.*, p. 495.

256. Vezi Ecumenius, *op. cit.*, col. 605 și Teoflact, *op. cit.*, col. 1277.

257. Vezi și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 172; cp. și J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 151; A. Charue, *op. cit.*, p. 495.

șitul versetului se află și în Epistola Sfântului Iacob (I, 14—15) în forma: «Fiecare se ispitește fiind tras și amăgit de pofta sa. Dar pofta zămislind, naște păcatul, iar păcatul săvârșindu-se aduce moarte».

Cap. II, 20: *Căci dacă au scăpat de întinăciunile lumii, prin cunoașterea Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos și iarăși încurcându-se în acestea sînt biruiți, li s-au făcut cele din urmă mai rele ca cele dintii».*

Cele spuse aci par o aluzie și un comentariu al exemplului dat de Mintuitorul cu omul din care a fost alungat duhul rău, care — după ce casa sufletului celui vindecat a fost curățită și împodobită dar a rămas goală —, revine cu alte șapte duhuri mai rele, făcînd să devină starea omului mult mai rea ca cea dintii (Matei XII, 43—45).

Ereticii și cei care-i urmează au fost curățiți prin Taina Botezului de toate întinăciunile; dar căzînd din har, au devenit iarăși «robi ai necurăției»²⁵⁸ și ai stricăciunii, cu toate că ei făgăduiesc «libertate» celor ce s-au lăsat amăgiți. Ei au făgăduit solemn că «se leapădă de satana și de toate lucrurile lui și de cei 7 slujitori ai lui»: de «duhul înșelăciunii, duhul viclesugului, al slujirii idolești, duhul a toată lăcomia, al minciunii, al trufiei și a toată necurăția, care se lucrează după învățăturile diavolului», așa cum citim în ultima rugăciune de la «lepădări», înainte de botez. Apoi ei au făcut legămînt solemn — înainte de botez — că se unesc cu Hristos, iar după rostirea Crezului au spus că cred Lui, ca unui Împărat și Dumnezeu, închinîndu-se apoi în numele Sfintei, celei de o ființă și nedespărțitei Treimi²⁵⁹.

Alungarea Satanei nu scutește pe cei botezați de ispite ci dimpotrivă războiul diavolului împotriva celor botezați devine mai furios ca înainte, căci el se străduiește necontenit a le întinde curse și ispite spre a-i aduce în stare și mai rea. Sfîntul Iustin Martirul spune că furia diavolului împotriva creștinilor are două motive: pe de o parte, invidia ca nu cumva ei mintuindu-se să ia locul îngerilor căzuți (cf. Matei XXII, 30); iar pe de alta, pentru ca demonii să nu fie singuri în chinurile iadului²⁶⁰.

Prin «*întinăciunile lumii*» sau corupția ei se înțelege atît lumea în sens extern, cu obiectivele și dorințele ei, destinată a dispărea, cît și lumea morală, care va fi judecată și salvată după faptele ei, sau osîndită prin păcatele ei²⁶¹.

Întoarcerea la păcatele dinainte înseamnă totodată renegarea lui Hristos și deci căderea în apostasie²⁶², pierzînd harul mintuitor. Inima celor căzuți se învîrtoșează și devin nerecunoscători și răvrățiți față de Dumnezeu; de aceea este cu neputință ca să se mai înnoiască unii ca aceștia care răstignesc a doua oară pe Hristos prin decăderea și renegarea lor (cf. Evr. VI, 4—6).

Cap. II, 21: «*Că mai bine era pentru ei să nu li cunoscut calea dreptății, decît după ce au cunoscut-o să se întoarcă de la porunca sfîntă dată lor*».

Apostolul adaugă aci o altă motivare, care agravează vinovăția ereticilor: dacă n-ar fi cunoscut «calea dreptății» sau «a adevărului» — adică pe Hristos²⁶³ și învățătura Lui, Care a spus: «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6) — vina ereticilor ar fi fost mai mică și pedeapsa mai ușoară. Dar după ce L-au

258. Vezi: Eumenius, *op. cit.*, col. 805; și Teofilact, *op. cit.*, col. 1277.

259. Cf. *Evhlogiul*, la Rînduiala lepădărilor, înainte de Botez. Vezi și Eumenius, *op. cit.*, col. 605; și Teofilact, *op. cit.*, col. 1277.

260. Sf. Iustin Martirul, *Contra Marcionem*, citat la Sf. Irineu, *Haereses V*, 26 și reproduș de Eumenius, *op. cit.*, §75; și Teofilact, *Comentar la I Petru*, P.G., CXXV, 1249.

261. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 173.

262. Cp. L., Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 710; și J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 151.

263. Vezi Teofilact, *op. cit.*, col. 1277; Eumenius, *op. cit.*, col. 605, vorbește despre «adevărul cunoscut». L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 710, spune că cele două expresii: «calea dreptății» și «calea adevărului» nu diferă. Ele desemnează religia lui Hristos cu distincția că prima se referă la conduita practică și cealaltă (a adevărului), are în vedere credința (adevărul ei). Cp. și A. Charue, *op. cit.*, p. 496 și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 173.

cunoscut și L-au renegat, întorcându-se «de la porunca sfântă dată lor», vina lor e cu atât mai gravă și osînda lor cu atât mai mare.

Expresia «...*Intorcându-se de la porunca sfântă dată lor*» vrea să spună că: reneșind pe Hristos, respingînd Evanghelia și calea mîntuirii, legea morală și sfîntă, care sfințește pe cei ce o împlinesc, ereticii s-au datat la ingrătitudine, infidelitate, apostasie și dispreț față de Dumnezeu, față de Hristos și față de darurile și adevărurile Lui, violînd legea sfîntă a creștinismului²⁶⁴.

Cap. II, 22: «*Cu ei s-a întîmplat adevărul zicătoarei: cîinele se întoarce la vîrsătura sa; și porcul scîldat vine la noroiul mocirlei*».

Sînt amintite aci două proverbe populare: primul luat din Proverbe XXVI, 11 și celălalt dintr-o «colecție» de proverbe populare, alcătuită probabil de un iudeu alexandrin, proverb luat din surse păgîne²⁶⁵.

Disprețul și insulta falșilor învățători pierzători de suflete, ca și întreg comportamentul lor sînt asemănată cu ceea ce fac cîinii și porcii: unii își ling vîrsătura, iar alții după ce au fost spălați se aruncă din nou în noroiul mocirlei, fiindcă numai acolo și numai așa se simt bine. De aceea, pentru hula și murdăria morală în care se complac ereticii sînt cu atît mai vrednici de osîndă²⁶⁶ cu cît ei au renunțat la harul mîntuitor și au săvîrșit păcat împotriva Duhului Sfînt — apostasia — care nu se iartă nici în acest veac, nici în cel viitor (Matei XII, 32).

Iudeii îi considerau pe păgîni spurcați, ca și cîinii (cf. Matei XV, 26—27). Dar Apostolul Petru, aducînd exemplele cu cîinele care se întoarce să-și mînce vîrsătura și cu porcul care revine la mocirlă, arată pe acești hulitori eretici — care se numeau creștini — mai spurcați, mai decăzuți și mai odioși decît păgînii, sau decît starea lor dinainte, cînd se aflau în păgînatate. Prin aceasta ei s-au exclus singuri de la mîntuire și au ales de bunăvoie — și și-au pregătit — osînda cea veșnică.

Pe astfel de eretici Mîntuitorul îi exclude din Biserică (cf. Matei XVIII, 17), iar Apostolul Pavel îi anatematizează (cf. Gal. I, 7, 9) îndemnînd a fugi de ei (Tit III, 10; cp. I Tim. VI, 3—5; II Tes. III, 14 etc.); tot așa Evangelistul Ioan numîndu-i cîini spurcați, vrăjitori și mincinoși, spune: «Afară din împărăția lui Dumnezeu cîinii, vrăjitorii, desfrînații, ucigașii, închinătorii la idoli și toți cei ce iubesc și lucrează minciuna» (Apoc. XXII, 15; cp. și I Cor. VI, 9—10).

III. — Combaterea învățaturii eretice despre Parusie și Judecata finală (III, 1—16)

- a) Realitatea Parusiei eshatologice și justificarea întîrzierii ei (III, 1—10); —
b) Viețuind după principiile «moralei eshatologice» creștinii pot grăbi Parusia (III, 11—13); — c) Indemnuri la viață neprihănită și pașnică (III, 14—16).

a) Realitatea Parusiei și justificarea întîrzierii ei (III, 1—10)

În capitolul III Apostolul Petru amintește în chip succint mai întii de învățătura proorocilor și a Apostolilor, — de care a vorbit și în prima sa Epistolă (I, 10—12) — întărită de cuvîntul Mîntuitorului; apoi arată că Parusia sau a doua venire a Domnului, Judecata finală și pieirea lumii prin foc, tîgăduite de acei eretici, sînt fapte reale care se vor produce, fără îndoială. Întîrzierea înfăptuirii lor ține de iconomia și de iubirea de oameni și îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu, care nu vrea pieirea nimănui, ci pocăința tuturor. De aci și îndemnul sau morala eshatologică de a duce o viață sfîntă, în ascultare de păstoriei Bisericii și de cuvintele Scripturilor, care nu trebuie să fie nici falsificate, nici răstălmăcite cum o făceau ereticii. Numai așa creștinii se vor învrednici de «ceruri noi și pămînt nou» și de sâlășluirea cu cei drepti.

264. Cf. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 152; C. Spicq, *op. cit.*, p. 241; și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 173.

265. Vezi Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 288; cp. și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 174.

266. Cf. Eumenius, *op. cit.*, col. 605 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1277; Cp. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 152; A. Charue, *op. cit.*, p. 496; C. Spicq, *op. cit.*, p. 241 și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 172.

Cap. III, 1: «*Jubiților, aceasta este acum a doua epistolă pe care v-o scriu. În ele caut să trezesc în amintirea voastră, dreapta judecată.*»

Aceste cuvinte nu sînt nicidecum începutul unei noi epistole (cum au considerat unii comentatori, indicați în partea introductivă), ci ele arată că Apostolul revine pur și simplu la scopul inițial al Epistolei și că deci capitolul III face un tot unitar și inseparabil cu primele două capitole.

Termenul «*Jubiților*» (aci și în v. 8, 14 și 17) este aceeași formă de adresare directă și părintească a Apostolului, ca și în I Petru II, 11; IV, 12.

Expresia «*Vă scriu acum a doua epistolă*» precizează că și această a doua Epistolă este, ca și prima, scrisă tot de Sfîntul Apostol Petru. Pronumele *ἐν αὐτῆς* «*în care*» se referă la ambele Epistole, al căror scop este același: de a le aminti și preciza în minte învățăturile auzite și cunoscute de cititori din cateheza apostolică.

Iar expresia «*Dreapta voastră judecată*» are sensul de înțelegere exactă (corectă) sau de judecată clară și cinstită, adică neperversită, nealterată. «Că ține de o judecată sinceră și curată a-și aminti și a se înflăcăra cu privire la cuvintele mintuitoare, auzite și întipărite în această minte»²⁶⁷. *Τῆν εὐλιχρινὴν διάνοιαν* are înțelesul de dreapta chibzuință sau de judecată cinstită, nealterată sau nefalsificată de învățăturile ereticilor și de dezmățul sau de viața lor imorală, josnică și viciată. Această atenționare a Apostolului, către cititori, viza propaganda prozelitistă a sectariloreretici, de a-i atrage în mrejele lor pe cei slabi. De aci îndemnul lui de a se feri de rătăcire, recunoscînd creștinilor statornici în credință, un duh curat, sănătos și virtuos, încercat, în opoziție cu sufletul vicios²⁶⁸.

Cap. III, 2: «*Ca să vă aduceți aminte de cuvintele cele mai înainte grăite de sfinții prooroci și de porunca Domnului și Mintuitorului (dată) prin Apostolii voștri.*»

Apostolul Petru îi provoacă pe cititori să-și amintească bine despre cele prezise și scrise de prooroci, cu privire la cele două venituri ale lui Mesia-Hristos și a operei Lui răscumpărătoare, lucruri pe care el le-a spus mai în amănunt în I Petru I, 10—11²⁶⁹ și în citatele aduse din profeți în tot cuprinsul primei Epistole. Calificativul de «sfinți» dat proorocilor (aci, ca și în cap I, 21) arată că prin viața lor, curată și sfîntă, plăcută lui Dumnezeu, profeții au fost învredniciți a fi inspirați de Duhul Sfînt, pentru a exprima planul mîntuirii prin Hristos ca Învățător, Împărat-Păstor, Arhiereu și Judecător la Parusia cea mare.

«*...Amintiți-vă și de porunca Domnului și Mintuitorului (dată) prin Apostolii voștri*», adică de tot ceea ce Apostolii voștri au primit de la Învățătorul lor și v-au transmis, atît prin propovăduire, cit și prin scrierile lor. Prin *ἐντολή* nu se înțelege însă numai vestirea Evangheliei ci și porunca de a încreștina și de a sfînti permanent pe creștinii prin împărtășirea cu Sfintele Taine care transmit harul mîntuitor (cf. Matei XXVIII, 18—20; Marcu XVI, 15—16; Ioan VI, 54—56) și de a-i păstori (Ioan XXI, 15—17).

Prin «*Apostolii voștri*» se înțeleg în primul rînd cei care i-au evanghelizat (Apostoli ca: Pavel, Andrei și Petru și Evangheliștii, sau colaboratorii lor, unii dintre cei 70 de ucenici ca Silvan și Marcu²⁷⁰ etc.). Și în al doilea rînd se înțeleg toți apostolii și ucenicii care au lăsat scrieri — chiar dacă nu i-au evanghelizat — scrieri pe care ei le cunoșteau (cf. III, 16).

Cap. III, 3: «*Aceasta știind mai întîi, că în zilele din urmă, vor veni (unii eretici) întru batjocoră batjocoritori (foarte batjocoritori), umblînd după poltele lor.*»

Repetarea sau reluarea unor expresii, cuvinte sau idei țin de felul de a scrie al Sfîntului Apostol Petru întîlnit în ambele Epistole. Expresia: «*Aceasta știind*

²⁶⁷. Eucumenius, *op. cit.*, col. 608 și Teoflact, *op. cit.*, col. 1277.

²⁶⁸. Cf. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 175; cp. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 133; C. Spicq, *op. cit.*, p. 244; A. Charue, *op. cit.*, p. 496; cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 711; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 173.

²⁶⁹. Vezi Pr. I. Mîrcea, *Epistola I Petru...*, p. 936—937 (p. 56—57); Și mai în amănunt sînt arătate profețiile în *Răscumpărarea în Noul Testament...*, p. 22—23 și 29.

²⁷⁰. Pr. I. Mîrcea, *Epistola I Petru...*, p. 910—911 (p. 30—31); Ch. Blgg, *op. cit.*, p. 280: «Apostolii voștri» sînt oamenii în care trebuie să aveți încredere, ferindu-vă de falși învățători».

mai dinainte că (plină aici folosită și în I, 20) vor veni întru (év) batjocoră, batjocoritori» pare o profeție arătând că încă n-au apărut sau nu s-au ivit toți ereticii care vor profera tot felul de batjocori, negînd totul ce stă în calea poftelor lor.

Comentatorii răsăriteni întrebîndu-se: «de ce mai era nevoie să se repete atragerea atenției cititorilor și să le trezească amintirea», răspund: «Pentru ca cei ce trăiesc în patimi, după poftele lor, văzînd pe unii că se tem de Venirea Domnului (Parusie), vestită dinainte de Domnul însuși și de alți purtători de Dumnezeu să pună capăt felului lor urit de viață»²⁷¹, venind și ei la pocăință și la mîntuire. Dar cei ce batjocoresc și hulesc, nu cred. Căci precum tilcuiește Sfîntul Ioan Gură de Aur: «După cum necredința lor zămisleşte o viață stricată, tot așa și sufletul disprețuiește cînd ajunge în adîncul relelor și disprețuind nu crede, ca să scape de frică»²⁷², refuzînd mîntuirea.

Batjocoritorii menționați în acest capitol (III) sînt tot ereticii sau învățătorii mincinoși de care a vorbit în capitolele precedente. Expresia cu «batjocoră batjocoritori» este un ebraism care vrea să spună că acești eretici erau «foarte batjocoritori»; orgolioși, agresivi, disprețuitori și necredincioși, ei priveau viața numai în poftele josnice.

Expresia «în zilele din urmă» nu indică numai timpul care precede imediat Parusia, ci toată perioada de timp dintre cele două Parusii — cea istorică și cea eshatologică. Fiindcă ereticii (fie că se numesc învățători-prooroci-apostoli sau hristoși mincinoși) au început a se ivi din timpul vieții pămîntești a Mîntuitorului și a apostolilor și continuă a apărea alții pînă la Ziua cea de apoi²⁷³. Apostolul îi are în vedere pe toți de toate felurile și din toate timpurile, începînd cu cei din vremea lui.

Cap. III, 4: «Și zicînd: «Unde este făgăduința venirii lui? Căci de cînd au murit părinții, toate rămîn așa ca de la începutul făpturii».

Obiecțiunea batjocoritoare a ereticilor se referă la profețiile care au vestit-o dinainte și la spusa Domnului și a apostolilor «cu privire la a doua Venire a Lui, numită aci «Parusie»²⁷⁴. Din pricina întîrzierii împlinirii acestei făgăduințe a Venirii a doua a lui Hristos — întîrziere datorită iconomiei divine — acei eretici trufași, luînd în batjocură Parusia, și tăgăduind-o, așa cum L-au tăgăduit pe Hristos ca Stăpin și Răscumpărător (II, 1), nesocoteau și celelalte porunci mîntuitoare. Ei negau și batjocoreau Parusia și Judecata finală, fiindcă nu voiau, în nebunia lor, să știe că vor fi judecați și pedepsiți la Parusie pentru nelegiuirile lor. Argumentul lor, pretins rațional, «că de cînd au murit părinții lucrurile au rămas tot așa ca de la începutul lumii», era însă fals fiindcă, nu numai că lumea a progresat enorm în toate domeniile de activitate, dar a mai și pierit o lume prin potopul din vremea lui Noe (II, 6), iar lumea de acum este lumea, de după potop.

În expresia «părinții care au murit», unii comentatorii au socotit că ar fi vorba de patriarhii și strămoșii poporului ales, considerați ca părinți și ai creștinilor; iar alții înțeleg «prima generație de creștini care primiseră de la Hristos și de la Apostolii Lui, făgăduința acestei Parusii, dar muriseră»²⁷⁵, în cea mai mare parte.

271. Eucumenius, *op. cit.*, col. 608 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1280.

272. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Epistola către Evrei* (traducere de Theodosie Athanaslu, Episcopul Romanului, București, 1923, p. 114; iar la p. 117 spune: «Nimeni să nu se deznădăjduiască, ci să se reculegă, pe cît timp sîntem în această lume, pe cît timp este «astăzi»».

273. Pentru primul sens: ereticii din vremea Apostolilor și de după ei, sînt comentatorii greci și după ei: J. A. Petit, *op. cit.*, p. 154; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 711; A. Charue, *op. cit.*, p. 497; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 176; cp. Bo Relcke, *op. cit.*, p. 174. Iar pentru «ziua de apoi» timpul care precede imediat Parusia finală, sînt: Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 136; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 290; C. Spicq, *op. cit.*, p. 245.

274. Pr. Petre Chirlicuță, *Studiu asupra textelor evanghelice cu privire la Parusia sau a doua Venire*, București, 1935, p. 72. «Parusia (παρουσία) este: a) prezența cuiva, a unei persoane; b) în limba greacă vulgară venirea unei persoane; c) ca termen tehnic: vizita unei persoane marcante, de ex. un rege, împărat etc.; d) în Noul Testament, termenul este quasi consacrat pentru a doua Venire a lui Hristos la judecată, la sfîrșitul veacurilor».

275. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 154; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 712, susțin că este vorba de patriarhi; iar A. Charue, *op. cit.*, p. 497; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 136; cf. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 291 și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 177, socotesc că este vorba de prima generație de creștini.

După mult repetatele aduceri aminte de Parusie, în cateheza apostolică sau propovăduirea Apostolilor și în scrierile aghiografilor Noului Testament, intrase în adevăr în dorința aproape generală a creștinilor convingerea că «Domnul vine» (Maranatha din I Cor. XVI, 22) și Venirea a doua a Domnului era considerată iminentă în prima generație creștină (cf. Matei X, 23; XVI, 28; XXIV, 34; I Tes. IV, 15; I Cor. XV, 11; Fil. I, 10; II, 16; III, 20; I Petru IV, 13; I Ioan II, 18). De aceea Apostolii Petru și Pavel au căutat să îndrepte această greșită înțelegere, lămurind că Parusia va avea loc la sfârșitul lumii, când morții vor învia și cei vii se vor transforma în trupuri nestrucăcioase și nemuritoare și vor fi răpiți în nori întru întâmpinarea Domnului în văzduh (I Tes. IV, 16—17; cp. I Cor. XV, 51—54). Atunci cei sfinți se vor bucura de «ceruri noi și pământ nou», locașul dreptilor (II Petru III, 13).

Tot așa s-au străduit Apostolii să explice motivele sau iconomia întârzierii acestei Parusii. Astfel Apostolul Pavel lămurește în Epistola către Evrei (III, 12—IV, 8) că vestirile divine fiind infailibile, «astăzi» al lui Dumnezeu are înțelese de permanent, iar Sfântul Ioan Evanghelistul aserează viitorul în prezent: «acum», și «încă nu» (Ioan V, 25; IV, 23); dar nici unul n-a răspuns cu mai multă precizie și detalii ca Apostolul Petru (în Epistola II Petru III, 9).

Sfântul Ioan Gură de Aur, tilcuind expresia «astăzi» din Evrei (III, 13, 15; IV, 7) spune că «astăzi» înseamnă «de-a pururi», cât va exista lumea²⁷⁶. Căci timpul există numai pentru oameni, pe când la Dumnezeu este eternitatea.

Versetul încheie cu un al doilea argument fals, că lumea și materia ar fi eterne și neschimbătoare: «ca toate — zic ereticii — rămân așa de la începutul făpturii», fără a se fi schimbat ceva. O Parusie deci, ar fi asemenea unei creații noi, implicând începutul perioadei unei lumi noi²⁷⁷.

În versetele ce urmează (5—7) Sfântul Apostol Petru spinge, cu temeuri biblice și istorice, falsitatea opiniei acestor rățăciți asupra «fixității și neschimbabilității lucrurilor», dat fiindcă potopul a schimbat tot mersul naturii, luând naștere o lume nouă, cea de după Noe. Iar în versetele 8—10 combate tăgăduirea Parusiei pe motivul întârzierii ei, a cărei iconomie mântuitoare ereticii n-o înțelegeau.

Cap. III, 5: «Pentru că ei uită aceasta, voit, că cerurile erau de demult și că pământul s-a închegat din apă și prin apă la cuvântul lui Dumnezeu».

Apostolul învinuiește aci pe ereticii batjocoritori de necinste și viclenie, deci de rea credință: «Pentru că ei uită aceasta voit». «Ce nu vor să știe aceștia?» — se întreabă exegeții răsăriteni și răspund: — (Nu vor să știe) «Adevărul, că, după cosmogonia lui Moise (Fac. I, 6—10), cerurile și pământul s-au închegat deopotrivă, din apă și prin apă, la porunca (cuvântul) Creatorului: cerul, când a poruncit să se despartă apele de sus de cele de jos, alcătuint firmamentul (tăria) și substanța (element) mai consistentă decât apele; iar pământul, aflindu-se mai dinainte în fundul apelor, s-a închegat deopotrivă din apă și prin apă. Și după ce au fost constituite, a venit pe neașteptate (mai tirziu) potopul, dînd naștere unei alte lumi; tot așa urmează și acum ca nimicirea universului cu cele de pe el să se facă prin foc, pierind și nelegiuirii»²⁷⁸.

Răspunsul Sfântului Apostol Petru la obiecțiunea ereticilor ia forma unei teodiceii eshatologice. Expresia: «din apă» (ἐξ ὕδατος) arată cauza materială din care au ieșit cerurile și pământul: «și prin apă» (δι' ὕδατος) indică o cauză finală. «Din apă», căci apa era aceea care conținea în ea pământul, cu alte cuvinte jărina pe care a strîns-o ca pe o cocă (pastă) și i-a dat formă sau înfățișare; «și prin apă», ca pentru (în scop de) continuitate²⁷⁹, atît în menținerea închegării lui, cît și a rodniceii lui prin apele care-l udă și-l răcoresc. Cuvîntul Psalmistului: «Tu ai întemeiat (Doamne) pământul pe ape» (Ps. XXIII, 2) adeverește că pământul este ca un obiect plutitor

276. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Evrei*, trad. cit., p. 114.

277. Cf. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 177.

278. Eucumenius, *op. cit.*, col. 609 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1280.

279. Teofilact, *op. cit.*, col. 1281 și Eucumenius, *op. cit.*, col. 612; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, 712: «Prin apă» pare a însemna că globul nostru (pămîntesc) a primit, ca să zicem așa, forma sa de la ape, din sînul cărora a ieșit la porunca lui Dumnezeu». Cp. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 178; A. Charue, *op. cit.*, p. 497.

pe ape, nu numai că este brăzdat de râuri mari și oceane, adăpostind sub el, sau în interiorul lui, imense cantități de ape. Argumentul adus de autor ne face să înțelegem că batjocoririi eretici tăgăduiau și creația, ca operă a lui Dumnezeu, sau o treceau sub tăcere.

Expresia (s-a încheșat) «Prin Cuvîntul lui Dumnezeu» arată că Dumnezeu a făcut lumea (cerul și pămîntul) din nimic, numai prin cuvîntul Său, căci «El a zis și s-a făcut». Cuvîntul lui Dumnezeu a fost astfel agentul Lui în creație²⁸⁰, precum spune și Psalmistul: «Prin Cuvîntul lui Dumnezeu s-au întemeiat cerurile...» (Ps. XXXIII (XXXII), 2). Potrivit celor spuse de Apostolul Pavel în Epistola către Coloseni (I, 16): «Că în Hristos și prin Hristos (Logosul preexistent) (cf. I Petru I, 19—20) toate s-au făcut — cele din ceruri și cele de pe pămînt, trebuie înțeles că acest «Cuvînt» nu era simplu «agent», ci însuși Fiul, a doua Persoană a Sfintei Treimi și că El a fost împreună-ziditor cu Tatăl și cu Duhul Sfînt (Fac. I, 2). Sfîntul Ioan Gură de Aur, demonstrînd posibilitatea învierii și a Parusiei, aduce ca mărturie zidirea omului din pămînt și a lumii din nimic prin cuvînt, zicînd: «Deci cum de pămîntul a devenit om? Și cum pămîntul care nu exista s-a făcut? Cum de au ieșit din pămînt toate speciile cele nesfîrșite de animale, toate speciile de plante, fără vreo durere, fără ca norii să verse ape din ei pe pămînt, fără ca agricultura să se fi arătat, fără ca boii sau altceva să fi contribuit la facerea lor. De aceea El (Dumnezeu) a făcut chiar din început ca toate ființele (animalele) și plantele să aparțină pămîntului neînsuflețit și fără simțire pentru ca... să te învețe despre înviere... Și cum a făcut și cerul din ce nu era, stelele nenumărate, soarele și luna... și pe ce temelie stau ele»²⁸¹.

Comentarii răsăriteni consideră apa și focul elementele principale prin care s-a constituit și se întreține Universul (lumea) și din ele își au existența și celelalte două: aerul din apele care se evaporă, iar pămîntul din aceleași elemente după evaporarea de pe urma focului (căldurii soarelui), ceea ce nimeni — cu mîntea întreagă — nu poate tăgădui această putere a lor. Căci natura focului a primit de la Dumnezeu această putere²⁸². Aceste elemente materiale, ca și lumea creată din ele, nu sînt însă nici eterne, nici imuabile, ci ele sînt legate și condiționate de soarta oamenilor și de starea lor morală (cf. Rom. VIII, 20—23).

Cap. III, 6: «Prin care lumea de atunci a pierit înecat de apă».

Expresia «prin care» (δι' ἧς) la plural, subînțeles ape), este înțeleasă de unii comentatori că s-ar referi la starea apelor: în cele «de sus» și cele de jos, sau cele înconjurătoare²⁸³. Alții însă consideră că expresia se referă la cei doi agenți ai creației, care au cooperat la distrugerea lumii prin potop: apa și Cuvîntul lui Dumnezeu²⁸⁴.

Cataclismul potopului (II, 5) este socotit a fi distrus total «lumea de atunci» sau «de la început» pentru a face loc unei vieți noi a lumii de după potop, calificată ca o «naștere din nou» sau «palingenesie»²⁸⁵. Nu este vorba, firește aci de pieirea pămîntului solid (γῆ) opus cerurilor, cu firmamente, ci de κόσμος, de lumea ordonată, de vechea lume, lumea nelegiuitorilor, din II, 5, cu tot ceea ce o caracterizează în ordinea fizică și în ordinea morală²⁸⁶. Fiindcă decăderea morală a oamenilor și idolatriile lor au fost cauzele miniei divine.

280. Cf. A. Charue, *op. cit.*, p. 497; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 178; C. Spicq, *op. cit.*, p. 248.

281. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVII la I Corinteni*, trad. de Arhim. Theodosie Athanasiasu, București, 1908, p. 223.

282. Eumenius, *op. cit.*, col. 609 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1280. Iar dintre comentatorii moderni Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 393, spune că «Apa este în același timp și cauza materială și cea instrumentală a existenței pămîntului».

283. Așa: C. Spicq, *op. cit.*, p. 248; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 178, iar Teofilact, *op. cit.*, col. 1281, vorbește de «cerul slobozind apele, care au acoperit pămîntul».

284. De ex.: L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 712; A. Charue, *op. cit.*, p. 497; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 137; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 293; C. Spicq, *op. cit.*, p. 248 și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 175. Vezi: C. Spicq, *op. cit.*, p. 248; ep. Dr. W. Vrede; *op. cit.*, p. 137; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 294.

286. A. Charue, *op. cit.*, p. 497. Teofilact, *op. cit.*, col. 1281, înțelege prin lumea (κόσμος) care a pierit numai pe cea a ființelor vii (oameni și animale), fără de care lumea este pustie.

Cap. III, 7: «Iar cerurile de acum și pământul sînt ținute prin același cuvînt (și) păstrate pentru focul din ziua judecării și a pieririi oamenilor (necredincioșilor) nelegiuți».

Acest verset completează ideea versetului precedent. Prin «cerurile de acum» se înțelege «cerul pămîntesc», care umbrește pământul, căruia i se zice «firmament». «Lumea de atunci» a pierit prin potop; dar cea actuală, «cerurile de acum și pământul sînt păstrate prin același cuvînt divin pentru focul din ziua judecării».

Comentatorii răsăriteni²⁸⁷ considerînd ca și filozofii greci — Heraclie din Efes și Empedocle Etneul — apa și focul ca două elemente de bază ale lumii create, este firesc ca să creadă că cerul și pământul vor pieri tot prin ele: pieirea lumii dinainte s-a făcut prin potop, iar cea de acum va avea loc prin foc.

Sfîntul Apostol Petru numește aci — zice un exeget modern²⁸⁸ — cerul și pământul, lumea pe care noi o locuim, adică: pământul, apele, plantele, animalele și aerul care ne înconjoară, dar poate nu înțelege întregul sistem solar.

Paralela între potop și sfîrșitul lumii prezente a fost accentuată de Mîntuitorul însuși, în Matei XXIV, 37—39, unde se presupune că Venirea Fiului Omului va fi precedată de pieirea lumii prin foc și a celor nelegiuți în ziua judecării. Dar, ca și în vremea potopului, din care au fost salvați Noe și ai lui, dar au pierit toți nelegiuții prin apă, așa va fi și cu focul din ziua judecării, care este destinat să piardă pe cei nelegiuți, nu și pe cei dreți și credincioși. Pieirea nelegiuților la Parusie nu înseamnă distrugerea lor totală, ci numai osîndă veșnică în focul spiritual, întunecos și veșnic (cf. Matei XXV, 41, 46; Luca XVI, 24), în timp ce pentru ceilalți va fi numai o schimbare, o înnoire spre fericire. Atunci cerurile și pământul deși vor arde, nu se vor nimici; ci doar se vor înnoi pentru lumea celor dreți (III, 13), care vor fi aflați în viață și se vor schimba într-o clipă în trupuri nestrucătoase spre întîmpinarea Domnului, după ce vor învia mai întîi cei morți (cf. I Tes. IV, 15—17). Schimbarea în nestrucăciune va fi deci pentru toți, dar pentru cei nelegiuți ea va fi spre osîndă veșnică, în întunericul cel mai dinafară unde va fi plîngerea și scrișnirea dinților (Matei VIII, 12; XII, 13; XXV, 30); iar pentru cei dreți va fi spre «viață veșnică și fericită, în împărăția luminii».

Sfîntul Ioan Gură de Aur vorbind despre acest moment final al Parusiei cînd lumea celor nelegiuți va pieri prin foc, cum au pierit Sodoma și Gomora prin foc și pucioasă, făcînd din locul cel mai frumos, care era ca un paradis al lui Dumnezeu, un loc pustiu și ars, — Marea Moartă — arată cum n-a pierit totul, ci pământul, apa, arborii, aerul și chiar pietrele de acolo au devenit netrebnice, moarte. Și continuînd ideea spune că atunci, la Parusie, trupurile morților de pretutindeni vor ieși din morminte fără să-i ajute cineva, ci numai la porunca Slăpîntului, și va fi pământul, zice el, plin de ființe vii, de la Adam pînă la Venirea Domnului. Și cum vor fi «stihiiile lumii» care vor trece prin foc, lămurește prin exemplul celor ce se vîd la Marea Moartă în locul rămas măturie peste veacuri de minia divină. «Se află rodii care au și lemnul și fructul, frumoase la suprafață, dar cînd pui mîna pe ele și le tai, în loc de fruct găsești praf și cenușă. Așa este și tot pământul de acolo și chiar și o piatră dacă iei, o găsești toată prefăcută în cenușă; ba chiar și aerul și apele iau parte la nenorocire; vei vedea pămînt... arbori și fructe, dar în realitate e cenușă; vei vedea aer și apă, dar și acestea încenușate. Aerul acolo nu e nimic altceva decît un cuptor și tot așa apa. Toate lipsite de roade, toate sterpe, toate spre pedeapsă, icoane vii ale urgiei primite dinainte și dovadă a urgiei viitoare»²⁸⁹. Așa, dar pentru toți cei care trăiesc în întunericul păcatelor (cf. Matei VI, 22—24; XII, 43—45; Ioan VIII, 12; XII, 35) «ziua Domnului este întuneric», cum zice prorocul (Amos V, 18), căci cu foc va să lămurească toate, El fiind foc mistuitor (Ps. XLIX, 3; cf. II Tes. 1, 6; Evr. X, 27; II Petru III, 7; Apoc. XXI, 8). Ziua Domnului este pentru unii, care au întunericul în ei, întuneric, groază și chin, iar pentru alții, lumină

287. Ecumenius, *op. cit.*, col. 609 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1281.

288. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 155. Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 294, care crede că Apostolul vorbește de lumea celor în viață, oameni și vietăți.

289. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VIII la I Tesaloniceni*, trad. de Arhim. Th. Athanasiu, București, 1905, p. 240. 243; Ecumenius, *op. cit.*, col. 612 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1281—1284 spun că: «lumea nu va fi păstrată pentru nimicire totală, ci numai pentru reînnoire».

și bucurie²⁹⁰. Focul lămurește și scoate la lumină faptele fiecăruia, dând — la porunca Domnului — celor răi, partea întunecoasă și arzătoare, iar celor drepti partea lui luminoasă (Matei XIII, 43)²⁹¹.

Dacă aceasta este soarta nefericită a celor nelegiuți, rinduiți de-a stînga și păstrați pentru întunericul iadului și focul Gheenii, nu tot așa va fi cu cei drepti și credincioși trecuți în ceata celor de-a dreapta (cf. Matei XXV, 31—41). Fiindcă acestora li s-au rezervat ceruri noi și pămînt nou în care locuiește dreptatea (III, 13); acolo unde este loc cu verdeață și de odihnă veșnică, unde pămîntul și pomii rodesc neconținut și unde totul e lumină (cf. Apoc. XXII, 1—8).

Cuvintele: «fiind ținute (păstrate) pentru ziua judecării și a pieirii» trebuie înțelese în sens obișnuit. Judecata vrea să spună aci osînda²⁹². Adică ziua focului este și ziua judecării de obște și a osîndirii celor nelegiuți, nu a nimicirii lor totale și definitive. Dematerializate și spiritualizate trupurile și sufletele lor se chinuiesc în focul (spiritual) veșnic (cf. Matei XXV, 30, 46). Pentru a lămuri mai bine cum se transformă trupurile celor care trec prin foc și devin nestrucăcioase, chiar și cele osîndite, nemaivînd nevoie de hrană și de cele necesare trupului, comentatorii răsăriteni spun că prin foc se nimicesc cele prisositoare și stricăcioase, date omului pentru existența de aici și anume: animalele, arborii, plantele și ierburile care cresc pentru hrana lor (cf. Ps. CIII, 14). Ei aduc apoi exemplul cu metalele care se topesc în foc (ex. aurul) dar nu sînt distruse, ci devin mai curate, mai strălucitoare²⁹³. Contrastul între nimicirea lumii vechi prin potop și a lumii prezente prin foc servește numai pentru a mări spaima de judecată viitoare²⁹⁴. De fapt Dumnezeu vestise că nu va mai nimic lumea prin apă (Fac. VIII, 21 ș.u.), ci prin foc (Isaia LI, 6). Acest foc transfigurator, al lumii materiale, va avea rolul de a deosebi (separa) pe cei întunecați (fiii întunericului — cf. Matei VI, 22—24; VIII, 12; I Petru II, 9), de cei luminați sau «fiii luminii» (Ioan XII, 36; cf. Matei XIII, 43).

Cum viața omului nu poate fi despărțită de cadrul cosmic în care ea se desfășoară de la creație și care o va însoți de-a pururi, Sfînta Scriptură nu ignoră faptul că între om și natura înconjurătoare există, cum s-a mai spus, de la început o legătură de solidaritate fizică și morală (cf. Rom. VIII, 19—23). Sfînta Scriptură vorbește adesea de «sfîrșitul lumii» (Ps. CII, 26—27; Isaia LI, 6; Matei XXIV, 35; II Petru III, 7—10 etc.). Dar nu înțelege prin acest «sfîrșit» în chip pesimist nimicirea, dispariția, sau întoarcerea lumii în neant. Dimpotrivă, prin «sfîrșitul lumii», eshatologia biblică înțelege în mod pozitiv și optimist, purificarea ei de orice imperfecțiune, înnoirea ei totală, desăvîrșirea ei (Matei XIX, 28 spune «înnoirea lumii» — palinghenesia²⁹⁵), sau lumea nouă a dreptilor, cu ceruri noi și pămînt nou (II Petru III, 13; Apoc. XXI, 1—3).

Cap. III, 8: «Dar, iubiiților, una (ca) aceasta să nu vă fie neștiută, că o zi înaintea Domnului este ca o mie de ani și o mie de ani ca o zi».

După ce a deschis cu versetul 7 problemele legate de Venirea ultimă a Domnului — sfîrșitul lumii materiale, judecata de obște, subînțelegerea învierii morților, înnoirea lumii (III, 13) și începutul împărăției Lui veșnice — Sfîntul Apostol Petru, adresîndu-se părintește: «iubiiților» și răspunzînd, ca și Pavel (I Tes. IV, 13—17; II Tes. II, 1—12), întrebării acute asupra timpului acestui sfîrșit, atrage atenția și precizează că Parusia Domnului nu este iminentă cum o socotea prima generație de creștini. De aceea zice: «aceasta una să știți», sau să vă fie binecunoscut, că la Dumnezeu timpul nu se numără cu anii. Timpul a fost creat pentru om și odată cu el, în vederea mîntuirii lui — care este o mîntuire ce se lucrează în timp și în istorie —, și de aceea timpul va dispărea tot odată cu el. Pentru Dumnezeu și pentru Hristos cel proslăvit timpul este un veșnic prezent, este veșnicie; căci Dumnezeu este neschimbător, fiind Același pururea: «ieri, azi și în veci» (Evr. XIII, 8). Numai omul care e muritor socotește timpul, cu zilele — ieri, azi și mâine — cu lunile și anii,

290. Vezi C. Spicq, *op. cit.*, p. 250.

291. Vezi J. A. Petit, *op. cit.*, p. 156.

292. Teofilact, *op. cit.*, col. 1284.

293. Vezi Ecumenius, *op. cit.*, col. 612.

294. Vezi Bo Reicke, *op. cit.*, p. 175—176; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 295.

295. Diac. Prof. N. Nicolaescu, *Ventrea a doua a Domnului...*, p. 13.

după mișcarea de circumvoluție și de rotație a pământului în jurul lui, sau în jurul soarelui. Fiindcă zilele astrale și anii solari nu existau înainte de creația astralor, soarelui și pământului. Încît, spunînd că «o zi înaintea Domnului este ca o mie de ani și o mie de ani ca o zi», nu e vorba de o măsurătoare a timpului la Dumnezeu, ci numai de o comparație a timpului nostru trecător, cu veșnicia.

Ideea și expresia se află și în Psalmi, de unde pare a fi luată: «Căci înaintea ochilor Tăi (Doamne) mia de ani e ca ziua de ieri, care a trecut și ca o strajă de noapte» (Ps. LXXXIX, 4). Textul ebraic are «mii de ani» (șanim) ca ziua de ieri..., ceea ce indică o măsură nelimitată a timpului. Mia, sau «miile» de ani sînt comparate de psalmistul inspirat nu numai cu ziua, ci și cu «straja de noapte». La evrei noaptea era împărțită în patru străji (fiecare strajă fiind de trei ore). Evanghelia spune că Iisus mergînd pe mare, a venit la ucenicii Săi învăluși de valuri, în a patra strajă a nopții (Marcu VI, 48). Dacă și straja e asemănată cu mia de ani, cum în zi și în noapte sînt 8 străji, ziua ar fi comparată cu 8.000 de ani. Și de aci calculat cu toate zilele anului și apoi cu ale tuturor anilor, se ajunge la miliarde de ani. Așa că pe bună dreptate zilele creației pot fi considerate epoci sau ere, după care unii au socotit că și împărăția mesianică ar fi de 6—7 mii de ani ²⁹⁶.

Luînd expresia «o mie de ani» — folosită aci de Sfîntul Apostol Petru, ca și de Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan în Apocalipsă (XX, 6), unde se vorbește de împărăția lui Hristos de o mie de ani — în sens literal, unii au vorbit și vorbesc de o împărăție de o mie de ani a lui Hristos pe pămînt ²⁹⁷. Această interpretare eronată a avut pentru mulți consecințe dezastruase ²⁹⁸.

De aceea, pentru a îndrepta părerea greșită din timpul apostolic despre Parusia iminentă, «pe curînd», Sfîntul Apostol Petru lămurește că Parusia este în eshatologie, după mii și mii de ani. Prin urmare, expresia o «mie de ani» trebuie luată în sens figurat, ca timp nedeterminat, timpul cît va activa Biserica luptătoare sau pămîntească în lume. Iar textul Apocalipsei (XX, 6), vorbind de împărăția de o mie de ani cu Hristos, se referă la împărăția veșnică, inaugurată cu judecata finală.

Așa fiind, «sorocul» Venirii a doua a Domnului este numai aparent, pentru că de fapt nu timpul este elementul principal care să apropie Parusia lui Hristos, ci — după concepția Scripturii (Avac. II, 3), a Sfîntului Petru, arătată mai departe (v. 9 și 15) și a Sfîntului Pavel (Rom. II, 4; cp. I Tim. II, 4) — ceea ce trebuie să grăbească această Venire este viața de sfințenie și faptele de pocăință. Pentru că Dumnezeu rabdă îndelung în scopul mîntuirii a cit mai multora, de aceea creștinii sînt datori să folosească timpul și harul ce le este pus la dispoziție de El în acest scop. Această idee este expusă în versetul ce urmează.

Prin urmare, felul în care se exprimă Sfîntul Apostol Petru aci nu poate fi nici pe departe punct de sprijin sau de plecare pentru doctrină hiliastă.

296. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 180, spune că ziua la Dumnezeu sau mia de ani la noi poate fi egală cu una din erele noastre: Finitul nu poate cuprinde Infinitul; iar C. Spicu, *op. cit.*, p. 250, amintește opinia unor comentatori și cercetători (ca Lagrange, J. Bousirven și M. Testuz) care deduc după rabini că cele șase zile ale creației corespund cu șase mii de ani, sau cu «epoca mesianică» pînă la sfîrșitul lumii, sau pînă la Parusie. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 213—214 afirmă că între rabini există mari deosebiri de păreri asupra acestei perioade, sau a duratei împărăției lui Mesia. «Rabini — alio ei — no lasă să alegem între 40 și 7000 de ani. Eliazar și alți citiva rabini au fixat împărăția mesianică la 1000 de ani», menținîndu-se la această părere pe combinația lui Isaia LXIII, 4 cu Psalmul XC, 4».

297. De la această expresie adepții acestei idei și-au luat denumirea de milenariști sau hiliști. Ei au început din perioada post-apostolică, cu Păstorul lui Herma și mai ales cu Papia și apoi cu unii apologeți ca: Iustin Martirul și Filozoful și Irineu etc. Sens eretic a luat hiliasmul prin apariția montanismului susținut și însușit de Tertulian, etc. (Vezi *Istoria Bisericească Universală*, «Manual», vol. I, p. 129). Mai apoi milenarismul sau hiliasmul a fost însușit de anabapțiști, ruseliști (mileniști) și adventiști reformiști etc.

298. Pr. Petre Chirlicuță, *Parusia sau a doua Venire...*, p. 25—61 vorbește pe larg despre milenariști vechi și noi pînă în zilele noastre și de dezastrul produs de această idee greșită. Părăsindu-și casele, ogoarele și locurile de muncă adepții acestei idei umblau năucii prin păduri și munți în așteptarea venirii Domnului. Din aceasta au luat început pelerinagiile eshatologice, de pretutindeni, la Ierusalim în așteptarea venirii Domnului acolo (p. 32).

Cap. III, 9: «Domnul nu întârzie cu făgăduința, precum socotesc unii că e întârziere, ci îndelung-răbdă pentru voi nevrînd să piară cineva, ci toți să vină la pocăință».

Apostolul aduce aci «al treilea răspuns teologic» batjocoritorilor, care considerau Parusia ca neputință a Domnului de a împlini făgăduința de a veni din nou, sau ca nepăsare²⁹⁹. De aceea zice: «Domnul nu întârzie cu împlinirea făgăduinței Sale», ci va veni sigur; numai timpul e nesigur și necunoscut.

Pluralul folosit βραδύτητα (de la βραδύς-τιτος, întârziere) nu vrea să spună că ar fi mai multe întârzieri, ci doar că zăbovirea Venirii Domnului are mai multe pricini sau motive. Pe de o parte, cum s-a spus, nepotrivirea calcului de timp, care la Dumnezeu este altul decât la oameni; iar pe de altă parte, «îndelunga-răbdare» a lui Dumnezeu, care are un scop soteriologic, fiind în folosul nostru, sau «pentru voi», cum zice Apostolul.

Adevăratul scop al întârzierii Parusiei este deci mîntuirea tuturor, fiindcă Dumnezeu voiește ca nimeni să nu piară «ci toți să vină la pocăință» (cf. Luca XV, 10; I Tim. IV, 4) spre a se mîntui. Este aici (ca și în Fapte XV, 11 și în I Tim. IV, 4) afirmat universalismul mîntuirii. Încît expresia «ca toți să vină la pocăință» este o altă explicație a pretenzelor întârzieri ale Parusiei³⁰⁰. În acest scop și cu sentimentul de iubire nețărmurită pentru omenire, Dumnezeu răbdă îndelung pentru a da prilej oamenilor să se pocăiască și ca să stăvilească astfel minia Sa, de a-i pedepsi și a-i face să piară³⁰¹. Dumnezeu și-a manifestat îndelunga Sa răbdare și în cazul oamenilor din vremea lui Noe (I Petru III, 20), înainte de potop, cînd s-a construit corabia, care a durat 120 ani (cf. Fac. VI, 3). De altfel, motiv de pocăință pentru fiecare este nu numai necunoașterea timpului Parusiei eshatologice ci și a zilei și ceasului morții fiecăruia (ca moment eshatologic individual) necunoscute și ele. De aceea «Ziua morții» noastre trebuie să producă în noi același efect ca și ziua Judecării din urmă. Pentru că, după cum spune Fericitul Augustin (Epistola LXXX), starea în care fiecare din noi va fi găsit în ultima zi a vieții sale va fi aceea în care el se va găsi în ultima zi a lumii; adică judecata ce va primi cineva la sfîrșitul veacurilor, va fi aceeași ca cea pe care o va fi meritat în ziua morții sale (cf. I Tes. V, 2—3; Apoc. III, 8; XVI, 15)³⁰². Iată deci strînsa legătură între moartea fiecăruia, sau momentul eshatologic individual și Parusia eshatologică a Domnului. De aici se constată cit de necesară și binecuvîntată este îndelunga-răbdare a Domnului și întârzierea Parusiei, pentru cît mai buna noastră pregătire prin pocăință și priveghere (cf. Matei XXIV, 42; I Petru III, 7), spre mîntuire.

Cap. III, 10: «Iar ziua Domnului va veni ca un furt. Atunci (în acea zi) cerurile vor pieri cu vuit mare, dar stihiiile arzînd se vor desface și pămîntul și lucrurile de pe el vor arde cu totul».

Ultimul verb εὐπεθῆαets căruia îi lipsește negația ar trebui tradus cu semnul întrebării, spre a da sensul de negație, adică: «se vor mai afla? vor mai exista? și se vor mai regăsi?» (așa cum îl traduce C. Spicq, nota 1); sau se admite că

299. Cf. C. Spicq, *op. cit.*, p. 251; și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 180; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 179.

300. *La Sainte Bible de Jérusalem*, Paris, 1966, nota b., p. 1605; A. Charue, *op. cit.*, p. 498—499 arată că îndemnul la pocăință amintește de cuvîntările Apostolului Petru din Faptele Apostolilor (II, 38; III, 19; X, 34).

301. C. Spicq, *op. cit.*, p. 252: «Epistola II Petru atribuie această întârziere răbdării lui Dumnezeu, mai exact îndelungii Sale răbdări (I Petru III, 20), care reține (impiedică) minia Sa și zăbovește pentru a nu pedepsi îndată pe păcătoși, ci le dă timp să se convertească (Rom. II, 4, 9, 22)»; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 296: «Scopul lui Dumnezeu nu este de a pedepsi», ci de a mîntui. A. Charue, *op. cit.*, p. 498, spune că temporizarea Parusiei nu este inerție, ci răbdare milostivă față de zăbovirea noastră de a ne converti; cp. și L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 713.

302. J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 156—157; *L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 713; Vezi și Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 1004 (p. 124).

negația a fost omisă de copiiști, dar că ea ar fi existat, cum se află în versiunea siriacă hmg. și în cea coptă sahidică. Oricum, sensul este că pământul și lucrurile de pe el vor arde cu totul, așa cum s-a arătat de fapt și în versetul 7 și cum traduce și Biblia de Ierusalim (prin «consommées»).

Deși ziua Parusiei este necunoscută, ea este totuși sigură. Mîntuitorul spusese dinainte că: «De ziua aceea (a sfîrșitului) nimeni nu știe, nici îngerii, nici Fiul (ca Om), ci numai Tatăl» (Matei XXIV, 34). Ea va veni însă pe neașteptate, «ca un fur» noaptea (Matei XXIV, 43).

Prin expresia: «vine ca un fur noaptea» autorul indică și timpul neștiut și timpul neașteptat³⁰³, căci ea vine cînd nimeni nu se așteaptă, «ca furul noaptea».

«Atunci», adică «în acea zi (év η) cerurile vor pieri cu vuiet mare». Între semnele care vor precede, sau vor însoți ziua Parusiei — după spusele Domnului că «vor fi semne mari în cer și pe pămînt; soarele se va întuneca și luna nu-și va mai da lumina sa și stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor se vor clătina» (Matei XXIV, 29) — este și acesta că «cerurile vor pieri cu vuiet mare». Atunci cînd se va arăta pe cer și «semnul Fiului Omului», adică Crucea pe care a fost răstignit și prin care a adus mîntuirea lumii, atunci «se vor produce deci mari schimbări chiar și în sistemul solar și între corpurile cerești³⁰⁴, ca și pe pămînt, toate trebuind să fie trecute prin foc» (v. 7).

Mîntuitorul vestise dinainte că «cerul și pămîntul vor trece» (Matei V, 18; XXIV, 35 și loc. paral.), adică vor dispărea sau se vor transforma prin foc. Apostolul folosind pluralul («cerurile vor pieri cu vuiet mare») vrea să spună «întreg firmamentul astral» cu «sistemul solar și marile galaxii» etc.³⁰⁵; iar prin ποιηθων («vuiet mare»), indică «sunetul», sau zgomotul puternic și troznetul produs de lucrurile de pe pămînt și de căderea astrelor care se vor nimici prin prîrîitul focului³⁰⁶.

Termenul «stihiiile» din expresia «Și stihiiile, arzînd se vor deslăce», se întîlnește de șapte ori în Noul Testament; de cinci ori în epistolele pauline (Gal. IV, 3, 9; Col. II, 8 și 20; și Evr. V, 12) și de două ori în II Petru III, 10 și 12. Apostolul Pavel dă termenului un sens figurat sau spiritual, înțelegînd prin «stihiiile lumii» atît Legea mozaică cu sărbătorile și toate practicile și rînduielele ei, cît și păgînismul cu politeismul și cu practicile și rînduielele lui³⁰⁷, sau ceea ce se numește «predania oamenilor și stihiiile (principiile) lumii» (Col. II, 8), în comparație cu principiile și învățătura lui Hristos. Dimpotrivă, Apostolul Petru folosește termenul în sens literal, referindu-l la elementele materiale din care este alcătuită lumea — focul, apa, aerul și pămîntul, și la corpurile cerești, soarele, luna și stelele — și care vor dispărea, sau se vor transforma cîndva. De la aceste însemnări, iudeii și indeosebi păgînii și iudai-zanții au ajuns și la alt sens (eretic), la spiritele care se credea atunci că însuflețesc elementele materiale sau «stihiiile lumii», focul, apa, aerul și pămîntul, precum și corpurile cerești, soarele, luna și stelele, etc.³⁰⁸.

303. Vezi Ecumenius, *op. cit.*, col. 613 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1285.

304. Vezi și Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evangheliie după Matei cu comentariu*, Cernăuți, 1925-1933, p. 673 și 674.

305. Vezi A. Charue, *op. cit.*, p. 499 și C. Spicq, *op. cit.*, p. 253; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 180.

306. Cf. Ecumenius, *op. cit.*, col. 616 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1285; A. Charue, *op. cit.*, p. 499, vorbește de prîrîitul focului, de detunătățile corpurilor (cerești și terestre) care explozează. «Printr-o cauză nedeterminată — corpurile cerești se dezagreghează, se dizolvă și se vor prăbuși la pămînt»; vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 254.

307. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu sau Explicarea Epistolei către Galateni*, trad. de Arhim. Theodosie Athanaslu, Iași, 1901, p. 67-68, 83-85. la Gal. IV, 3 înțelege prin «stihiiile lumii», «lunile noi și simbetele» evreilor, precum și «idolatria și observarea zilelor» la păgîni; iar la Gal. IV, 8 înțelege «elemente (stihii) care nu-s dumnezei din fire». Iar Dr. G. L. Munteanu, *Epistola Sf. Apostol Pavel către Galateni*, Comentar, Cluj, 1940, p. 90 afirmă că Pavel aci (Gal. IV, 3) pune alături iudaismul cu păgînismul; Legea cu politeismul, ca fiind identice în practică. Ambele sînt slujbe ale stihiiilor lumii. Și mai departe (p. 91) spune: «Pavel mai are un motiv de apropiere între practicile Legii și practicile păgîni și anume faptul că atît la iudeii cît și la păgînii timpului său, era răspîndită credința că elementele (stihiiile) lumii sînt însuflețite de spirite, care pot folosi sau strica omului, credința care o putem urmări în parte și în scrierile apologetilor creștini din secolul II.

308. Pr. Dr. Haralambie P. Roventza, *Epistola către Coloseni*, Introducere și Comentar, București, 1964, p. 78, arată toate aceste sensuri ale expresiei «stihiiile lumii» pe care o tra-

Ideea Sfântului Apostol Petru de aici este că lumea, în tot ce are ca material, va pieri, sau se va transforma prin foc, descriere care, precum spun unii comentatori, corespunde de minune cu ceea ce s-ar putea întâmpla în epoca atomică, după teoriile moderne ale universului fizic³⁰⁹.

În fraza «Și pământul și lucrurile de pe el vor arde cu totul», «pământul» este însăși planeta noastră și nu «locuitorii pământului» (Matei V, 13); iar lucrurile de pe el sînt produsele naturii (plante, arbori, animale, etc.). Dacă pământul și lucrurile de pe el vor arde și se vor nimici, oamenii însă nu. Ci, cei nelegiuți vor fi osîndiți pentru faptele lor. Căci precum a spus-o Apostolul Petru în versetul 7 și a afirmat-o Psalmistul: «calea nelegiuților va pieri» (Ps. I, 7), nu și nelegiuții înșiși. Că oamenii nu vor pieri la sfîrșit, ci numai se vor transforma din corpuri stricacioase în altele nesticacioase și nemuritoare (cf. I Cor. XV, 51—52 și I Tes. IV, 15—17), se poate înțelege și din pilda lui Lazăr și a bogatului nemilostiv, aflați după moarte primul în rai și celălalt în focul iadului unde se chinuia și de unde comunica și se ruga lui Avraam să-i ajute într-un fel (cf. Luca XVI, 19—31). Încît acest cataclism universal nu va fi o nimicire totală, ci un fel de purificare prin foc, pentru că aceste elemente (stihii) vor servi apoi a forma ceruri noi și pămînt nou³¹⁰. După relatările Evangheliei, la sfîrșitul veacului vor ieși îngerii și vor despărți pe cei răi din mijlocul celor drepti; și-i vor arunca (pe cei răi) în cuptorul cel cu foc care nu-i mistuie, ci numai îi chinuie. Acolo va fi plîngerea și scrișnirea dinților (Matei XIII, 49—40). Cei aleși (dreptii) însă vor fi adunați din cele patru colțuri ale lumii (Matei XXV, 31—40) spre a primi răsplata binecuvîntării, moștenirea împărăției cerești.

b) Vitețind după principiile «moralei eshatologice» creștiani pot grăbi Parusia (III, 11—13)

Cap. III, 11—12: (11) «Deci, dacă toate acestea se vor deslîșni, astlel, cît de mult trebuie să umblați în viața sîntă și în cucernicie», (12) «așteptînd și grăbind venirea zilei Domnului, în care cerurile luînd foc se vor mistui, iar stihiiile aprinse se vor topi?».

Aceste două versete merg împreună exprimînd concluzia practică, «morală», trasă de Apostol din nestatornicia lucrurilor pămîntești; și de aici, necesitatea imperioasă care-l face să îndemne pe cititori la viața de sfințenie și de cucernicie. Termenii folosiți la plural: ἀναστροφῆς καὶ εὐσεβείας (petrecerile sînte și cucerniciile) sugerează varietatea manifestărilor de sfințenie și de pietate, sau de evlavie. Nu

duce în Col. II, 8 prin «principiile lumii». Aceste «stihii», zice exegetul român, însemnau de fapt la început literile alfabetului, sau instrucția elementară pentru copii. Apoi, însemnau elementele de bază ale lumii materiale, care se distrug la finele lumii prin foc (II Petru III, 10—12). Îndeosebi erau socotite patru elemente (στοιχεῖα): focul, apa, aerul și pămîntul. De la această noțiune însă, cuvîntul capătă un înțeles speculativ, în sensul că elementele naturii ar fi înzestrate cu spirite deosebite: soarele, luna și stelele etc. Flecarea ar avea îngerii lor, care împart anotimpurile, lunile, zilele anului și chiar orele (Cartea lui Enoch). Această speculație mergea la unii chiar mai departe, pretinzînd că există îngerii pînă și în vinturi, nori, frig, căldură etc.» (Vezi Abbot, p. 248). În acest ultim sens, chiar și Sfîntul Vasile cel Mare (în a doua rugăciune de la molitve) vorbește de «duhurile stihiiilor cele necuvîntătoare» care se cutremură și se spălmîntă de puterea lui Dumnezeu.

Toți comentatorii! epistolele sînt de acord că Apostolul Petru înțelege aci prin «stihiiile lumii» toate elementele care alcătuiesc lumea fizică pe pămînt și în regiunile stelare. Și acestea toate vor fi topite prin foc, sau transformate.

309. Vezi la J. A. Petit, *op. cit.*, p. 156—157; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 297 și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 180; C. Spicq, *op. cit.*, p. 254, înțelege prin «stihiiile lumii» toate elementele fizice și energiile cosmice ca: electricitate, radiații, gravitația și forța de atracție... Dar mai probabil «corpurile cerești». cp. și A. Charue, *op. cit.*, p. 499.

310. Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfîntul Duh*, 5: «Principala lucrare a focului va fi să verifice faptele flecării din noi și să piardă pe cei nelegiuți». Citat de J. A. Petit, *op. cit.*, p. 158, care precizează că «Dumnezeu nu distruge nimic în sensul absolut al cuvîntului, ci transformă totul în vederea unei mai înalte perfecțiuni»; Vezi și L. Cl. Filion, *op. cit.*, p. 713,

este vorba, firește de manifestările bolnăvicioase, pietiste, fanatice, forțate, sau de falsă pietate și sfințenie, care sînt și antisociale, înfrînte adesea sub diferite forme sectare, ci de manifestările sănătoase, echilibrate și nesupărătoare. Fiindcă: «nimic nu scapă acestei legi a sfințeniei: nici sufletul, nici trupul»³¹¹.

A umbla în viață sfință și în cucernicie înseamnă a sta neclintit pe temelia întregului adevăr revelat de Hristos și a-ți conforma viața cu el. Deci, în Hristos și în Biserică, în ascultarea de Biserică și de poruncile lui Hristos se clădește viața de sfințenie și de adevărată evlavie, sfințenie și evlavie alimentată și sporită și de harul împărtășit credincioșilor prin Sfintele Taine. Fără sfințirea sacramentală însușită prin Sfintele Taine, prin harul botelului care mîntuiește (I Petru III, 21) și comuniunea cu Hristos în Sfînta Euharistie (Ioan VI, 53—56) și prin celelalte Taine sfințenia nu poate fi deplină și viața veșnică nu poate fi dobîndită.

În felul acesta trebuie să aștepte creștinii Parusia progresînd mereu în sfințenia sacramentală și morală, individuală și obștească sau comunitară. Apostolul încredințază pe cititori că numai o astfel de așteptare sfințitoare poate grăbi «venirea zilei Domnului». S-ar părea că este o contradicție între afirmația de aici și predicile care fac să întîrzie venirea Domnului și sfîrșitul lumii: — vestirea Evangheliei la toată lumea, convertirea lui Israel (Rom. XI, 15, 25) și apariția lui Antihrist (II Tes. II, 6—7) etc. Însă sfințirea tuturor care grăbește Parusia, presupune înlăturarea acestor piedici.

Cu precizările făcute — și cu motivările aduse în versetele 7—12 — Sfîntul Apostol Petru corecta greșita credință a primei generații de creștini, despre iminența Parusiei, așteptată de ei cu înfrigurare: «azi, mine», ceea ce crease o psihoză bolnăvicioasă și o stare de inactivitate. Și, îndreptîndu-le privirile și speranțele într-un viitor eshatologic necunoscut și îndepărtat, dar care poate fi așteptat și grăbit prin viața de sfințenie, a făcut ca nimeni să nu se mai înspăimînte de ziua cea înfricoșată a Judecății, ci să se mîngîie, pentru că era «obiectul doririlor» mult așteptate. Fiindcă, pentru creștini, Parusia este o zi de dreaptă răsplătire, și de început al unei vieți noi, ferice și veșnice. Pentru toți, deci, Venirea Domnului constituie motivul distrugerii lumii (actuale) și al reînnoirii tuturor lucrurilor, «după ce, luînd foc cerurile se vor nimici, iar stihiiile, aprinse, se vor topi», ca ceara de foc³¹².

Cap. III, 13: «Dar noi așteptăm, potrivit făgăduințelor Lui, ceruri noi și pămînt nou, în care locuiește dreptatea».

Versetul precizează scopul și ținta așteptării împlinirii făgăduințelor, făgăduințe a căror expresie este noua lume a dreptilor pe un pămînt nou cu ceruri noi.

Apostolul vorbește în numele tuturor creștinilor care și-au format aceeași convingere ca a lui și ca a celorlalți Apostoli, anume că, deși lumea actuală va pieri prin foc, se va naște altă lume, nouă și veșnică, prezisă și făgăduită de Domnul prin proorocul Isaia, care zice: «Eu voi crea ceruri noi și pămînt nou» (Isaia LXV, 17); și: «Cerul cel nou și pămîntul cel nou pe care le voi face — zice Domnul — vor rămîne purezza înaintea Mea» (Isaia LXVI, 22). Iar Mîntuitorul în cuvîntările Sale a spus: «Cerurile și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece» (Matei XXIV, 35) și vorbind despre «pămîntul» celor fericiți, zice: «Fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul» (Matei V, 5), desigur trebuie înțeles pămîntul «cel nou». Apostolul Pavel afirmă de asemenea că: «Chipul acestei lumi trece» (I Cor. VII, 31). Iar Sfîntul Ioan Apostolul și Evanghelistul vorbește și mai clar — ca și Apostolul Petru — după trecerea actualului cer și pămînt de: «un cer nou și un pămînt nou», dematerializate, spiritualizate, nepieritoare, descriindu-le ca locaș al celor fericiți

311. Alfhred Schröder, *Seconde Epître de Pierre*, Lausanne, 1905, în Col. Le Nouveau Testament de notre Seigneur Jésus-Christ expliqué au moyen d'introductions d'analyses et de notes exégétiques, par L. Bonnet. *Epître aux Hébreux. Les Epîtres Catholiques — Apocalypse*, troisième édition, revue et augmentée, par Alfhred Schröder, tom. IV, Lausanne, 1905, p. 239: «A aștepta este starea naturală și obișnuită a creștinului; ba mai mult, el poate grăbi venirea zilei Domnului prin propria sa sfințenie și prin sfințenia altora». Vezi și A. Charue, *op. cit.*, p. 500; C. Spicq, *op. cit.*, p. 258; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 182.

312. Cf. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 158; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 182; Dr. W. Wrede, *op. cit.*, p. 139; Al. Schröder, *op. cit.*, p. 239; A. Charue, *op. cit.*, p. 500; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 182.

«scriși în cartea vieții» (Apoc. XXI, 1, 2, 27). Acolo unde nu mai este nici moarte, nici plîngere, nici întristare, nici durere și suspin (Apoc. XXI, 4), nici noapte, ci verdeață și fericită bucurie lingă rîmul vieții în lumină veșnică, pentru că locuind cu Domnul Dumnezeu, El va fi lumina și fericirea lor, împărățind cu El în veci (Apoc. XXI, 4; XXII, 1—5). Acesta este cerul nou și pămîntul nou pregătit celor drepți și sfinți în care sălăsluiește dreptatea; și pentru acest fericit locaș se străduiesc creștinii, sporind în virtute și sfințenie — așteptîndu-l ca pe cea mai mare din făgăduințele Domnului. Acesta va fi al treilea univers, — cel veșnic — după primul distrus prin potop și al doilea prin foc³¹³.

În acest sens Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune că: «Dumnezeu îmbrățișează toată viața fericită și va fi locul tuturor celor fericiți ... căci sub raportul existenței și a existenței veșnice, Dumnezeu va cuprinde pe toți (buni și răi) fiind în toți prezent; dar sub raportul fericirii veșnice (El) va cuprinde în chip deosebit numai pe Îngerii și pe oamenii sfinți, lăsînd celor ce nu sînt așa, nefericirea veșnică, ca rod al voinței lor»³¹⁴.

La întrebarea: cum va lua naștere universul transfigurat — cel de-al treilea —, dacă actualul univers va fi «distrus» prin foc, Teofilact răspunde așa: «Domnul va constitui «ceruri noi și pămînt nou, nu cu substanța și materia nouă, neexistentă mai înainte. Astfel Dumnezeu creînd o singură dată materia și alcătuiind-o în tot felul de forme și compoziții, pentru cît era nevoie atunci, acum înlătură tot ceea ce este necorespunzător și de prisos în vederea nesticăciunii de după aceasta; iar dacă ceva este coresponzător, refăcîndu-l cu frumusețea cea nesticăcioasă și neșteșugită, face să se alcătuiască lumea cea nouă și nesticăcioasă»³¹⁵.

Este lesne de înțeles că la transfigurarea lumii, din ziua Parusiei și trupurile omenești schimbîndu-se din stricăcioase și muritoare, în nesticăcioase și nemuritoare, nu vor mai avea nevoie de hrană pieritoare, pentru întreținerea vieții fizice, ca aici; ci «se vor îndulci» din pomul vieții și al nemuririi — cum spune o cîntare bisericească pentru mucenici³¹⁶. Acolo dreptii se vor adăpa din rîul apei vieții și se vor hrăni din «pomul vieții» care crește în jurul rîului vieții și rodește de 12 ori pe an (cf. Apoc. XXII, 1—2).

Înainte de a scrie epistolele sale și de a vorbi — în a doua — de «ceruri noi și pămînt nou», care alcătuiesc universul transfigurat, Apostolul Petru vorbise într-una din cuvîntările lui de «restabilirea tuturor lucrurilor» (ἀποκατάστασις τῶν πάντων) Fapte III, 21), expresie care urmărește să redea aceeași idee sub altă formă. Această expresie «restabilirea tuturor lucrurilor» — spune un comentator modern — înseamnă «reșezarea lor în starea lor normală, perfectă, voită de Dumnezeu: așa va fi opera finală a Mîntuitorului la a doua venire a Sa. Aceasta este ceea ce Iisus numește «palingenesie» sau «naștere din nou» și pe care El o va împlini cînd se va așeza pe tronul slavei (Matei XIX, 28). «Restabilirea tuturor lucrurilor» va fi deci o revoluție universală care va repune toate lucrurile în ordinea voită de Dumnezeu și care a fost tulburată. Acest timp va coincide cu Parusia lui Iisus»³¹⁷.

Înnoirea, transfigurarea sau «restabilirea lucrurilor» privește și întreaga fire înconjurătoare, afectată de păcatul originar și care a urmat soarta omului, în «cădere», și în «înălțarea» ei fiind legată de el. De aceea zice Apostolul Pavel că și făptura însăși se va slobozi din robia stricăciunii, odată cu fiii lui Dumnezeu. Căci

313. A. Charue, *op. cit.*, p. 500, vede în «ceruri noi și pămînt nou, universul transfigurat, împărăția dreptății desăvîrșite»; Vezi J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 182.

314. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia*, vol. III, p. 345—346.

315. Teofilact, *op. cit.*, col. 1285. Iar J. A. Petit, *op. cit.*, p. 158 precizează că: «Cerurile și pămîntul nu vor pieri cu totul. Ele vor fi pur și simplu schimbate în ce privește forma lor și caracteristicile externe. Calitatea (forma) lor substanțială va rămîne totdeauna. Va exista un pămînt și vor fi ceruri: dar mai pure, mai perfecte».

316. Cîntarea (podobia gl. I) Bisericii — inspirată din textul Apocalipsei (XXII, 1—5) — sună așa: «Prealăudaților mucenici, pe voi pămîntul nu v-a acoperit, ci cerul v-a primit. Deschis-u-s-au vouă ușile raiului și înăuntrul fiind de lemnul vieții v-ați rugat, lui Hristos rugați-vă să dăruiască sufletelor noastre pace și mare mîlă».

317. E. Jacquier, *Les Actes des Apôtres*, Paris, 1926, p. 112—113; cp. A. Charue, *op. cit.*, p. 500.

știm că «toată făptura împreună (cu noi) suspină și împreună are durere pînă acum» (Rom. VIII, 21—23) ³¹⁸.

Prin «natură» sau «făptură» se înțelege universul și cosmosul — «pămîntul și cerul» —. Iar ideea despre transfigurarea sau schimbarea la față a pămîntului reiese din faptul că din zilele Paradisului, pămîntul a trebuit să poarte, fără vina lui, blestemul pe care omul l-a adus prin păcat peste întreaga creație. De aceea, toată făptura suspină după slobozirea din acest blestem (Rom. VIII, 21 ș.u.). Pe lângă aceasta, pămîntul a fost sfințit prin viața, suferințele, moartea și singele lui Hristos și al mucenicilor creștini, al «fiilor lui Dumnezeu și de aceea El nu va nimici niciodată locul vădirii celei mai mari dovezi a iubirii Sale, locul mîntuirii» ³¹⁹.

Despre rolul focului din ziua Judecării, cînd va mistui cele materiale, purificînd cele spirituale, vorbește una din cîntările Bisericii așa: «Să auzim ce zice Atot-întîitorul: Vai de cei (nelegiuți) ce au să vadă ziua cea înfricoșătoare a Domnului! Că aceea este întuneric; căci cu foc va să lămurească toate» (Stihira fericirii: «Bucurați-vă și vă veseliți...» la Rînduiala înmormîntării).

Noua lume transfigurată, lumea dreptilor, depășind condițiile existenței actuale, trece pe alt plan, în starea spirituală, cerească, după ce au luptat și au biruit păcatul. Realizînd sfințenia, dreptii pășesc din Biserica luptătoare, ca încununăți, în Biserica biruitoare — cerească, în «Biserica slavei», unde «locuiește dreptatea» desăvîrșită, adică dreptatea ca virtute alotcuprinzătoare a tuturor virtuților creștine. Caracteristica noului cosmos și a noului univers este dreptatea, alt nume al stadiului definitiv de mîntuire și de slavă veșnică: «dreptate — slavă — mîntuire». Se spune că acolo locuiește dreptatea și numai dreptatea, neumbrită de nimic; în realitate, această stare de dreptate sau de mîntuire și slavă, acolo este numai confirmată definitiv, dar ea se lucrează aici în această lume trecătoare și de luptă cu păcatul și cu ispitele. Căci zidirea acestei lumi noi și înfăptuirea dreptății începe cu apariția lui Hristos pe pămînt și cu întemeierea Bisericii.

Sfîntul Grigorie de Nisa, într-una din Omiliile sale la Cîntarea Cîntărilor, vede scopul întemeierii Bisericii și lucrarea ei tocmai ca o pregătire a tuturor pentru lumea dreptilor cu ceruri noi și pămînt nou, care începe a se întrezări și afirma încă de aici. Căci «întemeierea Bisericii — zice el — este o nouă zidire a lumii». În Biserica, după cuvîntul proorocului Isaia (LXV, 17) se zidește și un cer nou, care este tăria credinței în Hristos, cum zice Pavel (I Tim. III, 15) și se pregătește și un pămînt nou, care soarbe ploaia (de haruri și harisme) ce cade pe el, și se formează un alt om, înnoit prin nașterea de sus, după chipul Celui care l-a zidit» ³²⁰.

318. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XV la Romani*, trad. Arhim. Th. Athanasiu, București, 1906, p. 236, interpretînd ideea acestui text paulin, spune: «Pentru tine omule (firea a suferit stricăciune). Fiindcă ai luat trup muritor și supus prefacerii, de aceea și pămîntul a primit blestemul și a produs spini și pâlămidă. Cum că și cerul împreună se zburclumă spre a trece la o soartă mai bună, ascultă ce zice proorocul: «Ca o haină se vor învechi (pămîntul și cerul) și se vor schimba» (Ps. CI, 26—27). Nu este vorba de o pleire totală (a firii) și nici de o nimicire desăvîrșită (a oamenilor), ci de o pleire temporală prin care va trece în nestricăciune, ca și zidirea întreagă». Vezi și Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 139—140.

319. Vezi și Bo Reicke, *op. cit.*, p. 182.

320. Sf. Grigorie de Nisa, *Omilia 13 la Cîntarea Cîntărilor*, P.G., XLIV, 1040—1059, și continuă astfel: «Și firea luminătorilor este alta. Despre ei se zice: «Voi sînteți lumina lumii» (Matei V, 14) și: «între aceștia voi străluciți ca luminătorii în lume» (Filip. II, 15). Și sînt multe stele care răsar pe cerul credinței. Nu e de mirare că sînt o mulțime de stele nenumărate și numiți de Dumnezeu în această lume nouă. Făcătorul unor asemenea stele zice că numele lor au fost scrise în ceruri. În adevăr am auzit pe Făcătorul zidirii celei noi vorbind astfel către luminătorii Săi: «Bucurați-vă că numele voastre au fost înscrise în ceruri» (Luca X, 20).

Frumusețea deosebită în zidirea cea nouă este nu numai o mulțime de stele (luminători) făcute în ea de Cuvîntul, dar sînt făcuți și mulți sori care luminează prin razele faptelor bune. Iisus Hristos Făcătorul unor asemenea sori, vorbește astfel: «Lumina voastră să lumineze înaintea oamenilor» (Matei V, 16). Și «Atunci dreptii vor lumina ca soarele» (Matei XIII, 43). După cum cel care privind la lumea ce cade sub simțuri și cugetînd la înțelepciunea vădită în frumusețea lucrurilor, își dă seama prin cele nevăzute de frumusețea cea nevăzută și

Lucrarea de înnoire sau de transfigurare a lumii, pe care o face Biserica luptătoare sau pămîntească, este ajutată și desăvîrșită prin și de Biserica biruitoare sau cerească, în care vor intra apoi toți cei încununăți, pentru credința și virtuțile lor cu slava divină și vor deveni ca îngerii lui Dumnezeu în cer (Matei XXII, 30). După cum s-a mai amintit, acest stadiu final de fericire veșnică se descrie pe scurt, în ultimele două capitole ale Apocalipsei (XXI—XXII) unde ea este privită ca un «cer nou și pămînt nou», locaș al dreptății. Aici «dreptatea» substantiv abstract este folosit nu numai ca o includere a tuturor virtuților creștine care lucrează mîntuirea și slava, ci și mai ales pentru concretul «dreptii» (cf. Matei XXV, 46), așa cum redă în I Petru II, 17; V, 9 «frățietate» în loc de «frați creștini»³²¹.

Înnoid pe om, Biserica înnoiește și transformă prin el și natura cu mediul înconjurător de care este legat și condiționat.

În adevăr, creștinul, omul, s-a înfrățit cu natura și cu mediul înconjurător pe care a știut să-l cultive, să-l înfrumusețeze și să-l apere cu prețul vieții. Și așa, unul pe altul se înalță și se înfrumusețează reciproc. Omul înfrumusețează natura și mediul, iar ele îl înalță sufletește, îl înobilează și-l apropie de Dumnezeu. Aceste frumuseți și desfătări duhovnicești pe care i le dau creștinului natura și mediul înconjurător sînt doar anticipări și palide «pregustări» a ceea ce-i va oferi noua lume transfigurată a dreptilor.

c) Îndemnuri la viața neprihănită și painică (III, 14—10)

Cap. III, 14 : «Pentru aceea, iubiților, așteptînd acestea, sîruiți-vă să liți aflați de El lăra vină (și) fără prihană, în pace».

Apostolul reia îndemnul din versetul 11 dar cu specială privire la versetul precedent, a cărui urmare este, și de care îl leagă prin : «de aceea».

«Așteptînd acestea» — adică «ceruri noi și pămînt nou în care locuiește dreptatea» — «sîruiți-vă să fiți aflați de El fără vină și fără prihană în pace» este îndemnul la virtutea sau la virtuțile necesare moștenirii noului univers, al lumii transfigurate. Sîruița este efortul personal al fiecărui creștin, care trebuie adăugat la harul Domnului cu care conlucrează la atingerea acestui scop ultim. Silința și efortul lor sînt apreciate și răsplătite de Domnul, Care cercetează faptele; de aceea Apostolul zice : «să liți aflați de El», adică ziua Judecării și a cercetării faptelor. Expresia : «Să liți aflați de El lăra vină și lăra prihană» caracterizează viața curată de sfințenie și de cucernicie pe care trebuie s-o aibă creștinii, care și-au închinat viața lor întru dragă Domnului. Ideea se află și la Apostolul Pavel care o formulează astfel : «Vă îndemn fraților... Să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfință, bineplăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră duhovnicească» (Rom. XII, 1). Aceleași cuvinte «fără vină», sau nevinovat și fără prihană (neprihănit) sînt folosite de Apostolul Petru în prima sa epistolă (I, 19) unde caracterizează jertfa neprihănită a lui Hristos-Mielul lui Dumnezeu. Apostolul accentuează aici viața neprihănită și de sfințenie a adevăraților creștini, în opoziție cu viața destrăbălată și întinată a ereticilor, descrisă în capitolele I și II. Neprihănirea este virtute personală. Dar adausul «Să fiți aflați... și în pace» arată că viața neprihănită sau de sfințenie a fiecăruia trebuie să fie însoțită de pacea și bunele relații cu toți oamenii. Pentru că mîntuirea nu este individuală, ci «de obște» (cf. Matei XXV, 31—46 și Iuda 3 etc.), trecînd prin aproapele. De aceea zice Apostolul Petru : «să fiți aflați... și în pace» înțelegînd pacea în cele trei feluri de relații : pacea cu sine însuși, între suflet și trup (I Petru II, 11); pacea cu semenii noștri, despre care vorbește Pavel astfel : «căutați pacea cu toți (oamenii) și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu» (Evr. XII, 14); și pacea cu Dumnezeu, realizată de jertfa Domnului (I Petru III, 18).

Dacă neprihănirea sau desăvîrșirea este un alt nume al dreptății, ea este nedespărțită de pace, precum grăiește Domnul prin gura Psalmistului : «dreptatea și pacea se vor săruta» (Ps. LXXXIV, 11), căci dreptii sînt și făcători de pace.

de izvorul înțelepciunii, al cărui curs a alcătuit firea lucrurilor, tot așa cel care privește la această lume nouă a întemeierii Bisericii, vede în Ea pe Cel ce este și devine totul în toate». Vezi în legătură cu aceasta și *Învățătura de credință creștină Ortodoxă*, București, 1952, p. 138.

321. Vezi Pr. I. Mîrcea, *Epistola I Petru...*, p. 968 (p. 86).

Cap. III, 15: «*Și îndelunga-răbdare a Domnului nostru (drept) mîntuire să socotiți precum și iubitul nostru Irate Pavel v-a scris, după înțelepciunea dată lui*».

Apostolul repetă acum îndemnul din versetul 9 și precizează că îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu trebuie considerată ca o binefacere, fiindcă ea este în folosul și spre mîntuirea noastră și a cît mai multora³²² din cei ce se pocăiesc și se străduiesc spre ea. Despre îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu și despre mîntuire vorbește și Pavel în epistolele sale în multe locuri fiind «recunoscut ca specialist în problema soteriologică»³²³. Elogiindu-l, Apostolul Petru îl numește «iubitul nostru frate Pavel», adică frate de apostolat. Unii comentatori³²⁴ presupun însă că aluzia la cele scrise de Pavel — și la care se referă Petru — s-ar referi la ultimele evenimente dinaintea Parusiei, ca învierea morților și transfigurarea celor aflați în viață, de care amintesc cele două Epistole către Tesaloniceni (I Tes. IV, 3—4, 11; II Tes. I, 7—10; II, 1—2). Este clar însă că aici este vorba, în primul rînd, de îndelunga-răbdare, în scopul mîntuirii tuturor, sau a cît mai multora.

Iar expresia «După înțelepciunea dată lui», afirmă că înțelepciunea este o harismă (cf. I Cor. XII, 8), dar aici Petru se referă la inspirația cu care Pavel și-a scris epistolele. Încît, prin prezentul text, Petru face o recunoaștere formală și categorică a inspirației epistolelor pauline, osîndind indirect pe «pauliniștii extremiști» adică pe ereticii libertiniști care pretindeau că Epistolele Apostolului Pavel nu se întemeiază decît pe autoritatea de care se bucura Pavel însuși³²⁵. Datorită inspirației lor, Petru recunoaște epistolelor pauline o autoritate universală, pentru că, deși adreseate unor comunități anume, conținutul lor privește întreaga Biserică de pe tot pămîntul.

Cap. III, 16: «*Cum vorbește despre acestea în toate epistolele sale, în care sînt unele lucruri greu de înțeles, pe care cei neștiutori și nelntăriți le răstălmădesc ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare*».

Expresia: «Cum (și Pavel) vorbește despre acestea» arată că Apostolul Petru vrea să sprijine afirmațiile sale și pe cele scrise de Pavel în epistolele sale, în care sînt discutate și dezlegate «acestea», adică cele de care Petru a vorbit mai-nainte (în III, 7—15): evenimentele ultime, aminate de îndelunga-răbdare divină.

Zicînd: «*În toate epistolele sale*», Sfîntul Petru are în vedere toate epistolele lui Pavel, căci pînă la data apariției Epistolei II Petru fuseseră scrise toate cele 14 epistole pauline, care, cu toate că nu erau strînse laolaltă, îi erau cunoscute lui Petru³²⁶.

Adăugînd «*În care sînt unele lucruri anevoie de înțeles*», după ce le recunoaște ca inspirate și le consideră «Scripturi» și deci canonice ca și celelalte Scripturi (se înțelege: cele ale Vechiului Testament și Evangheliile sinoptice care erau deja scrise), Apostolul Petru mărturisește că în epistolele pauline sînt unele lucruri ce nu pot fi înțelese de oricine. Între aceste lucruri greu de înțeles unele erau chiar exagerate, altele tăgăduite de eretici, ca: raportul dintre lege și libertate, făcînd din libertate, dezmăț; răsumpărarea și Parusia, cu toate evenimentele legate de ea (învierea și judecata finală, pieirea sau transfigurarea lumii prin foc, etc.); despre care tocmai vorbise Apostolul Petru (în cap. II, I—III, 13).

322. Vezi cf. Eucumenius, *op. cit.*, col. 612 și Teoflact, *op. cit.*, col. 1200; ep. și A. Charue, *op. cit.*, p. 500; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 183; C. Spicq, *op. cit.*, p. 261; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 182.

323. Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Sinodalitate și prioritate în Noul Testament*, în «Studii Teologice», XXVI (1974), nr. 7—8, p. 525.

324. Așa: Lensky și Von Soden, la C. Spicq, *op. cit.*, p. 261; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 714; A. Charue, *op. cit.*, p. 500; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 131 și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 300.

325. Cf. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 184; A. Charue, *op. cit.*, p. 500; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 183.

326. Cf. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 714; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 150; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 141; A. Charue, *op. cit.*, p. 501; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 300; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 185, vorbește chiar de o colecție a scrierilor pauline deja alcătuită și dă ca probabil începutul formării Canonului Noului Testament.

În expresia «Pe care cei neștiutori și neîntăriți (în credință) le răstălmăcesc spre a lor pierzare, ca și pe celelalte Scripturi», «neștiutorii» sînt adică necunoscători, ignoranți sau profani în cele ale credinței; iar «neîntăriți» se spune acestora pentru că deși cunoșteau deja cele ale credinței, erau încă șovăitori, nestatornici și ușor de amăgit de ereticii vicleni. De aceea neputînd înțelege marile probleme, le răstălmăceau și astfel falsificau Scripturile spre osînda lor. De exemplu, la textul: «Unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prisosit harul» (Rom. V, 20) ereticii ziceau: «Să păcătuiți cît mai mult, ca mai mult să fim iertați». Păcatul răstălmăcirii — zic comentatorii răsăriteni — este considerat ca și uciderea. Căci cei ce falsifică Scripturile se aseamănă cu cei care au ucis pe prooroci și pe apostoli și sînt vrednici de pedeapsa ucigașilor. Fiindcă răstălmăcind cuvintele lor, împiedică pe cei care îi ascultă să dobîndească mîntuirea³²⁷.

Prin «celelalte Scripturi» se înțeleg cărțile Vechiului Testament care vorbesc despre opera de răscumpărare a lui Hristos și despre Parusie, Judecata finală și lumea cea nouă a dreptilor cu «cer nou și pămînt nou», de care a vorbit Isaia; precum și Evangheliile sinoptice și toate epistolele pauline.

Ereticii de totdeauna, tilcuind arbitrar Scripturile, răstălmăcesc textele biblice și le falsifică pentru a scoate din ele ceea ce vor ei, și le acomodează concepțiilor și deprinderilor lor imorale și scandaloase. Părinții Bisericii relevă că originea ereziilor provine dintr-o exegeză (tilcuire) greșită: «Satana se servește adesea de însăși Scripturile divine pentru a întinde curse credincioșilor. Așa face el pe eretici, așa destramă el credința... Nu vă lăsați deci ademeniți de eretici din faptul că ei pot să tragă din Scripturi unele argumente... că și diavolul se folosește de mărturia Scripturilor, nu pentru a învăța, ci pentru a înșela prin viclesug și a amăgi»³²⁸.

De altfel, Apostolii înșiși au întîlnit eretici și falsificatori ai adevărului mîntuitor cuprins în Sfintele Scripturi și i-a înfierat dușă cuvință. Așa, Apostolul Petru a întîlnit pe Simon Magul — după ce acesta se botezase — și l-a înfruntat aspru pentru gîndul lui simoniac de a comercializa harul (Fapte VIII, 18—24); iar Apostolul Pavel a protestat împotriva lui Var-Isus sau Elima vrăjitorul, prooroc mincinos iudeu (cf. Fapte XIII, 10—11). De aceea, cunoscînd primejdia eretică și sectară Pavel recomandă chiar păstorilor (ca lui Tit episcopul) și poruncește creștinilor: «De omul eretic, după înția și a doua povățuire, ferește-te» (Tit III, 10). Iar Iuda, ruda Domnului, îndeamnă pe creștini: «Păziți-vă în dragostea lui Dumnezeu... (ferindu-vă de eretici). Pe unii, șovăitori, muștrați-i; pe alții (păcătoși rățăciți) — smulgîndu-i din foc — mîntuiți-i; de alții (eretici) însă fie-vă milă cu frică, urînd și cămașa mînjită de carnea lor» (Iuda 21—23).

De aceea atrăgînd atenția cu toată gravitatea asupra abuzului de răstălmăcirii și de falsificare a Scripturilor, sau chiar a născocirilor făcute de ereticii tuturor veacurilor, Sfîntul Petru a pus mai înainte (I, 20) principiul de ermeneutică biblică, după care interpretarea Scripturilor inspirate nu poate fi lăsată la înțelegerea după capul fiecăruia³²⁹, condamînd deci interpretarea individualistă și arbitrară (care a devenit mai tîrziu un principiu în protestantism). Iar aici se deduce din acel principiu pus de el (în I, 20) că tilcuirea corectă a Scripturilor n-o poate da decît Biserica, fiindcă ea își are normele și principiile ei exegetice sau de ermeneutică, de care se călăuzește. Pentru evitarea primejdiei acestei libere interpretări individualiste, Biserica Romano-Catolică refuză a pune Sfînta Scriptură în mina oricărui creștin, rezervînd interpretarea și înțelegerea ei numai Bisericii; iar Biserica Ortodoxă — singură interpretă corectă — pune Biblia și la îndemna credincioșilor, dar îndrumază și supraveghează citirea și înțelesul ei adevărat, venind în ajutorul celor dornici a o cunoaște.

Consecințele dezastruoase ale liberei interpretări, se văd din creștinismul pulverizat astăzi în peste opt sute de diviziuni, zise culte, secte și separațiuni, cu diferite

327. Eucumenius, *op. cit.*, col. 616 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1288.

328. Sf. Ambrozile, *Comentariu la Evanghelia după Luca IV*, 26; și Fer. Augustin, în *Comentariu la Ioan XVIII*, 1: «Ereziile nu se nasc decît din reaua înțelegere a Sfintelor Scripturi», indicați la C. Spicq, *op. cit.*, p. 262—263.

329. Cp. și J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 160; cp. și A. Charue, *op. cit.*, p. 501: «... interpretarea Scripturilor nu poate fi lăsată la propria părere a fiecăruia».

denumiri sau denominațiuni care au rupt unitatea Bisericii și pe cea spirituală a neamului, toate folosindu-se de aceeași Sfântă Scriptură, dar interpretată liber, după capul și bunul plac al fiecăruia. Și astfel cu Sfânta Lege scrisă, în loc să fie oameni ai Legii, devin ai fărădelegii.

Previțiunile Apostolului s-au adeverit cu prisosință, de aceea trebuie ținute în seamă sfaturile lui și respectat principiul exegetic stabilit de el.

Încheierea Epistolei (III, 17—18)

Cap. III, 17: «Deci, voi, iubiților, știind acestea de mai înainte, păziți-vă ca nu cumva lăsându-vă duși de rătăcirea celor fărădelege, să cădeți din întărirea voastră».

În ultimele două versete (17 și 18) cu care încheie epistola sa, Apostolul avertizează din nou pe cititori despre pericolul rătăcirii de la adevărul mântuitor și al părăsirii Bisericii, «stîlp și temelie a adevărului» (I Tim. III, 15) și apoi dă ultimele îndemnuri și rostește doxologia. Folosind procedeul său antitetice, ca și în prima Epistolă, Apostolul Petru formulează îndemnul întii sub forma negativă și apoi sub forma afirmativă³³⁰. Astfel în versetul 17 face pe cititori atenți sub forma negativă: să nu se lase induși în rătăcire, sau ademeniți deeretici, ca să nu cadă din harul în care sînt întăriți; iar în versetul 18, în chip pozitiv le cere să rămână în credință, adică să crească necontenți în harul și cunoștința lui Hristos, cuvinte care «rezumă întreg cuprinsul epistolei și indică scopul ei»³³¹.

Expresia «Știind de mai înainte acestea» constituie o nouă avertizare pentru a nu se lăsa înșelați de învățătorii mincinoși și eretici, falsificatori ai Scripturilor și ai învățaturii sănatoase. Desele avertizări (I, 12, 15; III, 1) arată însăși scopul scrierii, pe de o parte de a menține pe cititori statornici în credință și învățătura primită de la adevărații Apostoli; iar pe de alta, să le trezească aversiunea față de acei înșelători nelegiuiți, pentru că temelul credinței și al cunoștinței este Mîntuitorul Hristos, Răscumpărătorul, Domnul și Judecătorul tuturor (I, 11; II, 1, 20; III, 7). Că nimeni nu poate pune altă temelie (I Cor. III, 11).

În expresia «nu cumva să cădeți din întărirea voastră» — «întărire» sau statornicie numește Apostolul aici credința în Domnul Hristos³³². Pentru această tărie și statornicie în credință Apostolii și mucenicii creștini și-au dat viața mărturisind pe Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor și au dobîndit cununa dreptății (cf. I Petru V, 1; II Tim. IV, 8). Statornicia și tăria în credință (opusă oscilațiilor ereticilor cf. III, 16) au dobîndit-o creștinii prin învățătura primită de la Apostoli și de la Biserică și prin experiența în credință. Fiind instruiți temeinic ei știu ce cred și de ce cred, spre deosebire de ademenitorii învățătorii mincinoși «neștiutori și neîntăriți».

Cap. III, 18: «Ci creșteți în harul și cunoștința Domnului nostru și a Mîntuitorului Iisus Hristos. Lui fie slava și acum și în ziua veacului. Amin».

Apostolul dă ultimul sfat, care exprimă totodată o dorință, o urare, sau binecuvîntare și o rugăciune. Această urare-rugăciune amintește sub altă formă ideea binecuvîntării de la început: «Har vouă și pacea să se înmulțească, întru cunoștință...» (I, 2). «După cum prima epistolă se încheie cu o rugăciune, tot așa și în aceasta el se roagă și le dorește sporirea în credința Domnului»³³³, adică în harul și cunoștința Lui.

Ultima propoziție: «Ci creșteți în harul și cunoștința Domnului nostru și Mîntuitorului Iisus Hristos» este identică cu cea din I, 11 și cu cea din I, 2 unde în loc de «Domnul» este folosit cuvîntul «Dumnezeu». Verbul αὐξάνειν (a crește, a spori) este folosit de Apostolul Petru și în prima sa epistolă, în expresia: «să creșteți spre mîntuire» (II, 2)³³⁴. A spori sau a crește în har și în cunoștință, din care decurg faptele

330. Vezi: I Petru II, 1—3; III, 9; IV, 2; V, 2—3 etc.; Cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 715. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 185.

331. Cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 715 f și C. Spicq, *op. cit.*, p. 263.

332. Eucumenius, *op. cit.*, col. 617 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1288.

333. Eucumenius, *op. cit.*, col. 617 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1288.

334. Vezi explicarea acestei expresii la Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 950 (p. 70).

bune, sau viața morală de care s-a vorbit (in I, 5—8), înseamnă a crește în (spre) mintuire. Cu alte cuvinte, mintuirea obiectivă primită în dar prin răscumpărare, — ca și harul răscumpărător — sint supuse dezvoltării și creșterii pînă la desăvîrșirea constatată și confirmată în ziua finală. Încît Dumnezeu face ca și harul să sporească treptat, pe măsura eforturilor noastre și a sporirii în virtuțile morale (cf. I Petru V, 5).

De remarcat însă că Apostolul subliniază din nou un fapt deosebit și anume că viața religios-morală, și cu ea mintuirea, nu este rezultatul unui pietism exagerat sau maladiv, fără temeii dogmatic, ci constituie o stare de echilibru sufletec, în care harul și evlavia merg mîna în mîna cu cunoștința, adică cu adevărul mîntuitor revelat. Și nu numai unele adevăruri, ci adevărul integral, cunoașterea deplină a tot ce a lăsat Mîntuitorul ca învățătură și a rînduit ca Taine sfințitoare în Biserică. Cei care au păstrat adevărul întreg și s-au menținut în ascultare față de Biserica sfințitoare au fost ferțiți de alunecări sectare și de excese pietiste sau de manafstări bolnăvicioase.

Iată pentru ce insistă Sfîntul Petru atît de mult asupra cunoașterii lui Hristos și a adevărului descoperit de El, de care e condiționată mintuirea. Nu este de mirare dar că în această scurtă Epistolă în care combate pe ereticii vizați «neștiutori și neîntăriți», ba chiar tăgăduitori și disprețuitori ai adevărului (II, 1, 12), face amintire de șase ori de «cunoștință» pentru care folosește atît termenul simplu γνώσις de două ori, cît și pe cel compus ἐπίγνωσις (cunoaștere deplină, desăvîrșită) de patru ori. Fiindcă «cunoașterea» este temeiul evlaviei și al mîntuirii, constituind în același timp cea mai bună pază împotriva nelegiuirilor ademenitori-eretici.

«Cunoașterea», ca și «harul» aparțin și privesc deopotrivă întreaga Sfînta Treime, ca și lucrarea fiecăreia din Persoanele Treimii (cf. I Petru I, 2—3) — deși aici se atribuie, sau se spune numai despre Mîntuitorul ca Pricinuatorul, adică de harul și cunoașterea Lui. Desconsiderarea oricărui adevăr, referitor la Sfînta Treime, la Persoana teandrică și opera răscumpărătoare a lui Hristos sau la ființa și lucrarea Bisericii este o «îndepărtare de Hristos și cădere din har» (Gal. V, 4), deci de pierdere a mîntuirii (cf. Evr. VI, 4—6). Toți creștinii înainte de a primi Taina și harul Botezului, au fost îndelung și lemeinic instruiți în cunoașterea Tainei lui Hristos-Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu-Omul și în Tainele Bisericii, dar cei șovăitori sau interesați a se îmbogăți pe seama naivilor au călcat în picioare toate principiile sfînte și normele exegetice.

În expresia «Lui fie slava», δόξα este slava prin excelență care nu se cuvine decît lui Dumnezeu cel în Treime; și aici este atribuită lui Iisus Hristos ca Dumnezeu și ca Mîntuitor, ca Dumnezeu și Om, Care s-a jertfit și ne-a răscumpărat. Este slava pe care I-a atribuit-o Tatăl, înviindu-L și ridicîndu-L la cer de-a dreapta Lui (I Petru I, 21; III, 22) și cu trupul omenesc³³⁵. Slava și cinstea trebuie să-I fie aduse nu numai prin cuvinte, ci și prin fapte și din inimă.

Iar, «Acum și în ziua veacului», înseamnă că Mîntuitorul trebuie să fie slăvit de acum și pînă în veșnicie; slăvit și în veacul de acum și în cel viitor și de cei de pe pămînt, pe care i-a răscumpărat și le-a acordat harul mîntuitor și de cei din cer pe care i-a dus la slavă și i-a făcut părtași ai slavei Lui (cf. Ioan XVII, 22; I Petru I, 7; IV, 13).

«Ziva veacului» poate însemna simplu «veșnicia»; sau se referă special la ziua Domnului (III, 7, 10), care va deschide ușa eternității. Expresia «în ziua veacului» nu apare în Noul Testament decît aici. Ea ne prezintă eternitatea sub imaginea unei zile fără noapte și fără sfîrșit³³⁶; este aceea în care «slava lui Dumnezeu» luminează și făclia ei este Mielul (Apoc. XXI, 23; cf. XXII, 5).

«Amin»-ul final lipsește din multe manuscrise, dar e atestat de altele, și pare firesc ca și în doxologiile din I Petru (IV, 11 și V, 11).

335. Vezi Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 945 și 997—998, (p. 65 și 117).

336. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 186; Cp. J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 161; W. Vrede, *op. cit.*, p. 142; C. Spicq, *op. cit.*, p. 265; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 715.

TEOLOGIA EPISTOLEI A DOUA A SFÎNTULUI APOSTOL PETRU

Prin marile probleme eshatologice și soteriologice, pe care le ridică și le rezolvă și prin dese avertismente făcute cititorilor pentru menținerea și păstrarea drepte credințe ca și pentru ferirea de pericolul rătăcirii, Epistola II Petru prezintă deosebită valoare pentru întreaga Biserică. În adevăr, Epistola II Petru aduce un aport considerabil teologiei Noului Testament, întrucât angajează aspecte fundamentale dogmatice (hristologice, soteriologice și eshatologice). De asemenea nici problemele moral-soziale atinse în Epistolă nu sînt tratate mai prejos de cele dogmatice, din care decurg, ca pîrfă din izvor. Despre toate acestea se arată mai pe larg în paragraful teologia Epistolei, care urmează.

Deși scurtă, cu numai 61 versete, Epistola cuprinde cîteva idei dogmatice fundamentale specifice ei în felul cum sînt formulate sau dezvoltate, iar altele de ordin moral-social și omiletico-liturgic, etc. care o fac să se încadreze perfect în ansamblul teologiei generale a Noului Testament și în teologia specifică Apostolului Petru. Doctrina Epistolei constituie una din cele mai importante mărturii de credință ale Bisericii și completează teologia Epistolei I Petru³³⁷.

I. — Ideile de ordin dogmatic

1. Dumnezeu și Persoanele Sfînței Treimi în lucrarea lor. — Dumnezeu este veșnic (III, 8) și e Creatorul «prin cuvînt» al universului și a tot ce există: cerurile cu îngerii și pămîntul cu stîlpiiile lui (II, 4; III, 5). El a înnoit odată lumea prin potop (II, 5; III, 6) și o va înnoi și transfigura a doua oară prin foc (III, 7, 12—13). Este veșnic și îndelung-răbdător (III, 8—9), iubitor, sfînșitor și mintuitor. El cheamă la mîntuire și alege (I, 3, 10), dorind ca toți oamenii să se pocăiască și să se mîntuiască (III, 9, 15); dar este și drept judecător, răsplătînd fiecăruia după faptele sale (II, 4—16; III, 7). Dumnezeu este înțelept, bun, drept (I, 1—3) și puternic; și din iubirea și puterea Lui divină revarsă din berșug toate darurile spirituale (harul sfînșitor, înfierea, împărtășirea Sfîntului Duh și viața veșnică) (I, 11), care ajută credincioșilor la «îndumnezeire» sau la pîrtășia lor prin har la natura divină (I, 3—4), adică a deveni, «fii prin har». El este numit și Stăpîn (Δεσπότης) (II, 1) și Împărat (Domn- *κύριος*) veșnic, făgăduind dreptilor împărăția Lui veșnică (I, 11), atunci cînd va apare în lumea nouă, a dreptilor, cu ceruri noi și cu pămînt nou (III, 13). Dumnezeu este și Autorul sau Revelatorul Sfintelor Scripturi, și a revelației vorbite a Tradiției.

a) *Dumnezeu-Tatăl* (I, 17) este și Tatăl Domnului Hristos după fire, așa cum a mărturisit-o din cer pe muntele Tabor: «Acesta este Fiul Meu iubit...» (I, 17); și este și Tatăl «după har» al credincioșilor care s-au făcut pîrtăși dumnezeieștii Lui firi» (I, 4).

b) *Dumnezeu-Fiul* este distinct de Tatăl (I, 2, 11, 17; II, 20; III, 2, 18). Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu.

c) *Dumnezeul-Duhul Sfînt* este amintit o singură dată ca inspiratorul proorociilor și al Sfintelor Scripturi (I, 19, 21).

2. Hristologia. — Iisus Hristos este Dumnezeu și Mintuitor (I, 1, 11); Domn sau Stăpîn și Răscumpărător (II, 1; III, 2), precum și Împărat ceresc (I, 11). În timpul activității Sale pămîntești El s-a schimbat la față, semn că a primit de la Dumnezeu-Tatăl cinste și mîrire (I, 17). După săvîrșirea Răscumpărării (II, 1) prin jertfa

337. C. Spicq, *op. cit.*, p. 196.

de răscumpărare și proslăvirea Sa de-a dreapta Tatălui (I Petru III, 22), El va veni iarăși întru slavă (III, 12). Parusia eshatologică este garantată prin făgăduința Sa (III, 4, 9). De această venire a Lui este legată transformarea lumii prin foc, spre a crea ceruri noi și pământ nou³³⁸. Amintirea Schimbării la Față a Domnului, în care Moise și Ilie apar pe Tabor în lumina cerească, apare ca o anticipare a înnoirii și transfigurării lumii prin foc la ziua Parusiei (III, 13; cf. Matei XIII, 43). Fiul, ca și Tatăl, în tot ce a făcut și va face, este obiectul cunoașterii (ἐπιγνωσις) prezentată ca limită și încoronare a virtuților. Lui Hristos îi aparține slava ca lui Dumnezeu (III, 18), fiind El însuși Dumnezeu și de aceea I se aduce «doxologie». Pentru că mai multe texte vorbesc de Hristos ca Dumnezeu, adevărit prin glasul ceresc al Tatălui, atestând filiația divină a Mintuitorului (I, 16—18), scrierea a putut fi calificată «epistolă a divinității lui Iisus»³³⁹.

3. Soteriologia indică opera de mîntuire realizată de Fiul lui Dumnezeu, intrupat, Dumnezeu-Omul, Iisus Hristos, Mîntuitorul. Denumirea lui de Mîntuitor se deduce atît din însuși numele de Iisus (Ieșuah) care înseamnă «cel ce mîntuiește», cît și din termenul specific σωτήρ, folosit în epistolă de cinci ori (I, 1, 11; II, 20; III, 12, 18), care apare ca un titlu personal, ca un nume propriu, un adevărat sinonim al lui Iisus Hristos³⁴⁰. Este amintit și cuvîntul mîntuire (σωτηρία — III, 15) ca operă mîntuitoare a lui Hristos. El ne-a răscumpărat din păcat (II, 1) și ne-a scăpat de stricăciunea poftelor din lume (I, 4) aducîndu-se jertfă Tatălui³⁴¹ (cf. I Petru I, 18—19), nu diavolului. Urmare a răscumpărării este harul curățirii de păcate (I, 9) al sfințirii și înfierii prin harul mîntuitor al Botezului — și al celorlalte Sfinte Taine —, sau al îndumnezeirii celor chemați la slavă și virtute (I, 2—4). Îndumnezeirea sau părtaşia la dumnezeiasca fire este efectul harului divin sau al împărțirii Duhului Sfînt (δὲ τοῦ μετολεῖν). Căci cel ce ne-a unît συνεώσαν cu Mîntuitorul Hristos este Duhul Sfînt al Lui (cf. și I Cor. VI, 12)³⁴². Acest pasaj din II Petru I, 4 care vorbește de îndumnezeirea creștinului sau de «părtaşia la dumnezeiasca fire» prin harul lui Hristos acordat în Sfintele Taine este de primă importanță, determinînd dezvoltarea vastei învățături — hristologică, soteriologică și sacramentală — pretutindeni, în veacurile primare ale istoriei Bisericii³⁴³.

Începutul și desăvîrșirea mîntuirii și îndumnezeirii îl face Dumnezeu, Care cheamă, alege (I, 3, 10) și acordă continuu harul îndumnezeitor prin Sfintele Taine³⁴⁴, pe măsura silințelor credincioșilor pregătind celor drepti (III, 13) intrarea în slavă și virtute (I, 3, 11) în împărăția Lui veșnică. El contribuie la desăvîrșirea mîntuirii și îndumnezeirea credincioșilor, pe lîngă harul lucrător și cu luminile adevărului revelat sau al «cuvîntului profetic (I, 19), cuprins în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție, prin care se cunoaște taina mîntuirii și a îndumnezeirii. El poartă numele de «porunca Domnului» (III, 2) sau de «Evanghelia dreptății» și de «cuvîntul adevărului», pentru că arată «calea dreptății» și «calea adevărului» (II, 2, 15), elemente specifice în reli-

338. Cf. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1788—1789; L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 410—411; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 235. 339. C. Spicq, *op. cit.*, p. 198, nr. 7.

340. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1789; Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 236: «Σωτήρ are adesea un caracter personal».

341. Asupra Răscumpărării, vezi Pr. I. Mircea, *Răscumpărarea în Noul Testament după învățatura Sfinților Părinți...*, p. 24—44.

342. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P.G., LXXIV, 333.

343. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 136.

344. Cf. L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 411. — Apostolii se roagă și urează, în epistolele lor, ca în el «harul și pacea (Domnului) să se înmulțească» (I Petru I, 2; II Petru III, 18); sau cum spune Apostolul Pavel: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărțirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți» (II Cor. XIII, 13). Aceste cuvinte sînt rostite în centrul Sfintei Liturghii, care reproduce tainic Jertfa dătătoare de har a Domnului Hristos. «Împărțirea Sfîntului Duh», zice un liturgist, înseamnă harul dumnezeiesc care se împărțese prin Sfintele Taine (Nicolae Cabasila, *Tălcuirea dumnezeieștii Liturghii*, traducere de Diac. Ene Branște, București, 1946, p. 48).

gia creștină³⁴⁵. Între aceste «arme» ale lui Dumnezeu, sau «daruri de sus», de folos sînt și credința³⁴⁶ și faptele bune (cf. II Petru I, 4—7; Filip. I, 29; II, 13; I Cor. XV, 10) sau «ale dreptății», pe care credinciosul le sporește și le desăvîrșește prin efortul său. Așa sînt: credința, cunoștința, înfrînarea, răbdarea, evlavia și iubirea (I, 5—7) etc., toate acte sau virtuți sinergetice, care realizează ceea ce se numește «viața în Hristos» (cf. I Petru III, 16; V, 14; Gal. II, 20; III, 27—28; IV, 19; Filip. I, 1; Col. I, 2, 28; III, 3; II Tim. I, 1). Dintre ele nu trebuie să lipsească «ascultarea de adevăr» (I Petru I, 22) și de Biserică (cf. Matei XVIII, 17—18; Gal. I, 7, 9) sau supunerea față de poruncile lui Dumnezeu (II, 1—22). Chiar și păcatul, care este un act rău, făcînd pe cei răi și rătăciți «fiii ai blestemului» (II, 14), sau «fiii ai diavolului» (Fapte XIII, 10; cf. Ioan VIII, 44), nu este opera exclusiv a omului, ci inspirare diabolică și cooperare cu «cel rău», cu «duhul rătăcit și al hulei» (II, 2, 12) sau ascultare de diavolul, «tatăl blestemului» (cf. I Ioan III, 8—10; cp. Ioan VIII, 44; Efes. VI, 12).

Îndumnezeirea credincioșilor în Hristos — ca treapta cea mai înaltă a mintuirii și desăvîrșirii — deși este un concept și o idee dogmatică nouestamentară, ca expresie specifică Evangheliei după Ioan (X, 34) și Apostolului Petru (II Petru I, 4) totuși ea nu este înțeleasă ca atare decît de Biserica de Răsărit. De aceea și trece ea ca o învățătură specifică Ortodoxiei³⁴⁷, privită ca o consecință firească a îndumnezeirii naturii umane, prin intruparea Fiului lui Dumnezeu. Pentru că în Hristos: «Firea dumnezeiască îndumnezeiește pe cea omenească»³⁴⁸. Idee centrală în soteriologia ortodoxă, îndumnezeirea în procesul ei sinergetic unește organic hristologia, soteriologia și eclezologia, inclusiv Sfintele Taine.

Exegeții și teologii ortodocși, care au folosit adesea ideea și expresia acestor două texte, au explicat-o în sensul că: «Dumnezeu s-a făcut Om, pentru ca pe om să-l facă Dumnezeu»³⁴⁹. Îndumnezeirea credincioșilor este urmarea înfierii lor prin har și prin credință. Sfîntul Vasile cel Mare explică ideea astfel: «Cei credincioși prin credință au devenit fiii lui Dumnezeu și prin aceasta sînt și ei vrednici a fi dumnezei»³⁵⁰.

La rîndul lor, Sfîntul Atanasie cel Mare și Sfîntul Chiril al Alexandriei, în comentariile și studiile lor, demonstrînd existența celor două firi în Persoana lui Hristos, prin care El lucrează, arată deosebirea între filiația naturală a Logosului și între înfierea prin har a creștinilor. Fiul lui Dumnezeu este Dumnezeu prin natură, — «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat» — și a luat firea omenească făcîndu-se Om «prin iconomie» și pentru mîntuirea noastră³⁵¹; iar creștinii, deși fiii lui Adam prin natură, devin «fiii lui Dumnezeu prin har» sau «prin înfiere», «prin participare» și «prin imitare»³⁵².

345. L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 411.

346. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 334: «Credința este dată de Dumnezeu (I, 1), dar e dezvoltată prin acțiunea umană, prin virtute și cunoștință în dragoste».

347. Vezi studiul lămuritoare: Pr. Prof. D. Stăniloae, *Despre îndumnezeire*, în «Cursul de ascetică și mistică creștină» (dactilografiat, București, 1947, p. 122 ș.u.; și *La doctrine de Saint Athanase sur le salut*, în Col. «Théologie Historique», nr. 27, Paris, 1973; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 136 și 151—152; N. Chițescu, *Despre îndumnezeirea omului. De ce nu primesc romano-catolicii această învățătură?*, București, 1938, p. 7 și 13; Vezi și Pr. Ioan Mircea, *Mărturiile biblice, patristice și cultice ortodoxe despre îndumnezeirea credinciosului*, urmare a îndumnezirii trupului (firii umane) a Mîntuitorului Hristos, în «Ortodoxia», nr. 2/1976.

348. Sf. Grigorie Teologul, citat la Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de D. Fecioru, București, 1938, p. 207, 209.

349. Vezi la Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia*, III, p. 70, 74 (3) și Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea III-a împotriva arienților*, P.G., XXVI, 397: «Că precum Domnul a luat trup și s-a făcut Om, tot așa și noi oamenii am fost uniți cu Cuvîntul și ne îndumnezim prin trupul Lui și în vîltor moștenim viața veșnică».

350. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, traducere de Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, București, 1939, p. 51.

351. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre intruparea Cuvîntului și împotriva arienților*, P.G., XXVI, 996—997; Idem, *Despre Feciorie 3*, P.G., XXVIII, 236.

352. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P.G., LXXIII, 77 și 153; Dionisie Pseudo-Aeropagitul (sec. V—VI), în *Ierarhia Cerească* (III, 2), și *Ierarhia bisericască* (I, 3), traducere de Pr. Cleone Iordăchescu, Chișinău, 1932, p. 14 și 72—73, după ce afirmă scopul ierar-

În tratatul său «*Despre Sfânta Treime*», Sfântul Atanasie, folosind textul din II Petru (I, 4), lămurește că lucrarea harului și a Duhului Sfânt asupra credincioșilor transmite acestora energii și proprietăți noi pe care cei înfiați nu le posedau înainte, așa cum focul dă fierului și metalelor atât însușirea de a străluci, cât și pe cea de a arde. «Noi devenim — zice el — părtași ai dumnezeieștii firi prin împărtășirea Sfântului Duh». Și argumentînd că Duhul Sfânt este din fire nemuritor și neschimbător, dînd nemurirea și celor muritori, continuă a lămuri: «Că sînt unele (lucruri sau elemente neschimbătoare prin fire, așa cum este focul arzător prin fire; iar altele devin neschimbătoare prin participare, ca și apa care pusă la foc devine fierbinte. Așa și Duhul Sfânt: pe de o parte este neschimbător prin fire, iar pe de altă parte face neschimbători pe alții prin participare (părtășie κατά μετοχή)»³⁵³.

Sfinții Părinți folosesc frecvent comparația cu fierul înroșit în foc³⁵⁴ pentru a da imaginea îndumnezeirii credincioșilor prin acțiunea harului și a Duhului Sfânt asupra lor, ceea ce acordă însușiri și trăsături noi. Îndumnezeirea și viața în Hristos (cf. I Petru III, 16; V, 14; Gal. II, 20; II Tim. I, 1 etc.) sînt înlesnite și susținute de viața sacramentală, de comuniunea cu Hristos prin Sfintele Taine (cf. Ioan VI, 54—56). Despre îndumnezeirea sacramentală vorbesc deopotrivă Sfinții Părinți: Vasile cel Mare, Simion Metafrastul și Simeon Noul Teolog în rugăciunile lor de la Rînduiala Sfintei Împărtășiri³⁵⁵. Și tot așa Sfântul Maxim Mărturisitorul, care numește Sfînta Euharistie «Taina îndumnezeirii»³⁵⁶ și Nicolae Cabasila care afirmă că «prin Sfintele Taine oamenii ajung dumnezei»³⁵⁷.

Îndumnezeirea este un proces în continuă desfășurare, începînd cu «Taina înfierii» (Botezul) și pînă în veșnicie, sau eshatologie, unde virtuțile și silințele omului încetează și lucrează numai harul. Ea îmbrățișează omul în integritatea lui, nu numai «sufletul, marea operă a lui Dumnezeu, care e întipărirea vie a Sfintei Treimi și chipul Lui după fire, după har și după slavă»³⁵⁸. Datorită îndumnezeirii integrale omul devine și cu trupul nemuritor și nesticăcios, după înviere (cf. I Cor. XV, 51—54; I Tes. IV, 16—17), cînd și cei din viață se vor schimba. Astfel dar: «Îndumnezeirea vrea să însemne că trăsăturile Dumnezeirii sînt imprimate în ființa umană. Este vorba de o unire interioară (cu Dumnezeu). Numai prin ea omul credincios devine el însuși subiect al trăsăturilor și energiilor divine, după har; trăsăturile și puterile divine devin propriile sale trăsături și puteri și pentru această rațiune moartea nu-l mai poate birui»³⁵⁹.

Iată pentru ce se recomandă credincioșilor să crească (să se desăvîrșească) în harul și cunoștința Domnului (I, 2; III, 18) spre a ajunge la viața fericită a dreptilor, în împărăția harului și a luminii, cu «ceruri noi și pămînt nou» (III, 13). Sporînd astfel în sfințenie și cucernicie (III, 11) sau «în viața în Hristos», ei se sîrguiesc continuu a fi aflați (la ziua cea mare) de El, «fără vină, fără prihană, în pace» (III, 14). A spori «întru cunoașterea Domnului» sau a cunoaște mai bine pe Iisus Hristos înseamnă a fi exact informat despre Persoana și de învățătura Lui, a-L recunoaște efectiv ca Domn, acceptînd «porunca» Sa (III, 2) și trăind în virtute, cumpătare, răbdare, pietate și dragoste³⁶⁰. În pofida acestei căi a dreptății, a mîntuirii și îndumne-

hiei bisericești, înzestrată de sus: «din Izvorul vieții» cu întreita slujire: de a învăța, a sfinți și a călăuzi spre mîntuire — adaugă că voința lui Dumnezeu în Treime este mîntuirea noastră și a celor mai presus de noi. Dar această «mîntuire nu poate fi atinsă decît prin îndumnezeirea celor ce se mîntuiesc. Iar îndumnezeirea nu este decît asemănarea și unirea, cît mai mult posibil, cu Dumnezeu». Vezi despre aceasta și la Pr. Prof. D. Stăniloae, *Temeturi teologice ale terahiei și ale sinodalității ei*, în «Studii Teologice» XXII (1970), nr. 3—4, p. 167 și nr. 3 la subsol.

353. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfînta Treime*, Dialog I. P.G., XXVIII, 1125 și 1155.

354. După Sf. Atanasie comparația o folosesc și: Sf. Maxim Mărturisitorul, în *Disputa cu Pyrru*, P.G., XCI, 337—340; Idem, *De Ambiguis*, P.G., XCI, 1060; și Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. cit., p. 208.

355. Vezi *Liturghterul*, București, 1967, p. 287, 290, 293—294.

356. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia*, vol. II, p. 258 și 283.

357. Nicolae Cabasila, *Viața în Hristos*, trad. cit., p. 11.

358. Cf. Ilie Miniș, *Didahții și Predici*, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 53—54.

359. D. Stăniloae, *La doctrine de Saint Athanase sur le salut*, p. 272.

360. C. Spica, *op. cit.*, p. 198—199.

zeirii, ereticii (II, 1—22; III, 4) nesocoteau pe Hristos și opera Lui răscumpărătoare, cu principiile Sale morale și practicau și propovăduiau o libertate fără limite, trăind în voia simțurilor și a patimilor.

4. Inspirația divină. — La darurile acordate de sus pentru întreținerea vieții creștine, Sfântul Apostol Petru adaugă noi temeuri pentru întărirea credinței. Mai întâi evenimentul Schimbării la față a Domnului (I, 16—18), al cărui martor ocular a fost Apostolul, eveniment care nu e un act de revelație, ci de descoperire experimentală, vizibilă. Apoi face amintire de «cuvîntul profetic» (I, 19), grăit sau scris, cuprins în Sfînta Tradiție și în Sfînta Scriptură, cuvînt care este «lumină», «făclie ce luminează» mintea și inima celor din întunericul păcatului și al neștiinței (cf. I Petru I, 14), pînă cînd avea să răsără în inimi «lucefărul» sau lumina lui Hristos (I, 19).

«Cuvîntul profetic» sau «apostolic» (III, 2) scris a dat naștere Sfîntelor Scripturi ale Vechiului (II Tim. III, 15) și Noului Testament (I, 20; III, 16), pe care ereticii vizați în Epistolă le tălmăceau arbitrar, «după socotința fiecăruia» (I, 20). De aceea, Sfîntul Apostol Petru stabilește aci principiul inspirației biblice, și totodată și pe cel al tilcurii Scripturilor. Scripturile fiind inspirate de Duhul Sfînt oamenilor sfinți ai lui Dumnezeu (I, 21; III, 15), nu trebuie să fie tălmăcite după capul fiecăruia. Ele trebuie să fie interpretate de oameni pregătiți și luminați, în spiritul tradiției patristice, ținînd seama de natura și originea Scripturilor și în conformitate cu normele și indicațiile magisteriului spiritual al Bisericii³⁶¹, singura în drept a le interpreta fără greș. Tot Scripturi inspirate de Duhul Sfînt Apostolilor sînt și Evangheliile și epistolele lor. Astfel vorbește Sfîntul Petru de epistolele Apostolului Pavel, în care «sînt unele lucruri greu de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc ca și pe celelalte Scripturi spre a lor pierzare» (III, 16).

Cuvintele sau textele profetice trebuie să fie înțelese după Duhul însuși, Care le-a inspirat (cf. II Tim. III, 14—16) în contextul lor și în consensul general al Scripturii, al Tradiției și al Bisericii. «Două milenii de istorie au confirmat că devierile doctrinare în sinul Bisericii aveau ca origine o rea înțelegere a depozitului revelat (cf. I Tim. VI, 20—21). De aceea Epistola II Petru este considerată «Epistola Ortodoxiei»³⁶².

Adesea, cuvîntul grăit a rămas în cea mai mare parte nescris (din care unii au plăsmuit «epistole» atribuite Apostolilor) (cf. II Tes. II, 2) și a alcătuit Predania sau Tradiția orală (cf. I Cor. XI, 2; II Tes. II, 15; II Tim. II, 2), care este de aceeași vuloare cu Scriptura, ca avînd același Autor inspirator — Dumnezeu. De aceea s-a putut spune că «Scriptura se confundă cu Tradiția»³⁶³, în sensul că fac un tot unitar. De altfel Scriptura se interpretează de Biserică prin Tradiția ei orală și cea patristică³⁶⁴.

Conferința Mondială a departamentului pentru «Credință și Constituție» al Consiliului Ecumenic al Bisericilor care a avut loc la Montreal (1963) cu tema: «Scrip-

361. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1791; Vezi și Pr. I. Mircea, *Epistola I Petru...*, p. 889—891 (p. 9—11). 362. C. Spică, *op. cit.*, p. 200. 363. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 230.

364. «Descoperirea dumnezeiască și modalitățile ei de exprimare spre mîntuire», în «Studii Teologice» XXIV (1972), nr. 3—4, p. 184: «Scriptura numai interpretată în lumina Sfîntei Tradiții devine suficientă (spre mîntuire) și deplină comoară a adevărilor creștine». Este vorba desigur de Tradiția (Predania) orală, zisă și apostolică, transmisă prin Apostoli și prin Biserică, căreia Sfîntii Părinți i-au dat tilcul adevărat. Căci «Tradiția și Scriptura constituie un tot unitar».

tură și Tradiție» a determinat și pe protestanții și pe criticii independenți să recunoască rolul Tradiției în interpretarea corectă a Scripturii. Ea vorbește de «mărturia apostolică primită și prelungită în comunitate; într-un cuvânt, Tradiția, asigurând continuitatea interpretării corecte a Scripturii, își ia aici locul său»³⁶⁵.

5. Anghelologia.— Epistola II Petru nu vorbește de îngeri în genere, ci numai de crearea lor, dacă prin «cerurile» care existau înainte de a fi «pământul» (II Petru III, 5) sau lumea văzută se înțeleg îngerii sau «lumea nevăzută»³⁶⁶, sau spirituală. Ea vorbește însă de «îngerii care au păcătuit» și care au fost legați și aruncați în tartar (II, 4). Este vorba, firește, de ceata îngerilor, care, în frunte cu Lucifer, căpetenia lor, s-au trufit și s-au răzvrătit, dar au fost alungați din cer; și, ruși fiind de ceata îngerilor de lumină, au ajuns îngeri întunecați sau demoni (cf. Fac. III; Isaia XIII, 15—17; Luca X, 18; Apoc. IX, 1; XII, 9). Faptul este amintit numai ca exemplu pentru pedeapsa infricoșătoare pe care dreptatea divină o aplică păcătoșilor și respectiv ereticilor (II Petru II, 1—4)³⁶⁷.

6. Eshatologia.— Problemele eshatologice ale Epistolei alcătuiesc cel mai important aport al teologiei Sfintului Apostol Petru la teologia Noului Testament. Ele au fost determinate de răspunsul ce trebuia dat ereticilor pe care Apostolul îi combătea, pe ei și ereziile lor.

Acești eretici socotind drept «fabule» învățăturile Apostolilor (I, 16) nu se sfiu a tăgădui pe Stăpînul lor, Care i-a răscumpărat și Parusia Lui, hulind «calea adevărului» (II, 1—2) mintuitor. Și astfel, părăsind «calea dreptății» (II, 15—21) sau «legea morală a Bisericii»³⁶⁸, s-au dedat la viața de libertinaj, de corupție, de adulter și lăcomie (II, 10, 12—14, 19—20) care scandaliza și pe păgîni (II, 2). Sfidînd deci, orice lege morală și orice autoritate religioasă, ereticii disprețuiau însăși autoritatea supremă, «domnia cerească» și huleau măririle din cer (II, 10). Apostolul îi descrie ca: lacomi, ademenitori (II, 3, 18), îndrăzneți, îngîmfați, hulitori și batjocoritori (II, 10; III, 3), asemenea dobitoacelor fără minte (III, 12). Ei sînt «pete și ocară», cu ochii plini de desfrînare și nesălișioși de păcat, «fii ai bleșetemului» (II, 13—14), amăgind sufletele nestatornice și avînd inima deprinsă cu lăcomia. De asemenea, ei sînt izvoare fără apă și neguri purtate de furtună. Deprinși a rosti cuvinte trufașe, ei momesc în poftele trupului cu desfrînări pe cei care abia au scăpat de cei ce viețuiesc în rătăcire (păgînătate), făgăduind slobozenie, dar fiind ei înșiși robii stricăciunii (II, 17—19).

În afară de această viață de imoralitate și dezmăț, în care depășeau pe păgîni, ereticii la care se referă Epistola II Petru nu aveau o învățătură proprie. Erau antinomeni³⁶⁹ (adică împotriva oricărei legi) și necrezînd în viața viitoare, ei tăgăduiau Parusia sau a doua Venire a Domnului (III, 4) și cu ea judecata finală (II, 9; III, 7), intrucit ea osîndea faptele lor scandaloase³⁷⁰. Prin repetatele exemple date (II, 5—8, 15—16), Apostolul arată că ereticii nu vor scăpa de pedeapsa exemplară a lui Dumnezeu (III, 7). Față de comportarea condamnilă a acestor eretici,

365. Georges Calais, *Introducere* (protestantă) la *Epistola II Petru*, în «la Bible», traduction oecuménique, t. III, p. 383.

366. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 56; și *Teologia Dogmatică și Sistematică*, I, București, 1958, p. 485.

367. Cf. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1789; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 165; Bo Reicke, *op. cit.*, p. 184; C. Spicq, *op. cit.*, p. 231. 368. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 236.

369. Cf. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 119; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 137.

370. Vezi L. Cerfaux, *Gnose*, D.B.I., t. III, 681 și 692, la A. Charue, *op. cit.*, p. 476.

Epistola II Petru schițează o morală eshatologică³⁷¹, după care adevărații credincioși considerind viața aceasta trecătoare, trebuie să viețuiască în sfințenie și în cucernicie (III, 11). Sporind în harul dobândit prin botez și în cunoștința Domnului (III, 18) creștinii se sirguiesc neconținut ca să fie aflați de Domnul la ziua Judecării de la sfârșitul lumii fără vină și fără prihană, în pace (III, 14), în vederea intrării în viața veșnică, în împărăția dreptății (III, 13).

O particularitate a epistolei în ce privește eshatologia o constituie menționarea focului ca agent distrugător al lumii celor nelegiuți (III, 7) și a universului material³⁷², pentru a da naștere unei lumi noi, purificate, spiritualizate, cu «ceruri noi și pământ nou» (III, 13) în care să locuiască dreptatea (III, 13). Aceasta este lumea dreptilor. Demonstrând realitatea Parusiei ca împlinire a spuselor profeților și a profeției sau cuvântului (poruncii) Domnului și a Apostolilor Lui (III, 2, 9—10), Sfântul Apostol Petru lămurește că Venirea Domnului este sigură, dar ziua ei este nesigură. «Că ziua Domnului va veni ca un fur» (III, 10). Pentru că Dumnezeu are altă măsură a timpului decît noi. «O zi înaintea Domnului este ca o mie de ani și o mie de ani ca o zi» (III, 8). Și combătînd eroarea ereticilor că nu ar exista Parusia (III, 4), dar în același timp corectînd și convingerea greșită a unor credincioși care așteptau o Parusie iminentă, Apostolul aduce alte două motive pentru justificarea întîrzierii ei: îndelunga-răbdare a Domnului, Care vrea ca toți să se pocăiască (III, 9) și să se mintuiască (III, 15; cf. I Tim. II, 4) și viața de sfințenie și de cucernicie care poate grăbi venirea Parusiei (III, 11—12)³⁷³.

De ziua Parusiei sau venirii Domnului întru slavă ca drept Judecător (cf. Matei XXV, 31—46) sînt legate — după concepția Sfîntului Petru — și alte evenimente extraordinare și anume: învierea morților, care precede judecata și răsplata faptelor, fiecărui. Cei nelegiuți vor fi atunci nimiciți (pedepsiți) prin foc, odată cu cerurile și pămîntul de acum (III, 7, 10, 12); iar cei drepte se vor sălășlui în lumea cea nouă ce se va naște, pe care au așteptat-o și nădăjduit-o, potrivit făgăduințelor Lui. Aceasta este lumea spiritualizată a celor care au dobîndit intrarea în împărăția veșnică cu Mintuitorul Hristos (I, 11).

II. — Idei de ordin moral-social

Epistola II Petru cuprinde și unele idei de ordin moral-social care se împletesc la tot pasul cu cele dogmatice din care decurg. Aceste principii, deși poartă amprenta unei «morale eshatologice», vizînd în final dobîndirea fericirii veșnice în împărăția dreptilor, sub «ceruri noi și pământ nou» (III, 13), sînt totuși axate în primul rînd pe realitatea vieții de aici, fiindcă numai aici se poate pregăti creștinul pentru viața de dincolo.

Unele din aceste idei sînt exprimate direct — atunci cînd Apostolul Petru îndeamnă la virtute, recomandînd: sirguinta, cunoașterea, credincioșia, înfrînarea, evlavia, răbdarea, modestia, iubirea frățească și a semenilor, dragostea a tot cuprinzătoare (I, 5—8); ori recomandă munca — evidențiind contrastul între trîndăvie și inactivitate, sau neproductivitate (I, 9); recomandă cinstea și conștiinciozitatea, dreptatea,

371. C. Spicq, *op.cit.*, p. 203.

372. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1790.

373. Evangheliile și epistolele pauline amintesc și alte cauze sau piedici ale întîrzierii Parusiei, ca: propovăduirea Evangheliei la toată lumea, convertirea lui Israel în masă, lepădarea de credință sau apostazia generală suscitată de Satan, apariția potrivnicului sau Antihristului, nelegiuitul, omul păcatului (cf. Matei XXVIII, 19; Marcu XV, 15; II Tes. II, 3—10 etc.); Vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 205, nr. 1).

bolul credinței la 1014. Papa nu se mai intitula de acum, ca mai înainte «Vicar al Sfințului Petru sau al lui Hristos», ci «Încălțător al lui Dumnezeu».

Conferința de la Bonn urmărea ca delegații Bisericilor participante să convină asupra unei mărturisiri de credință comune, care să cuprindă suma elementelor de credință, fixate în simboalele de credință ale Bisericii primare neîmpărțite și care și azi fac parte din depozitul doctrinar al comunităților religioase aflate în succesiunea doctrinară a Bisericii primare. Conferința mai voia să se constituie o «confederație bisericească», cu recunoașterea reciprocă a Bisericilor, fără însă ca ele să se contopească unele cu altele și fără să se piardă caracterul lor specific de doctrină, organizație, ritual, dar cu permisiunea credincioșilor de a participa reciproc la serviciile divine și la sfintele taine. Conferința voia adică să se fixeze o serie de teze care să exprime clar substanța doctrinei biblice și a Sfinților Părinți bisericești și care, deci, să poată servi ca temei unional. Mergînd pe această linie s-a înfăptuit în 1931, «comunitatea bisericească» între Bisericile Vechi-catolică și Anglicană, iar în 1965 și cu Bisericile Catolice independente din Filipine, Spania și Portugalia. Pe acest temei se duc azi și tratativele unionale ale Comisiunii mixte de teologi ortodocși și vechi-catolici.

Mai menționăm că înaintea începerii discuțiilor la conferința din 1875, profesorul de teologie ortodox rus Ossinin a prezentat în rezumat principiile ecumenice de care trebuie să se țină seama în discuții, accentuînd că la tratative unionale poate exista nădejdea înregistrării unor rezultate practice numai dacă părțile sînt dispuse să țină seama de baza doctrinară a vechii Biserici neîmpărțite. O înțelegere dogmatică între Bisericile surori se poate pregăti numai dacă părțile recunosc autoritatea și tradiția Vechii Biserici ecumenice drept temei și criteriu pentru un sistem doctrinar obligatoriu pentru întreaga creștinătate. Iar dacă ulterior, după despărțirea Bisericilor, se întîlnesc în literatura lor teologică unele «dezvoltări» ale învățaturii Bisericii Vechi, acestora nicidecum să nu le atribuie aceeași valoare și autoritate ca învățaturii Vechii Biserici. Acceptînd integral simbolul niceoconstantinopolitan, Conferința menționează că «filioque» n-a fost tradus în simbol în mod bisericesc legal și că se respinge orice concept sau expresie care admite existența «unor principii sau începuturi sau cauze în Sfînta Treime». Apoi în sensul Vechii Biserici, Conferința a expus în 6 teze învățătura despre Duhul Sfînt după Sfîntul Ioan Damaschin.

II. — Conferința ecumenică de la Stockholm 1925

La 19 august 1925 s-au adunat în catedrala din Stockholm peste 600 reprezentanți ai unor Biserici creștine din 37 de țări pentru a asista la serviciul divin de deschidere a primei mari conferințe mondiale ecumenice pentru creștinism practic. Cu această conferință începe epoca ecumenică a Bisericilor creștine.

Conferința aceasta are meritul de a fi reușit să întrunească pentru prima dată reprezentanți ai Bisericilor Protestantă și Ortodoxă pentru discuții și acțiuni comune.

Pentru ținerea conferinței meritul revine în primul rînd primatului Bisericii Luterane suedeze, Arhiepiscopul de Uppsala Nathan Söderblom, care mereu se străduia, după primul război mondial, să întrunească Bisericile lumii la o lucrare comună în spiritul iubirii și al păcii între popoare. Și înainte de «Stockholm» s-au făcut o serie de încercări — decembrie 1917, aprilie 1918, septembrie 1918 — pentru apropierea Bisericilor separate prin discuții dogmatice, dar — fără rezultat. Și atunci Arhiepiscopul Söderblom s-a hotărît pentru alt procedeu în vederea înfăptuirii uni-

tății creștine: calea «creștinismului practic», avînd convingerea că Bisericile n-au să lucreze numai pentru mîntuirea sufletească a credincioșilor, ci să conlucreze și pentru stabilirea dreptății și păcii între popoare. De altfel la o conferință ținută în 1919 la Oud Wassenger (Olanda), la care au participat creștini din Europa și America, s-a discutat problema păcii și dreptății, constatîndu-se că Bisericile pot și trebuie să contribuie la stabilirea dreptății și păcii între popoare.

Arhiepiscopul Söderblom avea însă viziunea unui consiliu bisericesc ecumenic în care toate Bisericile, fără să renunțe la independența și specificul lor, să colaboreze împreună pentru pace și dreptate între popoare. Și după mai multe tatonări Arhiepiscopul Söderblom a invitat toate Bisericile creștine la menționata «Conferință pentru creștinismul practic», de la Stockholm din anul 1925. Au participat reprezentanți oficiali ai Bisericilor Protestantă, Anglicană și Ortodoxă — de la noi: Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei, Episcopul Vartolomei Stănescu al Rîmnicului, Arhimandritul Iuliu Scriban, Prof. Univ. Ioan Lupaș, Prof. Cîdea, Cicerone Iordăchescu și V. Ispir. Lozinca de la «Stockholm» a fost: «Communio in adorando et serviendo aecumenica — comunitate ecumenică în rugăciune și slujire, — arătînd în ce să se cuprindă «creștinismul practic».

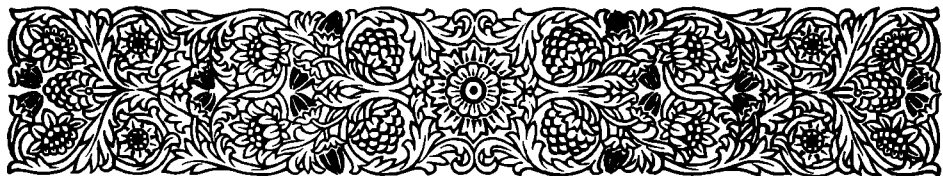
«Dacă urmăm lui Hristos — a spus Arhiepiscopul Söderblom în cuvîntul de deschidere a Conferinței — și în zelul nostru de a-i sluji pe frați, uităm de noi înșine, atunci ne apropiem de Învățătorul nostru și ne apropiem și noi întreolaltă». Și a mai spus: «Fie ca flacăra, care ne-a cuprins acum inimile noastre, să cuprindă întreaga creștinătate, unind-o în dragoste și dreptate. ...Nădăjduim că sub conducerea Duhului Sfînt și cu bunul sfat al celor prezenți vom fi în stare să aflăm mijloacele cu care Biserica să convingă lumea că Dumnezeu este părintele tuturor oamenilor și că toate popoarele sînt frați întreolaltă». — Problema centrală discutată la Conferința de la Stockholm a fost: ce pot face și ce trebuie să facă Bisericile pentru ca popoarele să trăiască în pace. În decursul timpului cercul preocupărilor mișcării inițiate de Arhiepiscopul Söderblom s-a lărgit mult.

Viziunea Arhiepiscopului Söderblom privind înființarea unui Consiliu ecumenic al Bisericilor s-a înfăptuit în 1948 la Amsterdam, și din care fac parte azi peste 250 Biserici.

Anul acesta «Comisiunea ecumenică» a Suediei a comemorat o jumătate de veac de la menționata Conferință de la Stockholm. Din partea Bisericii noastre au participat: Prea Sfințitul Episcop-vicar Patriarhal Dr. Antonie Plămădeală, Pr. Prof. de teologie Dr. Grigore Marcu (Institutul teologic Sibiu) și Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, superiorul parohiei ortodoxe române din Suedia.

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

A 61-A SERIE DE PREGĂTIRI LA CURSURILE DE ÎNDRUMARE MISIONARĂ ȘI PASTORALĂ

A devenit deja o tradiție în Biserica Ortodoxă Română, ca în fiecare an, preoții din toate eparhiile românești, să urmeze la cursurile de îndrumare misionară și pastorală, cursuri inițiate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu 26 ani în urmă și frecventate pînă acum de 61 serii de preoți.

Anul acesta cursurile au început în ziua de 16 august și s-au încheiat la 15 septembrie a.c., ținute fiind la Institutul teologic universitar din București. Majoritatea cursanților din acest an au fost preoți liniari, chemați la cursuri în vederea examenului de definitivare, după o activitate pastorală și misionară de cinci ani în parohiile respective, iar unii dintre ei după o activitate de zece ani, pentru examenul de promovare.

Deschiderea festivă a cursurilor a avut loc joi 21 august a.c., la Institutul teologic universitar din București, în prezența Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, vicar mitropolitan la Arhiepiscopia Bucureștilor, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilier al Sectorului Cultural al aceleiași Arhiepiscopii, precum și alți consilieri mitropolitani și patriarhali. Au fost de față, de asemenea, profesori de la Institutele teologice din București și Sibiu, delegați din partea redacțiilor revistelor bisericești și diferiți invitați.

La intrarea în sala de festivități a Institutului teologic corul preoților cursanți dirijat de Pr. Asist. Nicu Moldoveanu, i-a întâmpinat pe oaspeți cu imnul arhieresc «Pre Stăpînul», după care întreaga asistență a luat loc în sală.

În continuarea festivităților de deschidere a luat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București.

Salutînd mai întîi prezența oaspeților la acest eveniment important din viața preoților, P. C. Sa vorbește despre rolul și datoriile sacerdotale și cetățenești ale cursanților în viața pastorală spunînd printre altele: «Așa după cum este știut, Biserica noastră pentru a-și desfășura activitatea misionară și pastorală în contextul nou al vieții contemporane, cu rezultate cît mai bine și cît mai rodnice, avea și are

nevoie de un cler cât mai bine pregătit și orientat în misiunea sa. Pentru aceasta, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a inițiat și organizat aceste cursuri pentru orientarea pastorală și misionară a clerului, cursuri care, pe lângă partea teoretică de îmbogățire și cunoașterea teologiei și a metodelor pastorale, pune accent deosebit și pe îndrumarea și orientarea clerului în cunoașterea și rezolvarea problemelor vieții contemporane».

«Cursurile celei de-a 61-a serii — a spus în continuare vorbitorul — sînt marcate de pregătirea aniversării unor mari evenimente din viața Bisericii Ortodoxe Române: 50 de ani de la ridicarea Bisericii noastre la rangul de patriarhie și 90 de ani de la obținerea autocefaliei — evenimente care vor fi sărbătorite în cursul lunii noiembrie din acest an. În perspectiva acestor aniversări și pe fondul general al intensei și variatei activități cotidiene ce se desfășoară neîncetat în Patria noastră, care este un vast șantier de muncă și creație materială și spirituală, în scopul ridicării continue a Patriei noastre dragi și a creșterii continue a standardului nostru de viață, a prestigiului ei în lume, vor avea loc și aceste cursuri inaugurate în mod festiv astăzi.

Ați fost chemați la cursurile acestea de îndrumare pastorală și misionară ca să audiați o serie de prelegeri cu o tematică variată, care să vă pună în cunoaștere cu probleme de natură teologică doctrinară și practică, cu probleme care privesc lumea contemporană și viața socială din țara noastră. Pe lângă aceste prelegeri veți avea posibilitatea ca în seminariile de după fiecare prelegere, precum și la lecțiile practice — slujbele liturgice de la paraclis — să discutați și să lămurii, învățînd unii de la alții, anumite lucruri, anumite rînduiri și practici tipiconale. Aveți la dispoziție biblioteca Institutului teologic, pentru a vă informa mai pe larg și a vă completa cunoștințele, iar profesorii de la cele două Institute teologice vă stau la dispoziție și pot fi consultați în problemele în care aveți unele nedumeriri.

Subliniind importanța participării active și efective a tuturor cursanților preoți la întregul program al cursurilor, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda arată că «nu se va admite nici o absență nemotivată, căci aceasta dovedește nu numai îndisciplină, ci mai ales dezinteres față de rostul acestor cursuri și față de strădaniile noastre». Se arată în continuare obligațiile cursanților și ale profesorilor în care toți au datoria să dea eforturi comune prin muncă și seriozitate ca astfel, atît profesorii cît și cursanții să răspundă pe deplin încrederii ce le-a fost acordată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și de ceilalți chiriarhi, membri ai Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

În finalul cuvîntării, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București a exprimat omagii de recunoștință, prețuire, dragoste și devotament Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, membrilor Sfintului Sinod, precum și Conducătorii Departamentului Cultelor, pentru purtarea de grijă și sprijinul acordat în vederea desfășurării în bune condiții a acestei activități de îndrumare a preoților din cea de-a 61-a serie.

După cuvîntarea P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, corul preoților cursanți a interpretat cîntarea liturgică «Pre Tine te lăudăm».

A urmat după aceasta, cuvîntarea preotului Stelian Izvoranu din eparhia Ungrovlahiei, care în numele colegilor săi de serie de la aceste cursuri și-a exprimat bucuria tuturor cursanților de a avea prilejul să-și reîmprospăteze cunoștințele teologice, prin prelegerile și seminariile care urmează să fie ținute, și de a putea fi puși la curent cu marile probleme care frămîntă lumea de azi, cu preocupările și activitatea ecumenistă pe plan local și mondial a Bisericii noastre și a altor Biserici.

Din cuprinsul cuvintării P. C. Pr. Stelian Izvoranu a reieșit clar hotărîrea tuturor cursanților de a depune toate eforturile în vederea promovării cu succes a examenelor, pentru ca, plecînd în parohiile lor, edificați și îmbogățiți în cunoștințe teologice, teoretice și practice și de cultură generală, să poată arăta că preotul de azi nu lucrează singur, izolat ci face parte din marea familie de slujitori ai Bisericii și ai Patriei, îndrumați fiind de înțelepciunea și experiența membrilor Sfîntului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

În încheiere vorbitorul a spus: «în numele celor 260 de colegi din seria 61-a, exprim sentimentele noastre de adînc respect, de fiască dragoste și recunoștință față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, inițiatorul, organizatorul și îndrumătorul acestor cursuri și îl asigurăm smeriți că, timp de o lună de zile cît vom rămîne aici, vom fi disciplinați și sirguincioși, că vom sorbi cu sete toate învățăturile ce ni se mijlocesc prin distinșii noștri dascăli de teologie. Îl asigurăm, de asemenea, că vom face schimb de experiență cu frații noștri mai vîrstnici și mai căliți în activitate pastorală, că vom învăța împreună să cîntăm și să slujim la fel dînd astfel expresie îndrumărilor de unificare și uniformizare a sfîntelor slujbe, îndrumări pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian le-a dat preoților încă de la începutul activității sale la cîrma Bisericii noastre strămoșești. Îl asigurăm, în fine, că mergînd la parohiile noastre vom depune mai mult sîrg pentru îmbunătățirea vieții morale și spirituale a credincioșilor noștri și că, împreună cu ei, vom sprijini eforturile întregului popor pentru edificarea vieții celei noi în Patria noastră. Bunul Dumnezeu să ne dea putere ca să slujim cu rîvnă și dragoste Biserica străbună și neamul nostru».

Programul festiv a continuat apoi cu interpretarea următoarelor piese corale, dirijate de Pr. Asist. Nicu Moldoveanu: *Troparul Ortodoxiei*, cîntare psaltică pe glasul 5, armonizată de N. Moldoveanu, *Taina creștinătății*, cîntare psaltică pe glasul 5, armonizată de Prof. Nicolae Lungu, imnul *Frumoasă ești Patria mea*, de Pr. Conf. Gheorghe Șoima, cîntecul patriotic *Astăzi, Iraților români*, armonizat de N. Lungu și *Imnul eroilor* de I. C. Brătianu.

În încheierea festivităților a vorbit P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar mitropolitan.

Exprimîndu-și bucuria și mulțumirea sufletească de a participa la deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală și misionară ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a făcut unele considerații asupra rolului preotului, în viața de toate zilele, în conformitate cu învățătura noastră creștină. «Viața spirituală a preotului — a zis P. S. Sa — este o viață de acumulare de cunoștințe folositoare din toate domeniile de activitate umană și de trăire sufletească mai demnă care trebuiesc aplicate și în practică, așa cum făceau creștinii primelor veacuri, din rîndul cărora s-au ridicat marile personalități ale Bisericii, teologi de valoare și trăitori cu adevărat ai Evangheliei lui Hristos, modele de viață și spiritualitate creștină».

În continuare P. S. Sa îndeamnă pe cursanți să asculte cu atenție toate prelegerile ce se vor ține în cadrul cursurilor și seminariilor, lămurind toate problemele legate de activitatea pastorală și misionară, ca adevărați pastori de suflete și buni cetățeni ai Patriei. «Vă îndemn — zicea P. S. Episcop Roman Ialomițeanul — să căutați ca întreaga activitate pe care o desfășurați să corespundă intereselor religioase ale Bisericii și ale neamului nostru, demonstrînd aceasta prin toate mijloacele pastorale

ce vă stau la îndemină, și îndeosebi, așa cum afirmau mai înainte, prin săvârșirea corectă și uniformă a cultului și a celorlalte îndatoriri legate de el. Fiți participanți activi și cu tot interesul la slujbele liturgice de la parohii și la celelalte slujbe. Mergeți la ele din plăcere: căutați-le ca pe o hrană sufletească de fiecare zi, ca pe o necesitate vitală.

Căutați ca prin comportarea cucerniciilor voastre să justificați încrederea ce și-au pus-o în voi Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și ceilalți membri ai Sfintului Sinod, și să mulțumiți pe părinții și domnii profesori de-a lungul perioadei de cursuri și mai cu seamă la examenele finale».

Cu acestea, binecuvîntîndu-i pe preoții cursanți în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și P. S. Sale personal, P. S. Sa, a urat tuturor succes cu spor în muncă și roade cit mai bogate la cursuri și în activitatea pastorală și misionară.

În acordurile imnului arhieresc — *Pre Stăpînul*, oaspeții au părăsit sala, după ce Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic, a mulțumit vorbitorilor pentru îndemnul folositoare date cursanților.

REDACȚIA

CEA DE A III-A CONFERINȚĂ DE ORIENTARE DIN ANUL 1975

Între 23 septembrie 12 octombrie a.c. a avut loc cea de a III-a conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor.

Potrivit obiceiului, Conferința s-a deschis prin oficierea unui Te-de-um de către un sobor de preoți dintre cei prezenți, iar în continuare s-a desfășurat sub președinția delegaților chiriarhali la sediile protoierilor respective.

Subiectul dat pentru tratare a fost: «Forme și manifestări ale vieții creștine, premise ale organizării premiselor noastre mitropolii. Contribuția lor la promovarea unității spirituale a poporului român».

Astfel în ziua de 23 septembrie a avut loc la următoarele protoierii:

La protoieria Slobozia

A prezidat P. C. Mihail Marinescu, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Petre Ion. Au participat la completări și discuții preoții: Negoită Petre, Radu Marin, Neagu Andrei, Petrescu Gh., Voiculescu Vasile, Pătrașcu Simion, Turliu Gh., și Negoită Ioan. Au prezentat rapoarte de activitate preoții: V. Voiculescu și Gh. Petrescu.

La protoieria Circa I Capitală

A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Coman Dragomir. Au luat parte la discuții și completări preoții: Corbu Octavian, Popescu Leonida, Popescu Ioan, Stoenescu Dumitru, Ciocan Ioan, Chiriac Gheorghé. Au citit rapoarte de activitate preoții: Bărbulescu Gh., și Olescu Alexie.

La protoieria Ploiești

A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Pîrvu Gheorghe. Au participat la completări și discuții preoții : Pița Ioan, Barac Virgil, Popescu Nicolae, Arion Leon, Zamfir Ioan, Laudă Florea, Păcuraru Ioan, Cazan Gh. și Strejnicu Alexandru. A prezentat raportul de activitate Pr. Barbu Vasile.

La protoieria Circa II Ilfov

A prezidat P. C. Petre F. Alexandru, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost prezentat de preotul Bogdan Alexandru. Au luat parte la completări și discuții preoții : Roman Ioan, Tudor Gh., Bădie Gh., Morozan Serafim, Popovici Dumitru, Armașu Alexandru, Țincoca Iosif, Sîrbu Ioan, Scarlat Dumitru.

Au prezentat rapoarte preoții Tănăsioiu Nicolae și Armașu Alexandru. La 24 septembrie.

La 24 septembrie La protoieria Videle

A prezidat P. C. Pr. Sabin Verzan, consilier mitropolitan. Tema a fost dezvotată de pr. Brătescu Vasile. Au participat la discuții și completări preoții : Petre Zamfir, Predescu Dumitru, Andrei Ilie, Popescu Constantin, Georgescu Ion, Ciortan Gh., Palaloga Victor și Fierbînteanu Ion.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Popescu Const., Timie Gh., și Iliescu Cornel.

La protoieria Circa I Ilfov

A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de preotul Lungu Gheorghe. Au participat la completări și discuții preoții : Bantaș Gh., Stoian Gh., Toma Marin, Stănescu Gh., Mitroi Vasile, Niță Mihai, Pavel Radu, Teodorescu Gh., Daneș Nicolaie și Pană Aurel.

La protoieria Cîmpina

A prezidat P. C. Pr. Mihai Marinescu.

Tema a fost prezentată de preotul Emil Enăchescu. Au luat parte la discuții și completări preoții : Mitican Petre, Stoica Z. Ionel, Teodor Georgescu, Săvulescu Gh. și Stănescu Nicolae. Au citit rapoarte de activitate preoții : Săvulescu Ioan și Dumitru Constantin.

La protoieria Tîrgoviște

A prezidat P. C. Pr. Ion Cristache, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de preotul Voinea Ion. Au luat parte la completări și discuții preoții : Cristescu Gh., Popescu Gh., Nițescu Const.,

Vătășescu Ion, Ciocan Gh., Oprea Ion, Chițulescu Gh., Popescu Ion., Enăchescu Zoie și Mihai Constantin.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Pietroșanu Ion și Lupea Aurel.

La protoieria Turnu Măgurele

A prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu, inspector general bisericesc.

Tema a fost dezvoltată de preotul Popescu Aristide. Au participat la completări și discuții preoții : Pascaru Aurelian, Popescu Dumitru, Obretin Ion, Dincă Alexandru, Stănescu Iulian.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Popescu Dumitru și Naidin Constantin.

La 25 septembrie La protoieria Oltenița

A prezidat P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu. Subiectul a fost tratat de preotul Iordache Dumitru. Au luat parte la discuții preoții : Burcea Ilie, Dumitrache Teodor, Iliescu Gh., Florea Vasile, Dumitru Sandu, Niculescu Tănase, Anca Ilie și Dan Ion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Teodor Dumitru și Decu Sofie.

La protoieria Alexandria

A prezidat P. C. Pr. Cazan Teodor, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Sirbu Marin. Au luat parte la discuții preoții : Is cru Teodor, Tomescu Dumitru, Smaranda Ion, Tilpeanu Ion, Pîrvan Petre, Gheorghe Nicolaie, Spiru Ion, Stancu Mitroi, Boboșilă Gh., Stănescu Marin, Hrihor Gavriil, Săndulescu Consta și Apostolescu Anton.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Răducă Ion și Ionel Ilie.

La protoieria Circa III Capitală

A prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Subiectul a fost tratat de preotul Manole Nicolae. Au luat parte la completări și discuții preoții : Iliescu Ștefan, Stănescu Marin, Ștefănescu D-tru, Stănescu Marin, Tătărîm Mihail, Constantin Gh., Staicu Constantin, Rășeanu Calistrat, Sava Cornel și diaconul Mehedințu Sandi.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Toma Drăgulescu și Stoica Teodor.

La 30 septembrie La protoieria Vălenii de Munte

A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Banu Constantin. Au luat parte la completări și discuții preoții : Ilie Vasile, Pîrvu Traian, Levu Nicolaie, Mateescu Gheorghe, Sardu Vasile și Ioniță Alexandru.

A citit raportul de activitate preotul Nedelcu Nedelcu.

La protoieria Circa II Capitală

A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu.

Subiectul a fost susținut de preotul Stănculescu Ion. Au participat la completări și discuții preoții : Ion Marinescu, Eugen Bărbulescu, Zaharia Mîntulescu, Dumitru Alexandru, D-tru Pop, Pislaru Ion, Cristea Ion, Moldoveanu Teodor, Stan Dimancea, Atanase Negoită și Dumbravă Dumitru.

A citit raportul de activitate Pr. Ion Cristea.

La protoieria Găiești

A prezidat P. C. Pr. Diaconu Nicolae, consilier patriarhal.

Tema a fost prezentată de preotul Eugen Rădulescu. Au luat parte la completări și discuții preoții : Mihai Popescu, Vasile Popescu, Bărbulescu Laurențiu, Chițescu Nicolaie, Dumitrescu Constantin, Constantinescu Adrian, Erhan Grigore.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Fierbințeanu Nicolae și Popescu Constantin.

La protoieria Călărași

A prezidat P. C. Pr. Ion Cristache.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Pîrlea Alexandru. Au participat la completări și discuții preoții : Zotea Gh., Danciu Constantin, Ion Viașu, Ion Ciochinaru, Alexandru Nicolae și Rădulescu Vasile.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Curteanu Alexandru și Dinu Nistor.

La 2 octombrie La protoieria Giurgiu

A prezidat P. C. Pr. Ioan Găgiu, Directorul Administrației Patriarhale.

Subiectul a fost susținut de preotul Chioseava Ion. Au luat parte la completări și discuții preoții : Berceanu D-tru, Croitoru Marin, Eremia Decu, Drăghici Stancu, Paraschivescu Mihail, Răzvan Ion, Constantinescu Ion și Serghe Ion.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Antonescu Ion și Teodorescu Tudor.

La protoieria Fetești

A prezidat P. C. Pr. Teodor Cazan, consilier patriarhal.

Tema a fost prezentată de Pr. Popescu Gheorghe. Au luat parte la discuții și completări preoții : Chirilă Alexandru, Ionescu Alexandru, Popescu Gh., Vasile Dumitru, Toma Gheorghe, Stan Dumitru, Florea Nicolae și Panait Ion.

A citit raportul de activitate preotul Iancu Ionescu.

La protoieria Cîmpulung Muscel

A prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu.

Subiectul a fost tratat de preotul Manu Dănuț. Au participat la completări și discuții preoții : Dascălu Gh., Petrescu Zaharia, Petrescu Luca, Bordea Ion și Popescu Constantin.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Becuț Ion și Rădulescu V. Ion.

Astfel cea de a treia conferință de orientare a preoților din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor a arătat, încă odată prezența activă și lucrătoare a Bisericii pentru păstrarea ființei noastre naționale, participînd, prin reprezentanții ei la toate evenimentele istorice ale poporului nostru. Mai ales prin realizarea întregii Biserici ortodoxe din Transilvania, din anul 1948, ea a adus o contribuție deosebită la cauza unității spirituale și politice a poporului român.

În completare au fost aduse la cunoștința preoților diferite ordine ale Centrului Eparhial pentru bunul mers al lucrărilor.

Prezentă, prin clerul ei în Frontul Unității Socialiste, Biserica Ortodoxă Română participă în continuare la sprijinirea marilor năzuințe ale întregului popor, pentru progres, pentru pace și pentru mai binele tuturor.

REDACTIA

DESCHIDEREA CURSURILOR UNIVERSITARE LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI (1975—1976)

Potrivit unei frumoase tradiții, în fiecare an, deschiderea oficială a cursurilor universitare din ziua de 1 octombrie de la Institutul teologic din București este urmată și de o deschidere festivă a lor, prilej de manifestare a bucuriei cu care studenții pășesc treptele unui nou an de studii.

Anul acesta, deschiderea festivă a avut loc în ziua de 9 octombrie. De dimineață, în biserica «Sfînta Ecaterina», Paraclisul Institutului teologic, un sobor de preoți în frunte cu P.C. Pr. Ștefan Alexe, spiritualul Institutului, a oficiat Sf. Liturghie urmată și de slujba Tedeumului, la care au participat studenții, doctoranzii, corpul profesoral și diferiți invitați.

După terminarea serviciului divin, la orele 11, în sala de festivități a Institutului, s-a desfășurat programul festiv al momentului de bucurie duhovnicească a studenților la care au participat : Prea Sfințitul Episcop, Roman Ialomițeanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P. C. Pr. vicar, Alexandru Ionescu, P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilier la sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, Dl. O. Oprenca, inspector în Departamentul Cultelor, profesorii Institutului, delegați din partea redacțiilor bisericești etc.

La intrarea în sală oaspeții au fost întâmpinați cu imnul arhieresc «Pre Stăpînul», cîntat de corul studenților dirijat de Pr. Asist. Nicu Moldoveanu, după care a urmat cuvîntul de deschidere al festivității rostit de P. C. Pr. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic.

Remarcînd munca de pregătire desfășurată în tot cursul lunii septembrie de către corpul profesoral și personalul administrativ al Institutului în vederea deschiderii unui nou an de studii, P.C. Pr. Mircea Chialda expune cele trei coordonate care vor sta la baza activității universitare și anume: «O cît mai adîncă și temeinică pregătire teologică a studenților; o însușire cît mai profundă a învățaturii de credință a Bisericii Ortodoxe, așa cum este mărturisită în cele două forme sau mijloace prin care ni s-a transmis și se păstrează cuvîntul lui Dumnezeu, Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție. Cuvintele Mîntuitorului: «cercețați scripturile, căci socotiți că în ele aveți viața cea veșnică și acelea sînt care mărturisesc pentru Mine» (Ioan V, 39), arată cu pregnanță vădită marelle adevăr că citirea și aprofundarea Sfintei Scripturi este o necesitate ce se impune celui care se pregătește să fie slujitor al lui Dumnezeu. Sfînta Tradiție în lumina căreia se țilcuieste adevărul mărturisit în Sfînta Scriptură, cu scrierile Sfinților Părinți care scot în evidență sublimitatea și valoarea preoției pentru viața spirituală și morală a creștinului, se cere de asemenea să fie tot atît de bine cunoscută.

Dar însușirea sau îmbogățirea cunoștințelor teologice trebuie să fie însoțite de acea trăire creștină a adevărului de credință, de aplicarea în viață a acestui adevăr, în duhul dragostei față de Dumnezeu și față de aproapele, exprimată în cuvintele Mîntuitorului: «Nu oricine îmi zice: Doamne, Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu celui din ceruri» (Matei VII, 21). Iată de ce în al doilea rînd, slujitorului lui Dumnezeu și al oamenilor i se cere o cît mai perfectă formare duhovnicească și moral-socială, care să aprindă și să întrețină în inima lui o totală dăruire pentru binele aproapelui și al lumii întregi. Trăirea creștină și însușirea deprinderilor practice, necesare unor viitori preoți, nu este numai o necesitate ci mai ales o poruncă a Celui care a venit să slujească și nu să I se slujească! (Matei XX, 28), o poruncă a Mîntuitorului, care a subliniat că îndatorirea de slujire pleacă de la adevărul că ucenicii Lui trebuie să fie «sarea pămîntului și lumina lumii» (Matei V, 13—14). Formarea duhovnicească și morală obligă pe orice creștin, dar mai ales pe slujitorul Bisericii, la o trăire cît mai adevărată, tot mai curată și neconținută, după învățătura creștină. «Pentru aceasta citim și țilcuim Scriptura — zice Sfîntul Ioan Hrisostom — nu numai ca să le învățați, dar ca să îndreptați moravurile voastre, căci dacă nu are loc aceasta, în zadar le citim și în zadar le țilcuim» (M.P.G. 56, 186).

Potrivit principiilor sale moral-sociale, învățătura Bisericii Ortodoxe a îmbrăcat și a afirmat totdeauna pentru fiii ei îndatorirea de slujire în lume. În vremile noastre, cînd societatea umană trece prin mari prefaceri, cînd omenirea de pretutindeni depune toate eforturile pentru o viață liberă, mai bună și mai dreaptă, datoria Bisericii de a fi o «Bise-

rică slujitoare» este tot mai imperioasă. În fața acestei chemări, teologia nu trebuie să se limiteze numai la o însușire a cunoașterii lui Dumnezeu, ci trebuie să fie o teologie vie, o teologie a vieții și a trăirii, o teologie ancorată în realitățile din viața socială a omului în care dragostea să fie un permanent stimulator și realizator. În dinamismul care caracterizează dezvoltarea tot mai intensă și mai rapidă a vieții sociale din Patria noastră, este chemat să se încadreze și cel ce slujește lui Iisus Hristos. Ca adevărat și viitor păstor al credincioșilor, preotul nu se poate desprinde și nu poate sta pasiv în fața năzuințelor mărețe de care este însuflețit poporul nostru, în dorința lui spre bine, spre propășire. Iată deci, că în al treilea rînd cel ce vrea să devină un bun slujitor al Bisericii, împlinitor în lume al mesajului evanghelic, trebuie să aibă și o pregătire socială, cetățenească. El trebuie să fie nu numai un slujitor al lui Dumnezeu, ci și un slujitor al omului, al societății, al Patriei și poporului, în care și pentru care își îndeplinește chemarea sa de a sluji la altarul Bisericii și la altarul Patriei.

Cele trei coordonate — însușirea cunoștințelor teologice, formarea duhovnicească, moral-socială și cetățenească a viitorilor slujitori ai Bisericii — trebuie să se facă evidente în integritatea activității pe care profesori și studenți în eforturi și strădanii comune, trebuie să o desfășoare în anul universitar început, spre a ajunge la roade bogate, după încredințarea acordată de Sfîntul Sinod al Bisericii, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, și de largul sprijin dat de Statul nostru socialist.

În activitatea lor de instruire teologică, de formare duhovnicească și de educație moral cetățenească a studenților, membrii corpului didactic vor depune toată rîvna, așa cum au făcut-o și în trecut. Pentru o cît mai temeinică pregătire a viitorilor preoți, activitatea se va desfășura în armonioasa însușire a adevărilor de credință cu mărturiile de trăire creștină.

Eforturile profesorilor, pentru a-și ajunge scopul, trebuie să fie însoțite de strădaniile studenților. Pentru a se forma ca teologi și viitori preoți, studenților Institutului nostru li se cere în primul rînd un studiu cît mai îndelungat și o cît mai adîncă cunoaștere a adevărilor descoperite de Dumnezeu în lume. Această formare a personalității lor teologice trebuie apoi să fie însoțită și de o trăire morală ceea ce impune o stăruitoare ucenicie duhovnicească, precum și de o practică continuă în aplicarea la viața credincioșilor, a înaltelor principii creștine. Ei trebuie să aibă convingerea deplină că misiunea lor în viață este de a slujii nu numai lui Dumnezeu, ci și societății în care trăiesc. Ei sînt datori în slujirea vremurilor de astăzi, de a pune în evidență din comoara Evangheliei lui Iisus Hristos, noi mărturii și temeuri pentru viața cea nouă din Țara noastră, sub aspect religios, moral, pastoral-social și patriotic. Slujitorul lui Iisus Hristos trebuie să fie totdeauna în pas cu vremea, adică să fie — după cuvintele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — un «slujitor al tuturor, frate și părinte al celor pe care-i păstorește pe căile ce duc la mîntuire și împreună ostenitor cu ceilalți

oameni, pentru o viață mai bună, mai dreaptă și mai fericită a întregului popor». Pregătirea lor teologică, de care depinde în mare măsură reușita lor în misiunea sacerdotală, nu trebuie să fie desprinsă de problemele mari ale societății umane de astăzi, de viața socială nouă pe care o clădește poporul nostru, sprijinind strădaniile lui multiple și continue în dezvoltarea spre bunăstare și progres a Patriei.

Pregătirea studenților, în armonia de formare pentru viața lor religioasă, morală și socială, cere efort, cere muncă. Și în pilda talanților (Matei XXV, 14—28) Mîntuitorul a subliniat că talentele cu care este înzestrat omul, trebuie să fie fructificate, iar prin cel care a ascuns talantul său ne-a pus în față pe omul care se sustrage de la muncă, fuge de răspundere și de împlinirea datoriei pe care o are față de semenii săi, față de societate. Numai printr-o multiplă activitate rodnică, ei vor deveni «personalități integrale, caractere tari, luminate de știință și încălzite de focul entuziasmului religios, gata să se dăruiască fără rezerve pentru slujirea lui Hristos și a Bisericii Sale în lume», cum spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

În lucrarea comună care se va desfășura și în acest nou an universitar, în lumina învățaturii Bisericii și a principiilor morale ale Evangheliei, și după îndemnul Sfinților Părinți, profesorii și studenții au ca îndreptar hotărârile și îndrumările Sfantului Sinod al Bisericii noastre, precum și îndemnul părintești și sfaturile călăuzitoare de zi cu zi și din numeroasele volume de «Apostolat Social», ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

În același timp, drept îndemn la această lucrare stă tot trecutul istoric al Ortodoxiei românești, care și-a împlinit totdeauna rosturile ei cu destinele poporului, înțelegînd să fie alături de el să sprijine toate acțiunile lui spre libertate și spre o viață mai dreaptă și mai bună. Spre această lucrare sînt îndemnați mai ales astăzi de mărețele realizări ale poporului nostru în toate domeniile de activitate și de eforturile lui permanente în edificarea și propășirea vieții celei noi sub înțeleapta Conducere a statului nostru în frunte cu Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu.

Trebuie să subliniem faptul că acest început de nou an universitar este marcat de un eveniment deosebit din istoria Bisericii Ortodoxe Române. Nu peste multe zile, între 1—5 noiembrie a.c., Biserica noastră strămoșească va sărbători aniversarea a 90 de ani de autocefalie (1885) și a 50 de ani de la ridicarea ei la rangul de Patriarhie (1925). Sînt două mari evenimente de o importanță deosebită pentru dezvoltarea vieții religioase din Biserica noastră și pentru întreaga Ortodoxie. Cele două mari acte de la 1885 și 1925, au dat posibilitate Ortodoxiei noastre de a-și afirma autonomia și independența și, în același timp, de a-și aduce contribuția la unitatea spirituală, morală și națională a poporului nostru.

La acest început de nou an școlar, profesori și studenți ne îndreptăm cu gîndul și asigurăm cu deplină dragoste și recunoștință pe mem-

brii Sfintului Sinod în fruncte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pe Dl. Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, că ne vom strădui cu toată rîvna pentru a dobîndi în activitatea noastră roade cît mai bogate, slujind cu aceeași dragoste și același devotament Biserica noastră strămoșească, scumpa noastră Patrie, Republica Socialistă România și întregul nostru popor român».

În continuare, P.C. Pr. Mircea Chialda face o scurtă dare de seamă asupra anului universitar 1974—1975, la care se adaugă promovarea la înaltul titlu academic, de doctor în teologie a unui student străin originar din Etiopia (Gîrma Wolde Kyrkos) și a P.C. Pr. Asist., Nicu Moldoveanu.

Se subliniază apoi activitatea și cercetarea științifică a personalului didactic și educativ al Institutului teologic, activitate evidențiată atît prin studiile, articolele, documentele, cronicile și recenziile publicate în revistele bisericești centrale și mitropolitane, cît și prin conferințele sau prelegerile susținute în congrese și întruniri interortodoxe sau intercreștine din cadrul organizațiilor creștine mondiale, în care Biserica Ortodoxă Română este membră.

Referindu-se la legăturile pe care Biserica noastră le are cu alte biserici, vorbitorul menționează vizitele unor personalități și a unor delegații străine care au fost oaspeții Institutului teologic din București, și anume: vizita Arhiepiscopului Olof Sundby de Uppsala — Suedia (3 mai 1975); vizita membrilor Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace veniți la consultația de la Cernica (30 mai); vizita Prof. Oscar Cullmann (5—7 iunie), care a ținut și 2 conferințe; vizita pastorului Philip Potter, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (20 iunie); vizita unui grup de 46 de studenți de la Atena condus de Prof. Sava Agouridis (30 iunie); vizita D-lui C. Itty, directorul Secției «Dreptate și slujire» din cadrul C.E.B. (25 august), precum și vizita D-lui Earl Pope — Aurel Popa, român-prezbiterian din S.U.A. (18 august).

În încheiere, P.C. Pr. Prof. Mircea Chialda, aduce mulțumiri P.S. Episcop, Roman Ialomîțeanul, pentru participarea la acest popas festiv, rugîndu-l să transmită Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian asigurarea dragostei, recunoștinței și devotamentului corpului profesoral, a studenților și a întregului personal administrativ de la Institutul teologic, pentru grija părintească și îndrumările date spre o cit mai bună desfășurare a activității învățămîntului teologic universitar.

Mulțumește, de asemenea, D-lui O. Oprenea, reprezentantul Departamentului Cultelor, asigurînd conducerea noastră de stat de alese sentimente patriotice; mulțumiri sincere sînt adresate și tuturor oaspeților care au participat la bucuria festivă a studenților cu ocazia începerii noului an universitar 1975—1976.

După ce corul a intonat piesa muzicală religioasă «Rugăciune» de I. Popescu-Pasărea, a urmat prelegerea festivă inaugurală intitulată:

Atitudini creștine față de celelalte religii, pe care a susținut-o preotul, asistent universitar, Stan Alexandru.

Prelegerea inaugurală s-a bucurat de aprecieri deosebite din partea auditoriului, excelind mai ales documentata bibliografie utilizată de vorbitor pentru problema tratată și prin claritatea expunerii.

Festivitatea a continuat cu executarea de către corul studentesc a câtorva cîntece religioase și patriotice ca : *Acum slobozește ; Binecuvîntat ești Hristoase Dumnezeu nostru ; Cu adevărat ; Pe-al nostru steag ; Hai să cîntăm pămîntul străbun ; Presărați pe-a lor morminte, etc.*

A luat apoi cuvîntul Prea Sfințitul Episcop, Roman Ialomițeanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care după ce a binecuvîntat pe studenți în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a P.S. Sale personal le-a dat sfaturi spunînd printre altele : «Sînteți la începutul noului an universitar cu dorința de a învăța cu seriozitate pentru ca la sfîrșitul lui să culegeți roade frumoase. Ați ascultat cuvîntul de îndrumare al părintelui rector Mircea Chialda precum și prelegerea festivă și ați înțeles că Teologia este trăire și viață. De aceea în cursul noului an universitar pe care-l începeți pe lîngă munca pe care trebuie să o depuneți să-l preamăriți pe Dumnezeu în ceea ce El ne descoperă și face pentru voi, pentru ca și voi să vă faceți vrednici de El. Așa au înțeles și au făcut Apostolii, martirii și Sfinții Părinți, trăind, contemplînd și lucrînd poruncile lui Dumnezeu, spre slava lui și spre binele aproapelui. Pentru că, știut este, Iisus Hristos se descoperă și este văzut în toți semenii noștri. De aici marea datorie de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor. La toate acestea vă ajută tinerețea și entuziasmul, condițiile care vi se creează...

Ca teologi, frățiile voastre înțelegeți responsabilitatea care o aveți ca viitori păstori de suflete, prin credința în Dumnezeu și dragostea față de oameni. Faceți parte din trupul lui Hristos și de aici izvorăște și datoria de a sluji și de a lucra lui Dumnezeu și oamenilor. În ceea ce lucrați mai bun, lucrați pentru Dumnezeu și aproapele...». Pentru argumentarea celor afirmate, P.S. Roman Ialomițeanul, dă cîteva exemple din viața sfinților și a Bisericii.

În încheierea cuvîntării, binecuvîntîndu-i pe studenți, P.S. Sa le-a urat ca «tot ceea ce vor primi de la dascălii lor, bun, frumos și vrednic de dorit de Dumnezeu și oameni, să fie trecute și prin inimi — adică trăite de zi cu zi — transmițîndu-le apoi și altora cu credință și dragoste, convinși fiind de misiunea pentru care se pregătesc.

Festivitatea a luat sfîrșit cu cuvîntul de mulțumire pe care P.C. Pr. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului, l-a adus tuturor oaspeților prezenți la această bucurie duhovnicească a studenților.

Diac. GH. BOGDAPROSTE

DESCHIDEREA CURSURILOR LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC — BUCUREȘTI

În atmosfera unei frumoase zile de toamnă, luni 6 octombrie, a.c. la Mînăstirea Radu Vodă din București, a avut loc deschiderea solemnă a cursurilor Seminarului teologic.

Început oficial în ziua de 1 octombrie a.c., anul acesta, deschiderea cursurilor seminariale s-a făcut în prezența Prea Sfințitului Roman Ialomițeanul, Vicar mitropolitan și a P. C. Pr. Petre F. Alexandru, Consilier la Sectorul Cultural al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. De asemeni, erau de față P. C. Pr. Ion Ionescu, directorul Seminarului teologic, corpul profesoral, diferiți invitați și părinți ai elevilor.

În dimineața acelei zile, în biserica «Sf. Treime» de la Radu-Vodă, a fost săvîrșită Sfînta Liturghie urmată de slujba Te-Deumului, de către un sobor de preoți profesori. Răspunsurile la serviciul divin au fost date alternativ, la cele două străni, de către elevii Seminarului, conduși de P. C. Diac. Marin Velea, profesor de muzică.

La sfîrșitul serviciului divin, a luat cuvîntul P. C. Pr. Ion Ionescu, Directorul Seminarului, care, după ce și-a exprimat bucuria de a avea în mijlocul elevilor pe Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul, ca delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian, a subliniat importanța și semnificația momentului sărbătorit.

Pornind de la pericopa evanghelică citită, a Semănătorului, P. C. Pr. Director, și-a exprimat nădejdea că sămînța de învățătură a profesorilor școlii va cădea numai în pămîntul bun roditor al inimilor și minților elevilor deschise spre învățătură și îngrădite cu disciplina liber consimțită, cu ascultarea și dragostea de muncă. «Ne exprimăm convingerea — a spus P. C. Sa — ca la sfîrșitul anului școlar să ne putem bucura cu toții de roadele muncii depuse în ogrorul școlii, pe care să le aducem ca un prinos de recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ctitorul acestui impunător așezămînt de învățămînt teologic a cărui binecuvîntare este cerută să fie dăruită elevilor, profesorilor și tuturor ostentorilor școlii, prin Prea Sfințitul Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, ca, după rînduiala creștinească, să se poată porni cu sîrguință și spor la lucrarea noului an școlar, în pregătirea tinerilor elevi, ca să devină vrednici slujitori ai Bisericii strămoșești» și demni cetățeni ai patriei noastre socialiste.

La sfîrșitul cuvîntării P. C. Pr. Director Ion Ionescu, în numele corpului didactic, al tuturor ostentorilor școlii și al elevilor, a rugat pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul să transmită respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru grija părintească ce o poartă Seminarului teologic, pentru toate sacrificiile investițiilor materiale adăugate în construcțiile noi ale Seminarului, ca elevii să poată beneficia de cele mai optime condiții de învățămînt școlar, și a rugat pe P. S. Sa să asigure pe Prea Fericitul Părinte Patriarh că profesorii, întregul personal al școlii și elevii vor depune toată grija, sîrguința și devotamentul pentru a răspunde înalțelor așteptări.

În continuare a luat cuvîntul Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul, vicar mitropolitan, care, după ce a adus tuturor celor de față binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, adresîndu-se elevilor a spus printre altele: «V-ați reîntors la școală dragi elevi pentru a vă îmbogăți sufletește și intelectual, în continuare, din minunatele învățături ale Sfintei Biserici. Odată cu venirea voastră ați constatat că, în perioada de vacanță cînd voi v-ați odihnit sau ați muncit alături de părinți

voștri, aici, de asemeni Directorul, profesorii și toți ceilalți ostenitori ai Seminarului s-au străduit să creeze cele mai bune condiții și să vă primească cât mai bine, în vederea pregătirii voastre intelectuale și morale. De aceea datoria cea mai mare a voastră este să răspundeți la toate acestea prin muncă care este o obligație morală a fiecărui om și pe care Biserica o propovăduiește, zicînd: «Cine nu vrea să lucreze acela să nu mănînce» (II Tes. III, 10). Scoțînd în evidență importanța, valoarea și folosul muncii în societate și-n viața de toate zilele a fiecărui om în parte, P. S. Roman Ialomițeanul, îndeamnă și sfătuiește pe elevi să depună toate eforturile pentru a-și îmbogăți cunoștințele din izvoarele nescapate ale învățaturii Bisericii, să asculte îndrumările date de părinți și profesori, să fie disciplinați și să-și deschidă sufletele ca florile spre lumină și soare, numai la ceea ce este bun și plăcut, alături oamenilor și lui Dumnezeu». Totodată elevii au fost îndemnați să prețuiască condițiile care li s-au dat de a avea localul de școală complet amenajat pe timpul verii, pentru care, cu ajutorul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, conducerea școlii și personalul administrativ a depus eforturi deosebite.

În încheiere, P. S. Sa adresîndu-se elevilor a spus: «Faceți-vă pămînt bun și folositor pentru ca sămînța aruncată de profesorii și educatorii voștri să rodească înșutit. Feriți-vă de rău și de lene, care îndepărtează pe om de lumina lui Dumnezeu și faceți binele spre lauda și bucuria tuturor. Rog pe bunul Dumnezeu să ia aminte la rîvna și dragostea voastră pentru muncă și învățatură, pentru ca să rodiți și să deveniți mădulare bineplăcute ale Bisericii. Dumnezeu să vă ajute și să vă binecuvînteze».

Momentul festiv al deschiderii cursurilor s-a încheiat cu cîteva cîntări religioase interpretate de corul Seminarului.

ASISTENT

BISERICA DIN PAROHIA COSTEȘTI-VALE — JUD. DÎMBOVIȚA

S-a redeschis oficial, după rînduiala canonică a Bisericii Ortodoxe Române și biserica parohiei Costești-Vale, județul Dîmbovița.

Cu oficierea slujbei a fost delegat, din partea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Ioan Cristache, Consilier Mitropolitan al Sectorului Administrativ-Bisericesc.

Încă din zorii zilei, credincioșii din enorie și din parohiile vecine, cu luminări și flori în mîini, îmbrăcați în frumoase costume tradiționale, s-au adunat sub cupola bătărilor bisericii, ctitorie a Domnitorului Preda Buzescu, monument de mare însemnătate arhitecturală și istorică, zidită între anii 1633—1634, — în așteptarea serviciului divin de resfințire a bisericii.

Biserica a fost restaurată în întregime, refăcîndu-i-se pictura, acoperișul, clopotnița, precum și centura de ziduri, care au însemnat cîndva curtea frumoasei ctitorii voievodale. Astfel, noul edificiu și-a recăpătat frumusețea și strălucirea de altădată, prin efortul preotului Luca Ciucă, deserventul parohiei, sub a cărui grijă și îndrumare au fost executate toate lucrările, precum și enoriașilor parohiei, sprijiniți efectiv de Sfînta Mitropolie a Bucureștilor, Direcția Monumentelor Istorice, Departamentul Cultelor și de nenumărați credincioși din parohiile vecine.

La ora 8,30, a sosit P. C. Pr. Ioan Cristache, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, fiind întâmpinat de P. C. Pr. Protopop Nicolae Popescu, cu un sobor de preoți, însoțiți de Consiliul și Comitetul parohial și de mulțimea credincioșilor.

După oficierea slujbei de sfințire a apei, sfânta biserică a fost înconjurată după rînduiala tradițională, fiind stropită cu aghiasmă și unsă cu Sfîntul și Marele Mir. S-a continuat sfințirea interioară și s-a dat citire «Actului Comemorativ», care a marcat importanța evenimentului bisericesc.

După Sfînta Liturghie, preotul paroh Luca Ciucă, a făcut o amplă dare de seamă asupra lucrărilor, care au însumat peste 168.000 lei.

P. C. Protopop Nicolae Popescu, în cuvîntul său certifică eforturile deosebite făcute la această parohie de către preot și credincioși, evidențiind în mod deosebit meritul preotului paroh Luca Ciucă, căruia, pentru ostenele sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, i-a acordat rangul de «Iconom Stavrofor» și «Crucea Patriarhală», simbol binemeritat, deopotrivă de preot și enoriașii săi, pentru vrednicia lor. P. C. Sa, face o prezentare a lucrărilor valoroase edificate în Protoieria Găești, din care face parte și lucrarea de la această biserică.

Luînd cuvîntul P. C. Părinte Consilier Ioan Cristache, aduce bincuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru biserica și credincioșii parohiei Costești-Vale, care au primit pe delegatul Centrului Eparhial cu atîta căldură.

P. C. Sa, în frumoase cuvinte, arată rolul Bisericii strămoșești în închegarea neamului nostru și în făurirea Patriei scumpe, precum și marile merite ale Statului nostru — Republica Socialistă România — care acordă o deosebită grijă comorilor de artă și arhitectură românească presărate pe tot cuprinsul Patriei noastre, cum ar fi: biserici vechi — monumente istorice, minăstiri, cetăți, schituri călugărești etc.

Felicită călduros pe preotul paroh Ciucă Luca și organele sale parohiale împreună cu enoriașii bisericii pentru această valoroasă lucrare, recomandînd credincioșilor să frecventeze cu regularitate biserica, să o sprijine pe mai departe și să o păstreze de-apururi în aceeași strălucire.

P. C. Sa, înmînează preotului paroh Insignele cuvenite pentru rangul de «Iconom Stavrofor» și «Crucea Patriarhală», cu urări de sănătate, ani mulți și multă bucurie duhovnicească.

Mulțumind tuturor participanților, declară biserica resfințită, redată oficial cultului și festivitatea încheiată.

ASISTENT

REDESCHIDERA BISERICII DIN PAROHIA NUCETU — JUD. IALOMIȚA

În ziua de 15 iunie 1975 a avut loc redeschiderea bisericii din parohia Nucetu, jud. Ialomița, în urma lucrărilor de pictură din nou, în tehnica frescă, lucrări executate de pictorul Moraru Nicolaevici.

Ca delegat din partea Centrului Eparhial a luat parte P. C. Părinte Consilier I. Cristache, care a oficiat slujba religioasă, înconjurat de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Părinte Ioan Purcărea, Protoiereul Protoieriei Călărași.

După îndeplinirea rînduiei redeschiderii, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de credincioși, în cadrul cîntării omofone.

Predica zilei a fost rostită de P. C. Părinte Valentin Zaharcu, de la parohia Radu-Vodă.

După oficierea Sfintei Liturghii, P. C. Părinte I. Purcărea, Protoierul Protoieriei Călărași, a prezentat un raport, pe Protoierie, arătând în mare, realizările parohiilor din Cadrul Protoieriei Călărași, iar P. C. Părinte Danciu Constantin, parohul parohiei Nucetu a prezentat un raport în care a arătat strădania credincioșilor în realizarea lucrărilor de pictură din nou, mulțumind în același timp Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru ajutorul acordat.

În încheiere ia cuvîntul P. C. Părinte Consilier I. Cristache, care printre altele comunică credincioșilor, impresiile căpătate cu prilejul vizitării Locurilor Sfinte, unde a însoțit pe Prea Fericitul Patriarh Justinian.

S-a săvîrșit apoi un Polihroniu pentru Conducerea Bisericii, a Statului și pentru credincioșii prezenți.

După sfîrșitul slujbei credincioșii au fost invitați de conducerea parohială la o agapă în curtea bisericii, unde împreună cu preoții slujitori s-au bucurat de ospitalitatea gazdelor.

ASISTENT

BISERICA DIN BRAZI, JUDEȚUL PRAHOVA

Duminică 21 septembrie 1975, credincioșii parohiei Brazi, județul Prahova, protopopiatul Ploiești, au fost în sărbătoare. În acea zi a fost resfințită biserica lor, în urma terminării lucrărilor de reparații exterioare și de reînnoire a picturii. Sărbătoarea a fost sporită și de faptul că slujba de resfințire a fost oficiată de către un Vlădică, de faptul că după zeci și zeci de ani un Vlădică vine în mijlocul acestei obști creștinești să officieze o Sfîntă Liturghie, să fie împreună cu ea.

La ora 9, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la această sărbătoare a parohiei Brazi, sosește în fața bisericii, împreună cu P. C. Vicar Alexandru Ionescu și Consilieri de la Centrul Eparhial, fiind întîmpinați aici de P. C. Protoierul Ștefan Săvulescu de la Ploiești, de preoți și diaconi și de mulțimea credincioșilor veniți la această festivitate.

După oficierea slujbei de resfințire și după citirea documentului încheiat cu acest prilej, se începe Sfînta Liturghie. Predica este rostită de P. C. Vicar Alexandru Ionescu.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii întreg clerul slujitor iese în fața sfîntului altar, pe solee. Primul, ia cuvîntul P. C. Protoierul Săvulescu, care face un scurt raport asupra stării bisericilor din protoierie. Protoieria Ploiești, a spus P. C. Sa, are 116 parohii, 23 filiale și o mănăstire, are 150 preoți și 157 biserici, toate îngrijite și înzestrate cu tot ce le trebuie. Preoții combat relele morale și sociale, iar părinții creștini se ocupă de creșterea copiilor lor în dragoste și respect față de Dumnezeu, Biserică și Țară. Cîntarea în comun a credincioșilor face progrese. Cimitirele sînt îngrijite. Cultul morților este în mare cinste. Sînt în curs de reparații și restaurări multe biserici. Astăzi, cînd în țara noastră poporul și-a luat în mîini soarta sa, se întîmplă și în viața bisericească ceva nou: bisericile sînt acum ctitorii ale credincioșilor. Preoțimea,

împletește apostolatul misionar cu cel social. Avem preoți membri ai Frontului Uniunii Socialiste, preoți în consiliul județean, preoți decorați. Toți colaborează cu organele locale de stat, sprijinind munca din patria noastră, pentru prosperitatea ei.

La sfârșit, P. C. Protoierul mulțumește lui Dumnezeu că a învrednicit pe toți cei de față de sărbătoarea din acea zi și roagă pe P. S. Episcop Roman să încredințeze pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian că preoții și credincioșii ortodocși din protopopiatul Ploiești își iubesc biserica, credința strămoșească și patria lor.

În continuare, ia cuvîntul Pr. Alexandru Chilan, parohul acestei parohii. «Ca preot al acestei parohii, spune cucernicia sa, nu știu dacă pot exprima prin cuvinte potrivite sentimentele de bucurie care-mi inundă astăzi sufletul cînd avem în mijlocul nostru, ca delegați ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pe P. S. Episcop Roman, pe P. C. Vicar Alexandru Ionescu și pe ceilalți colaboratori ai Prea Fericitului Sale. După 80 de ani, parohia Brazi primește în biserica sa, un arhiereu, iar credincioșii săi de astăzi au avut marea bucurie și cinste de a Vă avea pe Prea Sfinția Voastră în mijlocul lor.

Venit aici ca preot nou hirotonit, la 1 mai 1972, am găsit la Brazi o biserică ce avea nevoie de reparații serioase. Am pornit la lucru cu nădejdea că Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ne va ajuta și avem toți cei de la Brazi, preoți și credincioși, bucuria să constatăm că lucrările s-au terminat. S-au reparat tencuielile exterioare și interioare; s-a executat pictură nouă la cca. 70% din suprafața interioară a bisericii; s-a montat dușumea nouă; s-a împrejmuțit curtea bisericii și a casei parohiale; s-a construit o clopotniță nouă și o magazie, precum și trotuar din dale de beton. Avem rezultate bune și pe tărîm misionar: frecvența la biserică este bună; sfintele slujbe sînt urmărite de credincioși cu dragoste; cîntarea în comun a fost introdusă și ea se întărește pe zi ce trece în rîndul credincioșilor.

Am învățat că enoriașii mei, în frunte cu consiliul și comitetul parohial, la care am găsit toată înțelegerea, și care m-au ajutat în toate lucrările executate, — și pe viitor vor fi lîngă preotul lor.

Vă aduc prinos de recunoștință, Prea Sfinția Voastră, pentru ceea ce ați făcut astăzi pentru parohia Brazi, pentru dragostea cu care ați venit în mijlocul nostru. Îmi îndrept gîndul către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, căruiă toți îi mulțumim pentru ajutoarele acordate, și Vă rugăm respectuos să-l încredințați că ne vom face cu toți datoria de fii buni ai Bisericii noastre.

Mulțumesc organelor locale care ne-au dat putința să împlinim tot programul nostru de reparații și de înfrumusețare a bisericii noastre. Închin întreaga mea bucurie de astăzi și toate puterile mele de muncă, ca și gîndurile mele, bunilor mei credincioși care mă înțeleg și mă ajută în munca mea pastorală și gospodărească. Mă plec înaintea Prea Sfinției Voastre cu smerenie și rog pe Dumnezeu să Vă dea sănătate și viață lungă, bucurîndu-vă de munca pe care o desfășurați pentru propășirea Bisericii noastre».

La sfârșit, ia cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul care, printre altele, spune: «Am ascultat cu interes cuvîntul Părintelui Protoieru și m-am bucurat mult de ceea ce a spus Prea Cucernicia Sa cînd a înfățișat situația bisericilor și viața bisericilor și viața religioasă a credincioșilor noștri ortodocși din protoieria Ploiești. De asemenea, am ascultat cu atenție expunerea Părintelui Paroh Alexandru Chilan asupra lucrărilor de la această biserică. Reiese din tot ce a spus Sfinția Sa

că parohia Brazi cunoaște o reînnoire religioasă care se dovedește prin dragostea credincioșilor ei față de lăcașul lui Dumnezeu.

Am luat act, iubiți credincioși, și de munca părintelui vostru sufletesc. Constat că cuvântul său a fost incunant de succes și că sufletele voastre dornice de cuvânt și de sfat ales au primit cu drag îndemnurile sale de a vă îngriji de casa lui Dumnezeu. Vă laud pentru toate acestea și vă aduc pentru strădania voastră binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și urările sale de sănătate și de mult spor duhovnicesc.

Constatînd că biserica voastră avea nevoie de reparații mari, ați răspuns cu trageră de inimă la apelul preotului vostru și ați înfrumusețat acest sfînt locaș, iar acum vă bucurați de rodul muncii voastre. Eu am rugat pe Bunul Dumnezeu să poogore peste acest sfînt lăcaș și peste voi toți milele Sale cele bogate și îndurările Sale.

În viața noastră, iubiții mei, există și urcușuri și coborișuri. Dar dorința voastră trebuie să fie ca drumul vostru să meargă mereu numai în sus, spre înălțimi. Ați făcut o biserică frumoasă, dar să știți că fapta voastră și biserica înfrumusețată de voi vă obligă și vă cheamă la o viață nouă.

Iubiții mei, trebuie să iubiți Biserica pentru că în ea vi se propovăduiește calea care vă duce la mîntuirea sufletului vostru, vi se propovăduiește cum să vă îngrijiți de sîufletul vostru. Ați auzit ce a spus Mîntuitorul în Evanghelia citită astăzi la Sfînta Liturghie: «Ce-i folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă își pierde sufletul? Sau ce ar putea să dea omul în schimb pentru sufletul său?». Vedeți ce mare este sufletul nostru? Gîndiți-vă că nimic nu se poate compara cu el, nimic nu poate să-l egaleze în măreție, în importanță. Frumoasă este lumea cu cerul, cu stelele, cu soarele, cu florile, dar cu mult este mai frumos sufletul nostru. Și aceasta pentru că în el este chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Ca să vedeți cit de mare este sufletul omenesc, gîndiți-vă că Însuși Fiul lui Dumnezeu s-a coborît pe pămînt ca să mîntuiască acest suflet. Prin sufletul nostru sîntem nemuritori, prin el ne putem apropia și trăi în veci lîngă Dumnezeu. Nu uitați deci că Dumnezeu atît de mult a iubit pe om, sufletul acestuia, că El s-a coborît printre noi. El vrea să împărășim și noi cu sufletul nostru în împărășia Sa cea veșnică.

De aceea, iubiți biserica voastră, stați alături de preotul vostru, ascultați și iubiți poruncile Bisericii, care sînt ale lui Dumnezeu, și veți descoperi în voi comoara aceasta nespusă a chipului lui Dumnezeu, care este sufletul vostru. Veți înțelege astfel sensul Evangheliei de astăzi: «ce va da omul în schimb pentru sufletul său». Toată această învățătură pentru descoperirea sufletului vostru și pentru mîntuirea lui o veți găsi numai în Biserică, iar ea a moștenit-o de la Sfinții Apostoli care au primit-o și ei de la Domnul Hristos. Dacă tot în numele Evangheliei vin unii și încearcă să tulbure Biserica noastră și pe credincioșii săi, aceștia greșesc pentru că învățătura Bisericii Ortodoxe, cum v-am spus, este moștenită de la Sfinții Apostoli, o avem de la Mîntuitorul. Orice vînt care vine și vrea să vă despartă de Biserica strămoșească și să vă abată sufletul către alte învățături greșite, care pretind că își au izvorul în Evanghelia Domnului, să nu vă clinească din hotărîrea voastră de a rămîne fii devotați ai Bisericii Mîntuitorului Hristos, ai Bisericii noastre strămoșești. Păstrați-vă credința pe care au avut-o moșii și strămoșii voștri.

Fie ca binecuvîntarea Domnului să se reverse peste voi toți, spre lucrarea poruncilor Sale. Amin».

La sfârșit s-a oficiat apoi un polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru Conducătorii Republicii Socialiste România și pentru toți cei de față, — după care credincioșii s-au îndreptat spre casele lor cu inima plină de bucuria acestei duminici pe care nu o vor uita niciodată.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA GRECII II, JUD. DÎMBOVIȚA

Pentru credincioșii parohiei Grecii II din Județul Dîmbovița ziua de 5 octombrie 1975, a rămas de neuitat. Încă de dimineață, plcuri de enoriași, tineri și bătrîni, cu flori în mîini se îndreptau spre biserica satului lor pentru ca să primească pe delegații Centrului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, însoțit de P. C. Pr. Ion Cristache, consilier mitropolitan, P. C. Pr. David Popescu și arhidiaconii Constantin Dumitrescu și Petre Zamfira, de la catedrala patriarhală.

Parohia, deși mică — avînd numai 287 de familii este formată din credincioși care iubesc Biserica și conduși de către actualul Preot Paroh Stoian Petre, în decurs de numai patru ani a realizat mari îmbunătățiri ca: reparația și acoperișul nou al bisericii și clopotniței, îngrădirea cimitirului, electrificarea bisericii și înzestrarea ei cu odoare și obiecte de cult, policandru și candelale noi, precum și cu o nouă fințină în curtea bisericii pentru nevoile cultice. În ultima vreme s-a executat o pictură nouă prin grija pictorului Gheorghe Custiuruc din București. Totul se prezintă frumos și ziua sfințirii este o zi de bucurie pentru întreaga parohie.

După slujba sfințirii apei și rînduiala obișnuită a oclirii bisericii și sfințirea ei cu aghiasmă și sfîntul și marele Mir, s-a continuat ceremonia în biserică prin săvîrșirea Sfintei liturghii arhieresti.

Luînd cuvîntul, după Sfînta liturghie, P. C. Pr. Nicolae Popescu, protoiereul orașului Găiești, după ce a prezentat o situație a lucrărilor ce se execută la cele 40 de șantiere din protopopiat, arată că preoțimea respectivă este cuprinsă de o frumoasă rîvnă pentru înfrumusețarea Casei Domnului. Ea este nu numai propovăduitoarea adevărului sfînt al credinței străbune, dar și păstrătoarea conștientă a credincioșilor pentru bunurile bisericilor ei. Subliniază, în mod deosebit, rîvna pe care a arătat-o preotul Stoian Petre, parohul bisericii, și enoriașii ei care au făcut eforturi mari pentru realizarea a tot ce se vede. Mulțumește Conducerii superioare bisericesti și Departamentului Cultelor pentru sprijinul moral și material acordat și feliicită pe credincioși și pe păstorul lor sufletec pentru lucrarea frumoasă ce au făcut. Menționează că pentru activitatea depusă preotul Stoian Petre a fost distins cu rangul de «iconom».

Preotul Stoian Petre, Parohul bisericii, prezintă o dare de seamă a tuturor lucrărilor executate la biserica sa, arătînd că, de la început a fost ajutat de credincioșii săi și a putut să treacă peste toate piedicile pe care le-a întîmpinat, pentru ca numai în timp de patru ani să realizeze tot ce se vede. Biserica reînnoită, acoperită din nou, electrificată interior, înzestrată cu ferestre noi de fier și uși noi, podoabe noi și obiecte de cult și în sfîrșit o frumoasă pictură interioară. Toate acestea au fost realizate cu ajutorul credincioșilor și cu unele donații din partea Centrului eparhial

al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. Aduce mulțumiri în numele credincioșilor și al său Conducerii Bisericii, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, Onor. Departamentului Cultelor pentru concursul și sprijinul acordat. Mulțumește Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, care și-a luat osteneală să vină să sfințească lucrările bisericii, delegaților Centrului eparhial, P. C. Protoiereu și reprezentantului Departamentului Cultelor. De asemenea tuturor credincioșilor, în frunte cu organele parohiale, care l-au sprijinit moral și material în lucrările sale.

În încheiere, la cuvântul Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, aducând binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian credincioșilor din parohia Grecii II și preotului lor. Își arată mulțumirea că a putut veni la această sfințire, ca să-i vadă pe credincioși și să le sfințească lucrările făcute cu atîta rîvnă pentru înfrumusețarea bisericii lor. Într-un cuvînt de înaltă ținută duhovnicească, Prea Sfinția Sa arată că «a iubi biserica este un lucru plăcut lui Dumnezeu și credincioșilor. Psalmistul cîntă acest lucru zicînd: «cit sînt de iubite locașurile Tale, Doamne al Puterilor» (Psalm 83). În biserică ni se arată calea spre mîntuire. Prin slujba făcută azi s-a pogorît peste toți harul lui Dumnezeu. Dumnezeu este pretutindeni, dar, în chip cu totul deosebit este în biserică prin prezența sfințelor Țaine și mai ales a Trupului și Singelui Domnului din Sfînta Euharistie. Prin păstrarea credinței și împărtășirea cu Sfintele Taine și faptele bune ne mîntuim. În biserică găsim cuvîntul lui Dumnezeu, al apostolilor și al poruncilor. Jertfa lui Hristos pentru noi redă prin biserică chipul cel nou, devenind fii ai lui prin har».

La sfîrșit Prea Sfinția Sa a binecuvîntat pe toți și a hirotesit în rangul de «iconom» pe preotul Stoian Petre, parohul bisericii.

ASISTENT

BISERICA «SFÎNTA MARIA» DIN COMUNA BUDA — JUD. ILFOV

La o distanță de 17 km., de București, se află biserica cu hramul «Sfînta fecioară Maria și Sfinții Împărați Constantin și Elena», care impresionează prin îmbrăcămîntea nouă pe care și-a luat-o în această toamnă frumoasă și bogată, prin zelul neobositului ei paroh, Prea Cucernicul Părinte Ionel Turcu, sprijinit de enoriașii pe care-i îndrumează cu înțelepciune și dragoste.

Pisania de la intrarea bisericii amintește :

«Această Sf. Biserică s-a ridicat în anul 1858 de către Ion și George Hagi Tudorache, s'a reînnoit la anul 1928 cu concursul Pr. D. Turcu iar în anii 1974—1975 s'au făcut reparații capitale din contribuția credincioșilor cu străduința și purtarea de grijă a Pr. Paroh Ionel Turcu».

Slujitorul acestui sfînt lăcaș, părintele Ionel Turcu, prin calitățile pastorale, tactul și răbdarea ce-i sînt caracteristice, învingînd greutățile ivite, a reușit împreună cu credincioșii parohiei, să vedem și să admirăm Casa Domnului.

Pentru ritualul resfințirii bisericii Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a delegat pe Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, care oficiază această impresionantă slujbă în ziua de 5 octombrie 1975, în fruntea unui sobor de preoți și arhidiaconi format din : P. C. Consilier Pr. Ion Cristache, P. C. Consilier Pr. Octavian Iatan, P. C. Pr. David Popescu de la Centrul Eparhial; Arhi-

diaconi: Petre Zamfira și Miron Mihuț de la Catedrala Patriarhală, P. C. Protoieru Mihăilescu Emilian de la Protoieria I Ilfov, P. C. Preoți: Grigore Niță, Constantin Popescu, Gheorghe Nedelcu, Ion Ungureanu și Ionel Turcu.

Intr-o atmosferă de umilință creștină în mijlocul credincioșilor s-a săvârșit sfințirea apei în fața bisericii și la ora 9,20, s-a făcut ocolirea bisericii, sfințindu-se după canoane prin stropire cu aghiazmă, citindu-se rugăciunile respective.

La ora 9,45, s-a făcut intrarea în biserică, iar la ora 9,50, este făcut citeț și mai târziu ipodiamon Traian.

A urmat slujba sfintei liturghii, răspunsurile fiind date de credincioșii prezenți la această înaltă sărbătoare.

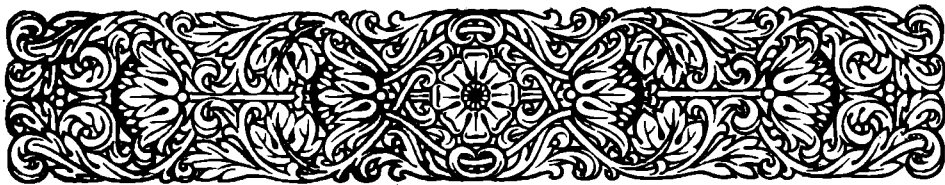
Ipodiamon Traian este făcut diacon. Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. David Popescu.

La ora 14,45, P. C. Protoieru Emilian Mihăilescu după cuvîntul de «bun venit», arată că enoriașii parohiei Buda, împreună cu Preotul Paroh, au ocazia cea mai frumoasă să asiste la slujbă arhierescă, oficiată de Prea Sfințitul Episcop, consilieri mitropolitani, sobor de preoți și arhidiaconi. Azi cei ce au asistat și participat la slujbă se simt ca în ceruri, bucurîndu-se de lumina îngerească. Enoriașii n-au lăsat sfîntul lăcaș să se ruineze. P. C. Protoieru arată importanța bisericii pentru credincioși, ca loc de rugăciune, reculegere sufletească, înfrățire între oameni în tot timpul vieții pînă la moarte. Străduința enoriașilor și a Părintelui Turcu care se înțelege bine cu cei pe care-i păstorește, precum și cu autoritățile superioare bisericești și locale, a dus la frumoasa realizare a împodobirii bisericești.

Urmează o succintă dare de seamă în care se arată, că și în alte Țări ale Protoieriei s-au făcut lucrări de reparații și pictură, aducîndu-se elogiul Ierarhului care ca și cei din trecut a dat tot sprijinul prin sfat și ajutor material.

Luînd cuvîntul P. C. Paroh Pr. Ionel Turcu își arată bucuria pentru soborul care a luat parte la slujbă; amintește că în urmă cu 2 ani, în luna mai, în urma unei vizite pastorale a Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, care-i dă sugestia pentru a deschide șantier de lucrări, îi ascultă sfatul, realizîndu-se în momentul de față reparații exterioare în proporție de 75—80%, acoperiș și astereală.

În încheiere a vorbit Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul, care spunînd că a venit în mijlocul credincioșilor, roagă pe Bunul Dumnezeu, să ne binecuvînteze pe toți precum și strădaniile depuse. Aduce un salut din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care poartă de grijă la toate bisericile din cuprinsul țării. Slujba a fost chipul bisericii văzute, făcîndu-se cu arhieru, diaconi, preoți și credincioși, la care în chip nevăzut a slujit cu noi, împărtășindu-se cu noi, fiindcă există o legătură între biserică văzută și cea nevăzută. În chip nevăzut cei adormiți și îngerii s-au rugat pentru noi și împreună cu noi. Revin a doua oară la această biserică. Cîntă deosebire de prima dată și acum. Cum totul, adică casele, orașele se înfrumusețează, trebuie și biserică, Casa Domnului să fie îmbrăcată în haine frumoase nu în zdrențe. În scurt timp s-au făcut lucruri frumoase. Azi bunul Dumnezeu a sfințit-o și fiecare a simțit lucrarea sfințitoare. Sinteza datorită să lucrăm permanent și asupra sufletului. Cu cît sufletele sînt mai întărite cu atît biruința va fi mai mare; voi sinteți haina bisericii și haina bisericii este frumoasă, dacă sufletele voastre sînt frumoase spune Sfințul Ioan Gură de Aur. Nimic nu se realizează fără muncă. Împodobirea sufletului trebuie făcută după modelul Sf. Apostol Pavel, care își ia ca țintă pe Domnul Iisus pentru a nu greși. Locașul frumos trebuie împodobit și cu lăcașul sufletului. **Imitînd**

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

Un popas și un omagiu

În minunatele tradiții și obiceiuri ale neamului nostru, stau și popasurile sărbătorești ale zilelor onomastice și ale celor de naștere, ca prilejuri firești de manifestări ale simțămintelor de afecțiune și solidaritate umană.

În cadrul acestor popasuri, se fac priviri de ansamblu și recunoașteri de împliniri, se exprimă sentimente de cinstire și dorințe de mai bine.

Un astfel de prilej sărbătorec l-a oferit, la Centrul Eparhial Buzău, data de 3 septembrie 1975, ziua numelui arhieresc al Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu.

Preoțimea din Eparhie, prin colaboratorii din administrația eparhială, a ținut să aducă Părintelui Duhovnicesc, simțămintele sale de sinceră și respectuoasă prețuire, asociind onomastica P. S. Sale, 3 septembrie 1975, cu data nașterii, 10 septembrie 1893.

În acest scop s-a convenit asupra unui program sobru, cu măsură și echilibrat, pe care Prea Sfinția Sa l-a aprobat și acceptat.

Astfel, s-a oficiat un Te-Deum de mulțumire în Catedrala episcopală, la care a asistat P. S. Episcop Antim, colaboratorii Prea Sfinției Sale, salariații de la Centrul Eparhial, corpul profesoral de la Seminarul teologic, preoții deservenți ai Catedralei Episcopale și unii dintre preoții de la bisericile din orașul Buzău.

Slujba Te-Deumu-lui s-a săvârșit de P. C. Părinți Protopopi N. Sburlan-Buzău, N. Velescu-Brăila și V. Văcărescu-Panciu, în sobor cu Arhid. D. Stoica și Diac. C. Sibiescu, de la catedrala episcopală.

S-a trecut apoi în sala de recepție din palatul arhieresc, unde P. C. Pr. Gh. Popescu, vicar administrativ, a prezentat Prea Sfințitului Părinte Episcop, din partea celor prezenți și a preoțimii din eparhie, respectuos omagiu și dorința fierbinte de sănătate, fericire și bună sporire. P. C. Pr. Vicar a arătat că preoțimea a dat urmare îndemnului firesc să aducă prinos de recunoștință Chiriarhului, care conduce treburile eparhiale de 31 de ani, Chiriarhului atitor împliniri și pilduirii, ale căror beneficiar este în primul rând, întregul cler din eparhie. Anii lucrării arhieresti ai P. S. Episcop Dr. Antim — 31 împliniți — au început, au mers, s-au numărat și s-au dezvoltat cu anii de eliberare, de avânt și prestigiu ai Patriei. De aceea, a vegheat

neobosit la păstrarea și apărarea dreptei credințe, la exemplificarea viețuirii creștine, la propovăduirea sfinției și curățeniei Evangheliei Domnului Hristos.

Dar în același timp, Prea Sfințitul Episcop Antim, s-a făcut pildă și ca cetățean patriot și doritor al progresului spiritual și material al Patriei, fiind însuflețit de pilda iluștrilor conducători de stat, în frunte cu Președintele Țării, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Atitudinea Prea Sfinției Sale dreaptă, corectă și consecventă, echilibrul perfect, obiectivitatea, comportamentul exemplar în orice împrejurare, toate îl îndreptățesc la îndoită cinstire.

Părintele Vicar încheie, rugînd pe P. S. Episcop să întîmpine această prețuire ca pornită din gînd curat și inimă caldă, din dragoste fierbinte și devotament statornic.

La această solemnitate, P. S. Episcop Dr. Antim, cu calmul și echilibrul suflesc ce-l caracterizează, a rostit un răspuns cald de mulțumire.

P. S. Sa și-a arătat bucuria pentru atmosfera statornică între conducere și conduși. Totdeauna a dorit ca relațiile dintre preoțime și administrație să se întemeieze pe dragostea creștină și pe conștiință. P. S. Sa apreciază că participarea la această solemnitate dovedește realizarea acestei dorințe. Amintește că a purtat grija permanentă ca să cinstească numele episcopului mucenic de Nicomidia, al cărui nume îl poartă și Prea Sfinția Sa. Nu a pretins niciodată un merit pentru ceea ce a făcut și a reușit, pentru că a avut permanent în vedere cuvîntul Scripturii că «ceea ce sîntem datori să facem, aceea am făcut». P. S. Sa subliniază că rămîne consecvent cu sine însuși și va sluji Bisericii și Patriei cît va fi.

În încheiere, odată cu mulțumirile exprimate, adresează tuturor arhieresti binecuvîntări.

Și astfel duhovniceasca serbare se sfîrșește într-o caldă și înălțătoare comuniune și voie bună.

Întîlnire colegială

Întîlnirile colegiale dintre preoți au devenit o tradiție. De această frumoasă tradiție s-a bucurat și seria de absolvenți ai seminarului «Chesarie Episcopul»—Buzău, seria 1930, cînd în ziua de 2 septembrie a.c., au aniversat 45 de ani de la absolvire. După 45 de ani, această promoție s-a reîntîlnit în vechea și sfînta cetate a Episcopiei Buzăului, întemeiată de voievodul Radu cel Mare, a slujit în Catedrala acestei Episcopii, ctitorită și ea de voievodul Matei Basarab și și-a plecat genunchii în fața istoricului scaun episcopal de la Buzău, cu vestiți vlădici ca : Luca — diplomat în timpul lui Mihail Viteazul — Mitrofan — truditör de slovă românească, Chesarie — ctitor de biserică, iar acum Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim, mult rîvnitor și stăruitor pentru cele bisericesti și de interes obștesc.

La ora 10, preoții seriei 1930 s-au aflat în Catedrala Episcopală, unde un sobor, în frunte cu Pr. Alexandru Vasilescu, de la parohia V. Botii, jud. Buzău, a oficial Te-Deum-ul și un parastas pentru colegii și preoții decedați.

S-au îndreptat apoi spre sala de clasă, unde a fost prezent și P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu, însoțit de colaboratorii P. S. Sale : P. C. Pr. Vicar Gh. Popescu, P. C. Pr. Consilier Ad-tiv N. Bivolaru, P. C. Diac. Secretar Leon Cristian, P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, Directorul Seminarului și P. C. Pr. Profesor T. Bratu. S-a cîntat

imnul arhieresc de către preoții prezenți, după care Pr. Horia Constantinescu, de la parohia Sf. Ioan-Buzău, a rostit un cuvînt de salut pentru P. S. Episcop. Printre altele a spus: «Sîntem aici, pe această veche vatră de cultură românească, unde am învățat carte bisericească și ne-am pregătit pentru viață, unde am învățat să slujim lui Dumnezeu și oamenilor și unde ne-am deprins să fim de folos Bisericii și Patriei. Trăind momentul revederii zicem și noi ca psalmistul: «Ce bine și frumos este cînd sînt frații împreună» și, gîndindu-ne la vremea scursă de la absolvire, zicem și noi cu marele poet M. Eminescu: «Trecut-au anii, ca norii grei pe șesuri / și niciodată n-or să mai vină iară». Cu aceste emoții, Vă mulțumim Prea Sfințite Părinte Episcop pentru aprobarea ce ne-ați dat pentru a ne întîlni, ne bucurăm că vom primi arhierescă binecuvîntare și așteptăm povețele Prea Sfinției Voastre. Vă asigurăm de respect și supunere și făgăduim aceeași slujire Bisericii și Patriei».

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Dr. Antim a spus: «Vă binecuvîntez și vă urez bun venit. Întîlnirea colegială de astăzi este și frumoasă și utilă. Este frumoasă, pentru că ea cheamă în minte clipe trăite și întoarce amintiri din drumul uitării și este utilă pentru că împropătează, într-o străfulgerare de gînd, vechile cunoștințe și facilitează un schimb de experiență pastorală. Știu, veți raporta aici activitatea Cucernicilor voastre, care, bănuiesc, va fi bogată. Nu uitați însă că această activitate a fost posibilă numai datorită libertății și înțelegerii pe care ni le acordă conducerea Statului nostru. Nu uitați însă că această activitate a fost posibilă și datorită exemplului și îndemnului conducerii Bisericii, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian. Astfel, preoții au fost total redați Bisericii, au fost grupați în jurul altarului și au fost îndrumați pe făgașul Ortodoxiei noastre strămoșești. Reconsiderarea unor principii și a unor atitudini a creat o conștiință preoțească, care a generat o adevărată slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor, după exemplul lui Iisus Hristos: «N-am venit ca să Mi se slujească, ci ca să slujesc». Pornind de la adevărul că toți oamenii sînt frați între ei și fii ai aceluiași tată — Dumnezeu — s-a ajuns la Apostolatul Social, prin care sîntem invitați să înțelegem chemarea vremurilor de azi. Biserica este o instituție dumnezeiască, dar lucrează în lume unde sînt credincioșii noștri. Lucrați astfel și veți avea satisfacții și de la credincioși și de la Dumnezeu».

La plecarea Prea Sfințitului Episcop se intonează iarăși imnul arhieresc.

A urmat cuvîntul Pr. Alexandru Vasilescu — reprezentantul promoției — care și-a exprimat bucuria momentului, durerea pentru colegii răposați și regretul pentru cei care n-au răspuns chemării. Prin cuvinte alese, P. C. Sa a redat atmosfera clasei de acum 45 de ani, apoi invită pe Pr. Profesor T. Bratu la catedră.

P. C. Pr. Prof. T. Bratu strigă apelul și fiecare preot își deapănă amintirile și își face autobiografia. În continuare, P. C. Sa susține o lecție de morală, cu tema: «Ura». Păcat capital, ura își are cîtor pe satana. Din el decurg și alte păcate: trufia, desfrîul, lenea, minia etc. Combătînd acest păcat, glasul Pr. Profesor devine un strigăt, care comunică ideea într-un limbaj expresiv. Cu tact pedagogic și forță de convingere, părintele profesor își punctează expunerea și cu frumoase figuri de stil. Acestui păcat, părintele profesor îi opune, prin antiteză, virtutea iubirii.

Urmează tradiționala agapă, în timpul căreia fiecare din cei prezenți povestesc întîmplări și amintiri din timpul școlarității, s-au intonat cîntece religioase și patriotice, s-au recitat poezii și s-a toastat pentru Biserică, Patrie și promoția absolvenților anului 1930.

Au mai vorbit Pr. Iacob Dumitru, de la parohia Lunca, jud. Buzău, care pe lingă bogata activitate pastorală, aduce în dar Bisericii și Patriei cei opt copii ai săi, din

care a reușit să facă și buni creștini și buni cetățeni și Alex. Rotărescu, fost pedagog al Seminarului la vremea respectivă.

Șirul cuvintărilor îl încheie P. C. Pr. Vicar Gh. Popescu, care remarcă pregătirea, solidaritatea, seriozitatea și activitatea desfășurată de absolvenții seriei 1930.

În încheiere, se hotărăște revederea peste 5 ani, adică în 1980, când se va împlini o jumătate de veac de la absolvirea Seminarului de la Buzău.

Se face rugăciunea și fiecare pleacă întru ale sale.

Conferința de orientare din luna septembrie 1975

Luna septembrie, luna începutului anului bisericesc, luna reluării activității școlare, luna roadelor cimpului, culesse de vrednicii lucrători și stăpîni ai ogoarelor de pe pămîntul liber al Patriei noastre dragi, este și luna reluării activității preoților noștri în conferințele de orientare, rînduite pentru al doilea semestru al anului.

În Eparhia Buzăului, aceste conferințe s-au ținut, potrivit îndrumărilor primite de la Cancelaria Sf. Sinod, în a doua jumătate a lunii septembrie 1975, astfel: la 16 septembrie în protopopiatul Rm. Sărat, prezidată de P. C. Inspector Eparhial Manea Cristișor. La 18 septembrie protopopiatul Brăila, prezidată de P. C. Consilier Gh. Guță, la 23 septembrie protopopiatul Buzău, prezidată de P. C. Pr. Vicar Gh. Popescu, la 24 septembrie protoieria Panciu, prezidată de P. C. Pr. Inspector M. Cristișor, la 29 septembrie protoieria Pătirlagele, prezidată de P. C. Pr. Vicar Gh. Popescu și la 30 septembrie protoieria Focșani, prezidată de P. C. Pr. Consilier N. Bivolaru.

Cinci din aceste conferințe au fost inspectate de P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu. Prezența P. S. Sale, chiar de la începutul conferințelor, imprimă acestora caracterul solemn, deșteaptă interesul, trezește răspunderile, indică obligațiunile pentru preoțime. Pentru că P. S. Sa nu-și limitează cercetarea conferințelor la un act protocolar, ci participă activ, rostind la fiecare un cuvînt autorizat și competent. P. S. Sa, relevă și subliniază esențialul temei, pentru a ordona desfășurarea lucrărilor și a se realiza concluziile respective. Determinat de tema rînduită pentru conferința de orientare din această lună, P. S. Episcop a accentuat că mărturiile istorice, întemeiate pe descoperirile arheologice și argumentele filologice, ne legitimează ca popor român și creștin, neclintit în spațiul geografic ce i-a fost dat. De asemenea, P. S. Episcop a relevat forme și manifestări ale vieții creștine pe meleagurile buzoiene, din cele mai vechi timpuri, confirmate de martiriul Sfintului Sava Gotul, înecat în apa Buzăului. A recomandat preoțimii atenție asupra temei, insistînd ca fiecare să-și aducă contribuția sa în continuarea atitudinii de totdeauna a Bisericii Ortodoxe Române de a fi alături de popor în afirmarea unității, permanenței și conștiinței sale de neam liber și suveran.

După retragerea P. S. Episcop, fiecare conferință și-a desfășurat lucrările, sub conducerea președinților delegați din partea Centrului Eparhial și a reprezentantului Departamentului Cultelor.

Participarea preoțimii la lucrări a fost bună, după cum urmează:

— la Rîmnicu Sărat a susținut tema Pr. Manole Florea-Săgeata, iar la discuții au luat cuvîntul preoții: Milea Marin-Vilcelele, Dragomirescu Aurel-Mărgăritești,

Predescu Ioan-Robeasca, Mănculescu Constantin-Sălcioara, Maxim Iluță-Sf. Ioan oraș R. Sărat.

— la Brăila, referent principal Pr. Virgolici Gheorghe-Tichilești, iar la discuții s-au înscris preoții: Ispas Vasile-Ianca, Custură Ștefan-Viziru de Jos, Angelescu N.-Tibănești, Dinescu Marin-Sf. Ioan Brăila, Mateescu Alexandru-Sf. Arhangheli Brăila, Bădescu Nicolae-Mircea Vodă, Cheleş Ioan-Chiscani.

— la Buzău, a întocmit referatul Pr. Georgescu Barbu-Glodeanu—Sărat și au participat la discuții preoții V. Sibiescu-Sf. Gheorghe Buzău, Cristea Mihăilă-Banu—Buzău, I. Alexandrescu, Saringa, M. Moldoveanu-Mărăcineni, Ioan Constantin-Limpeziș, Constantin Rotaru-Rușețu, V. Frînculescu-Sf. Nicolae Buzău.

— la Panciu, tema a fost tratată de Pr. Străistaru Victor, parohia Pufești, iar la discuții s-au înscris preoții: Poede Ioan-Ciorani, I. Tudorache-Călimăneasa, Trif Dumitru-Ruginești, Butnaru Nicolae-Satul Nou, Drug Roman-Adjud, Postolache Ion-Vizantea, Frunză Alexandru-Străoane, Croitoru Nicolae-Rotilești și Dobrea Nicolae-Dicoheți.

— la Protoieria Pătirlagele, a întocmit referatul Pr. Nicolau Ioan de la parohia Nișcov, înscriindu-se la discuții pe marginea temei, preoții: Sburlan Manolache-Gura Teghii, I. Briciu-Nehoiși, P. Constantinescu-Galvani, Hîrjoabă Ion-Colți și Gogean Dumitru-Chiojdu I.

— la Protoieria Focșani, a susținut referatul Pr. Argatu Ștefan-Slobozia Ciorăști, iar pe marginea temei au discutat preoții: Horodniceanu Mihai-Sf. Ioan, Focșani, Alexandrescu C.-Donie, Focșani, Sevastre Ion-Dealul Sării, I. Năstase-Andrieașu de Jos, Marin Vasile-Biliești, Gh. Tomescu-Sf. Mina, Alexe Ion-Măicănești, Niculescu Aurel-Obrejița și Cercel Gheorghe-Milcovul.

După ascultarea lucrării prelucrată de referentul principal și a discuțiilor purtate, părinții președinți au subliniat și accentuat concluziile firești care se trag din această temă, astfel:

-- Nașterea poporului român și creșterea sa, sînt procese simultane, firești, ființa și sentimentul religios fiind elementele de susținere și dezvoltare.

— Creștinismul la români este de proveniență răsăriteană, ortodoxă, cu terminologie romanică-latină, dovadă indiscutabilă că pătrunderea creștinismului a avut loc în epoca de formare a neamului, ca limbă și popor.

— Descoperirile arheologice spulberă acea enigmă cu privire la originea poporului român, dovedind derivația lui din romanitatea daco-carpatică, în simbioză cu slavonismul.

— Evoluția spiritualității se poate sugera în imagini diferite și lărgite, de la o etapă istorică, la alta, dar mereu pornind dintr-un centru cu ardere definitivă, permanența, continuitatea și statornicia lui pe acest pămînt.

— Poporul român a biruit vitregiile, datorită vitalității lui etnice.

— Astăzi privește mîndru renașterea sa și pășește sigur spre viitorul său de aur, sub conducerea celui mai luminat și patriot cetățean al său, Domnul Președinte al Republicii, Nicolae Ceaușescu.

De la conferințe s-au trimis telegrame cu angajamentele preoțimii, conducerii Bisericii, a Departamentului Cultelor și a celor trei județe: Buzău, Brăila și Vrancea.

Deschiderea noului an școlar 1975 — 1976 la Școala de cîntăreți și Seminarul teologic din Buzău

Potrivit aprobării Prea Fericitului Patriarh Justinian, anul școlar 1975—1976 la Școala de cîntăreți și Seminarul teologic din Buzău, a început în ziua de 1 octombrie 1975.

Festivitatea de deschidere s-a desfășurat a doua zi, 2 octombrie 1975, în paraclisul școlii, cîntarea vrednicului de pomenire, Episcopul Kesarie, fondatorul Seminarului actual, în prezența Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu și a P. Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, Vicar administrativ, delegat al P. S. Episcop Dr. Antim Nica, al Dunării de Jos, însoțiți de P. C. Pr. Vicar Gh. Popescu, P. C. Pr. Consilier N. Bivolaru, P. C. Pr. Inspector M. Criștoșor, P. C. Diac. Secretar L. Cristian și P. C. Protoiereu N. Sburlan — Buzău.

Au fost de față corpul profesoral, în frunte cu noul director, P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, preoți din orașul Buzău, părinți ai elevilor și alți oaspeți.

La intrarea în paraclis, P. S. Episcop Antim a fost întâmpinat cu imnul arhieresc, executat de corul elevilor, sub conducerea P. C. Diac. Prof. Tudor Mihalache. A urmat oficierea unui Te-Deum și Polihroniu, de către părinții profesori ai Seminarului.

După Te-Deum, P. C. Pr. Director Teofil Dumitrescu și-a rostit cuvîntul de deschidere a noului an școlar, în care a spus printre altele: «Am început lucrarea cea bună a acestui nou an școlar în Paraclisul școlii, aici în fața sfîntului Altar, rugînd pe bunul Dumnezeu să reverse harul Sf. Duh peste profesorii, elevii și ostenitorii școlii noastre și să-i facă părtași de sprijinul și ocrotirea Sa preasfîntă. Întîlniți iarăși, profesori și elevi, pentru a trece pragul unui nou an de strădanii în ogrorul școlii, profesorii vor stărui cu timp și fără timp să sporească elevilor pasiunea pentru învățătură și rîvna pentru buna purtare și buna sportire în cele duhovnicești». În continuare, P. C. Sa a menționat că în activitățile ce se vor desfășura în școală se va urmări realizarea dublului scop: pregătirea de slujitori luminați și credincioși ai Bisericii noastre și de cetățeni conștienți și devotați Patriei noastre. De aceea, se va întări disciplina în școală și în afară de școală, elevii fiind datori să-și însușească toate cunoștințele teologice și laice cerute de programa de învățămînt, să-și formeze o conștiință preotească prin participarea la toate serviciile divine, meditații, ore duhovnicești și să se pregătească pentru viață avînd și o orientare temeinică în problemele sociale, prin participarea la diferitele manifestații sociale, artistice și sociale, prin programul orelor de educație cetățenească, dirigenție, audiții radiofonice, televiziune, presă, bibliotecă, muncă de folos obștesc, etc. Vorbindu-le elevilor despre misiunea înaltă și sfîntă a preoției, menționează că podoaba cea mai frumoasă și cea mai prețioasă a bisericii este un preot plin de pietate, care propovăduiește permanent despre Dumnezeu și despre împărăția Lui, despre iubirea aproapelui, despre ajutorarea celor în nevoi și suferință, care propovăduiește pacea între om și Dumnezeu, pacea între oameni, și se roagă pentru pacea a toată lumea, slujind Biserica, Patria și poporul.

În încheiere, P. C. Pr. Director, aduce cele mai calde și respectuoase mulțumiri P. F. Părinte Patriarh Justinian, reorganizatorul și îndrumătorul învățămîntului teologic, pentru grija pe care o poartă școlilor teologice. Exprimă întreaga recunoștință Departamentului Cultelor pentru înțelegerea și sprijinul acordat. Asemenea și auto-

rității de Stat, pe care o asigură de toată loialitatea. Mulțumește respectuos P. S. Episcop Dr. Antim Nica al Dunării de Jos, pentru interesul și purtarea de grijă ce o are pentru bunul mers al școlii. În chip cu totul deosebit, își îndreaptă gândul către P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului, îndrumătorul înțelept și neobosit al acestui străvechi așezământ de cultură teologică, căruia îi mulțumește călduros și respectuos pentru dragostea și grija ce o poartă, asigurându-l că întregul corp profesoral își va depune toată silința pentru a face din elevii noștri buni slujitori ai Bisericii și cetățeni devotați scumpei Patrii.

A luat cuvântul P. Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, care a transmis P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului, din partea Prea Sfințitului Dr. Antim al Dunării de Jos, calde îmbrățișări în Domnul Hristos și toată prețuirea pentru strădania ce o depune zi de zi ca Seminarul să funcționeze în condițiuni tot mai bune. Pe părinții profesori ai Seminarului, în frunte cu P. C. Pr. Director, îi încredințează de aleasă prețuire din partea P. S. Episcop Antim al Dunării de Jos, pentru eforturile ce le depun în educarea și pregătirea elevilor. Împărtășește de asemenea, elevilor, binecuvântarea arhierescă, dorindu-le să reușească să devină slujitori în ogorul Domnului și-i îndeamnă să muncească stăruitor, să-și însușească temeinic toate cunoștințele și să fie disciplinați, căci numai astfel vor putea deveni preoți buni, oameni ai muncii și ai păcii, așa cum îi dorește Biserica și Patria.

Ca Episcop al locului, P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului a încheiat festivitatea, rostind o aleasă meditație, în care a aprofundat mereu actuala problemă a chemării la preoție și a subliniat necesitatea de a se stărui cât mai mult asupra laturii duhovnicești a vieții elevilor în Seminar. P. S. Sa, a spus, între altele: «Ne place să credem că și voi dragi elevi faceți parte într-adevăr din rîndul acelor pe care Mîntuitorul îi cheamă la Sf. Taină a preoției, și acceptați această sfințită misiune cu o credință sinceră și o dorință arzătoare.

Trebuie să știți dintru început că preotul — păstor de suflete nu trăiește și nu lucrează decît cu un singur scop — mîntuirea sufletelor — pentru care Fiul omului a venit pe pămînt și și-a dat sufletul pe cruce ca preț de rîscumpărare pentru ele.

De aceea, să nu pierdem din vedere scopul precis al vocației preoțești. Veți fi preoți, dar pentru ce? Desigur, nu pentru a vă face o situație, căci aceasta ați putea s-o găsiți în altă parte și poate cu mai mult strălucitoare. Nici ca să ocupați un post care să vă aducă cine știe ce stimă și alte avantaje materiale, ci pentru a mîntui sufletele încredințate păstoriei voastre.

Misiunea preoțească-pastorală ne cere noi orientări și metode. Oricare ar fi însă metodele de pastorație, un lucru rămîne și anume, vocația. Noi nu sîntem decît instrumentele docile prin care El vrea să lucreze în lume prin Sfînta Biserică, pe care a rîscumpărat-o cu însuși scump Sîngele Său.

Așadar, seminariile și institutele noastre teologice sînt chemate să pregătească și să ne dea pe bunii și adevărații preoți, vrednici de această chemare.

Ne aducem aminte de scena biblică cînd Mîntuitorul se adresează apostolilor și ucenicilor, zicîndu-le: «Nu voi M-ați ales ci Eu v-am ales pe voi». Iată vocația noastră! Oare în sufletele voastre, iubiților elevi, s-a trezit sentimentul vocației preoțești? Ispitele, dorințele tinereții, îndoielile nedespărțite de studiile teologice, n-au zguduit un moment vocația voastră? Să nu uităm însă că ultimul obiectiv în materie de vocație este pregătirea și educația spirituală în Seminar. Anii de pregătire sînt departe însă de a vă da ceea ce vă trebuie pentru misiunea preoțească. Slavă Domnului însă, că seminariile și institutele teologice, prin organizarea dată de

P. F. Părinte Patriarh Justinian, ne oferă adevărata teologie ortodoxă care aprinde și înțelege zelul pastoral. Apostolatul Social la care ne cheamă P. F. Sa, ne ajută pe latură socială ca Biserica să depună în permanență eforturi pentru întronarea păcii în lume și colaborarea între popoare, prin mișcarea ecumenistă.

Viitorul preot trebuie să se orienteze în marile probleme ale contemporaneității și să ia parte la activitatea socială pentru binele și fericirea obștească. Nu putem înțelege vocația fără să înțelegem misiunea și chemarea Bisericii slujitoare.

Să depunem eforturi sporite pentru formarea voinței, controlul de sine, disciplina, cu mai multă vigilență».

La sfârșit, P. S. Episcop Antim aduce omagiu și recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, ctitorul învățămîntului teologic, și-i urează mulți și fericiți ani. De asemenea, Domnului Președinte al Departamentului Cultelor îi exprimă recunoștință și respect pentru înlesnirile acordate învățămîntului teologic.

Binecuvintează apoi începutul noului an școlar și roagă pe Marele Păstor Ceresc să ajute tuturor pentru a putea duce lucrarea la bun sfârșit și a da roadele dorite.

Conferința administrativă cu Părinții Protopopi

În ziua de 7 octombrie 1975, a avut loc la Centrul Eparhial o ședință pentru instrucțaj financiar.

La ședință au participat, pe lângă personalul din conducerea administrativă a Centrului Eparhial, cei 6 părinți protopopi ai Eparhiei (Buzău, Brăila, Focșani, Rm. Sărat, Panciu și Pătrlagele), stareții de la cele trei minăstiri: Ciolanu, Rătești și Sihastru și contabilii acestor unități.

Tematica fixată pentru prelucrare a fost următoarea :

— Instrucțiunile Casei de Pensii a B.O.R. nr. 5524/1975, privind majorarea contribuției C.A.S., de la 15% la 17% asupra salariilor realizate.

— H.C.M. nr. 1885/1970 și ord. M.F. nr. 596/1970, cu prelucrarea cap. II — privind documentele justificative care stau la baza înregistrărilor în contabilitate și păstrarea lor și cap. IX, în legătură cu inventarierea valorilor materiale.

Pe marginea materialului prezentat s-au purtat discuții și s-au dat lămuririle legale.

În aceeași zi, în continuarea acestui instrucțaj financiar, P. S. Episcop Dr. Antim Angelescu a convocat pe P. C. Pr. Protoierei ai Eparhiei în conferință administrativă trimestrială.

Cu acest prilej, s-a discutat și analizat Hotărîrea Sfîntului Sinod nr. 14.685/1975, luată în ședința sa de lucru din 26 august 1975, privind apărarea unității de credință, în Eparhia noastră și măsurile întreprinse în acest scop.

Totodată, P. S. Episcop Antim, ca întotdeauna, a dat prețioase îndemnuri și a făcut recomandări competente, privind: rapoartele de activitate, inspecțiile și cercetările efectuate de părinții protopopi, comportarea preoților la serviciile divine, în societate și familie, raporturile cu organele parohiale și celălalt personal bisericesc, cancelariile parohiale, activitatea culturală, pastorală și misionară, activitatea gospodărească, măsuri pentru asigurarea pazei și securității obiectelor și obiectivelor care fac parte din patrimoniul cultural național și pentru prevenirea și combaterea incendiilor, instrucțiuni în legătură cu arhiva parohiilor, hotărîrea Sf. Sinod privind calamitățile provocate de inundațiile din luna iulie, la obiectivele bisericești etc.

Din informările și expunerile prezentate de părinții protopopi în ședință, s-a constatat cu bucurie că viața religioasă în Eparhie se desfășoară normal și activitatea depusă de preoți este bună și lăudabilă. Au fost semnalate și unele lipsuri și cazuri de preoți cu o comportare negativă, care s-au analizat în spirit critic, iar P. S. Episcop a făcut observațiile canonice și a dat îndrumările legale în toate situațiile prezentate.

În încheiere, P. S. Sa, a îndatorat pe părinții protopopi să-și sporească atenția și grija pentru buna desfășurare a vieții și activității de la parohii, făcând cunoscut la timp Centrului Eparhial, toate aspectele negative, pentru a se putea lua măsurile ce se impun cu respectarea legalității.

Sfințirea bisericii Lămotești, comuna Milcovul, jud. Vrancea

Credincioșii filialei Lămotești, ce aparține de parohia Milcovul, un sat mic, așezat în apropierea Milcovului, la hotarul dintre munteni și moldoveni, au trăit Duminică 12 octombrie 1975, clipe de emoție și aleasă bucurie, clocotind sub căldura Duhului credinței, pentru că în mijlocul lor s-a aflat chiriarhul locului, P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului care le-a sfințit bisericuța, încununându-le astfel strădaniile depuse timp de doi ani de zile.

Biserica de la Lămotești este mică, dar credința și bucuria credincioșilor de aici este mare.

După documentele aflate în Arhivele Statului, «moșia Lămotești», este cumpărată în anul 1714 de minăstirea Rîmnicu Sărat, de la Dumitrașcu Grecu. Pentru această proprietate, în anul 1765 minăstirea Rm. Sărat se găsește în judecată cu minăstirea Sf. Ioan din Focșani. În anul 1834 proprietatea a fost definitiv hotărnicită, iar în 1864 secularizată.

Presupunem că pe această moșie a existat și satul cu același nume și poate va fi avut și o biserică despre care însă nu se știe nimic.

Actuala biserică, cu hramul Sf. Nicolae, a fost zidită în anul 1890 și terminată în anul 1893, în zilele Episcopului Inochentie Chițulescu, preot fiind Stan Caragea și pictată în ulei de zugravul Orășanul. Biserica a mai fost reparată în 1924 sub preotul Dumitru Tolescu și în 1951 cu preotul Vasile Mihăescu, așa cum atestă pisană respectivă.

Lucrările actuale au fost executate în perioada anilor 1972—1974 și au constat din: reparații capitale, pictură din nou în frescă, înlocuirea pardoselii, procurare de mobilier, odoare, veșminte, clopot, cărți etc., credincioșii de aici au fost cuprinși de sentimente de bucurie și mulțumire sufletească, că vor lăsa în urma lor o biserică împodobită și înzestrată, din care se va da slavă lui Dumnezeu. Toate lucrările au fost efectuate cu munca, dărnicia și dragostea enoriașilor, sprijiniți de vrednicii preoți ai parohiei Milcovul, N. Bodeanu paroh și Gh. Cercel, coslujitor, fără să mai fie nevoie de ajutoare din altă parte.

Slujba de sfințire a bisericii a fost săvârșită de P. S. Episcop Dr. Antim, înconjurat de un sobor de slujitori, alcătuit din părinții Consilieri Eparhiali N. Bivolaru

și Gh. Guță, pr. I. Munteanu, protopopul de Focșani, alți preoți din împrejurimi și doi diaconi de la Centrul Eparhial.

După ocolirea Sf. Locaș și stropirea lui cu aghiasmă, s-a făcut sfințirea după rînduială: ungerea cu Sf. Mir, spălarea Sf. Mese, fixarea celor 4 evangheliști, punerea în prestol a chivotului cu Sf. Moaște și documentul de sfințire și îmbrăcarea cu acoperăminte de podoabă.

La sfinșitul Sf. Liturghii, pr. paroh Nicolae Boldeanu a prezentat o dare de seamă, unde a arătat modul în care s-au desfășurat lucrările de reparații și pictură la biserică, mulțumind P. S. Episcop Antim pentru osteneala ce și-a luat și dragostea cu care a răspuns de a veni să sfințească această biserică, a credincioșilor, cărora li se cuvine toată lauda pentru strădania de a împodobi Casa Domnului.

A vorbit apoi P. C. Protoieru I. Munteanu-Focșani, care a asigurat pe P. S. Episcop Antim că preoții din protoieria Focșani dau ascultare îndemnurilor arhipăstoretști pe care P. S. Sa le face neîncetat și sînt permanent alături de poporul pe care îl slujesc, străduindu-se să desfășoare o activitate cit mai rodnică pe tărîm bisericesc și social. Făcînd un bilanț al renovărilor sfințelor locașuri, părintele protoieru menționează că în municipiul Focșani s-au reparat din temelie, cu fonduri de la Stat și Episcopie, vechea biserică Stamatinești, în prezent muzeu de artă feudală bisericească, biserica Sf. Nicolae Nou, biserica Vovidenia și biserica Sf. Ioan, așezată în piața Unirii, la hotarul dintre cele două principate române, în fața căreia domnitorul Alex. I. Cuza a jucat hora unirii. Iar în cuprinsul protoieriei, în afară de foarte multe biserici care s-au reparat și pictat, de aproape 3 ani de zile se lucrează cu fondurile D.P.C.N. la restaurarea fostei mînăstiri Mera (la 24 km. de Focșani), ctitoria Cantacuzinilor.

În cuvîntul rostit cu această ocazie, P. S. Episcop Antim a adresat credincioșilor îndemnuri părintești de a fi buni creștini ai Bisericii strămoșești și buni cetățeni ai Patriei dragi, iubitori de pace și ascultători ai legilor bisericești și de stat. Referindu-se la unitatea de credință, P. S. Sa a dezvoltat tema despre rolul Bisericii în viața și mîntuirea credincioșilor. În dezvoltarea acestui subiect, P. S. Sa s-a sprijinit pe texte din Sfînta Scriptură și părinții bisericești. Au fost scoase în evidență printre altele, următoarele texte: «Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă, iar cel ce se leapădă de Mine, se leapădă de cel ce M-a trimis pe Mine» (Luca X, 16); «Biserica Dumnezeului celui bun este stîlp și temelie a adevărului» (I Tim. III, 15); «Luați aminte de voi înșivă și de toată turma întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu pe care a cîștigat-o cu Însuși scump sîngele Său» (Fap. XX, 28); «Vă îndemn frașilor pentru numele Domnului Iisus Hristos ca toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în sinul vostru ci să fiți cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere» (I Cor. I, 10); «Nu poate avea pe Dumnezeu Tată, cine nu are biserica mamă»; «În afară de Biserică nu există mîntuire. Cei ce părăsesc biserica îmbrățișînd vreo erezie își pierd mîntuirea» (Sf. Ciprian); «Dacă Domnul Iisus Hristos a trimis pe Apostoli la predicare, nu trebuie primiți alți predicatori decît cei rînduiți de Hristos» (Ter-tuluian).

În încheiere, P. S. Episcop Dr. Antim a felicitat pe credincioși și pe cei doi admirabili păstori ai lor, preoții N. Boldeanu și Gh. Cercel, pentru strădaniile depuse, a

binecuvîntat pe toți cei care au contribuit la buna podoabă a Casei Domnului și a exprimat sentimente de recunoștință și devotament conducerii superioare bisericești și de Stat.

La agapa comună, în cuvinte emoționante, Pr. Cercel Gheorghe și P. C. Protoiereu I. Munteanu au toastat pentru sănătatea și îndelungata păstorie a P. S. Episcop Antim Angelescu.

Serbarea hramului la Mănăstirea Rătești (26 octombrie 1975)

Biserica Mănăstirii Rătești, înălțată din temelie la anul 1944, în locul altei biserici vechi, prin grija și ajutorul vrednicului de pomenire, episcopul Chesarie, a fost afierosită Sfintei Treimi. Totuși, tradiția și evlavia credincioșilor de pe valea Buzăului au creat și hramul Sf. Dimitrie.

Anul acesta, într-o zi însoțită de toamnă, prăznuirea Sf. Mare Mucenic Dimitrie la Mănăstirea Rătești a fost cinstită cu prezența Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim al Buzăului, care, înconjurat de un sobor de preoți format din : P. C. Pr. Nic. Bivolaru, consilier administrativ, P. Cuv. Arhim. Neofit Smărăndoi, starețul Mănăstirii Ciolanu, P. Cuv. Protos. Nifon Stoica, exarhul mănăstirilor din Eparhie și ierom. Arsenie Mărgărit — duhovnic la Mănăstire, ajutați de cei doi diaconi de la Sfânta Episcopie, Mitică Stoica și Leon Cristian — secretar eparhial, a oficiat Sfânta Liturghie, ascultată cu evlavie și mulțumire sufletească de cei care trăiesc în această mănăstire și credincioșii prezenți la slujbă.

Slujba arhierescă a crescut în frumusețe și sporul duhovnicesc a fost mărit datorită faptului că în această zi s-a săvârșit hirotonia întru preot a tînărului seminarist Voicu Dumitru, încredințându-i-se spre păstorie turma credincioșilor din parohia Bentu, județul Buzău.

La sfîrșit, Prea Sfințitul Episcop Antim a vorbit soborului și credincioșilor, adunați la acest praznic, despre rolul Sfinților, în viața noastră de creștini ortodocși. Datori sîntem să luăm ca model pe Sfinți și mucenici, să ne inspirăm în viața noastră din viața lor, să mărturisim credința lor, să ne agonisim fapte bune aici pe pămînt, pentru viața veșnică. Întrucît sîntem oameni, supuși greșelii, trebuie să perseverăm în credința Domnului Iisus Hristos, care și-a dat viața pentru păcatele oamenilor, cerînd în rugăciunile noastre, ajutorul Sfinților.

Prea Sfinția Sa înfățișează apoi, pe scurt, cîteva trăsături mai esențiale din viața Sfințitului Dimitrie, arătînd că viețile sfinților constitule pentru maici și călugări o carte de căpetenie, care nu trebuie să lipsească din nici o chilie, așa că viața marelui mucenic, ca și a celorlalți sfinți, este bine cunoscută de maicile de la Rătești. Rămîne însă, numai ca maicile să le urmeze exemplul vieții, al credinței, al faptelor, al indemnurilor, pentru imbogățirea sentimentului religios și duhovnicesc și pentru desăvîrșirea morală, pentru ca toate monahiile și novicele să meargă pe calea cea bună a ostanelilor călugărești și să ajungă la țelul final — mîntuirea sufletelor.

În încheiere, P. S. Episcop a indemnât pe toți cei prezenți la îndeplinirea îndatoririlor creștinești, după rînduiala și tradiția ortodoxă a Bisericii strămoșești și a celor cetățenești, potrivit chemării și sfaturilor înțelepților și devotaților conducători ai țării noastre, pentru desăvîrșirea vieții obștești și înflorirea Patriei dragi. A mulțumit apoi vredniciei starețe, Arsenia Vasile, duhovnicilor mănăstirii și soborului,

pentru strădaniile ce le depun ca viața din această minăstire să sporească tot mai mult și să se desfășoare în limitele canonice și legale.

În trapeza minăstirii a avut loc tradiționala agapă, unde P. S. Episcop și-a exprimat din nou mulțumirea și satisfacția pentru rezultatele pozitive constatate la minăstirea Rătești cu această ocazie.

Hirotonii

— **Veveriță Ion**, licențiat în teologie, hirotonit preot la 8 septembrie 1975 pe seama parohiei Tîrlele Filii, Jud. Brăila.

— **Bouroș Constantin**, absolvent de seminar, hirotonit preot la data de 21 sept. a.c., pe seama parohiei Dumbrăvița, jud. Vrancea.

— **Ștefan Gheorghe**, absolvent de seminar, hirotonit preot pe seama parohiei Victoria, jud. Brăila, la data de 26 sept. 1975.

— **Mazere Costică**, absolvent de seminar, hirotonit preot la 28 sept. a.c., pe seama a.c., pe seama parohiei Dumbrăvița, jud. Vrancea.

— **Popa D. Ion**, doctorand în teologie, hirotonit preot, la data de 24 octombrie 1975, cu îmbisericierea pe seama paraclisului Seminarului Teologic, avînd și funcția de spiritual al acestui Seminar.

— **Voicu Dumitru**, absolvent seminar, hirotonit preot la data de 26 octombrie 1975, pe seama parohiei Bentu, jud. Buzău.

Decese

† Preotul Grobnic Constantin — Paltin

În ziua de 3 septembrie 1975, s-a stins din viață, pe neașteptate și prematur, la vîrsta de 58 ani, preotul Grobnic Constantin, parohul parohiei Paltin, județul Vrancea. Moartea l-a răpus într-un spital din București, în urma unei intervenții chirurgicale.

Dispariția timpurie a acestui distins preot, a întristat profund inimile vrednicilor credincioși vrînceni ai parohiei Paltin și pe toți cei care l-au cunoscut și i-au apreciat activitatea sa.

Născut la 12 mai 1917, în comuna Păulești, jud. Vrancea, din familia preotului Radu Grobnic, a urmat școala primară în comuna natală și apoi liceul de 8 clase. Crescut într-o atmosferă religioasă și simțind fiurul vocației preoțești, în anul 1937 se înscrie la Facultatea de teologie din București, pe care o absolvește în 1942, cu mențiunea «cum laude».

La 1 noiembrie 1946, este hirotonit preot pe seama parohiei Paltin, pe care o păstorește cu multă râvnă și demnitate, timp de 29 ani, pînă în ziua de 3 septembrie 1975, cînd își dă obștescul sfîrșit.

Inzestrat cu alese calități, fire blîndă, modest, sincer și bun la suflet, cu o figură de schimnic, Pr. Grobnic și-a făcut cu prisosință datoria în misiunea sa pastorală, dovedindu-se un bun chivernisitor al treburilor gospodărești. În prezent depunea mult zel și strădanie pentru reparația radicală a bisericii, avînd intenția s-o

sfințească în toamna acestui an. Dar, deodată, pe neașteptate, i-a sosit înfricoșatul ceas al morții, spulberindu-i toate gândurile și proiectele de viitor.

Alături de soția sa a desfășurat și o frumoasă activitate pe tărîm obștească, evidențiată de organele locale de stat. Părintele Grobnic a fost «un preot adevărat în slujbă adevărată».

Slujba înmormintării a avut loc în biserica Sf. Mina din Focșani, în ziua de 6 septembrie 1975, fiind oficiată de un sobor de 10 preoți, în frunte cu părinții protopopi V. Văcăreanu-Panciu și Ion Munteanu-Focșani.

Necrologul, bine-meritat, a fost rostit de P. C. Protoiereu V. Văcăreanu delegat al P. S. Episcop Dr. Antim al Buzăului, care a scos în evidență figura luminoasă a acestui distins și devotaț preot. Totodată, a exprimat din partea P. S. Episcop sincere regrete și rugăciuni pentru fericita odihnă, iar foștilor enoriași și familiei, condoleanțe și arhieriești binecuvîntări.

De asemenea, P. C. Protoiereu I. Munteanu a transmis cuvinte de compasiune familiei îndoliată din partea preoților din protopopiatul Focșani.

După terminarea slujbei, sicriul cu trupul neînsuflețit al preotului Grobnic Constantin, purtat pe brațele preoților slujitori, a fost depus în cavoul familiei de la biserica Sf. Mina, din municipiul Focșani.

† Preotul Ștefan Ionescu — Săpoca

În ziua de 13 septembrie 1975, zi însoțită de toamnă, a fost depus la locul de veci corpul neînsuflețit al celui ce a fost Pr. iconom stavrofor Ștefan Ionescu, parohul parohiei Săpoca, jud. Buzău.

Moartea l-a răpus pe neașteptate, după o scurtă dar grea suferință, la vîrsta de 62 ani, cînd era încă în deplinătatea puterilor sale.

Vrednicul de laudă și amintire Pr. Ionescu Ștefan s-a născut în comuna Isaccea, jud. Tulcea, la data de 10 decembrie 1913, fiind al 6-lea copil la părinți. La vîrsta de 3 ani a rămas orfan de tată, pe care l-a pierdut în războiul din 1916. Dotat cu calități deosebite intelectuale, pr. Ionescu Ștefan a urmat cursurile Seminarului și Facultății de teologie, pe care le absolvă în anul 1938.

În anul 1940 este hirotonit preot pe seama parohiei Căugagla, jud. Tulcea, iar în anul 1944 se transferă la parohia Săpoca, unde păstorește neîntreput, cu vrednicie și demnitate, timp de 31 ani, pînă în ziua morții sale.

Devotaț misiunii și slujbei preotești, pr. Ionescu Ștefan a reușit să înfăptuiască multe realizări pe plan gospodăresc. Cea mai principală rămîne înălțarea din temelie a unei monumentale biserici.

Ca o răsplată a prodigioasei sale activități, Prea Sfințitul Episcop Antim al Buzăului îl numește în anul 1960 membru în Consistoriul Eparhial și în același an îi încredințează funcția de președinte al acestui for de judecată. De asemenea, i se conferă cel mai înalt rang onorific, acela de iconom stavrofor.

Preotul Ionescu Ștefan, preot distins, cu aleasă pregătire teologică, modest și cu frumoase calități duhovnicești, a reușit să însufle în inimile credincioșilor săi dragostea de biserică și popor, povățuindu-i în toate împrejurările să fie buni creștini și buni cetățeni.

Slujba prohodirii a avut loc în biserica parohială Săpoca, soborul slujitorilor fiind format din 15 preoți și diaconii Leon Cristian și Tudor Mihalache, fii ai satului, avînd în frunte pe P. C. Protoiereu N. Sburlan-Buzău, delegat al P. S. Episcop Antim al Buzăului.

După oficierea slujei, în fața enoriașilor îndoliați și a numeroșilor credincioși din împrejurimi, au rostit cuvîntări: învățătorul pensionar I Constantinescu — în numele credincioșilor, Pr. Eugen Văduva, de la parohia Tuturor Sfinților—Buzău, în calitate de coleg de facultate și Pr. Gheorghe Nicolae, parohia Cernătești, vecin de parohie cu răposatul. Toți vorbitorii au scos în relief personalitatea și activitatea fructuoasă a defunctului, exprimînd regrete pentru pierderea acestui vrednic și conștiincios preot.

În încheiere, P. C. Protoiereu N. Sburlan a transmis din partea P. S. Episcop Antim mîngîieri duhovnicești, întreaga compasiune și arhiereschi binecuvîntări, familiei și enoriașilor, pentru greaua pierdere încercată prin trecerea la cele veșnice a pr. Ionescu Ștefan.

Sicriul cu corpul neînsuflețit al pr. Ionescu Ștefan a fost depus în cripta din curtea bisericii parohiale Săpoca.

Pr. NIC. I. BIVOLARU

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

ȘTIRI ȘI FAPTE DIN CUPRINSUL EPARHIEI

1. Slujbe arhieresti și hirotonii

— *Centenarul bisericii Nașterea Maicii Domnului din Galați.*

La praznicul Nașterii Maicii Domnului din 8 septembrie a.c., biserica «Sf. Maria Mică» din Municipiul Galați, păstorită de preoții Gheorghe Cărnaru și Dumitru Tofan și-a sărbătorit hramul și centenarul existenței sale (1875—1975). Evenimentul a fost celebrat în mod solemn și subliniat ca un popas însemnat din viața acestei biserici, care îndeplinește un rol de seamă în mijlocul credincioșilor din extremitatea de nord-est a orașului de pe Dunăre.

Actualul lăcaș de închinare, este al IV-lea în ordinea cronologică. În vechime această parte a orașului era un sat, ce purta denumirea de «Vadul Ungurului» și era vestit centru pescăresc și viticol așezat în marginea de sud-vest a lacului Brateș. După tradiție, denumirea de «Vadul Ungurului» ar veni de la un ardelean înstărit care avea aici proprietăți și un han vestit (rateș), pe drumul care ducea de la Galați spre Birlad—Iași etc. La hanul lui poposeau parte din negustorii care veneau la Galați pentru a face tranzacții comerciale cu vin, pește, grâne, animale, miere de albine, lemne de construcție și alte produse ale ținutului sau din alte părți. De aici și din Galați plecau apoi spre târgurile Moldovei de Sus și chiar spre Polonia sau spre Brașov harabale cu pește, trase de cîte trei perechi de boi și budane cu vin, Galații fiind cel mai însemnat centru comercial din Moldova de Jos. Alte produse ca acestea luau drumul Constantinopolului, capitala imperiului otoman.

Se cunoaște mențiunea cronicarului Ion Neculce despre Petru Rareș, că acesta, înainte de a fi ales domn, făcea neguțătorie cu pește de la Galați. Denumirea vadului exista în 1644 cînd, egumenul de la biserica domnească «Sfîntul Dumitru» cumpăra o vie la «Vadul Ungurului», de la Paraschiv feciorul papei Iane din Galați. Tot în aceste părți se aflau și viile domnești.

Bogăția acestor locuri a făcut să se stabilească aici o populație vrednică, care trăia din agricultură, piscicultură, apicultură etc., din cele mai vechi timpuri. Întregul cartier de azi a fost veacuri de-a rîndul o așezare rurală, separată, pînă în sec. al XIX-lea cînd extinzîndu-se s-a unit cu orașul Galați.

Spre deosebire de cartierele de pe malul Dunării, cu portul, piața și târgul, unde locuiau notabilitățile, negustorii și meseriași cei mai mulți și unde străzile erau

podite cu birne, iar bisericile erau în majoritate de piatră, cum le-a descris Paul din Alep, așezarea din Vadul Ungurului și-a păstrat multă vreme caracterul rural. De aceea, primele două biserici de care se amintește că au fost lângă cea actuală, erau construite din nulele lipite cu lut și învelite cu stuf. A treia biserică, ridicată tot în acel loc în anul 1839, era construită din chirpici și îmbrăcată în exterior cu scîndură, iar acoperișul era din șindrilă. De la această biserică a rămas însemnat locul unde a fost sfînta masă, un monument conic de zidărie cu cruce deasupra. Sub cruce se află un basorelief de piatră cu icoana Nașterea Maicii Domnului. Sub această scenă se află următoarea inscripție, pe care o redăm cu ortografia epocii respective: «În acest loc este Sfîntul Pristol al Bisericii Vechi, cu Hramul Nascerea Maicei Domnului, Temelia Bisericii este pună în anul 1830, luna maiu 1, de ctitorii Hagi Neculai Gheorghiu, Hagi Ioan Bogdan și Vasile Mungi, iar temelia Bisericii asta noua este pusă în anul 1871, luna august în 8, de titorii Bisericii Ioan Hagi Neculai și Manolache Hagi Neculai fiii lui Neculai Gheorghiu. Biserica s-a sînțit în anul 1875, luna August în ... zile».

Monumentul și basorelieful au fost făcute probabil de Hagi Neculai Manolache, fiul ctitorului Hagi Neculai Gheorghiu în 1887, pentru că tot el a făcut o cruce de piatră cu numele ctitorilor. În spațiul de la întretăierea brațelor crucii este un basorelief în medalion cu un cap de femeie. Redăm inscripția de pe cruce, privită din față de ctitor: (Pe brațul de sus) «Odihnesc robii lui Dumnezeu ctitorii vechi fondatori ai acestei biserice Neculai Proschinitul, decedat în 1850 august 24, soția sa Chița decedată în 1820 noiembrie 15. (Pe brațul din stînga) «Safta, Tudora, Anica, Ileana, Mărioara, Tinca, Vasilichița» (Pe brațul din dreapta) «Mihalache, Ioan, Tinca, Neculai, Ioan Proschinitu, fondator al acestei biserice». (În mijloc se află basorelieful medalion cu cap de femeie, probabil al Chiței). (Pe brațul de jos) «Această cruce s-a așezat de Manolache Proschinitu, fundatorul acestei Biserice astăzi 20 august 1887».

A patra biserică de zid, de factură monumentală, care a implinit anul acesta 100 de ani de existență s-a început în anul 1871 și s-a terminat de construit în 1875. Tirnosirea ei s-a făcut la 30 august în același an, de către Melhisedec Ștefănescu, primul episcop al Eparhiei Dunării de Jos. Din soborul slujitorilor a făcut parte atunci și preotul Ioan Severin, protoieru de Galați. Pe parcursul vremii, această biserică a avut nevoie de diferite reparații. Cele mai însemnate din ultimii ani au fost: refacerea acoperișului, reparația exterioară a pereților și tencuirea lor în praf de piatră, construirea unei clopotnițe din metal, împrejmuirea curții cu gard de prefabricate ș.a.

Anul acesta, la împlinirea centenarului bisericii, Prea Sfințitul Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, răspunzînd invitației făcută de cei doi preoți, împreună cu comitetul și consiliul parohial în numele credincioșilor, a participat la sărbătorirea hramului, care a avut un caracter jubilar și a oficiat sînta liturghie arhierescă. Din soborul slujitorilor au făcut parte: P. C. Consilier administrativ economic Pr. C. Mohonea, P. C. Protoieru Stanciu Mălfia, P. C. Preoți Teoharie Ioan și Gheorghe Buruiană, P. C. Diaconi Necula Nica și Eugen Drăgoi de la catedrala episcopală, împreună cu cei doi slujitori ai parohiei.

În ajun s-a oficiat slujba privegherii, iar în ziua praznicului liturghia arhierescă, la care a asistat un mare număr de credincioși. Cîntările liturgice au fost executate de enoriași pe muzică omofonă, sub conducerea cîntăreților bisericești Vasile Bodur și Gheorghe Lefter. Cu acest prilej s-a făcut și hirotonia diacomului Iordache Tudorel în preot, pentru parohia Beidaud, protopopiatul Babadag și a tt-

nărului Mircea Ispas ca diacon. P. C. Preot Gh. Buruiană — îndrumător misionar — a ținut predica zilei despre Nașterea Maicii Domnului. La sfârșit, P. C. Preot Paroh Gh. Cărnaru a prezentat un scurt istoric al bisericii și al vieții religioase din parohie. Referindu-se la vrednicia credincioșilor, P. C. Sa a menționat că în răscoala jărănească din anul 1907, zece cetățeni din parohie au fost secerăți de gloanțe pentru că au cerut pline și dreptate. Vorbitorul a amintit apoi de cei 22 preoți cunoscuți după acte, care au slujit pe aceste locuri și care au fost alături de popor în zilele lui de necaz și obidă, ca și de bucurie. P. C. Sa a amintit de preotul Dobroveanu care a întocmit și a scris jalba țăranilor din cartier împotriva nedreptelor întocmiri boierești, cum și pe preotul Ioan Tăbăcaru care a stat în scaunul duhovniciei pînă la respectabila vîrstă de 113 ani. În încheiere, P. C. paroh a mulțumit P. S. Episcop Dr. Antim Nica, în numele credincioșilor, al consiliului și comitetului parohial, pentru marea dragoste arătată parohiei prin participarea Prea Sfinției Sale și oficierea sfintei liturghii arhieresti, care constituie o incununare a praznicului.

A luat apoi cuvîntul P. C. Protoiereu Stanciu Măllia din Galați, care salutînd prezența Prea Sfințitului Episcop Antim în mijlocul clericilor și credincioșilor, arată că preoții din protoieria Galați își urmează cu dăruire misiunea sacerdotală. Ei răspund chemărilor credincioșilor, precum și celor care vin de la Centrul eparhial și de la conducătorii pentru lucrările de interes obștesc. Datorită spiritului inovator, inițiat de Sf. Episcopie, vorbitorul a menționat că toate parohiile sînt angajate în acțiunea pentru repararea și înfrumusețarea sfințelor locașuri, a curților bisericesti, a cimitirelor și a caselor parohiale. În același timp, preoții și credincioșii sporesc strădaniile și rîvna pentru o trăire creștinească, potrivit învățaturii Bisericii noastre strămoșești și, ca buni cetățeni, muncesc cu rîvnă cele ce sînt spre folosul poporului nostru.

A vorbit apoi Prea Sfințitul Episcop Antim, care a spus printre altele: «Este deosebită bucuria zilei de astăzi, atît pentru mine cît și pentru voi, iubiți credincioși. La chemarea călduroasă făcută din partea dumneavoastră, am venit astăzi pentru a înălța rugăciuni la acest sfînt altar, pentru sănătatea și bunăstarea tuturor celor de față și pentru pacea și prosperitatea întregului nostru popor. Am fost plăcut impresionat de căldura cu care am fost întîmpinat de la început la sosirea în această biserică. Apoi cu deosebită evlavie am oficiat sfînta liturghie arhierescă, înălțînd rugăciuni fierbinți către Preacurata Fecioară Maria, Maica Domnului nostru Iisus Hristos, însoțit fiind de frumoasele cîntări bisericesti pe care dumneavoastră le-ați executat astăzi împreună cu noi, ca rugăciuni de proslăvire a lui Dumnezeu. Credincioșii întotdeauna se adresează cu multă credință și dragoste către Maica Domnului, ca să le ajute în drumul vieții, ca una care este fierbinte rugătoare și mijlocitoare către Tatăl Ceresc. De aceea, și slujba de astăzi a fost înălțătoare și pătrunzătoare de suflet, ca o jertfă bineplăcută ce se înalță spre ceruri, pornind din inimile noastre ale tuturor.»

Ca Arhipăstor al acestei Eparhii, am avut de asemenea bucuria ca să slujesc astăzi la acest altar sfîntit de primul episcop al Eparhiei Dunării de Jos, episcopul Melhisedec Ștefănescu, care este cunoscut ca un mare cărturar. El a păstorit în părțile noastre de la anul 1864, odată cu înființarea Episcopiei Dunării de Jos, sub Alexandru Ioan Cuza, pînă în 1879, cînd s-a mutat în scaunul episcopal de la Roman. Numele lui este înscris pe sfîntul antimis și e pomenit cu cinste la sfintele slujbe».

Prea Sfinția Sa a spus în continuare că: «Împlinirea centenarului bisericii acesteia ne aduce aminte de ierarhii și preoții slujitori, care timp de 100 de ani au propăduind aici cuvîntul Evangheliei și au vegheat pentru îndrumarea și unitatea cre-

dincioșilor în jurul Bisericii. Ne aduce aminte de asemenea și de fericții și pururea pomeniții cititori, moși și strămoși, părinți și frați, care au trudit și au ridicat acest impunător locaș și au purtat grijă de el. Ei au păstrat curată credința pe care au primit-o de la înțaișii lor, și au iubit Patria și au luptat pentru întărirea ei. Iar în cazuri de grea cumpănă și-au dat chiar viața pentru apărarea gliei strămoșești». Această sută de ani, a spus Prea Sfinția Sa «a fost martoră a unor mari evenimente din viața poporului nostru: războiul pentru independență, constituirea Statului Român și cele două războaie mondiale. Astăzi ne găsim în plin progres. Conducătorii Țării, susținuți de întregul popor, se străduiesc să facă viața noastră tot mai îmbelșugată și mai fericită. Țara noastră se bucură de pace și de roadele muncii constructive. Orașele și satele au o viață înfloritoare, de care ne bucurăm cu toții».

În încheiere, Prea Sfinția Sa s-a referit la hirotoniile săvârșite, în cadrul sfintei liturghii, ale celor doi candidați pentru preoție, cărora le-a urat sănătate și mult spor în slujirea pastorală și în lucrarea apostolatului social, pentru care s-au pregătit. Prea Sfinția Sa a binecuvântat apoi întreaga asistență.

Ca de obicei s-a oficiat un polihroniu, după care s-a săvârșit slujba de pomenire a ctitorilor sfintului locaș. Cu aceasta, sărbătoarea bisericii «Sfinta Maria Mică» a luat sfârșit, iar credincioșii care au îmbrățișat cu căldură inițiativa conducerii parohiale de a sărbători odată cu hramul și centenarul bisericii, au mulțumit lui Dumnezeu și Preacuratei Fecioare Maria pentru bucuriile sufletești de care s-au învrednicit în acea zi de praznic și au urat Prea Sfințiilor Episcopi: «Întru mulți ani Stăpine».

— Duminică 14 septembrie, la praznicul Înălțării Sfintei Cruci, cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Antim, Prea Sfințitul Gherasim arhieru vicar a oficiat liturghie arhierescă la catedrala episcopală și a hirotonit preot pe diaconul Mircea Ispas, pe seama parohiei Partizani din protopopiatul Tulcea.

— Duminică 21 septembrie, P. S. Gherasim Constanțeanu Arhieru-vicar, a slujit la catedrala episcopală și a hirotonit diacon pe tânărul Stelian Drăgan, care este numit preot la parohia Ceamura de Jos, din protopopiatul Babadag.

2. Examenul de admitere la Seminarul teologic din Buzău a candidaților din Eparhia Dunării de Jos Galați

Ca și în anii precedenți, examenul de admitere la Seminarul teologic din Buzău a candidaților din Eparhia Dunării de Jos, pentru anul școlar 1975/1976, s-a ținut la Centrul Eparhial Galați, în zilele de 9 și 10 septembrie a.c. Potrivit înțelegerii dintre conducerea Episcopiei Buzăului și conducerea Episcopiei Dunării de Jos, care împreună patronează acest seminar, s-a stabilit pentru Episcopia Dunării de Jos un număr de 23 locuri în anul 1. Foarte aceste locuri au fost ocupate prin concurs.

Comisia de examinare a fost compusă din profesorii seminarului, completată cu persoane din Administrația Episcopiei Dunării de Jos, după cum urmează:

1. Arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ, Președinte;
2. Pr. Teofil Dumitrescu, directorul Seminarului teologic Buzău;
3. Diac. Tudor Mihalache, profesor de Muzică;
4. Pr. Ioan Constantinescu, profesor de Religie;
5. Pr. Mihai Gheorghe, profesor de Istoria României;
6. Radu Năstase, profesor de Limba română;
7. Dr. Voican Badiu, medic din Galați;
8. Pr. Nicolae Grosu, Consilier administrativ bisericesc — secretar;

3. Conferința de orientare a clerului din septembrie 1975

În zilele de 23 și 25 septembrie a.c. s-au desfășurat conferințele de orientare ale clerului, la sediile celor 6 protopopiate din eparhie, sub conducerea delegaților Centrului eparhial, asistați de p. c. protoierei. Subiectul conferinței a fost: «Forme și manifestări ale vieții creștine pe pământul românesc, premize ale organizării primelor noastre mitropolii. Contribuția lor la promovarea unității spirituale a poporului român».

În vederea tratării acestei teme, Cancelaria Sf. Sinod a trimis schița de plan și o listă bibliografică cu 27 titluri, cărți și reviste, care în majoritatea lor se află în bibliotecile parohiale. Atât în referatele prezentate, cât și cu prilejul discuțiilor purtate și la concluzii s-a subliniat de către preoți și delegații Centrului Eparhial, permanenta actualitate a subiectului, întrucât privește istoria poporului nostru și a Bisericii Ortodoxe Române, de la începuturi și pînă aproape de vremea noastră, pe care noi sintem datori să le cunoaștem cit mai bine, la aceasta îndemnîndu-ne iubirea de Patrie și de credința strămoșească. Țara, poporul, credința sînt noțiuni și realități sacre pentru Biserica noastră ortodoxă. Ele ne dau tărie și îndrumare în viață, iar existența noastră, progresul moral-spiritual și material se întemeiază pe acestea. S-a evidențiat totodată faptul că începutul vieții religioase creștine pe pământul românesc coincide și se împletește cu nașterea și formarea poporului nostru. Căci spre deosebire de neamurile din jur, care au fost păgîne, apoi între sec. VI—XI s-au creștinat, poporul român s-a creștinat odată cu formarea sa. Odată cu plămădirea sa etnică din tulpina Daciei și a Romei, în vremea apostolilor chiar și în veacurile imediat următoare, poporul nostru primește învățătura Evangheliei, dînd ființă Bisericii noastre dreptmăritoare. Mică la început, în sec. III—IV, ea se organizează și devine puternică pentru a rezista în vremea persecuțiilor, cînd, în Dobrogea mai ales și pe cursul Dunării, avem mulți martiri din toate categoriile sociale, unii fiind chiar episcopi din strălucita cetate a Sciției Mici, Tomisul.

Sanquis martyrum semen christianorum, cum spune Tertulian. Prin jertfa martirilor cuvîntul Evangheliei s-a răspîndit și a pătruns adînc în sufletul strămoșilor noștri și s-a generalizat pe tot cuprinsul Daciei, martirii fiind pîrgă a rodirii duhovnicești și mărturii sigure ale răspîndirii creștinismului la noi, din primele veacuri ale erei noastre. Prin ei, ca și psalmistul David putem spune: «Iar despre sfinții care sînt în țară, ei sînt prealuminății întru care e toată desfătarea mea» (Psalm XVI, 3).

Mărturii sigure despre vechimea creștinismului, pe întreg teritoriul Daciei, sînt de asemenea numeroasele monumente istorice și arheologice creștine existente, pe care săpăturile arheologice, iar uneori simpla întîmplare, le-au scos la iveală, ca dovezi ale unei vieți creștine, care s-a afirmat cu putere din primele veacuri pe acest pămînt și ale unei civilizații înfloritoare.

În sprijinul dovedirii vechimii creștinismului în țara noastră este și limba română. Noțiunile de bază ale credinței creștine sînt de origină latină sau greacă din primele secole, iar cele care provin din limba slavonă au fost adoptate mai tîrziu.

A fost menționată apoi epoca migrațiunii popoarelor, cînd știrile despre strămoșii noștri sînt mai puține, însă poporul român își ducea viața în continuare pe tot cuprinsul Patriei, ocupîndu-se cu agricultura și cu păstoritul și plătînd stăpînitorilor străini dijma din produsele muncii sale. Lipsa documentelor se explică prin ieșirea strămoșilor noștri de sub autoritatea Imperiului Roman după retragerea acestuia peste

Dunăre, în anul 271 și intrarea lor sub stăpînirea popoarelor străine, care aveau mai puțin cultură.

Din sec. IX—X, românii sînt numiți în genere vlahi sau valahi, de către bizanțini și de toate popoarele din jur și recunoscuți ca urmași ai romanilor. Conștiința originii latine la români, asociată cu credința ortodoxă, se dezvoltă și se concretizează prin tendința tuturor spre o centralizare statală, unitară, care s-a realizat în sec. XIV, prin întemeierea celor două țări românești, Țara Românească și Moldova.

După întemeierea Țărilor Române, se organizează și Biserica Ortodoxă Română prin înființarea primelor mitropolii, cea de la Curtea de Argeș, pentru Țara Românească și de la Suceava pentru Moldova. Tot atunci au luat ființă și cele dintîi minăstiri, după modelul Sfintului Munte, adus în țară de Sfintul Nicodim de la Tismana, acestea avînd să îndeplinească un rol spiritual-cultural, dintre cele mai însemnate, în viața poporului nostru, fiind puternice centre de cultură ortodoxă națională și ecumenică.

Înființarea mitropoliilor, a episcopilor și a minăstirilor, după întemeierea Țărilor Române, demonstrează că organizarea statală unitară și afirmarea poporului nostru pe plan politic, în sud-estul Europei, a fost un cadru favorabil, care a ajutat la dezvoltarea Bisericii. Statul a sprijinit Biserica, a apărut-o prin legiuirile și instituțiile sale și a înzestrat-o cu averi, ca să-și poată desfășura activitatea. Iar Biserica fiind dintru început a poporului și lucrînd pentru popor, a acordat Statului sprijinul său pentru unitatea, întărirea și apărarea acestuia. În același timp, ea a contribuit la promovarea conștiinței de sine și afirmarea lui pe plan internațional, ca Stat și popor de origine latină, de credință ortodoxă. Cultura națională, din acele vremuri, a găsit în biserici și minăstiri centre de creație și de propagare în rîndul maselor, prin școlile minăstirești, ateliere, tipărituri, manuscrise etc. Cărțile ieșite din tiparnițele acestora erau răspîndite în toate provinciile țării ca și la popoarele slave din jur cînd slujba se oficia în limba slavonă. Iar cînd ele au fost traduse în limba poporului, au contribuit la introducerea limbii române în Biserică, la unificarea și crearea limbii literare, după cum spune poetul: «Limba noastră-i limbă sfîntă, Limba vechilor cazanii» (Pr. Al. Mateevici).

Totodată, aceste cărți au trezit gustul românilor pentru citit, precum arată cronicarul Miron Costin în predoslovie sa la cartea «De neamul moldovenilor» că «Nu iaste alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decît cetitul cărților». Diaconul Coresi, mitropoliții Simion Ștefan, Varlaam, Dosoftei, Antim Ivi-reanul și alții, care au tipărit cărți pentru întregul neam românesc, sînt ctitori de frunte ai limbii literare și ai culturii naționale.

Unii istorici (Xenopol) consideră că introducerea limbii române în biserică este cel dintîi pas spre întroducerea românilor, după care a urmat o înflorire literară, care a pus în circulație primele idei despre originea neamului, unitatea etnică, obiceiurile, țara, care au fost reluate apoi de cronicari, începînd cu Miron Costin.

S-au arătat apoi de către unii preoți și aspecte ale participării unor ierarhi și clerici la evenimentele legate de apărarea țării, de progresul și unitatea națională. Astfel, Mihai Viteazul înainte de a începe campania pentru cucerirea Transilvaniei și a Moldovei, a trimis preoți și călugări de au pregătit pe românii din acele ținuturi pentru unire. În răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan au participat și unii preoți. Episcopul Ilarion al Argeșului era sfetnicul lui Tudor Vladimirescu. În revoluția din 1848 preoții au fost de partea revoluționarilor și unii i-au sprijinit pe față. La Unirea Principatelor Române din 1859, preoții din Moldova și Muntenia, alături de conducătorii

partidei unioniste, au lămurit poporul despre foloasele unirii și au dejucat uneltirile antiunioniștilor. În războiul pentru independență din 1877—1878, preoții au făcut colecte în biserici pentru ajutorarea ostașilor de pe front, a văduvelor și orfanilor, iar cca. 300 călugări și călugărițe au servit ca infirmieri în spitalele de război. Aceiași sprijin l-a dat clerul și în războiul I mondial, pentru împlinirea visului milenar, unirea tuturor românilor într-o singură țară. Pentru această cauză sfântă, preoții din Transilvania au suferit persecuții de la stăpînitorii străini.

Activitatea Bisericii, pe linia sprijinirii intereselor poporului român, s-a făcut simțită și în anii zidirii vieții cele noi în Patria noastră.

A fost subliniat de asemenea faptul că Dobrogea, care face parte din Eparhia Dunării de Jos, a adus o contribuție substanțială la făurirea vieții religioase creștine a poporului nostru și a culturii. Dobrogea este cea dintîi provincie cu care țara noastră intră în circuitul istoriei universale și în geografia lumii vechi, prin Herodot, părintele istoriei, care în sec. V î.e.n. scrie despre Sciția Mică, despre Istros și despre strămoșii noștri geto-daci, în legătură cu expediția lui Darius, regele perșilor, împotriva sciților de la Dunăre și din nordul Mării Negre. În anul 29 î.e.n., Dobrogea este cucerită definitiv de către romani și astfel procesul de romanizare a populației începe aici cu 135 de ani mai înainte de cel din Dacia-Traiană.

Ovidiu Naso, surghiunitul de la Roma, este primul scriitor ce a trăit pe pămîntul Patriei noastre și a cîntat în versuri aceste ținuturi, populațiile și întîmplările din vremea aceea.

Dobrogea este însă și cea dintîi provincie în legătură cu primirea creștinismului la strămoșii noștri. După tradiție, cel care face începutul creștinării în aceste părți este Sfîntul Apostol Andrei cu ucenicii lui. Tomisul (Constanța) a organizat cea dintîi episcopie pe pămîntul românesc, iar jurisdicția acesteia se întindea peste Dobrogea și se pare că și peste părțile mai apropiate din răsăritul Țării Românești și sudul Moldovei. Moștenirea Tomisului a fost preluată în sec. XIII de mitropolia Vicinei, iar Iachint, ultimul păstor al acesteia, s-a mutat în scaunul metropolitan de la Curtea de Argeș, devenind primul mitropolit al Țării Românești.

Tomisul a dispărut la începutul secolului VII, dar a fost totuși menționat pînă tîrziu în unele liste ale scaunelor episcopale dependente de Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului. Astfel, în sec. XI—XIV se arată că Tomisul depindea de Mitropolia Keltziniei, adică a celților, de care au aparținut și alte scaune episcopale din țara noastră ca: Argeșul, Chilia, Sf. Gheorghe (Giurgiu), Gortzina (Gorj), pentru valahii carpațici ș.a.

În concluzie, s-a arătat la această conferință că Biserica noastră și-a împlinit existența și lucrarea sa permanentă cu cea a poporului, prin activitatea sa sfințitoare și învățătoare, de pastorație și apostolat, a vegheat cu osîrdie asupra întregului neam românesc, acordîndu-i sprijinul său la promovarea conștiinței sale etnice și susținîndu-l în lupta lui de veacuri pentru unitate, independență și suveranitate națională. Limba, cultura, obiceiurile și dragostea de pămîntul strămoșesc sînt valori sacre pe care Biserica noastră întotdeauna le-a prețuit și le-a apărut.

Referindu-se la actualitate, vorbitorii au arătat că: «Noi sîntem una cu poporul din care facem parte; interesele poporului sînt și interesele Bisericii», precum a spus P. F. Patriarh Justinian (Apostolat Social VIII, 1966, p. 189), Biserica avînd totdeauna același drum cu poporul.

România Socialistă este pentru noi împlinirea aspirațiilor milenare de luptă pentru unitatea națională, independență și libertate ale strămoșilor noștri. Ea este «plinirea vremii și unirea în cuget și simțiri» care s-au realizat astăzi prin unirea tuturor cetățenilor țării în jurul Conducerii Patriei noastre.

Biserica Ortodoxă Română se bucură de deplina libertate, de organizare și desfășurare a activității sale. Ea știe că atunci când se află în slujba poporului se află și în slujba lui Dumnezeu, iar înflorirea Patriei este și dorința ei cea mai vie. De aceea, potrivit învățăturii sfinte, ea sprijină cu toată tăria poporul nostru în drumul pentru înfăptuirea vieții acesteia noi, care a luat naștere în anul eliberării 1944, și, ca și proorocul, învață pe fiii ei zicînd: «Căutați binele Țării... că de propășirea ei atîrnă și fericirea voastră» (Ieremia XXIX, 7).

În partea a doua a conferinței, au fost prezentate rapoartele de activitate. Pe lângă lucrarea pastorală, printre preocupările deosebite ale preoților se află grija pentru reparația și înfrumusețarea sfințelor locașuri, a curților bisericesti, a cimitirelor. La parohiile care au fost expuse inundațiilor din iulie a.c., preoții, prin predici și îndrumări de la om la om au îndemnat pe credincioși să dea ajutor la lucrările de îndiguiri, la evacuarea bunurilor expuse distrugerii, la recoltarea cerealelor și legumelor etc.

După rapoartele de activitate s-au făcut unele comunicări cu caracter pastoral, administrativ, economic și social.

Subiectul și problemele prezentate și analizate în conferință s-au bucurat de o deosebită atenție din partea preoților. Au fost subliniate și reținute sarcinile ce le revin tuturor în slujirea poporului nostru și a Bisericii strămoșești.

Conferințele de la protopopiatele Constanța și Tecuci au fost prezidate de P. S. Gherasim Constanțeanul Arhiereu-vicar, asistat de P. C. Pr. C. Comșa, Inspector bisericesc și P. C. Pr. Hr. Postelnicu — Secretar eparhial. Cele de la protopopiatele Tulcea și Babadag de P. C. Arhim. Ieronim Motoc-vicar administrativ. P. C. Pr. N. Grosu — Consilier administrativ bisericesc a prezidat conferința de la Galați, iar P. C. Pr. H. Postelnicu — Secretar eparhial, conferința de la Medgidia.

4. Vizită la monumentele istorice bisericesti din Dobrogea

După cum s-a anunțat în presă, în zilele de 22—28 septembrie a.c., în stațiunea Neptun-Mangalia, s-au desfășurat lucrările celui de al XV-lea Colocviu științific internațional cu tema: «Românii și Marea», organizat de Universitatea «Al. I. Cuza» din Iași, Muzeul de Arheologie din Constanța și Societatea «M. Eminescu» a Universității «Albert Ludwig» din Frolburg — R. F. Germania.

La lucrări au participat diferite personalități, oameni de știință și cultură din mai multe țări europene, majoritatea fiind însă români și germani din R. F. Germania. În cadrul colocviului, au fost prezentate diferite teme privind istoria, arta, cultura și dezvoltarea societății din Dobrogea sub diferite aspecte, din epoca străveche eolenistică, romană, bizantină, otomană pînă în zilele noastre și probleme în legătură cu Marea Neagră etc.

La comunicări și discuții, între altele, au figurat și cîteva subiecte cu aspect religios, ca de exemplu:

— Paul Wiertz, Sinzig, a prezentat tema: «Kirchliches Leben und ekklesiastische Organization in den ersten Jahrhunderten am Pontus Euxinus».

— Prof. Victor Bauman, de la Muzeul Delta Dunării-Tulcea, a prezentat o comunicare despre «Martirium-ul» de la Niculițel-Tulcea;

— Prof. Octavian Schiau din Cluj a prezentat tema «Motivul Mării în psaltrile versificate ale lui Dosoftei și Teodor Corbea». Iar Radu Miron din Tesalonic «Elementul acvatic în imnografia bizantină și românească». Un subiect intitulat «Portul Galați și legăturile cu Marea Neagră pînă în sec. al XIX-lea» a prezentat prof. Paul Păltnea.

În timpul cit au durat lucrările colocviului, s-au făcut și unele vizite la monumentele istorice reprezentative ale Dobrogei ca: Adamclisi, Murfatlar (Basarabi), Muzeul de Arheologie din Constanța, cetatea Histria, bazilica paleocreștină cu martirion de la Niculițel etc.

În ziua de sîmbătă, 27 septembrie a.c., potrivit înțelegerii avute în prealabil cu Episcopia Dunării de Jos și Departamentul Cultelor, participanții la colocviu, în număr de circa 100 persoane, au vizitat minăstirile Celic-Dere și Saon din județul Tulcea. La sosirea la Celic-Dere, oaspeții au fost întîmpinați de Prea Sfințitul Gherasim Constanțeanul, Arhiereu-vicar însoțit de P. C. Pr. Consilier Costică Mohonea, de la Centrul Eparhial-Galați, P. C. protoiereu Gheorghe Ciocănel din Tulcea și de soborul minăstirii, în frunte cu P. C. maica stareță Ierusalima Bumbac.

P. S. Arhiereu Gherasim, adresîndu-se oaspeților, i-a salutat în numele Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Nica al Dunării de Jos. P. S. Sa a prezentat apoi un scurt istoric al minăstirii, arătînd că aceasta a luat ființă în prima jumătate a sec. XIX, pe locul unei așezări mai vechi de pustnici. Prima bisericuță, de lemn, a fost mistuită de foc, iar a doua, construită în vale, a fost dărimată de apele pîrului Celic, cu prilejul unor inundații. Actuala biserică, a treia, a fost zidită între anii 1901—1932. Ea este etajată, adică la demisol se află o altă biserică spațioasă care a servit drept paraclis pentru oficierea slujbelor de iarnă. P. S. Sa a arătat în continuare că în această minăstire se păstrează o veche tradiție artistică. Unele maici lucrează în atelierele de covoare în stil național, iar altele pictează icoane.

În încheiere, P. S. Sa a urât ca vizita aceasta a altor oameni de știință, cultură și artă din diferite țări ale Europei, să fie o nouă contribuție la bunele raporturi de prietenie și colaborare care s-au statornicit între poporul nostru și popoarele lor și să servească deopotrivă la progresul comun. P. S. Sa a adăugat că și pe linie bisericească există un contact permanent și o rodnică colaborare între Biserica noastră Ortodoxă și Bisericile din țările Europene, în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al altor mari organizații creștine.

De la biserică, oaspeții au trecut și au vizitat colecția muzeistică de artă veche bisericească a minăstirii, unde se află expuse icoane de valoare, cărți vechi, odăjdii de fir, sfinte vase, chivote, cădelnițe, cățui, cruci sculptate etc. Pe lângă acestea se află și copii de pe unele documente turcești din sec. XIX, aparținînd minăstirii. Explicațiile au fost date de îndrumătorul de muzeu-ghid, monahia Serafima Lungociu.

După vizitarea acestei minăstiri, oaspeții, însoțiți de P. S. Arhiereu Gherasim Constanțeanul, au plecat spre minăstirea Saon. În drum, s-au oprit la bazilica paleocreștină cu martirion din sec. IV de la Niculițel, descoperită în vara anului 1971 și în care s-au aflat moaștele martirilor: Zotikos, Attalos, Kamasis și Filippos.

Menționăm că în anul trecut au fost găsite în acest martirion și alte sfinte moște, precum și noi inscripții în limba greacă. În anul acesta au fost reluate săpăturile și cercetările arheologice și lângă vechea bazilică s-au descoperit temelii

unei noi biserici, ceea ce arată importanța deosebită a acestui vechi centru bisericesc. Participanții la colocviu au vizitat cu mult interes acest monument paleocreștin împreună cu șantierul arheologic, iar dl. prof. Victor Bauman, care conduce lucrările și a făcut primele descoperiri aici, a dat explicațiile cuvenite.

Oaspeții și-au continuat apoi drumul la Saon, care se află pe marginea bălții cu același nume, lângă Dunăre, în dreptul comunei Niculițel, într-o poziție dintre cele mai pitorești. Această minăstire a luat ființă în 1846, ca metoc al minăstirii Celic-Dere. În prezent, se găsește sub directa administrare a Episcopiei Galați. Au fost vizitate cu acest prilej cele două biserici, cea veche cu hramul «Înălțarea Domnului», construită în 1881 și cea nouă cu hramul «Acoperământul Maicii Domnului», zidită în anii 1909—1959. Explicațiile au fost date de maica Romana Stoica, îngrijitoare la acest monument.

După încheierea vizitei, Episcopia a oferit un dejun în cinstea oaspeților, într-un cadru rustic. Cu acest prilej au rostit scurte cuvântări prof. Erich Cohler din Freiburg și prof. Ștefan Teodorescu de la Universitatea din Heidelberg, care și-au exprimat mulțumirea pentru primirea pe care au avut-o în țara noastră și ospitalitatea oferită de Sfânta Episcopie și de minăstirile noastre dobrogene. A răspuns Prea Sfințitul Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul.

Cu aceasta, vizita la minăstiri a participanților la al XV-lea Colocviu științific internațional cu tema «România și Marea» a luat sfârșit, iar oaspeții s-au înapoiat la Constanța.

Arhim. IERONIM MOTOC

RECENZII

I. — SERGIUS POLOSHENSKY. Primatul papal (In «Orthodoxie Heute», nr. 51—52/1975).

Rezumăm studiul.

În textul original de la Matei XVI, 18 sînt două cuvinte diferite pentru noțiunea «piatră», și așadar «Petros», de gen masculin, însemnînd o bucată de piatră, ce poate fi ținută în mînă sau aruncată, cum a făcut, de pildă, David cu Goliat (I Regi XVII, 49), — și «Petro», de gen feminin, însemnînd piatră ca noțiune colectivă, ca un material din care, de pildă, s-ar putea clădi o casă. În textul menționat de la Matei, Hristos spune lui Petru: «Tu ești «Petros» (o bucată de piatră) și pe aceasta «Petro» (mai multe bucăți de astfel de piatră): voi zidi Biserica Mea». Iar cuvintele următoare, din versetul 19, despre «predarea cheilor împărăției cerești» exprimă numai o făgăduință, cum arată timpul viitor «voi da». Deci se spune că Hristos «va zidi» Biserica Sa, il «va lua» pe Petru drept una dintre pietrele din temeliea Bisericii Sale și-i «va da» cheile împărăției cerurilor... Totul va fi în viitor. Dar cînd? Lămurire oferă textul de la Ioan XX, 19—23, unde se spune că seara, în ziua învierii Sale, intrînd Domnul prin ușile încuiate și sînd în mijlocul învățăcelilor Săi «a suflat asupra lor și le-a zis: luați (— acum, aici) Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, vor fi iertate, cărora le veți ține, vor fi ținute». Prin aceasta s-a predat «cheia împărăției cerurilor» și Petru a fost instituit, împreună cu ceilalți apostoli, Episcop al Bisericii, fiind el «una» dintre pietrele din temeliea Bisericii.

Unica piatră de temelie a Bisericii este Însuși Hristos și «nimeni nu poate pune altă temelie decît cea odată pusă» (I Cor. III, 11). Apostolii și profeții sînt pietre de rangul al doilea și toți egali întreolaltă (Efes. II, 20). Și Hristos de repetate ori atrage Apostolilor atenția că nimeni dintre ei nu poate avea pretenție la o înțietate (Matei XX, 25—27; Marcu X, 42—44; Luca XII, 25—26). Da, Petru era cel mai în vîrstă între Apostoli, ceea ce obliga pe ceilalți să-i dea o stimă deosebită, după porunca lui Dumnezeu (Levitic XIX, 32). Petru avea și o fire mai vioaie, mai expansivă și mai energică decît ceilalți Apostoli și de aceea apare el adesea drept conducătorul lor, dar conducător numai după vîrsta sa și numai curat psihologic și nu administrativ. Nicidecum n-a fost el ales sau numit conducătorul lor.

Iar pentru înțelegerea importanței discuției dintre Hristos și Petru de la Ioan XXI, 15—17 trebuie reținut că, după Cina cea de taină, mergînd Domnul cu ucenicii Săi spre Muntele Măslinilor, le-a spus lor că în curînd toți îl vor părăsi (Matei XXVI, 31; Marcu XVI, 27; Ioan XVI, 32). Petru însă a răspuns imediat că el nu-l va părăsi, chiar dacă toți L-ar părăsi. Iar la afirmația Domnului că «mai înainte de cîntatul cocoșului el se va lepăda de trei ori de Mîntuitorul», Petru răspunde cu tărie: «Și de ar fi să mor împreună cu Tine, nu Te voi lăgădui» (Matei XXVI, 34—35; Marcu XIV, 30—31; Luca XXII, 34). Și totuși numai după un ceas și jumătate de la această solemnă asigurare, Petru s-a lepădat de trei ori de Învățătorul său iubit, — și profetia Domnului s-a împlinit.

Dar după o astfel de lepădare mai putea Petru rămîne în rîndul ucenicilor Mîntuitorului? Evident, nu, — nu după toate legile morale și logice. Pentru lămurire

să ne amintim de succesiunea cuvintelor adresate de inger femeilor purtătoare de mir sosite la mormîntul Mîntuitorului: «Duceți-vă de spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că merge în Galileea înainte de voi» (Marcu XVI, 7). Dar cum s-ar fi spus, dacă Petru după lepădarea de Hristos ar mai fi rămas în rîndul ucenicilor și mai ales dacă ar mai fi fost și conducătorul lor? Atunci ar fi spus sau «spuneți ucenicilor», fără să mai facă menționarea deosebită de un nume, sau simplu, «spuneți lui Petru și celorlalți ucenici». Dar în text sînt menționați întii ucenicii, ca o grupă aparte de persoane, și la sfîrșit abia Petru. Acesta nu aparține grupei menționate, — nu mai făcea atunci parte din rîndul ucenicilor.

Iar întreita întrebare adresată de Domnul lui Petru, privind iubirea lui față de El, cu porunca: «Paște mielușei Mei... paște oile Mele» (Ioan XXI, 15—17), nu-i decît reprimirea lui Petru în rîndul ucenicilor Săi. Și i-a întrebat Mîntuitorul de trei ori pentru a primi o întreită confirmare spre repugnarea întreitei sale lepădări. Și ca răspuns la mărturisirea sa Mîntuitorul îi dă lui Petru din nou aceeași misiune pe care au primit-o de la El de la început toți Apostolii și anume: să pască mieii și oile, adică îi redă starea de apostol și-l reprimete în rîndul ucenicilor Săi.

În continuare autorul studiului de față menționează sinodul apostolic, relatat la Faptele Apostolilor XV, subliniind că dacă Petru ar fi fost așezat conducătorul pentru toldeauna al Apostolilor, atunci, firește, el ar fi trebuit să prezideze un astfel de sinod. Dar Petru nu apare la sinod decît ca un referent, care-și spune cuvîntul său, după lungile explicații ale celorlalți, ca un egal al acestora. Sinodul l-a prezidat Iacob, care nici nu se număra între cei doisprezece, aleși de Insuși Mîntuitorul, ci se număra la «frații Domnului», care, în timpul vieții lui Iisus, nici nu credeau în El (Ioan VII, 5). Iacob s-a convertit cînd Domnul i s-a arătat după învierea Sa (I Cor. XV, 7) și apoi a fost așezat ca primul Episcop al Ierusalimului. Iacob a prezidat sinodul menționat, întrucît acesta s-a ținut în «eparhia sa». De un primat al lui Petru nu-l nîci vorbă.

Da, Apostolul Pavel îl numește pe Petru «stîlp al Bisericii», dar îi numește așa și pe Iacob și pe Ioan (Gal. II, 9), — și pe Petru nici nu-l numește în primul rînd, ci după Iacob, Episcopul locului. Apostolul Pavel intră și în conflict cu Petru, dovîndu-i că n-are dreptate (Gal. II, 14).

Deci este limpede, — accentuează autorul — că Sfînta Scriptură nu cuprinde nici un temei pentru primatul lui Petru și că teoria acestui primat e în contradicție cu orice text biblic, cu tradițiile și cu orînduirile bisericești.

Primul sinod ecumenic, adevărat, a recunoscut Episcopului roman dreptul de a administra un grup de diocese, dar același drept s-a recunoscut și Episcopilor din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Părinții dădeau scaunului episcopal din vechea Romă, o întîietate, — fiindcă Roma era «orașul împăratului», fără să se amintească cu nici un cuvînt de «scaunul lui Petru», de «primatul lui Petru», sau al urmașilor lui. Pe același temei sinodul al doilea ecumenic dă Episcopului din Constantinopol locul al doilea după Episcopul din Roma, fiindcă Constantinopolul de asemenea era sediul unui împărat, era «Roma nouă».

Deci nici o mențiune despre o importanță deosebită a scaunului episcopal de la Roma, ca «scaun al Apostolului Petru, conducător al Apostolilor».

Acesta-i, după Sfînta Scriptură și după dreptul canonic al adevăratei Biserici a lui Hristos, adevărul despre «primatul papal».

Diac. Prof. O. BUCRVSCHI

Constantin D a n i e l, *Gîndirea egipteană antică în texte*. Traducere din limba egipteană veche, studiu introductiv, notițe introductive și note, București, 1974, Editura Științifică, XLVI + 300 p.

Interesul pentru străvechea cultură a Egiptului s-a cristalizat în ultimul an prin apariția a mai multe traduceri din limba franceză din care menționăm: Pierre Montet, *Egiptul pe timpul dinastiei Ramses* (București, 1973, Editura Eminescu); *Enciclopedia civilizației și artei egiptene*, de Georges Posener în colaborare cu Serge Saunpersen și Jean Yoyotte (București, 1974, Editura Meridiane); *Poezia Egiptului faraonic*, traducere

de Ion Axan și Ion Larian-Postolache, cu un cuvânt introductiv de Constantin Daniel. În fine, Consiliul Culturii și Educației Socialiste a organizat expoziția din Republica Democrată Germană «Egiptul antic — trei milenii de cultură», care s-a deschis la 29 mai 1975 la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România și unde au fost întrunite minunate exponate din muzeele Republicii Democratice Germane, cuprinzând toate aspectele artei, scrierii și tehnicii acestei strălucite civilizații.

Un ciclu de conferințe asupra Egiptului antic organizat de Universitatea Populară din București, în lunile martie și aprilie 1975, a completat pentru ascultători multe aspecte mai puțin cunoscute ale culturii egiptene. În fine, emisiunea de televiziune «Teleenciclopedia» a prezentat, în decursul lunilor aprilie și mai 1975, multe din comorile de artă și de arhitectură din Egiptul antic.

Pe linia acestor preocupări se înscrie și lucrarea *Gîndirea egipteană antică în texte*, prezentată de cunoscutul orientalist Constantin Daniel, care între 1961 și 1974, a publicat în țară și străinătate, alte 12 studii avînd ca obiect diferite aspecte ale culturii egiptene. Lucrarea *Gîndirea egipteană antică în texte* constituie primul studiu original de proporții publicat în limba română despre textele sapiențiale egiptene, pe care Constantin Daniel le traduce direct din limba egipteană veche.

Lucrarea cuprinde: — «Transcrierea în caractere latine a scrierii hieroglifice egiptene» (p. V—IX); — «Lucrări și studii de egiptologie de același autor» (p. X).

Urmează: «*Studiul introductiv*» (p. XI—XLVI), în care autorul conturează mediul geografic și istoric al Egiptului vechi, subliniind faptul că izolarea geografică a înlesnit, pe de o parte, formarea unei civilizații originale care a putut dăinui timp de milenii, iar pe de altă parte, a influențat în chip decisiv organizarea unui stat faraonic puternic cu un regim tiranic, care în cadrul muncii organizate în așa-numitul «socialism de stat», exercita asupra masei poporului egiptean o întreită opresiune: politică, economică și religioasă.

Pentru ținerea în subordone a populației, regimul faraonic a folosit, pe lângă obișnuitele mijloace de supraveghere și oprimare și mijloace de educație cetățenească pentru crearea modelului ideal de cetățean supus, ascultător și tăcut, care să accepte totul fără să protesteze. Aceste mijloace educative cetățenești le-au constituit *cărțile de înțelepciune*.

Însă pe lângă acest caracter general al cărților de înțelepciune, în multe dintre ele, alături de sensul imediat de suprafață care înfățișează tipul de cetățean ideal pentru regimul autoritar al statului faraonic, poate fi descoperit și un sens ascuns, care înfățișează proteste, revendicări și acuzații împotriva celor ce împilau poporul. Așa se explică de ce, cărțile de înțelepciune nu au împiedicat, ba poate au ajutat poporul egiptean să se răscoale deseori împotriva tiranilor.

Particularitatea principală a cărților de înțelepciune egiptene constă în faptul că ele propun ca modele de existență, ca exemple de urmat persoanele vii, evitînd să înfățișeze virtuți și calități abstracte. Desigur, se întîlnesc și noțiuni și concepte abstracte, dar prevalează modelul viu de existență, urmărind să ofere concret, palpabil și sensibil exemple de felul cum trebuie să trăiască omul.

O altă caracteristică a cărților de înțelepciune egiptene o constituie faptul că ele înlătură folosirea *proverbelor*, care, ca formă de creație populară colectivă conțin aproape totdeauna acel sens ascuns de revoltă împotriva oprîmării.

În sfîrșit, particularitatea de fond a cărților de înțelepciune egiptene constă în faptul că urmăresc să demonstreze că fericirea se poate dobîndi numai în chip individual, de fiecare om prin transfigurare etică, fără a se interesa sau a participa la viața politică a societății. Idealul de urmat pe care-l prezintă această înțelepciune este «omul tăcut și apolitic».

În continuare autorul exprimă în chip analitic raporturile — asemănări și deosebiri, influențe — între cărțile de înțelepciune egiptene și gîndirea lumii grecești, atît în vechime (înainte de Homer și chiar din mileniul II î.d.Hr.), dar mai ales în vremea ce a urmat cuceririi Egiptului de către Alexandru Macedon, cînd între gîndirea egipteană și gîndirea greacă s-a produs o mare apropiere, în multe cazuri chiar o adevărată fuziune. De asemenea sînt arătate raporturile între cărțile de înțelepciune egiptene și textele sapiențiale biblice (Asupra acestor aspecte ne vom opri în partea a doua a prezentării pe care o facem).

În partea ultimă a studiului introductiv, autorul afirmă că textele sapiențiale egiptene pe care le publică în această lucrare pot fi socotite «cele mai însemnate din cele ce s-au păstrat», fără însă a constitui «întreaga înțelepciune egipteană», întrucât textele prezentate în lucrare se încadrează doar în doctrina morală a egiptenilor, nu și în antropologia, cosmologia și teologia egipteană veche, din care Constantin Daniel făgăduiește să publice un volum aparte cu texte comentate.

Studiul introductiv se încheie cu explicarea felului cum au fost traduse textele prezentate în lucrare.

Cuprinsul propriu-zis al lucrării îl constituie publicarea în traducere a *textelor alese din diferite cărți de înțelepciune* (p. 1—244).

Fiecare text tradus este precedat de o «*notiță introductivă*» care precizează împrejurările în care se încadrează cartea de înțelepciune din care a fost tradus textul și se face interesantă considerații asupra ideilor pe care le conține textul tradus. După publicarea textului urmează «*notele*» explicative asupra diferitelor particularități pe care le prezintă textul.

Iată din ce cărți au fost alese textele traduse: — *Biografia* (p. 2—8); — *Cartea morților* (p. 10—21); — *Staturile lui Ka-Gemni* (p. 25—29); — *Învățătura lui Ptah-Hotep* (p. 32—65); — *Sfătuirea unui om deznădăjduit cu sufletul său* (p. 65—83); — *Cîntecul harpistului* (p. 86—94); — *Învățătura regelui Amen-em-hat* (p. 96—102); — *Învățătura pentru regele Meri-Ka-re* (p. 104—112); *Învățătura țaranului bun de gură* (p. 114—135); — *Înțelepciunea lui Ani* (p. 138—149); — *Porunci către vizirul Rekh-mi-Ra* (p. 152—157); — *Învățăturile lui Amen-em-ope* (p. 160—178); — *Învățăturile papirusului Insinger. «Sapientia demotica»* (p. 180—244).

Lucrarea *Gîndirea egipteană antică în texte* este completată cu următoarele *Anexe*: — *Scrierea egipteană* (p. 246—260), în care Constantin Daniel înfățișează: 1. «Scrierea hieroglifelor»; — 2. «Scrierea hieroglifică»; — 3. «Scrierea hieratică»; — 4. «Scrierea demotică»; — 5. «Scrierea coptă»; — 6. «Greutățile în descifrarea scrierii egiptene».

— *Șchiță a istoriei Egiptului faraonic* (p. 261—275), în care sînt prezentate evenimentele principale, în paralel pe 5 coloane (data, dinastiile, regii, civilizația, sincronismele în lumea orientală).

— *Tabloul sinoptic al zeităților Egiptului antic* (p. 275—286).

— *Indice de materii* (p. 287—295).

Lucrarea tipărită în excelente condiții tehnice, cu o supra-copertă în alb-negru, este ilustrată cu 34 reproduceri (dintre care 5 în color) fotografice după diferite monumente și papirusuri și cu 13 expresive desene la titlul fiecărei cărți din care au fost alese textele traduse. Iar *harta Egiptului antic* completează ilustrarea.

În continuare, vom prezenta în chip unitar aspectele diferite ale concepției despre lume și viață pe care le înfățișează «textele traduse din diferitele cărți de înțelepciune egiptene», alese de Constantin Daniel pentru sinteza sa despre *Gîndirea egipteană antică*.

În primul rînd ne oprim asupra felului în care au putut lua naștere maximele, sferurile moralizatoare concentrate în majoritatea cărților de înțelepciune pentru a prezenta o «artă de a trăi», «de a reuși în viață», petrecută sub crunta opresiune faraonică.

Despre această opresiune se întilnesc mărturii și în textele biblice vechitamentare (Ieș. I, II ș.u.; Fac. XII, 10—20), dar și alte mărturii istorice: Herodot descrie suferințele poporului egiptean silit de faraoni să clădească piramidele (Herodot II, 128). Aceste mărturii sînt însă confirmate și de conținutul textelor publicate în lucrarea ce prezentăm. Astfel *Povestea țaranului bun de gură* arată limpede nedreptățile la care era supus țaranul egiptean; iar *Spovedaniile negative*, în care diferiți dregători neagă a fi săvîrșit anumite păcate, constituie dovezi că asemenea păcate și fărădeleghi împotriva celor slabi și mici erau curente în statul egiptean.

Desigur, «Spovedania negativă», aflată în celebra *Carte a morților* constituie o declarație de nevinovăție plină de îngîmfare a celui răposat ajuns înaintea tribu-

nalului zeului Osiris; decedatul neagă păcatele, fără a se învinui pe sine de săvârșirea păcatelor, așa cum se întâmplă în spovedania creștină. Dar tocmai orgoliul evident ce reiese din «spovedania negativă egipteană» dovedește că cel răposat săvârșise păcatele de care se disculpă cu aroganță.

Din citirea atentă și oarecum «printre rînduri» a acestor texte egiptene, se desprinde adevărul că impilarea grea a majorității populației, dar îndeosebi a țăranului egiptean, a silit pe acesta să se răscoale, ori să refuze lucrul și să fugă în pustiu (termenul grec *anahoret* indică în mod inițial pe acest țăran egiptean care fugea și se ascundea în pustiu), sau să se facă țilhar, haiduc, spre a se răzbuna împotriva exploatării crunte la care era supus. De altfel, *Patericul*, care înfățișează viața sfinților creștini din Egipt, menționează în chip evident, într-o epocă mult mai târzie, pe acești «țilhari», ascunși în pustiu al Egiptului (vezi *Patericul*, Rîmnicu-Vilcea, 1930, p. 92, 201; și *passim*).

Așadar viața cetățeanului egiptean, fie că era țăran, scrib sau meseriaș, era plină de mari greutăți și primejdii, fiind supusă opresiunii tiranice a faraonilor și a nobililor din jurul lor.

De aceea pare probabil că dezvoltarea literaturii sapiențiale (ajunsă la un număr impresionant de opere) trebuie pusă în legătură cu nevoia de a încerca formularea și punerea la îndemina celor oprimați a unei «arte de a trăi», într-o orînduire cu atît de multe primejdii și răsturnări de situații care amenințau existența vechilor egipteni. Este sigur, pe de o parte, că aceste cărți de înțelepciune egiptene au fost cunoscute în întregul bazin al Mediteranei orientale și mai ales de popoarele supuse Egiptului sau de popoarele a căror civilizație a fost influențată de cultura egipteană. Astfel un rege cananean din orașul Biblos afirmă, într-o epocă anterioară regelui David, că «din Egipt a ieșit înțelepciunea ca să ajungă în țara mea» (p. XXXV). Iar, pe de altă parte, pare sigur că termenul grec «sofia» a cărui etimologie este necunoscută trebuie derivată de la un cuvînt egiptean «*safe, save*», care are sensul de «înțelepciune». Chiar și termenul semit pentru «înțelepciune» — *choqma* — ar trebui pus, din punct de vedere etimologic, în legătură cu un vechi cuvînt egiptean: *heka* — «vrăjă, magie».

De altfel influența exercitată de Egipt și de cultura egipteană asupra civilizației grecești, a influențat prin cultura greacă toate culturile europene de mai târziu. În legătură cu aceasta se poate vorbi de existența unei «egiptomanii» la mulți autori greci (Herodot, Diodor din Sicilia, Platon, Isocrate, Plutarh și alții) care fac afirmații despre influența culturală, religioasă și artistică exercitată de Egiptul antic asupra civilizației grecești. În adevăr, dacă primele contacte «istorice» între grecii vechi și Egipt s-au stabilit în veacurile XIII—XII î.d.Hr., predecesorii vechilor elini — enigmaticii egeo-cretani — avuseseră legături multiple și foarte strînse cu Egiptul cu un mileniu mai înainte. Mai târziu, grecii înșiși au dominat politiceste Egiptul vreme de opt sute de ani, de la domnia lui Alexandru Macedon pînă la cucerirea Egiptului de către arabi. Influența Egiptului antic asupra vechilor greci este demonstrată și de existența în greaca veche a unui număr de termeni egipteni — așa cum a demonstrat Constantin Daniel în alte lucrări ale sale (vezi p. X). Din acești termeni unii au trecut prin intermediul limbii grecești și în limba română (cum ar fi de pildă: farmec, martor, papură, nufăr etc.).

O influență mult mai largă a fost exercitată de cultura egipteană asupra vecinilor de la nord-estul Egiptului, între care și vechii evrei. Cuvîntul Egipt se întîlnește de 680 de ori în Vechiul Testament, iar legăturile vechilor evrei cu Egiptul apar a fi foarte strînse după unele mărturii vechitestamentare.

Datorită faptului că Nilul asigură cu regularitate recolte bogate, Egiptul constituia locul de refugiu pentru populațiile Canaanului în vremuri de foamete. Astfel Avraam și Sara au locuit o vreme în Egipt (Fac. XII, 11—20); iar șederea lui Iosif și a fraților săi și a urmașilor lor în Egipt a dus la constituirea unui întreg popor, care s-a bucurat de o situație privilegiată, probabil pe vremea faraonilor hiksosi, ceea ce a dus la rămînerea evreilor în Egipt vreme de mai multe generații (430 de ani, după cum afirmă tradiția — vezi Ieș. XII, 40). Așa se explică existența unui număr destul de însemnat de cuvînte egiptene în limba ebraică, și mai ales existența unor datini și rituri comune evreilor și egiptenilor (circumciziunea, interdicțiile alimentare). Este fapt recunoscut că Moise — al cărui nume înseamnă în egipteană «născut al mlaștinii» a fost crescut la curtea faraonului (Ieș. II, 10) și deci a fost inițiat în «înțelepciunea egipteană», adică în modul de a înțelege viața și felul de trai egiptean.

Dacă împrejurările grele ale ieșirii evreilor din Egipt (astăzi indeobște fixată la 1230, sub faraonul Mineptah — 1234—1224 î.d.Hr.) au dus la încordarea maximă în raporturile dintre evrei și egipteni, totuși vechile legături din timpul șederii evreilor în Egipt au făcut cu puțință precizarea din Deuteronom (XXIII, 7—8): «să nu urăști pe egiptean, că ai fost străin de țara lui. Copiii care se vor naște acestora, în al treilea neam, pot intra în adunarea Domnului».

După aceea, în cursul vremurilor evreii au întreținut relații prietenești cu Egiptul; țara în care și-au aflat în timpul cuceririi Canaanului de către asiro-babiloneni (veacurile VII—VI î.d.Hr.) adăpostea mulți iudei, iar după cuceririle lui Alexandru Macedon s-au întemeiat mari comunități iudaice în Egipt.

Așa se explică de ce se pot stabili paralele neîndoielnice între scrierile sapiențiale egiptene și multe texte din Vechiul Testament. De pildă *Invățătura lui Ptah-Hotep* în multe din sentințele sale prezintă asemănări izbitoare cu Proverbele lui Solomon (vezi, p. 64); iar *Cîntecul harpistului* are multe locuri aproape similare cu Ecleeziastul (vezi p. 86—102). De altfel în textul ebraic al Ecleeziastului se întîlnesc unele expresii tipic egiptene, precum: expresia «casă a veșniciei» pentru a desemna mormîntul (p. 88), deși expresia «casă a veșniciei» este contrară nu numai construcției limbii ebraice, ci și credinței evreilor despre omul mort.

Tot așa în Ecleeziast (IV, 8) se găsește expresia «al doilea» pentru «tovarăș, soț», neîntîlnită în uzul limbii ebraice dar constituind un termen tipic egiptean (v. p. 88). De fapt, asemenea exemple de texte paralele între Ecleeziast și *Cîntecul harpistului* egiptean sînt foarte numeroase (vezi p. 93).

Trebuie încă precizat că multe din textele sapiențiale publicate în lucrare fac mențiuni frecvente despre «maat» (adevăr și dreptate) care constituie un concept central atît în morala, cît și în viața spirituală egipteană. Deoarece «maat» («adevărul și dreptatea») nu era numai un concept moral (p. 38, p. XVI), ci și un concept despre o energie înfățișată ca un fluid al vieții care pătrunde peste tot, o energie, o forță imponderabilă care constituie hrana zeilor, și care impregnează pe omul ce trăiește în chip plăcut zeilor.

Spre deosebire de vechii evrei care credeau inițial într-o existență sumbră și tristă după moarte în șeol, sau spre deosebire de grecii vechi care vedeau în viața de după moarte o existență mizerabilă (vezi *Odiseea*), egiptenii au crezut într-o viață fericită și bună după moarte pentru cei care făcuseră fapte bune în decursul vieții lor, realizînd acel «maat», adevărul și dreptatea. Viața acestora după moarte este veșnică și luminoasă ca a unui zeu; iar această nemurire nu se obține decît prin «adevăr și dreptate» afirmă multe din textele sapiențiale egiptene (p. 72). Dar și mai mult, egiptenii practicau un fel de judecată reală pe pămînt a celui răposat, preferînd judecata pe care avea s-o întîmpine mortul înaintea tribunalului zeului Osiris, după care urma să fie declarat «drept» sau «păcătos» (p. 20). Într-adevăr după moartea unui egiptean, în vremea Imperiului nou, se instituia un tribunal cu 62 de jucători care hotărau dacă răposatul merită să i se facă o înmormîntare și să aibă un loc de veci, spre a putea ajunge în Împărăția lui Osiris, și astfel să devină nemuritor.

Desigur, în cele mai multe din tratatele sapiențiale publicate în acest volum se dau reguli de viață, sfaturi moralizatoare, maxime, sentințe care se întîlnesc și în multe versete din Proverbele lui Solomon, în Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah, în Înțelepciunea lui Solomon. Dar un loc aparte îl are tratatul publicat în acest volum, *aza-zisa Sapienția demotica sau Papyrusul Insinger*. Este cel mai mare text sapiențial rămas de la gînditorii Egiptului antic și diferă mult de toate celelalte cărți de înțelepciune egiptene care proclamă mai cu seamă o morală practică și utilitară. Cartea *Sapienția demotica* pare să fi fost scrisă de un preot egiptean și papyrusul păstrat datează din veacul II î.d.Hr., deși textul pare a fi mult mai vechi. Dar toate sentințele din această carte se încadrează într-o altă direcție spirituală. Nu «omul înțelept» este lăudat îndeosebi, ci «omul divin» cel care trăiește după porunca zeului. Nu împlinirea măsurată a poftelor este lăudată, ci asceza atît alimentară cît și sexuală. Nu sporirea bogățiilor este slăvită, ci sărăcia. Maxime referitoare la asceza alimentară, la abținerea sexuală, la săvîrșirea milosteniei și la atitudinea în fața morții pot fi citite la paginile 180—192 din lucrare.

Sentenția demotica manifestă un puternic pasimism cu privire la viața din lumea de aici: «O zi și viața (bună) din decursul ei e tot ceea ce înțeleptul trebuie să

ceară»; sau: «Viața este atât de obositoare și așa de trecătoare încât nu poate fi cunoscută» (p. 182).

Însă moartea nu trebuie să constituie o durere: «Moartea deșteaptă o mirare veselă la omul înțelept care este nefericit» (p. 217).

Întreaga *Sapientia demotica din Papirusul Insinger* pare a distinge cel puțin două tipuri de existență, demne de trăit: «omul divin» (sau omul zeului) care ar corespunde lui *homo religiosus* al lui Kierkegaard, și «omul înțelept», corespunzător lui *homo ethicus* al lui Kierkegaard. Maximele și sentințele par a fi date pentru fiecare din aceste două tipuri de oameni.

Așadar în *Papirusul Insinger* se întilnește și spiritualitatea, care lipsește în cele mai multe cărți de înțelepciune egiptene, care dau sfaturi practice, utile pentru o reușită în lume, pentru dobândirea bogăției și a numelui bun, și care par a fi mai degrabă tratate despre «arta de a reuși în viață». Concepția înfățișată în *Papirusul Insinger* are cu totul alte dimensiuni: căci refrenul fiecărui capitol din acest tratat este: «Dacă soarta bună și averea îți reușesc, aceasta înseamnă că zeul ți le trimite», adică reușita, succesul depinde numai de voința zeului. Tratatul nu numește pe acest zeu, se poate însă presupune că este zeul pe care și l-a ales fiecare, sau este zeul care apără pe fiecare închinător prin faptul că numele zeului se află inclus în numele compus al închinătorului.

Trebuie semnalat faptul (evidențiat de Constantin Daniel) că religia egipteană nu a fost în tot decursul ei un politeism pur, ci mai degrabă un «politeism cu fațete», căci fiecare zeu în parte pare a fi o fațetă, un aspect al unui singur zeu. Încât aceeași divinitate putea fi invocată sub diferite nume, sub un aspect sau altul. Astfel în capitolul XVII din *Cartea morților* zeei diferiți nu sînt decît membre, mădulare ale Creatorului suprem; iar numele diferite date diferiților zei sînt în realitate numele acestui Creator suprem. În acest fel politeismul egiptean admite că ar exista o esență, o substanță divină, iar zeei sînt aspectele acestei substanțe. Cel puțin aceasta era doctrina școlii teologice de la Heliopolis. Desigur, această doctrină nu e străină de credințele unor popoare primitive despre «mana», substanță divină răspîndită în lume, și care ia diverse înfățișări, însă substanța divină este opusă substanței umane în toate concepțiile primitive despre «mana».

Acest lucru este bine scos în evidență și de recent apăruta *Enciclopedie a civilizației și artei egiptene*, de Georges Posener în colaborare cu Serge Saunperson și Jean Yoyotte (tradusă în limba română, București, 1974, editura Meridiane), unde se spune: «astfel a existat întotdeauna în Egipt pe planul de fond al politeismului unei religii geografic fărîmițate... credința foarte generală — și care nu putea fi cituși de puțin contradictorie — în universalitatea și unitatea existenței divine, fără nume, fără formă, dar susceptibilă de a le îmbrăca pe rînd pe toate» (p. 307).

- Așa se explică de ce faraonul Amenofis IV (Ikhunaton) a decretat existența unui singur zeu, Aton, și a interzis să se aducă închinare sau să se officieze vreun cult altor zei. Această revoluție monoteistă a durat timp de 17 ani, fiind apoi înlocuită cu vechea formă de religie.

Iar autorii Enciclopediei amintite se întreabă: «Ce s-ar fi întîmplat, oare, cu gîndirea religioasă egipteană, dacă nu ar fi apărut creștinismul»? Și răspund că: «...pe de o parte gîndirea teologică închisă în temple ar fi evoluat spre ideea despre zeul universal, spre «unul unic» (p. 307—308).

Devine explicabil de ce Clement Alexandrinul afirma că alături de Scriptura ebraică și alături de filozofia greacă, înțelepciunea egipteană a pregătit venirea creștinismului.

În adevăr, multe din ideile răspîndite în *Papirusul Insinger (Sapientia demotica)* pot fi găsite sub o formă sau alta în Pateric (*Apophthegmata patrum aegyptiorum*), scris în Egipt pentru a înfățișa viața eremiților din pusturile egiptene.

*

Am stăruit în prezentarea mai pe larg a unor aspecte ale concepției egiptene despre înțelepciune, așa cum ea reiese din textele alese traduse în lucrarea *Gîndirea egipteană antică în texte*, pentru a face mai ușor de perceput caracterul specific al acestei concepții. Și anume că deși maximele, sentințele, sfaturile pe care le cuprind cărțile de înțelepciune egiptene urmăresc să prezinte «arta de a trăi și reuși în societate», adică ține seamă permanent de raporturile sociale ale individului, totuși în

general aceste maxime și sfaturi se preocupă numai de insul singular, pe care vrea să-l facă să devină un individ înțelept, adică tăcut și subordonat fără să se preocupe de rostul și faptele celorlalți, adică să facă din individ un «cetățean apolitic».

Pentru aceasta se poate spune că în cărțile de înțelepciune egiptene este înfățișat numai aspectul subiectiv al înțelepciunii. Chiar în *Sapientia demotica* (din *Papyrusul Insinger*), care angajează în mare măsură relația individ-divinitate, nu se poate spune că este înfățișat aspectul obiectiv al înțelepciunii, adică al înțelepciunii care există în afară de individul uman, căruia îi poate fi transmisă de Dumnezeu ca dar gratuit (aspect sub care înțelepciunea este înfățișată în Vechiul Testament).

De altfel am săruiat asupra raporturilor și influențelor între egipteni și cultura lor și între greci și cultura lor ca și între evrei și cultura lor, așa cum se desprind aceste raporturi în lumina textelor egiptene traduse în lucrarea ce prezentăm.

Problema despre influența egipteană (ori a altor concepții filozofice) în redactarea cărților didactice (sapiențiale) vechitestamentare, a fost mult cercetată și despre ea s-a scris foarte mult, Îndeosebi de cei ce fac parte din diferite curente critice biblice, cu scopul de a lipsi Biblia de caracterul ei inspirat, reducând cărțile Vechiului Testament la opere pur omenești, redactate sub influența diferitelor ideologii străine.

Trimitem pentru înțelegerea sănătoasă a raporturilor între concepția egipteană despre înțelepciune și între concepția vechitestamentară despre înțelepciune, la lucrarea de seminar pentru doctoratul în teologie, întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Chialda de către Viorel Caloianu, cu titlul: *Raportul dintre concepția despre înțelepciune în cartea Proverbele lui Solomon și tradiția despre înțelepciune în textele egiptene* (publicată în «Glasul Bisericii» XXXIII (1974), nr. 1—2, p. 63—72).

Textele egiptene publicate în traducere în limba română de Constantin Daniel în lucrarea *Gîndirea egipteană antică în texte* constituie — și pentru cei ce vor cerceta lucrarea lui Viorel Caloianu, ca și pentru cei ce se vor osteni să cerceteze mai pe larg aceste texte în comparație cu celelalte cărți didactice din Vechiul Testament — instrumentul necesar de lucru, care lipsea bibliștilor ortodocși români.

Noi nu vom schița acum o prezentare a raporturilor între concepția egipteană și concepția vechitestamentară despre înțelepciune, deoarece textele publicate în lucrarea *Gîndirea egipteană antică în texte* se încadrează doar în învățătura morală a egiptenilor; iar textele privitoare la învățătura antropologică, cosmologică și teologică a egiptenilor urmează să fie publicate de Constantin Daniel într-o altă lucrare, avînd și comentarea textelor.

ION V. GEORGESCU

O strălucită operă miniaturistică românească din secolul al XVII-lea *

Autorul nu este la prima sa lucrare, ci este un specialist format în țară (elev al lui N. Cartoian) și mai tirziu la Paris (elev al lui André Grabar). Specialitatea sa este studiul legendelor populare și apocrife care transfigurează Biblia și Dogma după înțelesul și gustul maselor populare. La Paris a aprofundat arta miniaturistică medievală sub raportul surselor de inspirație, al desenului și cromatiei. Partea personală a d-sale, după ce s-a întors în țară, a fost de a pune de acord, în studiul *miniaturisticii românești*, desenul, culoarea și inspirația miniaturistilor, cu tradiția și specificul nostru național, cu felul propriu al poporului român de a privi viața și credința, cu modul de a le reprezenta plastic, artistic în miniaturile vechilor noastre manuscrise.

În acest scop, autorul a studiat mai mulți ani manuscrisele cu miniaturi ale lui Anastase Crimca (sec. XVI și începutul secolului al XVII-lea) și rezultatele studiilor le-a publicat într-o suită de articole, cuprinzînd exhaustiv toată arta școlii miniaturistice și caligrafice de la Mănăstirea Dragomirna, unde a lucrat creator maestrul miniaturist Crimca. D-sa a publicat în Editura Meridiane, colecția «Manuscris», studiul *Anastase Crimca* (1972). De curînd, (1974), în aceeași colecție și editură a apărut lucrarea sa *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1648—1668)*. Ilustrarea acestui *Slujebnic* este opera unui miniaturist rămas încă anonim.

* Dr. G. Popescu-Vîlcea, *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1648—1668)*, 111 p., Editura Meridiane, București, 1974, colecția «Manuscris».

Întârișarea compozițională a studiului prezent este perfect științifică: clară, logică, fiecare parte fiind, în mod firesc, o concluzie a părții precedente și pregătind pe cea următoare. Astfel, autorul, în p. 1—2, trezește curiozitatea cititorului asupra acestui manuscris existent azi în Biblioteca Academiei R. S. România. Fiind comandat de mitropolitul Ștefan, urmează o schiță a vieții și activității acestui mitropolit. Autorul procedează bine și științific așezînd pe Ștefan în ansamblul curentelor culturale ale vremii: slavon, grecesc și triumful celui românesc. Se subliniază prin citate din operele vremii, tipărite chiar de Ștefan, rivala și patriotismul acestui fiu de țaran ajuns în fruntea vieții culturale a țării, de a promova limba românească, limbă oficială de cult, în locul celei slavone (p. 2—5).

În continuare, este prezentat manuscrisul în cuprinsul lui (p. 5—8), punctîndu-se că acest cuprins depășește sarcinile unui *Slujebnic* obișnuit, fiind unul destinat înaltului arhieru, mitropolitului însuși, care în anumite ocazii, slujea după el. Autorul intră în obiect cu p. 10, arătînd comprehensiunea ce exista în sud-estul Europei și Orientul apropiat pentru împodobirea manuscriselor cu o ilustrație artistică atrăgătoare pentru ochii cititorilor. De aici, înrudirea manuscrisului nostru cu altele românești sau grecești (p. 10—11).

Studiul autorului despre arta miniaturistică urmează procedeele clasice, obișnuite în asemenea lucrări: *personajele și scenele* introduse ornamental în literele inițiale, mărite ca dimensiuni. Cu trimiteri precise la paginile manuscrisului se arată, în continuare, elementele *zoomorfe* (p. 12—13). Convingător și documentat este autorul arătîndu-ne sursa de inspirație a ilustratorilor în cărțile populare *Fiziologul și Floarea darurilor*.

Trece apoi la studiul desenelor în peniță și cel colorat în tempera. Just arată autorul că temele ilustrative s-au generalizat contemporan și în pictura murală, porînd și aici de la legende și istorioare din cărțile populare scrise (p. 14—17). Începînd cu p. 17 și pînă la sfîrșit, autorul părăsește amănunțele și exemplificările artistice, abordînd acum generalizarea: concepția barocă, scenele anecdotice, gama cromatică, tradiția autohtonă, costumația de tip bizantin, personajele de tipul iconarilor populari, chenarele și desenul în negru, alb și auriu, cu penelul.

Remarcăm calitățile esențiale din această armonioasă economie compozițională a lucrării: bine informată, logică în succesiunea părților, clară, *științifică*.

Cele 26 de note de referință (p. 21—26) și bibliografia (p. 27) documentează în lumina ultimelor studii referitoare la miniaturistica română și străină (I. D. Ștefănescu, N. Ioga, Louis Bréhier, André Grabar, N. Cartoian ș.a.), diferitele aserțiuni din studiu.

Pentru a termina cu textul, menționez lista celor 40 planșe policrome (p. 108—109) și rezumatul în limba franceză (p. 109—112).

Paginile 28—108 cuprind 40 selecțiuni din luxurianta ilustrație miniată a manuscrisului. Profilul edițiilor de artă este *policromia*. Reproducerea negru-alb nu reușește niciodată să emoționeze estetic ca reproducerea policromă. Este meritul Editurii Meridiane de a menține prestigiul artistic al colecției «Manuscris», publicînd asemenea lucrări de artă atît de actuale și solicitate azi.

Pregnante în miniaturile reproduse sînt culorile vii, aprinse (roșu, galben, purpura, verdele, albastru) iubite de poporul român. Apoi, imaginația scenelor este cu totul originală, în stil popular, anunțînd cu două veacuri înainte apariția maestrului pictor, desenator și caligraf Picu Pătruț al Transilvaniei (Săliște).

Imaginile intercalate în inițiale sînt adevărate tablouri: *Cina cea de taină, Simbolul sacrificiului* la pelican care-și spintecă pieptul ca să-și hrănească puii. *Vulturii, șerpii și delphinul* — introduc variație laică în tematica religioasă. Ornamentația florală (trifoiul, crinul, clopoțelii, lugerul) și animalieră (păsări gingașe), cea de bază (balaurul) ca și portretele soldaților romani în costume militare, adesea cu note de baroc, depășesc prin lirismul și variația lor, miniaturistica lineară, geometrică românească, nu mai puțin frumoasă, din secolele precedente.

Privind arta miniaturistică a maestrului anonim din secolul al XVII-lea dăm dreptate specialiștilor români (St. Berechet, Dan Zamfirescu) și străini (Sobolevski, Buslaev, Șperanski ș.a.), care vedeau în caligrafia și miniatura românească — mai ales din Moldova sec. XV—XVI — modele artistice care au fost imitate pentru frumusețea lor în copierea textelor sud și nord-slave ale popoarelor învecinate.

DAN SIMONESCU

Eduard Caudella, *Cronici din trecut*, Editura Muzicală, București, 1975, Ediție îngrijită și prefată de Ianca Staicovici.

Volumul grupează, în trei capitole, cronicile muzicale publicate de Eduard Caudella în revistele de specialitate și cotidiene de la începutul secolului al XX-lea.

Personalitatea artistică de seamă a istoriografiei muzicale românești, compozitor, dirijor și profesor, Eduard Caudella a fost, în același timp, un adevărat critic de artă. Prin problematica abordată cronicile sale — înmănușiate aici cu măiestrie de doamna Ianca Staicovici — depășesc cadrul propriu-zis al unor file de istorie. Ele sînt «adevărate aprecieri de valoare» pentru epoca respectivă — aprecieri ce au contribuit ele însele la crearea și dezvoltarea școlii muzicale românești, la educarea estetică a publicului. Tonul lor polemic are la bază o temeinică pregătire profesională a autorului.

Primul articol inserat în volum, intitulat *Adevăruri dureroase*, reprezintă o adevărată mărturisire de credință. Criticul de artă se simte dator să arate cu îndrăzneală care sînt condițiile esențiale «pentru a se deda cineva artei muzicale»: urechea muzicală, simțul ritmic și talentul special pentru un instrument muzical sau cînturi. «Trebuie ca copilul care vrea să învețe muzica să posede acel nerv care îl face să simtă și să-l impresioneze tonul muzical» — precizează autorul. Pentru a contribui din plin la propagarea și răspîndirea gustului muzical, Eduard Caudella scrie cronici ca cea intitulată «Cîteva cuvinte asupra cestiunei propagării gustului muzical în țară». Din dorința ca «reflecțiunile și poveștile sale» să atingă «un teren fertil și să producă roade folositoare» publică studii în care încearcă să-și convingă cititorii că «temperamentul, interpretarea și frazarea sînt viața unei bucăți de muzică, strîns legate una de alta, ele sînt indispensabile unei execuții artistice» (ex. «Temperament, interpretare și frazare muzicală» apărut în *Evenimentul*, în anul 1908).

Preocuparea lui Eduard Caudella a fost și pentru probleme sociale: cîntarea în limba română, formarea unei școli naționale românești.

Capitolul *Articole de istorie a muzicii* oferă cititorului de azi un bun prilej de a cunoaște îndeaproape «viața muzicală românească din primele două decenii ale secolului nostru, cînd se concentraseră la Iași puternice forțe artistice, avîndu-l în frunte pe marele nostru muzician George Enescu».

În cadrul *cronicilor muzicale* (cap. III) un loc aparte îl ocupă «Concertele lui George Enescu», file de o deosebită valoare istorică. Sînt cronici despre concertele susținute de «cel mai mare compozitor și violonist al României» — cum îl numește cronicarul — la Iași, între anii 1915—1921. În toate aceste cronici Eduard Caudella își exprimă admirația pentru prietenul său mai tînăr, satisfacția că ceea ce «prezisesse» tatălui lui George Enescu cînd venise cu copilul de 5 ani să fie ascultat, se împlinise în mod strălucit: «Maestrul Enescu a devenit cel mai strălucit artist român, și e un geniu muzical în toate privirile, în toată accepțiunea cuvîntului și pe toate terenurile muzicale...».

«Cronici diverse» se referă, printre altele, la «Concertul societății din Paris a instrumentelor din vechime», cîntata *Sărbătoarea luminei* de State Dragomir, muzica de Mezetti — poemă prezentată la serbările jubiliare, concerte ale Conservatorului din Iași și ale Societății muzicale *George Enescu* etc.

Artist angajat și pedagog remarcabil, Eduard Caudella scrie plin de entuziasm cronica, *O carte nouă de citire muzicală* la apariția lucrării de citire muzicală și solfegiu a artistului-cîntăreț Grigore D. Gabrielescu.

Articolele de memorialistică (*Prima reprezentare a primei opere-comice românești de unul din autorii ei și Scrisoare către redacție*) se referă la opera-comică *Olteanca* de Gh. Bengescu-Dabija, muzica de dr. Gh. Otremba, elaborată, completată și orchestrată de Eduard Caudella.

Textului lucrării îi sînt inserate 10 pagini cu ilustrații privind viața și activitatea compozitorului, dirijorului și profesorului Eduard Caudella, întregind în imagini viața muzicală românească de la începutul secolului nostru.

Pr. IOAN F. STĂNCULESCU

UȘILE POCĂINȚEI

(melodie psaltică glas 8 după I. Popescu Pasărea)

arm.pt.cor bărbătesc de NICU MOLDOVEANU

Andante

T. I
U - și - le po - că - in - ței des - chi - de - mi

T. II
U - și - le po - că - in - ței des - chi - de - mi

Bar.
U - și - le po - că - in - ței des - chi - de - mi

Bas
U - și - le po - că - in - ței des - chi - de - mi

mi e, dă - tă - to ru - le

mi e, dă - tă - to ru - le

mi e, dă - tă - to ru - le

mi e, dă - tă - to ru - le

de vi a ță, Că

de vi a ță, Că

de vi a ță, A

de vi a ță, A

mi — ne — că — du — hul — meu la bi — se — ri — ca

mi — ne — că — du — hul — meu la bi — se — ri — ca

A

A

Ta — cea — sfin — tă, pur — tînd lo — caș al — tru —

Ta — cea — sfin — tă, pur — tînd lo — caș al — tru —

A

A

pu — lui cu to — tul — stri — cat A

pu — lui cu to — tul — stri — cat ci

cu to — tul — stri — cat ci

cu — to — tul — stri — cat

pp *pp* *mf*

pp *mf*

pp *mf*

Ți - e - ți mul - tu - mim Doam - ne

Ti - e - ți mul - tu - mim Doam - ne, Doam - ne

Ți - e - ți mul - tu - mim Doam - ne

Ți - e - ți mul - tu - mim Doam - ne

Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți e Dum - ne -

Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți e Dum - ne -

Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți e

Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți e Dum - ne -

ze - u - lui nos - tru lui nos - tru.

ze - u - lui nos - tru lui nos - tru.

nos - tru Dum - ne - ze - u - lui nos - tru.

ze - u - lui nos - tru.

PRE TINE TE LĂUDĂM

-stil psaltic -

arm. de Prof. MARIN VELEA

Lento

S. *p* Pre

A. *pp* Pre Ti - ne Te lă - u - dăm

T. *pp* Pre Ti - ne Te lă - u - dăm

B. *pp* Pre Ti - ne Te lă - u - dăm

Ti ne Te lă - u - dăm Pre

Pre Ti ne Te lă - u - dăm

A Te lă - u - dăm

Pre Ti ne Te lă - u - dăm, Te lă - u - dăm

mp Ti ne bi - ne Te cu - vîn - tăm

Pre Ti - ne bi - ne Te cu - vîn - tăm

Pre Ti ne bi - ne Te cu - vîn - tăm

Pre Ti - ne bi - ne Te cu - vîn - tăm

ÎN IESLEA DIN VITLEEM

(colind cules de la studentul teolog Andrei Constantin din comuna
Sinești - Iași, în 1973)

arm.pt. cor bărbătesc de NICU MOLDOVEANU

Moderato

T. I

1. În ies-lea din Vit-le-em S-a năs-cut pre-cum ve-dem
2. Crai cu da-ruri au ve-nit Stea-ua i-a că-lă-u-zit
3. Vă ves-tim iu-biți creș-tini 'Tin-deți me-se cu lu-mini

T. II

1. În ies-lea din Vit-le-em S-a năs-cut pre-cum ve-dem
2. Crai cu da-ruri au ve-nit Stea-ua i-a că-lă-u-zit
3. Vă ves-tim iu-biți creș-tini 'Tin-deți me-se cu lu-mini

Bar.

1. În ies-lea din Vit-le-em S-a năs-cut pre-cum ve-dem
2. Crai cu da-ruri au ve-nit Stea-ua i-a că-lă-u-zit
3. Vă ves-tim iu-biți creș-tini 'Tin-deți me-se cu lu-mini

Bas

1. În ies-lea din Vit-le-em S-a năs-cut pre-cum ve-dem
2. Crai cu da-ruri au ve-nit Stea-ua i-a că-lă-u-zit
3. Vă ves-tim iu-biți creș-tini 'Tin-deți me-se cu lu-mini

Refren: Piu mosso

S-a năs-cut pe fîn us-cat de în-geri în-con-ju-rat Me-si-a, Me-si-a.

S-a năs-cut pe fîn us-cat de în-geri în-con-ju-rat Me-si-a, Me-si-a.

S-a năs-cut pe fîn us-cat de în-geri în-con-ju-rat Me-si-a, Me-si-a.

S-a năs-cut pe fîn us-cat de în-geri în-con-ju-rat Me-si-a, Me-si-a.

(N.B.-Refrenul de la ultima strofă se repetă în *pp*)

A ca un în-du-rat cu ră-țeș

ca un în-du-rat cu ră-țeș

ca un în-du-rat cu ră-țeș

cu - ră - țeș

te mă cu mi la mi -

te mă cu mi la mi -

te mă cu

te mă cu

te mă cu

los ti - vi - rii Ta le.

los ti - vi - rii Ta le.

mi - la mi - los - ti - vi - rii Ta le.

mi - la mi - los - ti - vi - rii Ta le.

rall.

TROPARUL SF. CONSTANTIN ȘI ELENA

arm. de Prof. MARIN VELEA

Andantino

S. *p>* Chi - pul cru - cii Ta - le pe
 A. *p>* Chi - pul cru - cii Ta - le pe
 T. *p>* Chi - pul cru - cii Ta - le pe
 B. *p>* Chi - pul cru - cii Ta - le pe

cer vă - zîn - du-l și ca Pa - vel che -
 cer vă - zîn - du-l și ca Pa - vel che -
 cer vă - zîn - du-l și ca Pa - vel che -
 cer va - zîn - du-l și ca Pa - vel che -

ma - rea nu de la oa -
 ma - rea nu de la oa -
 ma - rea nu de la oa -
 ma - rea nu de la oa -

meni lu — înd, cel în - tre îm - pă -

meni lu — înd, cel în - tre îm - pă -

meni lu — înd, cel în - tre îm pă -

meni lu — înd, cel în - tre îm - pă -

rați, A - pos - to - lul Tău Doam — ne îm - pă - ră -

rați, A - pos - to - lul Tău Doam — ne îm - pă - ră -

rați, A - pos - to - lul Tău Doam - ne îm - pă - ră -

rați, A - pos - to - lul Tău Doam - ne îm - pă ră -

tea scă - ce - ta - te în

tea scă - ce - ta - te în

tea - scă ce - ta - te în

tea scă - ce - ta - te în

mîi - ni - le Ta - le o ai

mîi - ni - le Ta - le o ai

mîi - ni - le Ta - le o ai

mîi - ni - le Ta - le o ai

pus pe ca - re mîn - tu - ie - şte o tot - dea -

pus pe ca - re mîn - tu - ie - şte o tot - dea -

pus pe ca - re mîn - tu - ie - şte o tot - dea -

pus pe ca - re mîn - tu - ie - şte o tot - dea -

u - na în pa - ce Pen - tru ru - gă -

u - na în pa - ce Pen - tru ru - gă -

u - na în pa - ce Pen - tru ru - gă -

u - na în pa - ce Pen - tru ru - gă -

cresc.

ciu — ni - le Năs - că - toa rei de Dum - ne -

ciu - ni - le Năs - că - toa rei de Dum - ne -

ciu — ni - le Năs - că - toa rei de Dum - ne -

ciu - ni - le Năs - că - toa rei de Dum - ne -

p>

zeu U - nu - le iu - bi - to - ru -

zeu U - nu - le iu - bi to - ru -

zeu U - nu - le iu - bi - to - ru -

zeu U - nu - le iu - bi - to - ru -

rall. *pp*

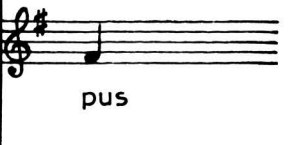
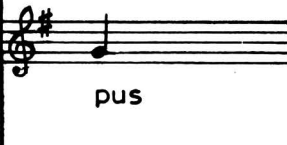
le de oa meni.

le de oa memi.

le de oa mar.i.

le de oa meni.

Erata

Pag.	Rîndul	În loc de	Se va citi
I	1.(gruparea a I-a)	 <p>Pre Ti — ne</p>	 <p>Pre Ti — ne</p>
VIII	3.(gruparea a III-a)	 <p>te în</p>	 <p>te în</p>
IX	1.(gruparea a I-a)	 <p>mîi - ni - le</p>	 <p>mîi - ni - le</p>
IX	2.(gruparea a I-a)	 <p>pus</p>	 <p>pus</p>

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

BUCUREȘTI